

Å gjenopprette orden

En studie av politibetjentens praktiske kunnskap – i et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv

**Ph.D i studier av profesjonspraksis
Senter for praktisk kunnskap
Universitetet i Nordland, Bodø
Linda Hoel, 2011**

Innholdsfortegnelse

Forord	1
Prolog.....	2
1. INNLEDNING: PRAKTISK KUNNSKAP SOM FORSKNINGSPERSPEKTIV	4
1.1 Akademikerskepsis til sunn fornuft i politiets praksis.....	4
1.2 Praktisk kunnskap i politiets verden	7
1.2.1 Hva er praktisk kunnskap?	7
1.2.2 Politibetjentens kunnskapsgrunnlag.....	9
1.2.3 Målet for praktisk politikunnskap	10
Det norske politiets overordnede målsetting.....	11
Politibetjentens praksisutfordringer	11
Praktisk kunnskap som dygd.....	11
Politiarbeid som en humanistisk praksis.....	12
1.3 Avhandlingens hensikt, hovedspørsmål og teoretiske perspektiv.....	13
Praksis og institusjon	15
1.4 Avhandlingens struktur og innhold	15
2. DEN METODISKE TILNÆRMINGEN: Å UNDERSØKE POLITIARBEIDETS VESEN	17
2.1 Feltobservasjon.....	18
2.2 Dybdeintervjuet.....	20
2.2.1 Å fortelle frem praksis.....	22
2.3 Studiens analyser	23
2.3.1 Den fenomenologisk-hermeneutiske metode	24
2.4 Oppsummering	29
3. EN INNHOLDSANALYSE: POLITIETS GJØREMÅL I PRAKSIS.	30
3.1 Patruljevirkosomhet.....	30
3.1.1 Ivareta ro og orden.....	30
Å komme i kontakt med folk.....	32
3.1.2 Hindre kriminalitet	32
3.2 Henvendelser	34
3.3 Rykke ut på oppdrag	34
3.3.1 Å være forberedt på det ikke-forberedte	35
"Det er ikke akkurat glede dit vi kommer"	35
Ulike måter å løse et oppdrag på.....	36
Å unngå å slåss	37
Makkeren	38
3.3.2 Oppsummering.....	39
4. EN FENOMENOLOGISK-HERMENEUTISK ANALYSE: Å GJENOPPRETTE ORDEN.	40
4.1 Første lesning.....	40
4.2 En strukturanalyse av å gjenopprette orden	43
4.3. Å gå inn i en oppgave	45
4.3.1 Å være i beredskap.....	45
Å innstille seg	45
Å være oppgaveorientert.....	50
4.3.2 Å være hensynstagende til stede.....	52
Å se personen	53
Å være åpen	61
4.3.3 Å bekjempe det urette	70
Å være tvungen til å opprettholde orden	71

4.3.4	Oppsummering av å gå inn i oppgaven	74
4.4	Å ha betydning	76
4.4.1	Å være betydningsfull	76
4.4.2	Å hindres i å være betydningsfull	82
4.4.3	Oppsummering av å ha betydning	90
4.5	En kritisk refleksjon: Hva står på spill i politiets erfaring når orden skal gjenopprettes?	92
4.5.1	Å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv	92
	Tre aspekter ved å gjenopprette orden	93
	Å være på høyde med situasjonen	94
4.5.2	Å gjenopprette orden for den andre personen	96
	Tonen i relasjonen	97
	Å se og forstå	98
	Det personlige	98
	Makten	100
4.5.3	Å gjenopprette egen orden	100
	Å være i relasjonen	101
	Språkets overskridende betydning i politiarbeid	102
4.5.4	Å gjenopprette samfunnsorden	102
	En naturlig gitt orden	103
4.5.5	Oppsummerende betraktninger	104
5.	EN TEORETISK REFLEKSJON: POLITIBETJENTEN OG HANS VERDEN	106
5.1	Politiarbeid og den tautologe ordning	106
5.1.1	Hundeførerens fortelling	106
	Hunden	108
5.1.2	Å gå inn i en oppgave	110
	Hundeføreren som et tautologt subjekt	111
5.1.3	Politioppdragets beskaffenhet	112
	Omverden	113
	Gledesreaksjon som det meningsfulle tautologe elementet	114
5.2	Politiarbeid som en naturlig bevegelse	117
5.2.1	Å slå an tonen	117
5.2.2	Å fortolke et livsuttrykk	118
	Å treffe tonen	121
5.2.3	Å komme inn i bevegelsen	121
	Oppmerksomhetsrommet	122
	Forholdet mellom det spesielle og det allmenne	123
5.2.4	Å stå utenfor den menneskelige saken	125
	Oppsummering	126
5.2.5	Forståelse er en hendelse	127
5.2.6	Politiarbeidets naturlige orden gis som en erfaring	128
5.2.7	Oppsummering	130
	Noen avsluttende betraktninger	131
5.3	Naturrettstenkingens nødvendighet i ordenstjeneste	132
5.3.1	Sensus communis, sansen for allmenngyldighet	133
5.3.2	Hva danner politibetjentens sunne fornuft?	135
5.3.3	Naturrettsteori	137
	Sunn fornuft og naturrettsteori	139
5.3.4	Retten må forstås ut fra hva som er politiets funksjon i samfunnet	140
	Politiets funksjon som sosialt bånd forutsetter godt omdømme	140
5.3.5	Hvordan kan vi forstå det naturlige?	142

Naturrettstenkning som forutsetning for den tautologe posisjonen?	144
5.3.6 Hvor kommer betjentens "rettskilder" fra?	145
Det tautologe ordningen åpner opp for "dyden for sosial omgang"	145
5.3.7 Politiarbeidet skal tjene fellesskapet, men hva skal tjene politiarbeidet?	147
5.3.8 Oppsummerende betraktninger	148
5.4 Etikkens absolutte normative dimensjon i ordenstjeneste	150
5.4.1 Betydningen av den andre	151
Politiarbeidets nærvær	153
5.4.2 Oppsummerende betraktninger	154
5.5 Tautologe relasjoner i politiarbeid	156
5.5.1 Tillit i politiarbeid	159
Politibetjenten utleverer seg selv	160
5.5.2 Oppsummerende betraktninger	162
5.6 To maktområder i politiarbeid	163
5.6.1 Det asymmetriske aspektet i relasjonen	165
5.6.2 Makt til å hjelpe	167
5.6.3 Hvordan kan mottakelsen av politibetjenten inntreffe hos den andre personen?	169
6. METODEREFLEKSJONER	172
6.1 Min hverdag før studien	172
6.2 Teoretisme som utgangspunkt	174
6.2.1 Forskerens blikk	174
6.3 Erfaring som utgangspunkt	177
6.3.1 Fenomenologi	178
6.3.2 Hermeneutikk	180
Språk og forståelse	180
Forståelse er en bevegelse	182
6.3.3 Hermeneutiske forståelse og fenomenologisk-hermeneutisk analyse	183
6.3.4 Forskningsetiske refleksjoner	185
6.4 Forskningsintervjuet, data og fortolkning	185
6.4.1 Dybdeintervjuets interaksjon	186
6.4.2 Hvem og hva forsker forskeren på?	189
Fortolkning av mening	190
6.4.3 Studiens begrensninger	192
Om intervju spørsmålet "hva er viktig i politiarbeid?"	192
Hvem er politibetjentene?	193
Er studien "et talerør for politiet?"	195
Validering av studien	195
6.5 Andre politistudier om kjernen i politiarbeid	198
6.5.1 Politibetjentens kjønn	198
6.5.2 Det "egentlige" politiarbeidet	200
6.5.3 Praktisk kunnskap i et empirisk perspektiv	201
6.5.4 Politi og makt	204
6.5.5 Refleksjoner om politiforskning	205
6.6 Politiutdanner - å være mellom teori og politierfaring	207
7. HVA ER PRAKTISK KUNNSKAP I POLITIARBEID?	210
7.1 Praktisk politikunnskap i et praktisk kunnskapsperspektiv	210
7.1.1 Praktisk politikunnskap er å være engasjert i situasjonen	212
7.1.2 Praktisk politikunnskap er å være oppmerksom på mennesker	215

7.1.3	Praktisk politikunnskap er å være engasjert i verden	218
7.1.4	Oppsummerende betraktninger	223
8.	ET ANNET KUNNSKAPSSYN PÅ POLITIARBEID	225
8.1.2	Praksisforskningens blinde flekk	227
8.1.3	Praktisk kunnskap – en etisk dyd	230
Epilog		234
LITTERATUR		235
VEDLEGG		241

Forord

I 2005 innledet jeg feltarbeidet som ligger til grunn for min studie i praktisk kunnskap. I denne anledning ble jeg kjent med 14 politibetjenter som på ulike måter har bidratt med sine erfaringer fra politiets hverdag. Tusen takk til alle dere som villig øste av deres erfaringer om det å være politi. Dere har gitt innsiktsfulle og viktige bidrag som jeg har lært mye av både som fagperson og som menneske. Uten dere ville denne studien aldri blitt slik den ble.

Jeg er svært takknemlig for Anders Lindseths veiledning, for hans imøtekommenhet og for lydhørheten han har vist overfor min studie. Han har veiledet meg med tålmodighet, et kritisk blikk og raushet. Takk til min biveileder Ingela Josefson for hjelpen i forbindelse med en vanskelig tid i prosessen. Jeg vil også takke Kari Steinsvik som bidrog med gode spørsmål og konstruktive tilbakemeldinger til avhandlingen. Takk til opponenter på midt- og sluttseminar; Jan Selmer Methi, Kåre Fuglseth og Arnt Myrstad. Jeg takker Senteret for praktisk kunnskap som inviterte meg inn i doktorandgruppen og ”det kritiske seminar”. Her fikk jeg delta i et fagmiljø, det eneste i sitt slag i Norge, og reflektere over doktoranders prosjekter, spørsmål og faglige utfordringer i utvikling av praktisk kunnskap.

Jeg vil takke politilærer Kjetil Edvinsen for hans engasjement, oppklarende tilbakemeldinger og diskusjoner som alltid førte min refleksjon et steg videre! Jeg vil også takke kollega Pål Lagestad som utallige ganger oppfordret meg til å gjennomføre denne studien. Takk til kolleger ved FoU-gruppen på PHS som har kommet med særs viktige og relevante innspill til studien. Jeg er også takknemlig for Oddbjørg Edwardsens, Hilde Stoltenbergs, Ebba Engans og Tina L. Handgårds tilbakemeldinger på avhandlingsteksten. Takk til Svanhild Bergly som har støttet meg, lest korrektur og vært en god samtalepartner. Denne studien hadde ikke kommet i gang uten engasjerte ledere som har vist meg tillit. Takk til avdelingsleder Torje Stokland, prorektor Nina Skarpenes, og studieleder Tina Luther Handegård for trua på denne studien, og en hensiktsmessig tilrettelegging av FoU-tiden. Jeg vil også rette en takk til studieleder Terje Garnås Kristiansen som bidrog til å åpne praksisdøren for mine feltobservasjoner, og som har gitt meg betydningsfull tilbakemelding på avhandlingen. Takk til min cellolærer, Stig Valberg som gjennom musikken virkelig åpnet opp min forståelse for livets naturlige dimensjon. Endelig vil jeg takke min mann Øystein som med et godt humør har stelt hus og heim, støttet og oppmuntret meg, og vært engasjert i arbeidet. Og takk til mine barn Sander, Brage og Gaute for ikke å la meg glemme hva som er viktigst i livet.

Prolog

I juli -98 var jeg involvert i en hendelse på brua. Jeg har hatt mange runder på midtspennet der oppe. Jeg er ikke noe spesielt glad i høyder. Vi får meldingen klokken 19:20. Jeg husker det så godt, for det var en varm sommerdag, det var helt stille ute, ingen trafikk. Det ringer en mann som sa: ”Nå hopper jeg”. Vi kjører to biler opp til brua. Når jeg kommer opp dit, ser jeg at mannen klatrer over det yte rekkverket som er 1 meter og 20 cm høyt. Der er det en mast som står på en sokkel på utsiden av rekkverket. Det er en smal stålbjelke som gikk på utsiden og på denne stod lysmasten. Jeg står i veibanen og sier at han ikke må klatre ut der, kom tilbake. ”Sorry, it’s too late”, sier han og klatrer ned og blir borte. Han er veldig beslutsom. Jeg roper til ham:

- Er du der?
- Ja, svarer han.
- Jeg må få lov å komme og hjelpe deg, sier jeg.
- Ja, kom bare du, sier han.

Jeg klatrer over avsperringen mellom veibanen og fotgjengerfeltet og ser over rekkverket som er ut mot havet. Jeg tenkte at han må jo sitte på noe under rekkverket. Da jeg ser over rekkverket henger han etter fingertuppene på denne bjelken og dingler. Bjelken er en rett kant, og han kan ikke låse grepet sitt. Jeg legger meg ned på kne og stikker hendene gjennom et lite rom mellom gjerdet og en jernkant. Jeg får et veldig lite arbeidsrom for å holde ham fast. Da slipper han grepet. Jeg klipper ham i armene og holder ham fast. Jeg kjenner at jernkanten borrar seg inn i underarmene mine. Han er ingen stor mann, men jeg får ganske vondt. Jeg roper at de andre må skynde seg for jeg forstår at jeg ikke vil klare å holde ham særlig lenge i denne stillingen. Jeg vet at jeg må slippe ham, men tenker samtidig jeg at jeg må få ham tilbake der han først hang, fordi han hadde satt seg selv i *den* situasjonen. Jeg drar ham tilbake og hekter ham på plass. Jeg skjønner ikke hvordan jeg fikk gjort det. Jeg holder på utsiden av hendene hans for å hjelpe ham. Jeg får inntrykk av at han samarbeider med meg. Jeg sier: ”Hold deg fast nå. Vi skal binde deg fast med tau og dra deg opp.” Mens mine kolleger forsøker å finne et festepunkt for tauet, retter han ut hendene og slipper taket. Han glipper selvsagt ut av mine hender. Jeg hadde ikke mulighet til å holde ham. Jeg rakk rett og slett ikke å klippe til.

Jeg ser han seiler ned mot havet. Det er helt blikkstilte denne dagen, og jeg kan fremdeles høre at det flagrer i klærne. Rett før han treffer sjøen snur han seg ut i en X-stilling slik at han faller med hele kroppen og ansiktet ned. Han bryter ikke vannflaten, det er akkurat som han faller i veibanen.

Kystvakta er på tur gjennom sundet og tar ham ombord i båten. Ambulansen er allerede kommet da han blir tatt i land. Han blir raskt konstatert død. Øynene var kommet ut av hodet og han var skinnlaus i ansiktet. Det er et veldig grotesk syn. Det må ha vært et voldsomt smell. Han hadde vel knust alt inne i kroppen. Når han kjøres bort svikter beina mine og jeg må sette meg ned. Jeg klarer ikke å stå lenger og blir sittende på en liten trapp nede på kaia, og fikk samlet meg igjen før jeg kjørte inn. Før vi kommer i gang med debriefingen, får vi et nytt oppdrag. Det er en dame som løper naken rundt i nabolaget og roper og skriker. Vi kjører rett på dette oppdraget før jeg er kalibrert på noe som helst. Det husker jeg godt, det var veldig tungt. Etter hvert har vi en debrief, og jeg skriver min rapport fra hendelsen. Da har jeg egentlig satt punktum for denne saken, men moren og søsteren til den døde kommer og vil snakke med meg. Jeg forklarer dem hvordan dette hadde forløpt, og hvor tungt dette hadde vært. Da spør de: ”Du holdt ham jo fast, du hadde ham. Hvorfor klarte du ikke å dra ham opp? Du er jo en stor mann og han er jo så liten”. Da må jeg svelge. Jeg forteller at den eneste forklaringen jeg kan gi er å ta de med opp på brua og jeg kan vise hvor vanskelige forhold det var. Men de slår seg nå til ro med dette. Jeg føler at dem klandrer meg for ikke å ha reddet mannen. I ettertid har jeg tenkt på hvor fortvilt de var, og hvor lite rasjonelt man tenker når man er i en slik situasjon. Men jeg følte også at – jeg sa meg villig til å møte disse pårørende – jeg hadde ikke trengt det. Andre politifolk, de som satt inne, kunne fortalt dem dette like godt. Men de ville snakke med han som hadde vært der. Denne saken har jeg aldri satt punktum for. Det var ganske dramatisk og det var et ekkelt resultat. Jeg har aldri sett et menneske dø. Nå var jeg vitne at han datt ned. Det var ikke en lyd annet enn at det flagret i klærne. Han var så beslutsom. Det gjorde et veldig stort inntrykk.¹

¹ Dette er en politibetjents fortelling. Den handler om en spesiell hendelse som fortsatt blir husket. Det er vanskelig å endre fortellingen slik at den tilfredsstillter forskningsetikkens krav om anonymitet. Politifolk i byen hvor hendelsen fant sted, vil kunne vite hvem betjenten er. Derfor spurte jeg han om jeg kunne gjengi fortellingen. Han svarte: *Jo, mange kjenner til historien, og at det var jeg som var der den dagen. Men jeg må bare fortelle den historien. Den må bare fortelles. Du må gjerne bruke den om du kan det.* Jeg tenker at det er fortellingen som er viktig, ikke det faktum at den handler om en bestemt politibetjent. Det har nærmest ingen betydning. Derfor får den tale for seg selv – og slik åpne min avhandling.

Somewhere in the heart of experience

There is an order and coherence

(Shakespeare)

1. INNLEDNING: PRAKTISK KUNNSKAP SOM FORSKNINGSPERSPEKTIV

1.1 Akademikerskepsis til sunn fornuft i politiets praksis

Jeg husker en høstdag i 2001. Jeg har som fagansvarlig i psykologi ved Politihøgskolen invitert en erfaren politimann til å forelese for fremtidens politibetjenter om temaet *kommunikasjon i ordensoppdrag*. Foran podiet sitter studenter som nettopp har tatt fatt på en treårig politiutdannelse. Hverken studentene eller jeg har erfaring med politiarbeid. Politibetjenten har lang fartstid fra ordenstjeneste, og er ikledd politiuniformen. Han er invitert for å belyse temaet fra en praktisk side. Det er første gang jeg hører en politibetjent forelese om politiarbeid. Jeg er spent. Han går opp på scenen, ser utover studentforsamlingen, smiler og sier på trøndersk: ”Politiarbeid dreier seg om å bruke sunt bondevett!” Akkurat slik sier han det. Studentene blir kanskje ikke overrasket over utsagnet. Men jeg må si jeg rystes. Det dukker opp en umiddelbar tanke om at slikt kan man ikke si på en høgskole hvor en intellektuell akademisk holdning skal råde. Betjentens påstand er uakademisk, ureflektert og naiv! Sunn fornuft er jo å regne som et anti-intellektuelt begrep og jeg bekymrer meg straks for at studentene skal ledes hen til å se bort fra teoretisk kunnskap som ledestjernen mot et profesjonelt politiliv. Sant å si er jeg skuffet over å høre en slik uakademisk uttalelse til fremtidige politibetjenter.

Gjennom arbeidet med den foreliggende avhandlingen har jeg imidlertid fått et annet syn på dette, og i forbindelse med et innlegg ved Politihøgskolens årlige forskningskonferanse i 2005, fortalte jeg om denne hendelsen for å illustrere min tidligere akademikerskepsis og mitt syn på teoretisk og praktisk kunnskap. Etter denne konferansen utarbeidet min kollega, sosiolog Åsmund Birkeland, et manus som han presenterte ved påfølgende års forskningskonferanse. I dette innlegget tok Birkeland til motmæle mot at politibetjentens handlinger skal være bestemt av sunn fornuft. Slik jeg forstår Birkeland er bruk av sunn fornuft det samme som ikke å tenke systematisk og fornuftig, men å handle vilkårlig og etter innfallsmetoden. Siden jeg antar at ikke alle har lest Birkelands artikkel, vil jeg sitere ham utførlig:

Den sunne fornuft kan være sunn, men er det ofte ikke. Det er ikke noe presist begrep, men dekker over tjukke fordommer, kulturelt eller ideologisk funderte holdninger, måter å klassifisere verden på som henger sammen

med bestemte former for sosialt samhold og normer. Det som sunn fornuft tilsier er ikke bedre enn nivået i den samholdskode som den er forankret i. I de fleste yrker finnes det slik en yrkeskultur som angir hva som til enhver tid og ethvert sted er gyldige vurderinger og handlinger for en bestemt gruppe og dens virksomhet. Dette gjelder selvsagt også politiet. Dersom det for eksempel er en framherskende del av yrkeskulturen på et tjenested å klassifisere mennesker i ”vi” og ”dem”, gruppere visse mennesker som ”slask”, ”som utlendinger”, som ”narkomane” etc., vil det også følge en hel rekke handlinger og vurderingsmåter som nettopp deltakerne i dette fellesskapet regner som sunn fornuft (Birkeland 2007, s. 38).

Birkeland skriver at politihandlinger som baserer seg på sunn fornuft, ofte vil være fordomsfulle og et resultat av en fremherskende yrkeskultur som tenker seg hevet over andre mennesker. I den Store norske ordboken leser jeg at begrepet ”fordomsfull” innebærer å sette et mindreverdigheitsstempel på andre mennesker, å heve seg over andre, at man er usympatisk, ufølsom, urettferdig, maktovergripende, dømmende og umenneskelig. Dersom Birkeland virkelig mener at politiarbeid utøvd på bakgrunn av ”sunn fornuft” er fordomsfulle handlinger, uttrykker han ikke bare en lite sensitiv innstilling til praksis. Birkelands tekst demonstrerer den samme teoretiske arroganse og fremmedgjøring som jeg selv lå under for. Hans generalisering om norsk politi (som mener de handler ut fra sunn fornuft) er krenkende og lite fruktbar, da den kan bidra til å tåkelegge en viktig refleksjon med hensyn til kunnskap i praksis og hva denne handler om.

Birkeland mener at kunnskap som er basert på sunn fornuft ikke er holdbar kunnskap i politiarbeid. Sitatet sier også noe om hvilken status kunnskap skal ha i praksis. Det er imidlertid ikke uvanlig å høre at politibetjenter hevde at de løser oppdrag på bakgrunn av sunn fornuft, og flere empiriske politistudier tar dette opp til drøftelse (se Finstad 2000, Granér 2004, Aas 2009, Lagestad og Rønning 2010). Den svenske politiforskeren Rolf Granér setter den sunne fornuft som et kontra til refleksjon (se Granér 2004, s. 208). Det er klart at såkalt sunn fornuft kan være usunn, ufornuftig og umoralsk. Det er vel nettopp derfor det blir viktig og nødvendig med en teoretisk skoloring av fremtidens politibetjenter. Det kan jeg være enig i. Ved profesjonsutdanninger praktiseres det gjerne en forestilling om at teori er noe studentene skal lære seg, for deretter å anvende teorien i praksis (se Hoel, Selboe og Lindseth 2009, Johansen 2007). Dette er også tilfelle ved Politiutdanningen. Studenter skal blant annet trenes opp i den juridiske metode for å være i stand til å anvende jussen i praksis. Blant annet hevder politiutdannerne Lagestad og Rønning at dersom politiet skal oppnå tillit hos publikum, må de først og fremst ha kunnskap om loven og kunne praktisere denne godt. De skriver videre: ”the police’s use of so-called common sense and “gut-feelings” must be founded in the law” (Lagestad og Rønning 2010, s. 70).

Når den erfarne politibetjenten snakker om å ordne opp i situasjoner ved bruk av sunn fornuft, er det nettopp ikke anvendt teori han snakker om. Når han sier at handlinger springer ut fra sunn fornuft, mener han vel ikke nødvendigvis at handlingene springer ut fra en etisk teoretisk kunnskap om hva som er gode moralske handlinger. I denne sammenheng kan vi tenke at sunn fornuft vil være kunnskap som betjenten har utviklet gjennom opplevelser og erfaring. Men er den ureflektert, vilkårlig og dermed fordomsfull, eller på kant med loven?

Det andre som Birkeland påpeker, er at sunn fornuft er et *upresist* begrep for hva handlinger i praksis grunner på. Det er jeg enig i. Begrepet er upresist i den forstand at vi ikke kan formulere en presis eller omforent definisjon av begrepet som belyser hva det kan innebære. Jeg forstår derimot begrepet sunn fornuft som en måte å uttrykke en umiddelbar erfaring på. Utsagnet om å bruke sunn fornuft forteller oss noe om hva det vil si å være praktiker og hvordan politifolk gjerne forholder seg til sine arbeidserfaringer. Det bør av den grunn tas på alvor. I lys av dette er en kunnskapsteoretisk refleksjon viktig og nødvendig for å sette fokus på kunnskapsformer vi kan finne i praksis, samt hvordan disse kommer til uttrykk. I tillegg er en kunnskapsteoretisk refleksjon nødvendig innenfor profesjonsutdanninger hvor man gjerne tror at teori kan *anvendes* i praksis², og at det er teorier om verden, mennesket og loven som skal redde politiarbeidet. En slik forestilling må også tas på alvor fordi den kan ha stor innflytelse på politiutdanningens innhold og form, og som følge av dette hvilken kunnskapsforståelse fremtidige politibetjenter bringer med seg inn i politiarbeidet.

Det kan nok tenkes at politibetjenten som uttaler seg om sunn fornuft har et annet poeng enn hva Birkeland og andre politiforskere forstår. Det er grunn til å tro at akademikere og politiutdannere overser et vesentlig felt når de avviser den sunne fornuft. Dette feltet er den praktiske kunnskapen, og dens betydning for utøvelsen av politiyrket.

² Forestillingen om praksis som *anvendt teori* springer ut fra et sentralt trekk ved utviklingen av profesjonsfagene da profesjonsutdanningene ble innlemmet under den akademiske paraplyen (se Johansen 2007). Politiutdanningen var ikke noe unntak i denne sammenheng. Da politietatsskolen, som var en praktisk orientert utdanning, gikk over til å bli politihøgskole i 1993, førte overgangen til økt vekt på akademiske fag (se Hoel, Selboe og Lindseth 2009). Og med dette måtte Politihøgskolen rekruttere akademikere som fikk i oppgave å utvikle politiutdanningens grunnutdanning. Dagens fagplaner ved Politihøgskolen baserer seg på ulike fagdisipliner som juss, psykologi, sosiologi, kriminologi og statsvitenskap. Dette innebærer at undervisningen ved Politihøgskolen baserer seg på fagdisiplinenes teorier, begreper, modeller og metoder. I en studie av politistudenter fremkommer det at ”studentene opplever, ikke overraskende, en ’annen verden’ når de kommer ut i praksisåret og møter virkeligheten. Flere politistudenter hevder at de ikke kjenner igjen utdanningens faginnhold i profesjonens virksomhet. (...) Fauske et al. (2006:207) støtter opp om disse erfaringene når de skriver at det er en allmenn tendens at profesjonsutdannelsene ’fjerner seg fra praksis’ gjennom en økt akademisering av det faglige innholdet” (Hoel, Selboe og Lindseth 2009, s. 5).

1.2 Praktisk kunnskap i politiets verden

Jeg har arbeidet som høgskolelektor i 13 år. Jeg har lang erfaring med å undervise, og når jeg står i forelesningssituasjonen vet jeg når jeg ”treffer” temaet. Da er det lett å formulere seg. Den ene setningen foregriper den andre, og de er som melodilinjer som glir inn i hverandre. Å prate foran en forsamling erfares som en flytende, rolig og trygg bevegelse. Når jeg opplever å ”treffe” temaet, er jeg med i situasjonen. Jeg kjenner det i kroppen, på et vis. Som doktorgradsstudent studerer jeg praktisk kunnskap i politiets praksisfelt. Jeg er flere ganger blitt oppfordret til å presentere studien av politibetjentens praktiske kunnskap for kolleger, stipendiater, politiforskere og praktikere. Når jeg kom til delen hvor jeg skulle si noe om hva praktisk kunnskap i politiet kan være, ble det noe ”ullent prat”. Jeg forsøkte å formulere meg tydelig, men det ble frenetisk, klossete og plumpt. Jeg klarte sjelden eller aldri å si hva det var. I de første årene jeg studerte praktisk kunnskap i politiarbeid, erfarte jeg ikke den gode følelsen. I et retrospektivt lys kan jeg si at det ikke bare har handlet om en begrenset evne til å formidle et tema. Det handlet vel så mye om den praktiske kunnskapens vesen. Som jeg skal vise i denne avhandlingen er praktisk kunnskap kompleks, dyptgripende, dynamisk og overskridende. For å være i stand til å si noe om den måtte jeg forstå den på en genuin måte.

1.2.1 Hva er praktisk kunnskap?

Det er lettere å si hva praktisk kunnskap ikke er, og jeg skal først avgrense begrepet. Praktisk kunnskap er ikke kunnskap som politibetjenten direkte kan lese seg til, eller lære seg på skolebenken slik han lærte metoder, teknikker og teorier. Det er heller ikke snakk om en konkret teknisk ferdighet, slik mange naturlig nok kan tro. Da ville praktisk kunnskap være en ren ferdighet som politibetjenten tar i bruk med tanke på å utføre en konkret handling, som for eksempel å sikre et fingeravtrykk, bevege seg polititaktisk inn i et rom i søk etter en farlig person, eller å pågripe personer ved bruk av arrestasjonsteknikker. Spesielt i krevende situasjoner behøver betjenten erfaring for å mestre teknikken godt. I tillegg til å ha trent og terpet på den tekniske delen av handlingen, må han ha utført teknikken flere ganger i praktiske situasjoner. Kunnskap som teknisk ferdighet kan kategoriseres, måles og vurderes i henhold til bestemte kriterier. Denne form for praktisk kunnskap handler ikke om verdispørsmål, i motsetning til den praktiske kunnskapen som denne studien handler om. Praktisk kunnskap er heller ikke sikker kunnskap.

Vi tenker gjerne at kunnskap er et gode. Å ha kunnskap impliserer at vi er kompetente til å utføre eller løse generelle og spesielle oppgaver. Begrepet ”praktisk kunnskap” har ikke helt den samme valøren, for denne kunnskapen trenger ikke å være rett, god, sunn, eller hensiktsmessig. Den kan være feil, dårlig eller mangelfull, være basert på en uvane eller

rutine, og i verste fall kan den være til skade. Praktisk kunnskap kan faktisk være et hinder for politibetjenten til å gjøre de rette valgene og ta de rette beslutningene til rett tid. Det vi mener med praktisk kunnskap, er en kunnskap som kommer til uttrykk i handling, som et svar på den utfordring en politibetjent (eller annen yrkesutøver) opplever at en situasjon han må forholde seg til, stiller til ham. Vi kan merke om dette svaret er godt eller dårlig, men vil vi undersøke den praktiske kunnskapens innhold og sterke og svake sider, må vi reflektere over handlingen som et svar på utfordringen i situasjonen. Vi må ta et refleksivt skritt ut av handlingen. Men praktisk kunnskap er aldri fraværende i en handling, eller en kunnskap som kommer inn som et tillegg til annen kunnskap. Den er alltid til stede i situasjonen. Praktisk kunnskap er en ”svarevne” hos politibetjenten. Han må forholde seg direkte til situasjonen og menneskene involvert. Praktisk kunnskap springer ut av ”en fornemmelse av eller fortrolighet med hva som kreves for å være på høyde med utfordringer og muligheter i en praksis.”³ Praktisk kunnskap gjør seg gjeldende i enhver praksishandling; uttrykket er ikke nødvendigvis et honnørord.

Når vi merker at den praktiske kunnskapen er dårlig, at den ikke holder mål, gjør vi dette på den praktiske kunnskapens egen grunn. Å merke at praktisk kunnskap er dårlig, er en kritisk-refleksiv dimensjon ved den praktiske kunnskapen selv. Når vi merker at den svikter, betyr det ikke at vi har funnet frem til et annet og sikkert kunnskapsgrunnlag utenfor den praktiske kunnskapen. Noen ganger kan vi nok henvise til lovens bokstav, til teorier, forskning eller annet, men en sikker grunn for praktisk virksomhet finnes ikke. Kunne vi ikke merke i praksis at kunnskapen svikter og på det grunnlag arbeide for å forbedre den, ville vi være orienteringsløse i praktiske situasjoner. Vi kunne nok søke orientering i teoriene, men vet vi på forhånd hva vi skal gjøre, blir vi en slags mekaniske regelfølgere; kanskje fremtrer vi som komiske roboter, kanskje svikter vi fullstendig fordi vi ikke kan møte det nye og uventede.

Med dette blir det tydelig at den politimannen som snakket til mine studenter den høstdagen i 2001, og som sa at politiarbeid ”dreier seg om å bruke sunt bondevett”, snakket om praktisk kunnskap. Selvsagt kan fornuften – min fornuft, din fornuft, den rådende fornuft – svikte. Den kan være alt annet enn sunn. Men når vi merker dette, er det ikke fordi vi har funnet frem til en ny og bedre fornuft. Nei, fornuften blir virksom nettopp i sin evne til negasjon: Når den – i en kritisk-refleksiv prosess – merker sin svikt, er den allerede på søken etter noe bedre.⁴

³ Lindseth 2009, s. 21.

⁴ Dette er et allment hermeneutisk poeng: Også dårlig forståelse er forståelse, og når det går opp for oss (– når vi forstår –) at forståelsen er dårlig, har den allerede tatt et steg mot en bedre forståelse. Den hermeneutiske utfordring: å forstå – lar seg ikke mestre ved å kripe ut av forståelsens sirkel. Vi kan ikke søke tilflukt til en

1.2.2 Politibetjentens kunnskapsgrunnlag

Politihøgskolens ansatte arbeider i tråd med det som politihøgskolen (forkortes til PHS) mener er viktige mål for politiets virksomhet. I utarbeidelse av fagplaner og undervisningsplaner har det alltid vært et uttalt mål at politiutdanningen skal gi studentene et *kunnskapsgrunnlag* som gjør dem i stand til å håndtere praksis på en ansvarlig og profesjonell måte. Hva man tenker er kunnskapsgrunnlaget for politiarbeid, kan vi lese om i innledningen til fagplanen for Vitenskapsteori og forskningsmetode. Her står det at: ”Politiarbeid bygger på praktisk kunnskap, forskningsbasert kunnskap, samt det regelverk politiet skal forvalte” (Fagplaner i Bachelorstudiet B1 2009/2010, s. 20). Her ser vi at begrepet praktisk kunnskap dukker opp, men hva mener PHS med praktisk kunnskap?

Ved en nærmere gjennomgang av alle fagplanene for utdanningen er det ingen fagplaner som tar opp praktisk kunnskap som et fenomen som gjør seg gjeldende i alle situasjoner, og som kommer til uttrykk i handling. Det står ingen steder om praktisk kunnskap som en kompleks, dyptgripende, dynamisk og overskridende kunnskap. Dette gir grunn til å tro at praktisk kunnskap ved PHS blir forstått som tekniske eller praktiske prosedyrekunnskaper. Dette betyr at politiutdannelsens fagplaner formidler at politiarbeidet bygger på teknisk kunnskap, forskningsbasert kunnskap og det juridiske regelverket. I det store og hele formidler fagplanene at politiarbeid baserer seg på eksplisitt kunnskap, det vil si kunnskap *om* aspekter og forhold ved politiarbeid (Fagplaner i Bachelorstudiet B1 2009/2010). I grove trekk kan vi si at det er kunnskaper om hva politiet kan eller skal gjøre, hvordan arbeidet kan eller skal utføres, samt hvorfor det skal utføres slik.

Jeg hørte nylig en person hevde at ”alt politiarbeid er jus.” Utsagnet kan sies å være teoretisk rett fordi politipraksisen er strengt juridisk regulert. Fremtidige politibetjenter skal være i stand til å forklare og forsvare arbeidet sitt foran domstolen. Ligestad og Rønning (2010) påpeker viktigheten av at betjenter kan vise til konkrete lover og paragrafer for deres inngripen og beslutninger. Dette er et viktig poeng fordi politiets handlinger skal falle inn under lovverket. I et rettssikkerhetsperspektiv blir teoretisk kunnskap svært viktig. Som følge av dette må studenten lære seg å kategorisere og forstå politiarbeid ”utvendig”.⁵ Dette arbeidet gjør vi på Politiutdanningen der vi har evalueringsverktøy som kan kvalitetssikre at studenten tilfredsstillende minimumskravene med hensyn til kategoriseringer og klassifiseringer i overensstemmelse med lovverket og annen teori. Således er kravet om begrunnelse legitimt.

sikker grunn utenfor forståelsens usikrede sirkelgang – fra forforståelse til forståelse, og fra sviktende forståelse til et oppgjør med forforståelsen (se Gadamer 2003, s. 33-44).

⁵ For eksempel ut fra lovverket. I motsetning til ”innvendig” som vil være med utgangspunkt i levd politierfaring.

Men kan vi være sikker på at juridiske og teoretiske kunnskaper alene er et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag i politiarbeid?

Politiarbeid beskrives ”som en virksomhet som ofte må balansere mellom flere hensyn” (Finstad og Høigård 1997, s. 288). Det er i grove trekk hensynet til lov og rett, effektivitet og hensyn til menneskene betjenten møter. Det er ikke alltid enkelt å imøtekomme disse hensynene. Som en betjent formulerte det:

I betydning av at vi opererer i gråsonen mellom ulike ideal, alt fra straffeprosessen, politilov, påtaleinstruks, hjelpeplikten, taushetsproblematikk på ulike nivå, alt etter hvem du samarbeider med: Det gode politiarbeid kommer når du er i stand til å improvisere og manøvrere halvelegant midt i mellom alle disse forventningene for å komme fram til en minnelig løsning for menneskene som er involvert. Men for å kunne gjøre det må du ha en trygg basis eller god grunnkunnskap som har utviklet seg på bakgrunn av prøving og feiling.

Når politiet rykker ut på oppdrag, må de fullføre oppdraget og løse de oppgaver det medfører. Kunnskaper om lover, instruks, metoder og prosedyrer skal bidra til å sikre en feilfri praksis. Fredrik Svenaeus gjør oss imidlertid oppmerksomme på at å kvalitetssikre praksis er ikke det samme som å gjøre den god (se Svenaeus 2009, s. 31). Selv om fremtidens betjenter trenes opp til å være i stand til å redegjøre for sine beslutninger, handlinger og praksis i tråd med politiloven og politiinstruksen, kan reglene alene ikke være tilstrekkelig i situasjoner som involverer håndtering av mennesker og deres liv. Som betjenten ovenfor sier, er erfaring viktig med hensyn til å ”improvisere og manøvrere halvelegant for å komme frem til en minnelig løsning.” Å finne løsning i et oppdrag ser ut til å kreve mer enn tekniske ferdigheter og teoretisk viten. Det krever godvilje og erfaring. Eller vi kan si med Svenaeus at det krever: ”(...) engagement, blick, bedömningsförmåga, handlag och erfarenhet som ingen manual i världen kan fånga” (Svenaeus 2009, s. 31).

1.2.3 Målet for praktisk politikunnskap

I innledningen til *Den Nikomakiske etikk*, første bok, skriver Aristoteles om virksomheter og hva som er deres mål. Aristoteles skriver: ”For legekunsten er jo målet sunnhet, for skipsbyggerkunsten et skip, for feltherrekunsten seier, for forvaltningen velstand” (Aristoteles Etikk, første bok, 1). Aristoteles er imidlertid opptatt av å forstå den kunnskapen som gjør virksomhetene virksomme. Det vil si hvilken kunnskap trenger legen for å frembringe sunnhet, skipsbyggeren for å bygge en flytedyktig båt osv. Han spør:

Ville ikke så kjennskap til dette være av avgjørende betydning for vårt liv? Og ville vi ikke, som bueskyttere som har et siktemål, da bedre kunne treffe det rette? Hvis dette er så, bør vi prøve, i hvert fall i omriss, å bestemme hva dette mål kan være, og hva slags viten eller evne som har med det å gjøre (Aristoteles, Etikk, første bok 2).

Vi kan overføre Aristoteles’ resonnement til politiarbeid og politiforskning og spørre hva *målet* er med politiets arbeid.

Det norske politiets overordnede målsetting

I Stortingsmelding nr. 42, *Politiets rolle og oppgaver*, kan vi lese at en overordnet målsetting er trygghet for borgerne (se s. 56). Et ønsket mål er ”å bidra til å redusere kriminalitet, og å opprettholde den alminnelige ro og orden i samfunnet” (s. 57). Dette kalles for objektiv (reell) trygghet (se s. 56). En annen målsetting med å skape trygghet handler om den enkelte borgers subjektive (opplevde) trygghet:

En viktig oppgave for politiet er å bidra til redusert frykt for kriminalitet og annen virksomhet som truer den alminnelige fred og orden. Frykt reduserer på samme måte som utsatthet for kriminalitet og andre krenkelser, velferden og livskvaliteten for den enkelte. Politiet kan først og fremst bidra til å øke borgernes opplevelse av trygghet gjennom redusert kriminalitet, økt tilgjengelighet og målrettet informasjon (Stortingsmelding nr. 42 s. 57).

Dette er politiske mål for det norske politiets virksomhet, men som vi skal se, vil politibetjenten formulere sitt mål for praksis noe annerledes.

Politibetjentens praksisutfordringer

I arbeidet med å oppfylle statens målsetninger om å redusere kriminalitet, opprettholde ro og orden, samt redusere borgernes frykt for å bli utsatt for krenkelser og overgrep, bringes betjenten inn i ulike situasjoner og møter med mennesker. Når politibetjenten er ute på oppdrag og skal håndheve lov og orden, tenker han ikke først og fremst på disse politiske målsettingene.⁶ Han forholder seg til utfordringene han stilles overfor i praksis. En politibetjent formulerte seg konkret om sitt mål for praksis. Han sier:

Når jeg er ute på oppdrag, har jeg noen ”kontrollspørsmål” for meg selv: Hva søker du å oppnå? Jeg må stille meg selv det spørsmålet når jeg står sammen med hvem det måtte være. Jeg søker å oppnå kontrollerte pågripelser uten å gi arrestanter blåflekker verken på kroppen eller stoltheten deres

I tillegg til å arbeide i tråd med regjeringens mål om trygghet for den enkelte borger, sier en betjent at han ofte må ”strekke seg lenger” for at borgeren skal oppleve det som trygt å møte politiet. ”Jeg må ufarliggjøre denne politimannen i uniformen,” sier en annen politimann. Dette sitatet uttrykker at det kan være et spenningsforhold mellom politiet og borgerne.

Praktisk kunnskap som dygd

Den kunnskapen som politibetjenten fremfor alt må ha, er en evne til å svare på godt vis på de utfordringer han møter i sin praksis. Denne kunnskapen er praktisk på den måte at den utgjør et handlingsgrunnlag som politibetjenten står på. Den praktiske kunnskapen er integrert i personen, forankret i kroppen (embodied). Det er slik kunnskap som Platon, Aristoteles og filosofene i Antikken og Middelalderen, helt opp til nyere tid, var opptatt av. Det handler om

⁶ Det er en kjensgjerning at politibetjenten først og fremst forholder seg til situasjonen og virkeligheten de møter på oppdrag. Geir Aas skriver om dette: ”det [er] større grad (...) ”virkeligheten” fremfor tekstene som styrer politiets praksis” (Aas 2009, s. 295).

kunnskap som dyd (eller dygd), en personlig integrert og kroppslig forankret dugelighet som gjør et menneske i stand til å være på høyde med utfordringene i en praktisk situasjon eller virksomhet. (Også skuende, teoretiske virksomheter er praktiske; i følge Aristoteles utgjør de den høyeste form for praksis). Det er den praktiske kunnskapen som setter betjenten i stand til fornuftige vurderinger og argumentasjon. *Dette innebærer ikke minst at han kan innse sine begrensninger, innrømme det når kunnskapen ikke strekker til og dermed lære av sine erfaringer.* Dette kunnskapsbegrepet står i motsetning til det moderne kunnskapsbegrepet i empirisk, evidensbasert vitenskap, som er et begrep om kunnskap som metodisk begrunnet (eller ”sikret”) mening eller oppfatning om virkelighetens struktur og kausale sammenheng.

Politiarbeid som en humanistisk praksis

I denne avhandlingen forstår jeg politiarbeid som en humanistisk praksis. Dette gjør også den svenske politimannen Mats Heder. I essayet *Vad är en bra polis?* forsøker han blant annet å gripe tak i hva som er det sentrale i politiarbeidet. Han skriver at politiarbeidets spennvidde med hensyn til utførte oppgaver, kan forlede ham til å tro at det ikke er noe som er sentralt, eller at det er veldig mye som er sentralt (se Heder 2009, s. 280). Men når Heder har deltatt på Buber-seminar og leste *”Jeg og du”* av Martin Buber erkjenner han at det er møtet som er sentralt i politiarbeidet. ”MÖTEN, möten med människor och situationer. Möten är just nu det givna svaret på frågan om vad som är centralt i polisyrket!” (Heder 2009, s. 280).

Politiarbeid, enten det dreier seg om forebyggende politiarbeid, ordenstjeneste, eller etterforskning, starter i møtet med mennesker. Politiarbeid handler altså om å være i en ansikt-til-ansikt-relasjon. Schutz påpeker imidlertid at ansikt-til-ansikt-relasjon også er en grunnleggende struktur i hverdagslivets verden (se Schutz 2005, s. 97), og jeg vil tilføye: i enhver annen profesjon. Slik Heder ser det, er det allikevel en forskjell mellom politiyrket og de fleste andre profesjoner. Han skriver:

Söker vi efter något specifikt för polisyrket, något som inte är gemensamt med så många andra yrken, finn vi till exempel at poliser ofta möter människor som inte önskar att mötet över huvud taget kommer till stånd (Heder 2009, s. 280).

Å møte mennesker som ikke ønsker at et slikt møte skal finne sted, gjør møtet spesielt sårbart. Når politibetjenten står i det sårbare møtet, dannes det erfaringer som ikke direkte vil handle om teknikk, teori og juss. Erfaringen handler om politibetjentens subjektive opplevelser med å utføre praksis. I disse erfaringene kan vi tenke oss at det ”skjuler” seg en praktisk kunnskap, og den er gjerne dannet over flere år i praksisfeltet. Heder, som selv er en erfaren politimann kursiverer at *”en bra polis är bra på att möta människor och situationer.”* Når jeg tidligere har skrevet at praktisk kunnskap ikke er kunnskap vi kan lese oss til, eller tilegne oss gjennom

studier, og heller ikke er en teknisk ferdighet, blir det betimelig å spørre med Aristoteles ord: Hva slags viten eller evne er nødvendig med hensyn til å møte mennesker på en bra måte, og hvor kommer denne viten eller evne fra?

1.3 Avhandlingens hensikt, hovedspørsmål og teoretiske perspektiv

”Regler förslår inte till att fastställa en praxis utan man behöver också exempel. Våra regler lämnar bakdörrar öppna och praxis måste tala för sig själv” (Wittgenstein sitert i Josefson 1998, s. 48). Wittgenstein mener at om vi skal forstå en virksomhet, må den fortelles frem gjennom eksempler fra praksis. Arbeidet med denne avhandlingen er nettopp et forsøk på å fortelle frem og reflektere over det som ligger iboende i betjentens erfaringer.

Jeg gjør flere avgrensninger i studien. Jeg retter for det første fokuset mot politibetjenter som arbeider i ordenstjeneste. Politiarbeid vil her bety *ordenstjeneste*. Det vil si betjenter som kjører patruljebil og er i ”første linje”. For det andre avgrenser jeg studiens tema til erfaringer *i møte med mennesker*. Denne avgrensningen ble ikke gjort på forhånd i studien, men springer ut fra hva jeg etter hvert så i datamaterialet. For det tredje vil studien ikke beskrive opplevelser eller på andre måter kunne si noe om erfaringer til menneskene som politiet møter. Erfaringene til menneskene som møter politiet, blir i denne studien kun indirekte berørt gjennom betjentenes fortellinger.

Hensikten med avhandlingen er å *belyse hva praktisk kunnskap i politiarbeid kan være*. Gjennom å studere politibetjentenes fortellinger forsøker jeg å se hva som trer frem i deres erfaringer om politiarbeid i møte med mennesker. Avhandlingen søker å belyse følgende hovedspørsmål: *Hvilken sammenheng av mening kommer til uttrykk i politibetjentenes fortellinger om hva de opplever som viktig i politiarbeid?*

Metoden i studien er fenomenologisk-hermeneutisk. Jeg forsøker å forstå det vesentlige i politiarbeidet slik dette kommer til uttrykk – i betjentenes fortellinger – og i mine egne notater fra mitt feltarbeid. I feltarbeidet er jeg med politibetjentene når de rykker ut på oppdrag. Jeg ser hvilke oppgaver de står overfor og hvordan de forholder seg til dem. Min hovedinteresse er ikke å kartlegge hva betjentene faktisk gjør, (det sier jeg noe om i kapittel 3,) men derimot å forstå hva som er viktig for dem. Det er bakgrunnen for mitt spørsmål i intervjuene: ”Hva opplever du som viktig i ditt politiarbeid?” Politibetjentene forteller om situasjoner og erfaringer som de husker fordi de handlet om noe viktig – noe som noen ganger, men slett ikke alltid, ble oppnådd. Dermed fremkommer et bilde av det vesentlige i politiarbeidet. Det fremkommer et bilde av hva som står på spill, hva som ikke får mangle i politiarbeidet. (I

kapittel 2 sier jeg mer om fremgangsmåten i min undersøkelse og i kapittel 6 utdyper jeg min metodeforståelse på en mer filosofisk måte).

Studien har altså som overordnet oppgave å undersøke hva som er politiarbeidets vesen eller grunnleggende struktur. Jeg utvikler en systematisk fremstilling av den praktiske kunnskapens ideelle struktur. Dette innebærer at jeg retter meg inn mot den praktiske kunnskapen fra filosofiske og vitenskapsteoretiske perspektiver fremfor sosiologiske, kulturelle, eller psykologiske perspektiver. Dette betyr ikke at disse perspektivene på politiets praksis er uinteressante, men det skyldes at jeg først og fremst skal gå ut fra betjentens erfaringer og forstå hva de inneholder av praktisk kunnskap.

I denne oppgaven vil altså forsøke å utvikle et kunnskapsgrunnlag som kan være i takt med politibetjenters erfaring av sitt praksisfelt. Dette vil jeg kalle teori som belyser praktisk politikunnskap. I tillegg til at studien handler om praktisk kunnskap i politiarbeid, er den også et eksempel på forskning i praktisk kunnskap. Slik forskning vil styrke den praktiske kunnskapen innenfor et praksisfelt, som for eksempel politiarbeid. Men den vil ikke bare bidra til å utvikle og forbedre praktisk kunnskap, den vil også utvikle *teori* om praktisk kunnskap, i mitt tilfelle: praktisk politikunnskap. Å utvikle slik teori handler om å utvikle et blikk for praktisk kunnskap, en forståelse for praktisk politikunnskap. Derfor bør jeg vel ikke si *teori om*, men snarere *teori i* praktisk politikunnskap, (i overensstemmelse med det greske *theoria*, som betyr *skuen*, det å se).

For å belyse dette poenget vil jeg presentere et utdrag fra boken *Pinnsvinets eleganse* av Muriel Barbery. Romanen handler om den meget beleste, intellektuelle og selvlærte portnerkonen Renée som er 54 år gammel. Når Pierre Arthens, en berømt restaurantkritiker kommer inn i vestibylen, blir Renée påminnet om en samtale med sin venninne Manuela om Arthens anmeldelser. De er skeptiske til måten han formulerer sine anmeldelser. Arthens anmeldelser om mat er vanskelige å forstå.

Jeg begriper ikke noe av det”, har Manuela sagt. For henne er en god stek en god stek. Punktum. Det er ingenting å forstå. Det er synd og skam å se en slik penn ødelegge seg på ren blindhet. Å skrive side opp og side ned med glitrende beretninger om en tomat (for Pierre Arthens anmelder slik man forteller en historie, noe som burde ha gjort han til et geni) uten å noensinne å *se* eller *fatte* tomaten, er et bedrøvelig bravurnummer. Kan man være så begavet, og samtidig så blind for tingenes tilstedeværelse? Jeg har ofte lurt på det når jeg ser han passere med den store, arrogante nesen sin. Men man kan visst det. Enkelte er ute av stand til å fatte det som utgjør livet i det de ser, de fatter ikke det iboende pustet, og dermed bruker de hele sitt liv på å legge ut om menneskene som om det var snakk om automater, legge ut om tingene som om de ikke hadde sjel og bare besto av det man kan si om dem, etter den subjektive inspirasjonens forgodtbefinnende (Barbery 2008, s. 28/29).

I denne studien vil et forskningsperspektiv på praktisk politikunnskap først og fremst handle om å erkjenne at politibetjenter ikke er ”automater uten sjel” som jeg kan klassifisere og

kategorisere. Politibetjentens praktiske handlinger er rettet mot noe eller noen, og erfares som meningsfulle i en bestemt situasjon. En forskers oppgave er å komme i posisjon til å se dette som skjer på innsiden av politiets praksis og forsøke å forstå politihandlinger ut fra et innenfraperspektiv. For å ”fatte det som utgjør livet” i det forskeren ser, må han eller hun la seg berøre av saken. Slik Renée forventer at Arthens må *se og fatte* en tomat som en tomat, hva som gjør en tomat til en tomat, må politiforskning i praktisk kunnskap ta sikte på å forstå politiarbeid som politiarbeid i sin egen saklighet.

Praksis og institusjon

Dette fører meg over til forholdet mellom politiet som organisasjon og politipraksis. Praksis og institusjon står i et intimt forhold til hverandre, men de er ikke identiske, skriver Janik (se 1996, s. 62). Det er et skille mellom dem, og Janik beskriver dette slik:

”Ridning är en praxis, en rideklubb är en institution, liksom bön är en praxis och en kyrka en institution eller sjukvård är en praxis och ett sjukhus en institution. Ridning, bön och sjukvård har alltid ett syfte som är inneboende i praxis ifråga: att rida, bedja och värda *bra*. Rideklubbar, kyrkor och sjukhus har till uppgift att främja dessa respektive syften. Dessa institutioner bestämmer vilken status och politisk makt som förknippas med de nämnda praxisformerna och kan alltså sägas främja den externa nyttan med praxis för dess utövare.” (Janik 1996, s. 62).

Vi kan selvsagt gjøre et lignende skille mellom politiet som institusjon og politiarbeid. Politinstitusjonen har et ytre formål og hensikt med politiets praksis, men i denne studien skal jeg undersøke den indre strukturen i politiets praksis og den interne hensikten med denne. Jeg skal altså ikke studere institusjonens bestemmelse av hensikten med politiets praksis.

Et forskningsperspektiv som handler om å utvikle et blikk for den praktiske kunnskapen i politiets arbeide, er politibetjentens levde erfaring som politibetjent, noe som i vesentlig forstand er betinget av den praksis som politibetjenter går inn i. Denne praksis har sitt eget liv, sin egen indre logikk. Som forsker vil jeg ikke beskrive, forstå eller forklare politiarbeidet ut fra gitte teoretiske konstruksjoner, men forsøke å fornemme og gi ord til politiarbeidets ”iboende pust”. Denne studien skal derfor ikke gi en dom over staa i det norske politi, men forsøke å forstå den praktiske kunnskapen som står på spill når politibetjenten skal finne løsninger på de oppgaver som et oppdrag bringer med seg.

1.4 Avhandlingens struktur og innhold

Kapittel 2 presenterer studiens metodiske tilnærming og begrunnelse, og hvordan jeg har utarbeidet analysene av datamaterialet.

Kapittel 3 presenterer en innholdsanalyse av politiets gjøremål i praksis. Denne analysen baserer seg i hovedsak på mine feltobservasjoner av politiets praksis, men jeg benytter meg også av data fra intervjuene.

Kapittel 4 presenterer den fenomenologisk-hermeneutiske analysen. Denne analysen er delt inn i tre deler, eller tre delkapitler. Del I inneholder en ”første lesning” av materialet, del II nyanserer ”den første lesning” gjennom en ”strukturanalyse”. Del III, den ”kritiske refleksjonen” går i dybden av strukturanalysen og utdyper ulike temaer som kommer til syne i strukturanalysen. Gjennom en kritisk refleksjon over analysen av betjentens erfaring vil jeg undersøke hva som står på spill i politiarbeid, og dette vil igjen generere nye spørsmål som jeg undersøker nærmere i kapittel 5. Samtidig vil den kritiske refleksjonen forsøke å belyse hva som viser seg å være politiarbeidets vesentlige mening når orden skal gjenopprettes. I dette delkapitlet forsøker jeg å etablere et teoretisk blikk på det jeg ser i materialet mitt.

Kapittel 5 er en teoretisk refleksjon hvor jeg videreutvikler temaene i den kritiske refleksjonen. Dette gjør jeg i lys av ulike teoretiske perspektiver. Jeg går i dialog med relevante teorier som bringer refleksjonen videre med hensyn til temaene som gjorde seg gjeldende i den kritiske refleksjonen.

Kapittel 6 er en metoderefleksjon. Her redegjør jeg for studiens vitenskapsteoretiske forankring i fenomenologi og hermeneutikk. Jeg vil beskrive hvordan jeg har forsket på praksis ved å følge en fenomenologisk-hermeneutisk metode og jeg diskuterer metodens muligheter og begrensninger. Mot slutten av kapitlet vil jeg se studien i sammenheng med annen relevant internasjonal og nasjonal politiforskning.

Kapittel 7 sammenfatter hva som fremkommer i denne studien om praktisk kunnskap i politiarbeid. Dette gjør jeg ved å dele den praktiske politikunnskapen inn i tre hovedområder som jeg mener den har referanser til: Situasjonen, menneskene i situasjonen og politibetjentens erfaring med å være et subjekt.

Kapittel 8 reflekterer jeg over hvorvidt studien min representerer et nytt kunnskapssyn på politiarbeid, og hvordan dette kunnskapssynet kaster lys over utdannelsen av fremtidige politibetjenter.

2. DEN METODISKE TILNÆRMINGEN: Å UNDERSØKE POLITITARBEIDETS VESEN

I 2005 fikk jeg godkjenning fra en politimester i et nordnorsk distrikt til å gjennomføre feltobservasjoner. Jeg tok da kontakt med en politistasjon og to lensmannskontorer. Jeg møtte personlig opp for å informere om studien. I 2007 tok jeg telefonisk kontakt med et annet politidistrikt i Nord-Norge med forespørsel om å få gjennomføre intervjuer med betjenter.

Til betjentene ga jeg en kort presentasjon av hva jeg ønsket å studere. Jeg fortalte at jeg søkte politibetjenter som jobber med ordenstjeneste. Jeg oppfordret politibetjenter som var interessert i å la meg få innsyn og innsikt i deres kunnskap og erfaring fra politiarbeid, til å kontakte meg. Det meldte seg totalt 14 politibetjenter til studien. De hadde jobbet mellom 1 og 25 år i polititjeneste. En betjent hadde arbeidet i ett år, en betjent i tre år, resten hadde mellom 6 og 25 års erfaring. Noen betjenter hadde tatt utdannelsen ved politiskolen, Statens politiskole (før 1993), andre ved politihøgskolen (etter 1993). To personer tok utdannelsen i voksen alder, mens resten hadde tatt den i begynnelsen av 20-årene. Alle betjenter var menn.

Prosjektet mitt kan klassifiseres som feltforskning. Det er en forskning der det blir viktig for meg både å gjøre erfaringer i feltet, og å få tilgang til betjentenes erfaringer med sin praksis. Dette gir flere forskningsmetodiske utfordringer. Hvordan går jeg frem for å få tilgang til erfaringene? I faglitteratur om kvalitativ forskningsmetode, poengteres det nærmest entydig at metodevalg må styres av de spørsmål eller problemstillinger som gjelder for studien (se Tiller 1999, Fangen 2004, Ryen 2002, Silverman 2005 og Repstad 2007). Gitt forskningsspørsmålet jeg har formulert, vil de mest relevante og hensiktsmessige metodene være dybdeintervju og deltakende observasjon. Ved å benytte flere metoder vil dette bidra til en helhetlig forståelse av spørsmålet som ligger til grunn for prosjektet.

Feltobservasjon og dybdeintervju er metoder som ofte brukes i studier som undersøker menneskers liv og samhandling i kulturer og subkulturer, organisasjoner og institusjoner. Liv Finstad, som gjennomførte en større feltstudie blant politiet i Oslo, skriver i sin bok *Politiblikket*, at feltobservasjon var den mest naturlige forskningsmetoden å bruke når hun skulle få innblikk i politiets praksis (se Finstad 2000, s. 340). Finstad begrunner dette slik:

Intervjuer og meninger kan fortelle mye, men hendelser og handling viser mer og ofte noe annet enn den muntlige fortalte historie. Deltakende observasjon gir innblikk i handling og samhandling, ikke bare i meninger om politiets virksomhet (ibid., s. 340).

Finstad refererer neppe til fortellinger eller narrativer når hun skriver om ”den muntlige fortalte historie.” Hun tenker nok på intervjuets tradisjonelle form, hvor det er en intervjuer som gjerne stiller forberedte spørsmål til den som intervjues. Jeg forstår det slik at det er svarene på disse spørsmålene som utgjør Finstads muntlig fortalte historie. I så fall er jeg enig i at en muntlig historie, det vil si fortellinger, forteller noe annet enn hva deltakende observasjoner gjør, men jeg deler ikke Finstads forståelse for at muntlig fortalte historier bare gir innsikter i ”meninger om politiets virksomhet.” Dersom den ”muntlige historie” fortelles som en fortelling (narrativ), kan den være svært verdifull dersom forskeren skal undersøke politibetjentens praktiske kunnskap, fordi den handler om en opprinnelig erfaring som gjerne vil bevege oss. Dette forutsetter imidlertid at forskeren ikke har bestemt seg på forhånd for hva fortellingen handler om, men virkelig hører fortellingen. (Dette vil jeg redegjøre nærmere for senere i kapitlet, samt i kapittel 6, *metoderefleksjoner*). I motsetning til Finstads metodeerfaring, var dybdeintervjuet i mitt tilfelle bedre egnet enn feltobservasjon til å finne svar på studiens hovedspørsmål. På bakgrunn av dette har jeg i analysearbeidet lagt størst vekt på datamaterialet fra intervjuet.

En annen forskingsmetodisk utfordring er å finne ut hvordan jeg skal gå frem for å tolke materialet mitt, slik at det blir tydelig hva det handler om. I denne sammenheng ble det viktig å finne en analysemetode som ivaretar fortellingen som en meningsfull hendelse som har funnet sted innenfor en virksomhet. Dette gjør den fenomenologisk-hermeneutiske metoden, hvor fortellingens meningsenheter forstås i sammenheng med fortellingens helhet, og hvor jeg også søker å forstå meningen i en utvidet sammenheng.

Prosjektet er meldt til Personvernforbundet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste og godkjent (se vedlegg). Prosjektet er også meldt til, og godkjent av Riksadvokaten (se vedlegg). I tillegg er det søkt om å fritta politibetjenter fra sin taushetsplikt ved Rådet for taushetsplikt og forskning (se vedlegg). Alle politibetjenter signerte en erklæring hvor de samtykket til forskningen (se samtykkeerklæringskjemaet som vedlegg).

2.1 Feltobservasjon

Jeg startet å jobbe ved politiutdanningen i 2000 og har siden da vært med politiet ut på patruljer flere ganger (hospitering). Under hospiteringen deltok jeg på vakter i helgene fordi det var da jeg hadde fri fra jobb. Jeg valgte også å hospitere på *nattevakter*, fordi det gjerne er

på denne tiden av døgnet at oppdragene hyppigst kommer. På helgevaktsettet er politipatruljene i større grad virksomme enn hva de er på nattevakter midt i uken. Politiarbeid i helgene vil oftere enn ellers i uken dreie seg om mennesker som drikker alkohol, og som gjerne blir til sjenanse for andre, eller ikke er i stand til å ta vare på seg selv. Det samles en del mennesker i sentrumsgatene i helgene, og politiet patruljerer sentrumsområdene hyppig på kvelds- og nattetid.

Jeg startet datainnsamlingen i forbindelse med denne studien som deltagende observatør i et feltarbeid, og deltok på omtrent 40 vaktsett. Observasjonene ble gjennomført i løpet av 15 måneder. I lys av min erfaring fra hospiteringspatruljer, valgte jeg å delta på dag- og kveldsvakter i ukedagene. Jeg har bare en nattevakt midt i uken og fire nattevakter i helger i min feltstudie.

Når jeg deltok på patrulje ble jeg som regel henvist plass i baksetet på politibilen. Det er ikke uvanlig at forskere blir tredje- eller fjerdemann i patruljen, og dette har fått sin egen betegnelse som ”bakseteforskning” (se Høigård 2005, s. 7). Denne plassen var imidlertid utfordrende med hensyn til å få tak i betjentens erfaringer med sin praksis. Det var flere forhold som spilte inn her. Blant annet handlet det om våre fysiske posisjoner i bilen. Jeg var fastspent i sikkerhetsbeltet i baksetet, og betjenten satt foran meg. Jeg opplevde at våre posisjoner hemmet en god, refleksiv dialog. Når politimarja⁷ tok seg frem over snødekte veier eller humpet seg over telehiv, skapte dette mye støy i kupeen. Det var derfor vanskelig å høre hva betjentene sa til meg og til hverandre. Samtaler ble ofte avbrutt av sambandet som betjenten lyttet til, og svarte på, eller at vaktmobilen ringte. Jeg har også en antakelse om at det, i alle fall for noen, var vanskelig å snakke fritt, og å være ærlig med tanke på egne erfaringer når makkeren var til stede i bilen. Dette tror jeg kan ha hindret de gode samtalene. Det ble mye prat om det som hendte der og da på vaktsettet, og hvordan politibetjentene oppfattet situasjoner som oppstod, og hva de synes om folk de møtte.

Jeg fikk imidlertid egne erfaringer med politiets virksomhet som var nyttige for meg. Jeg møtte menneskers sårbarhet og fortvilelse: Ungdommen som hardnakket nektet for å ha stjålet bilen til broren og kjørt den i grøfta og stukket av, og mora som gjerne ville tro sin sønn, men ble skuffet. Den ensomme enkemannen som nylig hadde blitt pensjonist og ikke fikk dagene

⁷ Jeg har alltid lurt på hvorfor den største av politibilene, cellebilen, blir kalt for ”marja”. På NRKs nettsider, i språkspalten, leser jeg at man tror bakgrunnen for *marja* handler om beskyttelse: ”Det er jomfru Maria som er kilden til ”svartemarja” eller ”-maja” - begge betegnelser er i bruk. Men ellers er opprinnelsen til uttrykket svært usikker. Trolig kommer det fra engelskspråklig ”Black Mary”, som opphavlig var brukt om politiets svarte patruljebiler. Så kan man jo spekulere på om jomfru Marias beskyttende funksjon er blitt overført til patruljebilene, som jo også skulle beskytte folk”(NRK.no/språkspalten).

til å fungere og dermed ble svært deprimert. Mannen som hadde mistet førerkortet, ble arbeidsløs og suicidal. En kone som nettopp var kommet hjem fra reise og får besøk av politiet som forteller at de mistenker ektemannen for å fyllekjøre og ha forårsaket skadeverk. En narkoman som satt og frøs i en stjålet bil en iskald januarnatt og var oppgitt over livet. Jeg opplevde kjedsomheten når det var stille på vakttelefonen, ingenting skjedde, og patruljebilen sirkulerte rundt i tomme sentrumsgater. Men jeg våget ikke å dra hjem fordi jeg jo kunne gå glipp av noe ”stort”. Jeg opplevde å stå ute på trafikk-kontroller i nordavind på vinteren og fryse meg syk. Jeg kjente fysisk på kroppen hva søvnmangelen etter noen nattevakter har å si. Jeg følte på min egen redsel under utrykning til en adresse hvor det skulle være festbråk med en ”politihater”, og lyttet på betjentenes diskusjon om hvordan de skulle gripe an situasjonen. Jeg erfarte at arbeidet fanget oss da det ble overtidsarbeid for å spåne på en leilighet; vi rundet den fjerde overtidsstimen uten mat og drikke, eller mulighet til å gå på toalettet. Jeg kjente på min egen usikkerhet og utrygghet når patruljen på tre politimenn kom i slåsskamp med en aggressiv, truende, psykisk ustabil person, mest sannsynlig ruset – og jeg ble berørt over betjenten som varsomt førte sin hånd over mannens rygg når han ligger på magen, med hendene i jern bakpå ryggen.

Under feltobservasjonene skrev jeg feltnotater om hva jeg observerte og hørte, selv om det ikke alltid var like enkelt å huske nøyaktig hva som hadde blitt sagt. Når jeg satt i bilen skrev jeg ned stikkord og halve, ufullstendige setninger. Dagen etter vekten satt jeg foran datamaskinen og skrev ut feltobservasjonene slik jeg husket dem. Feltnotatet er i stor grad *mine fortolkninger* av hva som skjedde på vekten. I tillegg til dette noterte jeg egne refleksjoner, og av og til forsøkte jeg meg på noen midlertidige preanalyser av materialet.

2.2 Dybdeintervjuet

Dybdeintervjuet er den andre forskningsmetoden jeg bruker. Denne metoden er nok best egnet ettersom jeg ønsker å komme tettere på menneskers livsverden eller *lived experience* (se Lindseth og Norberg 2004). Dette er også i tråd med Kvale og Brinkmanns bemerkning om hensikten med et dybdeintervju: “Å få frem betydningen av folks erfaringer og å avdekke deres opplevelse av verden, forut for vitenskapelige forklaringer, er et mål” (Kvale og Brinkmann 2009, s. 1). Dybdeintervjuene ble ikke foretatt i forbindelse med feltobservasjonene, unntatt ett. Intervjuene ble gjennomført omtrent ett år etter feltobservasjonene, og det viste seg at det var vanskelig for betjentene å huske oppdrag de hadde vært på ett år tilbake. Derfor brukte jeg ikke feltnotatene mine under intervjuet. Dybdeintervjuene står på sin egen grunn da de ikke knyttes an til mine feltobservasjoner. Vi

kan si at intervjuene på et vis fristilles fra mine fortolkninger av feltobservasjonene. Eller for å si det på en annen måte, det er ikke grunn til å tro at det var mine feltobservasjoner som førte til at betjenten fortalte sine fortellinger under intervjuet.

Jeg foretok intervjuene på ulike steder. Ett intervju var gjort hjemme hos en betjent, fem intervjuer ble gjort på politistasjon og lensmannskontorer, men de fleste intervjuene ble gjennomført på politihøgskolen fordi enkelte betjenter ikke fikk tillatelse av sine overordnede til å gjennomføre intervjuet i arbeidstiden. Over halvparten, det vil si åtte betjenter, stilte til intervju på sin fritid. Jeg gjennomførte ett intervju med hver politibetjent. Intervjuenes varighet var 1-1,5 timer. Jeg spurte betjenten om tillatelse til å ta intervjuene opp på lydbånd og det var ingen som hadde motforestillinger til dette. Lydfilene ble transkribert. De fleste intervjuene transkriberte jeg selv, men noen fikk jeg hjelp med.

Jeg ønsket å undersøke politibetjentens levde erfaring og politiarbeidets vesentlige mening. I denne sammenheng har dybdeintervjuet, i likhet med feltobservasjonene, noen utfordringer med hensyn til studiens hensikt. For det første ønsket jeg ikke at intervjuet ble et sted hvor politibetjenten uttrykte sine synspunkter på, eller meninger om politiarbeid. Den andre utfordringen knyttet til min for forståelse for politiarbeid. Intervjuet kan bli et sted hvor mine tanker, synspunkter og meninger om politiarbeid uttrykkes, og kanskje blir dominerende og styrende for samtalen. Gadamer skriver at ethvert spørsmål alltid vil være spørsmålsstillerens svar på noe (se Gadamer 2003, s. 27). Min forståelse kan skygge for betjentens erfaringer dersom jeg møter han med forhåndsbestemte kategorier som jeg ønsker å få belyst nærmere. Da legger jeg direkte føringer for samtalen, og ved en slik fremgangsmåte kan jeg gå glipp av det som politibetjenten er opptatt av.

Det er imidlertid umulig å unngå at ens for forståelse tar plass. Den må være til stede, og poenget er å være bevisst på dette, både før og under intervjuet. For å unngå i størst mulig grad utfordringen med egne synspunkter og meninger forsøkte jeg å unngå forberedte spørsmål, og jeg startet alle intervjuene med å stille ett overordnet spørsmål til betjentene: ”Hva opplever du som viktig i ditt politiarbeid”? Jeg hadde ingen bestemte temaer som jeg ønsket å ta opp med betjenten, og intervjuet ble derfor styrt av samtalens gang. Dersom en betjent fortalte om noe som jeg fant interessant, spurte jeg betjenten om han kunne utdype dette, eller om han hadde en annen hendelse som illustrerte det samme. Jeg vil si at intervjuene var åpne og ikke-strukturerte.

2.2.1 Å fortelle frem praksis

Denne studien baserer seg i hovedsak på fortellinger fra politiets praksis som kommer frem i intervjuene. Fortellingen er godt egnet til å bringe frem folks erfaringer. Jo Bech-Karlsen⁸ skriver at ”erfaringens språk er det fortellende språket” (Bech-Karlsen 2003, s. 22). Jeg ønsket at betjenten skulle fortelle om hendelser de hadde erfart, nettopp fordi fortellingen synes å være best egnet til å ta vare på erfaringen.

Når jeg leste de transkriberte intervjuene var det lett å få øye på betjentens synspunkter på hva som er viktig i politiarbeid, fordi forskningsspørsmålet ovenfor inviterte ham til å bringe sin mening til torgs. Jeg intervjuet 14 politibetjenter og fikk 14 svar på dette spørsmålet. Det kan imidlertid virke som om det var én stemme som svarte da svarene var nokså likelydende. De 14 stemmene kan sammentrekkes til to svar: ”Det som er viktig i politiarbeid, er å møte mennesker på en god måte”, og ”tjenesten må utøves i henhold til politiets virksomhetsplaner og måltall.” Begge svarene gir uttrykk for betjentens synspunkter, men de forteller oss ingenting om hans erfaringer, annet enn at han er rettet mot møtet med mennesker, og at han må forholde seg til overordnede planer og styringsdokumenter for sin praksis. Siden jeg kan få frem betjentens levde erfaring ved å la betjenten fortelle fra sin praksis, var mitt neste spørsmål om han hadde eksempler på ”å møte folk på en god måte”. Jeg spurte: ”Har du oppdrag du kan fortelle om, hvor et slikt møte skjer? Er det oppdrag som du husker spesielt godt, som kan illustrere hva du mener?”

Betjentene bestemte selv hvilke fortellinger de vil fortelle, og hvordan de vil fortelle dem. Fortellingene var korte, lange, detaljerte, udetaljerte, fragmenterte, usystematiske, stringente og kronologiske. Noen fortellinger handlet om hva som skjedde dagen før, mens andre fortellinger gikk mange år tilbake i tid. Min oppgave var å følge opp så godt det lot seg gjøre med spørsmål som kunne utdype fortellingen både med tanke på refleksjoner og detaljer fra hendelser. Det kunne være krevende å holde betjenten til fortellingen. Det var lett at han hoppet ut av den for å forklare om forhold rundt fortellingen. Når han fortalte kunne han også assosiere til en annen fortelling og fortelle om denne. Andre ganger stilte jeg spørsmål som førte betjenten langt utenfor den fortellingen han opprinnelig var i. Det var heller ikke alltid at jeg klarte, eller husket å hente betjenten inn igjen i sin fortelling, og noen fortellinger ble ikke avsluttet.

Fortellingen er politibetjentens rekonstruksjon av en hendelse han har erfart. Under analysearbeidet oppdaget jeg at politibetjentene fortalte om hendelser innenfor den samme

⁸ Jo Beck-Karlsen er journalist, forfatter og førsteamanuensis.

rammen. Når betjenten fortalte, startet han som oftest med å gjengi meldingen han mottok fra operasjonslederen. Deretter fortalte han hendelsen kronologisk, og ga klare beskrivelser av hvordan tingene forløp. Pål Repstad gjør oss oppmerksom på ”at folk lett gjenkaller fortiden gjennom et filter av begreper og tenkemåter de har tilegnet seg langt senere” (Repstad 2007, s.95). Dette er et poeng. Politibetjenten kan ha politirapporten som en ramme når han skal fortelle hva som skjedde på et politioppdrag. Betjenten er opplært til å skrive sin politirapport fra oppdraget i en bestemt struktur. I korte trekk dreier dette seg om at rapporten skal starte med en gjengivelse av meldingens innhold og hvordan den ble mottatt. Deretter skal rapporten gi en kronologisk beskrivelse av hvordan hendelsen har forløpt. I motsetning til en politirapport hvor betjenten må beskrive alle fakta korrekt, presist og detaljert, vil fortellingene som danner grunnlag for denne studien, basere seg på betjentens hukommelse – slik han opplevde det. Jeg vil understreke at i denne studien blir ikke politioppdraget studert som fakta⁹, men jeg antar at betjenten like fullt forholder seg til hendelsen som faktisk.

Fortellinger har gjerne ulike aspekter og dimensjoner. Forskningsspørsmålet mitt om hva betjenten opplever som viktig i politiarbeid, spør ikke etter en direkte evaluering av politioppdraget. Like fullt må en kunne si at spørsmålet har en evaluerende funksjon. Det ber politibetjenten om å vurdere noe som mer verdifullt fremfor noe annet. Betjentene må gjøre seg en vurdering av hva som er viktig. Politifortellingene og analysen bør imidlertid ikke leses som eksempler på evalueringskriterier på hva som er korrekt politiarbeid. Denne fenomenologisk-hermeneutiske studien er som nevnt ikke opptatt av fakta ved et politioppdrag, og kan strengt tatt ikke si noe om den faglige kvaliteten på det konkrete arbeidet som ble gjort i forbindelse med de ulike oppgavene.

2.3 Studiens analyser

Når alle intervjuene var transkribert, startet jeg å lese hele materialet. Deretter gikk jeg gjennom materialet og skilte ut politibetjentenes fortellinger fra annen tekst. Når denne sorteringen var gjort, hadde jeg to tekstbunker: En bunke med intervjuene i sin helhet, og en

⁹ Ofte vil profesjonsforskning dreie seg om å avdekke (uheldige) forhold ved profesjonspraksiser. Da blir det nødvendig å finne frem til det som har vært, er gjort, eller er blitt til – altså fakta. Det er ved å studere fortiden at vi får grunnlag for å konstatere fakta om den. Da vil forskeren også forholde seg til menneskene han eller hun forsker på, som fakta. Det er egentlig ikke noe problematisk i dette blikket. Denne forskningen har et formål med hensyn til å endre på en eventuell uheldig praksis. Den bringer imidlertid ikke frem erfaringer med å være i virkeligheten, være et menneske eller en profesjonsutøver. Det er vel heller ikke det som er poenget med forskning som forholder seg til faktisiteten. Det problematiske oppstår når denne tilnærmingen forholder seg til mennesket som den studerer og ønsker å forstå, bare som fakta. Vi kan kritisere denne forskningen for å fremmedgjøre mennesket.

med fortellinger. I tillegg hadde jeg bunken med feltnotatene jeg skrev i forbindelse med feltobservasjonene. Da jeg forsøkte å analysere datamaterialet fra feltobservasjonene, forstod jeg imidlertid at jeg ikke hadde fått tak i betjentenes erfaringer med politiarbeidet på en tilfredsstillende måte. Av den grunn baserer den fenomenologisk-hermeneutiske analysen seg på materialet fra dybdeintervjuene (kapittel 4).¹⁰

Dette er ikke primært en studie av politiets oppgaver og gjøremål. Allikevel har jeg også sett nærmere på hva politiet faktisk gjør på vakt. Dette gjør jeg i en innholdsanalyse (kapittel 3). Disse gjøremålene er mange og varierte, men ut fra mitt datamateriale kan de grovt kategoriseres i patruljevirkosomhet, henvendelser, og å rykke ut på oppdrag. Innholdsanalysen tar i hovedsak utgangspunkt i mine feltnotater, men jeg benytter meg også av datamaterialet fra intervjuene.

2.3.1 Den fenomenologisk-hermeneutiske metode

I artikkelen *A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience* (2004), redegjør Lindseth og Norberg for hvordan metoden ble utviklet i forbindelse med at de undersøkte sykepleieres erfaringer med etisk vanskelige situasjoner. Artikkelen illustrerer hvordan fortellinger fra sykepleiepraksis kan fortolkes og struktureres, slik at det vesentlige i de erfaringer det fortelles om, får tre frem og bli synlig. Denne metoden egner seg også godt med tanke på å få frem politibetjenters erfaringer fra sin yrkespraksis. I analysearbeidet hentet jeg impulser til oppbyggingen av analysenivåene hos Talseth (2001¹¹). Lindseth og Norberg, og Talseth fremhever viktigheten av forskerens sensitivitet til materialet som det viktigste grunnlaget for fortolkningen.

Den fenomenologisk-hermeneutiske analysen inneholder tre analysefaser: første lesning, strukturanalyse og kritisk refleksjon.

¹⁰ Det er ikke bare en fenomenologisk-hermeneutisk metode som kan brukes til å analysere datamateriale. Jeg kunne valgt den kanskje mest kjente kvalitative metoden, grounded theory. Metoden ligger nært opp til en fenomenologisk-hermeneutisk metode, og det kan være vanskelig å se hva som skiller disse to metodene. Den viktigste forskjellen er at jeg først leser mitt samlede intervjumateriale for å formulere en første, helhetlig tolkning, før jeg starter på strukturanalysen og deler inn teksten i meningsenheter. Uten den første lesningen ville jeg ikke vite når den ene meningsenheten slutter og den neste begynner. Forskere som utvikler teori ut fra grounded theory, koder materialet, og disse kodene er korte og definerende. I følge Kvale og Brinkmann flytter analysen seg ”gradvis fra deskriptive til mer teoretiske nivåer.” (Kvale og Brinkmann 2009, s. 209). Uten at jeg har studert grounded theorymetoden inngående, mener jeg at den fenomenologisk-hermeneutiske metoden er bedre egnet i min studie, da jeg er opptatt av å få følelse av helheten i datamaterialet mitt; jeg er opptatt av finne en indre sammenheng og struktur i datamaterialet.

¹¹ Talseths doktorgradsstudie handler om hvordan suicidale og pårørende opplever å bli tatt vare på og møtt av sykepleiere og psykiatere, og hvordan sykepleiere og psykiatere erfarer arbeidet med suicidale og pårørende.

Første lesning

I første fase gjaldt det å få en helhetlig følelse av det samlede intervju materialet. Dette kalles gjerne for den naive lesning. Den er ikke naiv i den forstand at man er dum og uvitende, men naiv i meningen umiddelbar (se Lindseth og Norberg 2004). Første lesning handler om hvilket inntrykk som danner seg når jeg leser intervjuene under ett – på bakgrunn av min feltefaring.

(I kapittel 4.1 introduserer jeg min første lesning gjennom en fortelling som ivaretar mange av temaene som etterpå nyanseres i strukturanalysen.)

Strukturanalysen

Den første lesning ble foretatt på alle fortellingene samlet, før jeg begynte å skille ut fortellingenes meningsenheter for å utarbeide en strukturanalyse. Strukturanalysen ble gjennomført som en åpen fortolkning av meningsenheter. Når jeg skriver ”åpen fortolkning” mener jeg at jeg søkte å unngå å ”teoretisere” materialet og bruke fagterminologi. Det handlet om å være sensitiv, konkret, og nær fortellingen slik den fortelles av politibetjenten. Det vil si at når jeg leste igjennom materialet, forsøkte jeg å sette meg inn i situasjonen og la fortellingen berøre meg. Siden jeg hadde lyttet flere ganger på hvert intervju, opplevde jeg at når jeg leste betjentens fortelling, hørte jeg stemmen hans; intonasjon, artikuleringen, pust, dialekten og rytmen i språket. I fortolkningen har jeg altså ikke bare forholdt meg til det skrevne ord, jeg fikk også hjelp ved å lytte til stemmene. Dette gjelder også for den første lesning.

Alle fortellingene ble merket med en bokstav eller et tall. Når dette var gjort, gikk jeg over til å dele fortelling(e) inn i meningsenheter. Meningsenheter er en eller flere setninger, avsnitt, eller kanskje en hel fortelling som handler om det samme. Det skilles mellom meningsenheter når teksten skifter tema og begynner å handle om noe annet. Deretter ble meningsenhetene sammenfattet (kondensert), for dernest å bli ordnet under temaer. De ble først inndelt i undertemaer, som igjen ble inndelt i temaer. For eksempel ser analysen av en meningsenhet i fortelling A, slik ut:

Tabell 1

Meningsenhet	Sammentrekning	Undertema	Tema
Vi fikk melding om en utagerende mann som også lagde festbråk i sitt eget hjem en tirsdagskveld. Ja, det var hele meldingen. Da vi fikk meldingen var vi bare noen minutter unna adressen. Under utrykning planla vi hvordan vi skal gripe an situasjonen rent taktisk når vi kommer frem til stedet. Da vi nærmet oss adressen slo vi av blålysene for ikke å skape noen oppmerksomhet mot oss. Fortelling A	Fikk melding om bråk og forberedte oss på hvordan vi skulle gripe an situasjonen under utrykning.	Å planlegge situasjonen taktisk	Å være i alarmberedskap

Jeg brukte tid på å finne gode og passende formuleringer for undertema og tema. Etter hvert som flere meningsenheter med samme tematiske referanse gjorde seg gjeldende, krevde formuleringen av temaene revidering. For eksempel ble analysen ovenfor endret til disse temaene:

Tabell 2

Meningsenhet	Sammentrekning	Undertema	Tema
Vi fikk melding om en utagerende mann som også lagde festbråk i sitt eget hjem en tirsdagskveld. Ja, det var hele meldingen. Da vi fikk meldingen var vi bare noen minutter unna adressen. Under utrykning planla vi hvordan vi skal gripe an situasjonen rent taktisk når vi kommer frem til stedet. Da vi nærmet oss adressen slo vi av blålysene for ikke å skape noen oppmerksomhet mot oss. Fortelling A	Fikk melding om bråk og forberedte oss på hvordan vi skulle gripe an situasjonen under utrykning.	Å være i forberedelse til oppdrag	Å innstille seg

Her ser vi at undertema i tabell 1 endres fra *å planlegge situasjonen taktisk* til undertema *å være i forberedelse til oppdrag* i tabell 2. Tema i tabell 1 *å være i alarmberedskap* blir til *å innstille seg* i tabell 2 (se vedlegg for flere eksempler på analyse av meningsenheter). En fortelling kan ha mange meningsenheter, som følgelig kan vise til flere undertemaer og temaer. Hvert tema sammenfatter flere undertemaer som jeg illustrerer ved hjelp av korte utdrag fra ulike fortellinger. Til slutt blir temaene ordnet under hovedtemaer og overordnede temaer. Etter mange forsøk på å få strukturen til å henge sammen på en måte som var logisk og fikk frem hva det empiriske materialet handlet om, kom (i samarbeid med min veileder)

det helt overordnede tema å *gjenopprette orden* til slutt på plass. Dette temaet mener jeg alle fortellingene kan sammenfattes under. Strukturanalysens temaer presenteres i en strukturell modell, se kapittel 4.2.1.

Strukturanalysen er en nøye bearbeidet analyse av hva jeg ser gjør seg gjeldende i mitt materiale. Jeg har satt temaene i en bestemt strukturell rekkefølge. Som jeg allerede har nevnt ble mange fortellinger fortalt innenfor en bestemt fortellerramme som kan minne om politirapportens struktur, og dersom vi leser den strukturelle modellen horisontalt, kan vi se at den er utarbeidet slik betjenten opplever kronologien i et oppdrag. Et politioppdrag har selvsagt ingen lineær form, men den strukturelle modellen kan sies å speile hva jeg forstår som grunnstrukturen for et politioppdrag. Den strukturelle modellen kan også leses som en hermeneutisk sirkelgang hos betjenten, fra å se et undertema til å forstå det i en overordnet sammenheng, og andre veien fra en bevissthet om å skulle gjenopprette orden til å se den konkrete situasjonen. Denne forståelsen utgjør grunnlaget for betjentens praktiske kunnskap med hensyn til å gjenopprette orden.

Når man leser teksten som fremstiller strukturanalysen (kapittel 4.3), kan man kanskje tro at temaene har fungert som forhåndskategorier for analysearbeidet. Men det er ikke tilfelle. Temaene kom ikke forut for materialet, men ble ”induktivt” trukket ut av fortellingenes meningsenheter. Jeg arbeidet meg bokstavelig talt ut av fortellingene og ”oppover” med hensyn til å plassere meningsenhetene under de rette temaene, og med de mest hensiktsmessige formuleringer.

Enkelte fortellinger presenteres stadig mer og mer sammenhengende utover i analyseteksten. Kanskje leseren tror at jeg gjentar nøyaktig den samme meningsenhet eller fortelling – noen ganger gjør jeg også det dersom jeg mener den rommer flere temaer – men som oftest vil jeg ha føyd til setninger fra meningsenheten slik at den passet til det nye temaet. På mange måter kan vi si at jeg først plukker fortellingene fra hverandre, for deretter å sette dem sammen igjen slik de ble fortalt. I dette arbeidet konstruerte jeg ingen nye fortellinger.

Kritisk refleksjon

Den første lesning og strukturanalysen er en vei jeg har gått for å finne frem til politiarbeidets vesentlige mening. Når strukturanalysen lå klar i sin endelige form, gikk arbeidet inn i fase tre, utarbeidelse av den kritiske refleksjonen (lesning). I den kritiske refleksjonen løfter jeg frem teoretiske problemstillinger som denne mening og betydning i politiarbeidet aktualiserer. Det er ikke mulig å belyse alle forhold, fenomener og sammenhenger som trer frem gjennom strukturanalysen. Poenget er å presentere og reflektere over noen få og betydningsfulle

temaområder som mine funn kaster lys over – samtidig som den teoretiske diskusjonen om disse temaområdene belyser mine funn.

Jeg kaller kapittel 4.5 *en kritisk refleksjon*; i tilslutning til Paul Ricoeur snakker Lindseth og Norberg om *en kritisk lesning*. En *kritikk* er en ”bedømmelse, analyserende og vurderende dom”.¹² Ordet kommer fra det greske *krinein* som betyr å ”å kunne skjila (mellom sant og falskt, mellom det gyldige og det ugyldige) i etisk-politiske og juridiske sammenhengar, men og reint ålment” (Skjervheim 1992, s. 79). Den *kritiske refleksjonen* er en tekst der jeg skiller ut hva jeg erfarer som det mest vesentlige i strukturanalysen og reflekterer over dette. Den er et forsøk på å etablere et teoretisk blikk på mitt materialet som jeg kan ta med meg inn i min teoretiske refleksjon og diskusjon i kapittel 5 (*en teoretisk refleksjon*).

Forholdet mellom analysefasene

Når jeg deler arbeidet inn i tre analysefaser med påfølgende teoretisk refleksjon, kan jeg skape et inntrykk av at fasene har vært avgrenset og absolutte. Faseinndelingen er imidlertid kun et analytisk middel i fremstillingen. I virkeligheten har arbeidet i fasene glidd inn i hverandre. Teksten til første lesning ble påbegynt før strukturanalysen, men ble skrevet endelig ferdig etter at strukturanalysen var unnagjort. Etter hvert som strukturanalysen begynte å ta form, dukket det opp nye tolkninger som jeg prøvde ut i den kritiske refleksjonen. Da jeg begynte å skrive på den teoretiske refleksjonen (kapittel 5), tok jeg også til å revidere deler av den kritiske refleksjonen. Og når den kritiske refleksjonen var revidert, oppdaget jeg nye aspekter som krevde revidering av den teoretiske refleksjonen, og slik fortsatte runddansen mellom den kritiske og teoretiske refleksjon. Det ble skapt nye fortolkninger av materialet, og når den kritiske refleksjonen fikk brynt seg på etablerte teorier, skapte dette en enda dypere forståelse for fortellingene. Den kritiske refleksjonen fikk sin endelige form da kapittel 5 var nesten ferdigskrevet.

Arbeidet med den fenomenologisk-hermeneutiske analysen illustrerer den hermeneutiske filosofiens poeng om forståelse som en sirkelbevegelse. Forståelsen er et utkast som vi hele veien reviderer gjennom å forstå noe på en annen måte. Revisjonen av min egen forståelse foregikk for det meste gjennom skrivearbeidet. I boken *Samtalens tynne tråd* skriver Anders Johansen (2003) om egne skriveerfaringer og hvordan hans egen forståelse utvikles gjennom skrivearbeidet. Forståelsen blir klarere gjennom skriving. ”Man skriver ikke tankene sine ned eller ut,” sier Johansen, de ”oppstår underveis, av selve anstrengelsen med å formulere seg” (Johansen 2003, s. 36). Tanker oppstår også gjennom litteraturstudier. Andre filosofiske

¹² Store norske ordbok.

tekster, samt velvillige lesere av avhandlingen, har bidratt til å stille spørsmål inn i min tekst og hjulpet meg med å spisse mine egne tanker og formuleringer. I denne studien har det vært relevant å lese vitenskapsteori og filosofi som kan bidra med andre perspektiver å se fra.

Jeg opplever at dette har vært en hermeneutisk prosess hvor jeg hele veien har revidert min forståelse av hva politierfaringen handler om. Når jeg nå har valgt å sette punktum, er det med visshet om at det er mulig å fortsette prosessen med hensyn til å utdype og videreutvikle teorien i praktisk politikunnskap.

2.4 Oppsummering

Feltet jeg studerer er politiets ordenstjeneste, og materialet får jeg frem gjennom fortellinger om politibetjentes erfaringer fra sin praksis, samt egne erfaringer med politiets virksomhet. Materialet handler om fenomenet: Den kunnskap som trer frem i betjentenes handlinger, det vil si deres praktiske kunnskap slik den viser seg i deres fortellinger om viktige hendelser fra praksis. Jeg presenterer en fortolkning av den vesentlige mening i politiarbeid, dvs. som står på spill i politiarbeidet, det som det kommer an på i politiets praksis, hvis den skal være *god*.

3. *EN INNHOLDSANALYSE: POLITIETS GJØREMÅL I PRAKSIS.*

3.1 *Patruljevirkksomhet*

En politibetjent fortalte at politiet har gått fra å være en ren blålysetat til å være orientert mot publikum.¹³ En av årsakene til dette er politiets satsning og fokus på kriminalitetsforebyggende arbeid¹⁴. Som et resultat av at politietaten har fått et bredere fokus med hensyn til hva som er politiets kjerneoppgaver og prioritering, har organiseringen av politigeneralistens daglige arbeid blitt endret. En av deltakerne i studien, mente at tidligere tilbrakte politiet størstedelen av vekten på piketten,¹⁵ og ventet på at vakttelefonen skulle ringe. ”Jeg har inntrykk av at vi er mer ute og jobber enn hva de var før. Eldre tjenestemenn sier selv at de satt mer og ventet på den telefonen.”

Politibetjentene i denne studien fremhevet viktigheten av å utøve et politiarbeid som er orientert mot publikum og som skal bidra til å skape trygghet i lokalsamfunnet. For ordenspolitiet innebærer dette blant annet økt patruljevirkksomhet. Den kan enten skje med bil, til fots eller på sykkel. Men hva gjør politiet når de patruljerer?

3.1.1 *Ivareta ro og orden*

En av kjerneoppgavene i politiet er å skape trygghet i samfunnet for borgerne, og i ordenstjenesten er det et spesielt fokus på å ivareta ro og orden i helgene. Da er byens og distriktenes serveringssteder som fluepapir for myndige og umyndige mennesker. Rus kan true den alminnelige tryggheten i samfunnet. Og høyt antall berusede mennesker i gatene i de sene nattetimer kan skape en travel vakt for politiet. I helgene var fotpatruljer i gatene viktig med hensyn til å hindre ulike former ordensforstyrrelser.

I løpet av kvelds- og nattevaktene oppsøkte politiet gjerne steder hvor de har erfaring med at det kan bli bråk, som for eksempel i sentrum eller ved ungdomsklubber. Når politiet dukket opp på disse stedene, var det for å vise seg frem og det skjer gjerne tidlig på kvelden. Slike patruljer vil ha et advarende, noe subtilt budskap om at ”politiet har sett deg” og dermed kan det ha en forebyggende effekt. Politiet patruljerte gatene for at borgerne skal føle seg trygge. Politifolk vil også benytte muligheten til å gripe inn i situasjoner tidlig på kvelden for å ivareta ro og orden. En betjent fortalte:

¹³ Betegnelsen ”publikum” er først og fremst et juridisk begrep for borgere og allmennheten. Begrepet finner man i lovtekster, men er tatt inn i politiets språkbruk som en betegnelse for ”alle andre enn kriminelle”, som en betjent påpekte.

¹⁴ Se Stortingsmelding nr. 42.

¹⁵ Piketten er ordenspolitiets pauserom på en politistasjon.

Når vi ikke er ute på oppdrag, så er vi jo ute og forebygger. Det kan være at vi går tidlig ned i sentrum, spesielt i helgene, for å prate med ungdom som driver med apekattstreker, herjer og lekeslåss.

Ungdommer som knuffer, roper og løper omkring kan fort bli et større ordensproblem senere på kvelden. Det er viktig å være i forkant av ordensforstyrrelser eller ulovlige hendelser, og nettopp derfor er det viktig å stoppe tilløp til utagerende atferd før det utarter seg.

I helgene vil politiet veksle mellom å patruljere i sentrum, og å dra ut på oppdrag. Når utestedene stenger, vil politiet prioritere å være til stede i sentrumskjernen hvor folk samles. Når politiet patruljerte i sentrum blant store folkemengder, var de godt synlige.

Politibetjentene var ikledd lysende refleksvester over uniformen, politicaps på hodet og de gikk ofte samlet gjennom sentrum. Etter hvert stoppet de opp og stilte seg på en ”utkikkspost” for å følge med på det som skjedde. En betjent fortalte at han er svært bevisst på å skue etter noe som virker mistenkelig eller kan bli et problem:

Når vi er i sentrum nattetid, så er vi der med et helt spesielt politiblikk. Når jeg står og ser utover folkemengden kan det se ut som om at jeg ikke gjør noe spesielt, men det gjør jeg så absolutt. Vi må hele tiden være oppmerksom på noe som kanskje kan bli et problem.

Det hender at mennesker blir kastet ut fra utesteder på grunn av bråk. Da tilkalles gjerne politiet for å løse opp i problemet. Ved slike ordensforstyrrelser må politiet gripe inn blant annet for å undersøke hva som har skjedd i forbindelse med en hendelse, om det er noe straffbart som har skjedd. Politiet vil hindre at personen skaper et ordensproblem senere på kvelden. Dette kan gjøres på mange måter; gjennom veiledning, råd, advarsel eller et pålegg. Som regel vil en ordensforstyrrelse ende med et pålegg til personen om å fjerne seg fra stedet. En ordensforstyrrelse kan også ende med at personen innbringes i arresten, men på de vaktsettene jeg deltok hendte dette svært sjelden. Flere ble kjørt hjem av politiet med beskjed om å holde seg hjemme.

Generelt sett har politiets virksomhet to ulike fokus: På den ene siden skal politiet yte borgerne beskyttelse og sikkerhet, og på den andre siden skal de sikre at borgerne overholder lover og regler. Vi kan på en måte si at politiet er ”plassert” mellom statsmakten og folket. Denne posisjonen er krevende med hensyn til å imøtekomme andres forventninger til sin funksjon, så vel som sin egen forventning til seg selv som politimann. En politibetjent fortalte:

I helgene patruljerer vi ofte i sentrum, og der er det mye slåssing og herjing. Der må jeg ikle meg en litt mer streng rolle. Og noen ganger mer arrogant og dominerende. Jeg må fortelle, vise både andre og meg selv om at ”her er det jeg som bestemmer”. Sånn er det. Samtidig skal man jo ha en god tone og prate med folk

Dette sitatet kan tyde på at å være politi krever en hårfin balansegang mellom en troverdig autoritet og jovial politibetjent.

Å komme i kontakt med folk

Empirien peker på at ordenspolitiet mener det er viktig å være blant folk, være i gatene hvor folk ferdes og oppholder seg. Både under feltobservasjonene og i intervjuene fremkommer det at flere av betjentene tar initiativ til kontakt med publikum på patruljer uten at det må foreligge en bestemt polisiær grunn. En betjent fortalte om en fotpatrulje sammen med en politistudent. De går innom en frisørsalong i byen:

... og så sier jeg til frisøren at: ”Jeg ønsker ”hairextention” og at jeg vil ha det litt hvitt her, gult her og litt fylde rundt ørene.” (Betjenten peker mot hodet). Frisøren skjønte etter hvert at jeg tullet med henne og latteren satt løst. (Betjenten har ikke hår). Studenten som var sammen med meg var helt forskrekket og mente at jeg kunne da ikke bare tillate meg å gjøre noe sånt! Jeg kunne ikke bare gå inn og snakke med folk! Da måtte jeg si til studenten: ”Jo, det skal du lære deg. Vi kommer opp i så mange situasjoner og tar selvfølgelig kontakt med folk for å ufarliggjøre denne politimannen i uniformen”. Vi må ut og mjuke opp omkring på kjøpesentrene. Vi må tørre å ta kontakt med ungdommene som sitter på kjøpesentrene. Vi må sette oss ned og spørre dem hva de gjør i dag? Og kanskje har vi en positiv tilbakemelding til dem. Som for eksempel sa jeg til en ung gutt som drev med sjonglering: ”Jeg så deg i går og synes du var veldig flink på den opptreden der.” Gutten lyste opp!

I materialet mitt viser det seg at det er flere politibetjenter som er opptatt av å ufarliggjøre sin politifunksjon, spesielt overfor ungdommen.

3.1.2 Hindre kriminalitet

Bekjempelse av kriminalitet er et annet viktig satsningsområde for politietaten. Politiet bruker blant annet mye ressurser på å forebygge at unge utvikler et narkotikamisbruk, samt å avdekke kriminalitet knyttet til narkotika. En politibetjent fortalte: ”Det spesielle med narkotikakriminaliteten er at disse lovbruddene ikke detter ned i fanget på oss.” Derfor må politiet selv oppsøke denne type kriminalitet. Både ved politistasjoner og større lensmannskontor er det gjerne politispecialister som har narkotikaproblematikk som sin hovedbeskjeftigelse. Politifolk kan imidlertid også være ivrig etter å gjøre en ekstra innsats med tanke på å forhindre at barn/unge utvikler et rusmisbruk. Dette fikk jeg selv erfare da jeg var på patrulje. Det var under en morgenpatrulje og vi kjørte rundt i et boligområde for at politiet skulle ”vise seg”:

Det er mandag formiddag. Sjøføren setter kursen mot et nabolag og sirkler rundt en bestemt adresse. Her skal det bo en ung jente som de kjenner litt til. Politiet vet med bakgrunn i etterretningsopplysninger at jenta er involvert i byens narkotikamiljø. Politiet har ikke noen konkrete bevis for at hun bruker narkotika, men opplysninger tilsier at hun gjør det. Betjentene diskuterer om de skal besøke henne. ”Hvorfor vil dere besøke henne?” spør jeg fra baksetet. ”Vi kan informere henne om opplysningene som politiet besitter – slik at hun vet at politiet har henne under oppsyn”. ”Du skal aldri føle seg trygg”, sier betjenten og refererer til byens narkotikamiljø. ”Vi skal rokke ved miljøet for å drive en viss forebyggende effekt”, responderer makkeren.¹⁶ Et annet poeng som betjentene understreker, er at dersom politiet besøker jenta vil hun kanskje fortelle dette til vennene sine som også er på flørtestadiet med narkotika. ”Da vil dem kanskje tenke at det er best å holde seg unna for politiet ser deg.”, sier politibetjenten (utdrag fra feltobservasjon).

I dette tilfellet mener politiet at patruljeringen kan ha forebyggende effekt. De ønsker ikke bare å gi jenta en advarsel, men også vennekretsen hennes. På denne vekten ble det ikke noe

¹⁶ ”Makker” er kollegaen som er med på patruljen.

av det omtalte besøket. Politiet ønsker å være mer synlig i belastede rusmiljøer. Med sykkelpatruljer vil politiet lettere komme i kontakt med narkotikamiljøet enn med bilpatrulje. Under et intervju fortalte en betjent om hva han gjorde på sykkelpatrulje om sommeren:

Jeg hadde sykkelpatrulje i sommer og da traff jeg nesten samtlige av byens rusmisbrukere nede i sentrum. Vi satt ofte på kaia og filosoferte over livet og livets tilfeldigheter. Hvorfor ting hadde blitt slik de nå var for disse menneskene.

I et politiorganisasjonsbilde kan sykkelpatrulje være god forebyggende politipraksis, samtidig som det gir politiet mulighet til å kontrollere byens narkotikamiljø; hvem som befinner seg der, hva som skjer i miljøet, hvilke narkotiske stoffer som er lett tilgjengelig. Dette er nyttig informasjon for politiets arbeid med belastede miljøer, men politibetjenten er derimot mer fokusert på hvilke samtaler han har med rusmisbrukeren og hvordan han forholder seg til miljøet.

Ut fra mitt materiale kan politiets patruljevirkosomhet grovt deles inn i to aspekter som begge handler om å skape trygghet for publikum. På den ene siden handler patruljevirkosomheten om å forebygge ordensforstyrrelser, samt hindre kriminalitet og kontrollere kriminelle miljøer og mistenkelige personer. I praksis handler dette arbeidet om å gi råd, veilede, korrigere atferd, å gi folk et pålegg om å fjerne seg fra stedet og å stoppe og sjekke biler som vekker mistanke. Den andre siden av patruljevirkosomheten er å ”være til stede i gatene” for å ta kontakt med folk, prate med publikum, rett og slett bare vise seg uten at det må foreligge en bestemt grunn eller mistanke om noe ulovlig.

I mine observasjonsnotater har jeg nedtegnet klare beskrivelser på hvordan politiet kommuniserer med publikum. Denne praten foregår på en hyggelig og rolig måte, også i forbindelse med ordensforstyrrelser og innbringelser til arresten. I praksis uttrykker patruljevirkosomheten en prososial¹⁷ atferd. Jeg ble overrasket over å oppdage at politifolk hadde en så utpreget hensynsfull fremferd, og under intervjuet med en av betjentene spurte jeg etter den ”håndhevende politimannen”? Det vil si en politibetjent som opptrer mer bryskt, kontant og autoritært overfor folk. Han svarte:

Å være en ”håndhevende” politimann (betjenten lager samtidig et hermetegn i luften) utgjør en svært liten prosentandel av jobben min. Jeg gjør helt andre ting om *dagen*. (Min utheving).

Ut fra mitt materiale viser det seg at størstedelen av politiets patruljevirkosomhet i sentrum foregår i helgene og på nattevakter. Det er også i forbindelse med disse nattpatruljene i

¹⁷ Prososial atferd: “A general descriptive label for those social behaviours that are cooperative in nature. Usually included are friendship, empathy, altruism, helping behavior” (Dictionary of Psychology Penguin Reference. Third Edition).

sentrumsgatene at det blir mest nødvendig å være ”den håndhevende” politimannen. Når betjenten påpeker at ”å være håndhevende” utgjør en liten prosentandel av jobben, kan dette skyldes flere forhold, blant annet at politifolk jobber færrest helgenattsett¹⁸ og mest dag- og kveldsvakter i løpet av en turnusperiode. Politidistriktene i Norge har ulike turnusordninger, men det som vil være felles for de fleste distriktene er at en politibetjent jobber ca to helgenattsett per åttende uke. På dagtid er det mange andre oppgaver politiet utfører som ikke bare handler om å patruljere sentrumsgatene.

3.2 *Henvendelser*

En stor og viktig del av politiets arbeid er å svare på henvendelser fra publikum. Politiets *publikumsbehandling*¹⁹ kan for eksempel være å skrive ut midlertidig kjøretillatelse, mottak av hittegods, eller hjelpe folk med å låse opp en bildør eller ytterdør. Henvendelsene kommer også fra andre offentlige instanser som for eksempel Kriminalomsorgen. Disse henvendelsene dreier seg gjerne om ulike transportoppdrag som for eksempel å transportere en pågrepet person til fengslet, en innsatt transporteres til lege, en pasient ved det psykiatriske sykehuset transporteres til legevakten, og tilbake igjen. Videre er det ofte fremstilling av arrestanter i retten, samt vakthold under rettssaker. Politiet utfører også andre, mer trivielle oppdrag som for eksempel å jage bort rein og elg fra sentrum, hente bortkomne hunder, sjekke salgsbodvirksomheten i sentrumsgatene etter henvendelser fra butikkeiere, eller biler som er ulovlig parkert. Slike typer henvendelser er som regel ikke spesielt problematiske, eller vanskelige å løse, og er sjelden preget av konflikter.

3.3 *Rykke ut på oppdrag*

Politiets virksomhet dreier seg om å rykke ut på oppdrag på bakgrunn av konkrete meldinger om hendelser av mindre og mer alvorlig art. Folk ringer politiets vakttelefon 112, fordi de trenger hjelp med noe som er blitt et problem. Dette *noe* er nok helst *noen*. Innringere kan være oppriktig bekymret for noen som står dem nær, anmelde noen som har begått en ulovlig handling, melde noen savnet, eller fordi de frykter noen og ønsker politiets hjelp og beskyttelse. Det er ingen grenser for hvilke problemer folk ringer til politiet for å få hjelp til. Arbeidsoppgavene til politiet er i så måte uuttømmelige og kontrastene kan være store. En politibetjent fortalte:

¹⁸ Helgenattsett er nattevakter i helgene.

¹⁹ Edvinsen (2009): Ordenstjeneste.

Vi har mange arbeidsoppgaver. Det er et spenn fra psykiatri til arbeidsforbrytere til drap til snøskred til trafikkulykke til håndtering av pårørende til å jage bort elger eller kyr fra sentrum. Det er stor forskjell på hvert enkelt oppdrag.

3.3.1 Å være forberedt på det ikke-forberedte

Meldingene som kommer inn til politiets operasjonssentral kan være mangelfulle og ufullstendige. Politiet erfarer spesielt dette problemet når vitner melder om kritiske situasjoner. Men det kan også hende at operasjonslederen ikke viderefremidler meldingen til politipatruljen slik den ble meldt inn til operasjonssentralen. I begge tilfellene vil betjentene rykke ut uten å kjenne til omfanget av situasjonen de vil møte. I tiden som ”bakseteforsker” i politibilen opplevde jeg at politifolk pratet om oppdraget de skulle ut på. Når det var kjenninger av politiet som var involvert, ville betjentene oppdatere hverandre på hva som hendte sist gang en av dem, eller en annen kollega hadde vært i kontakt med personen(e). Under utrykning fungerte denne samtalen også som en rask taktisk planlegging for hvordan patruljen skulle tilnærme seg situasjonen. Det kan være som for eksempel, kjøre med blålys eller ikke, ringe på døra eller gå rett inn, eventuelt bryte opp døra om den er låst. Dersom meldingen fra operasjonssentralen indikerte at bestemte lover var brutt, reflekterte betjentene over hvilke inngrep de kunne gjøre, som for eksempel å innbringe eller pågripe personene(e). Det hendte ikke så rent sjelden at det var noe helt annet som møtte politiet enn hva de i lys av meldingen kunne forvente. Dersom meldingene ikke er tilstrekkelig informerende, politibetjentene ikke har (tilstrekkelige) kunnskaper om hva de kan møte, eller at situasjonen endrer seg uten forvarsel, vil dette bidra til at betjentene ikke får forberedt seg godt nok til oppdraget. Slike situasjoner kan oppleves som dramatiske og kaotiske, uten at det nødvendigvis foreligger noe dramatik i selve situasjonen.

”Det er ikke akkurat glede dit vi kommer”

Politiet vil ikke med sikkerhet vite hva en melding vil kreve, og hva som vil møte dem. Men de vil svært ofte ha en mening om hvilken retning et oppdrag peker i. Det som gikk igjen i alle intervjuene, og som jeg selv erfarte den tiden jeg patruljerte sammen med politiet, er at politioppdrag har lite spor av glede. Polioppiopdragene handler nesten uten unntak om en bestemt stemning, slik en politibetjent formulerte det:

Det er sjelden det er noe lystbetont over en melding, og når vi kommer frem til oppdraget eller stedet, bærer det preg av at det er litt ampert. Det kan være mye skrik, rop og kjefting. Eller at det er noe trist som har skjedd. Men den følelsen der..... den er man jo så vant med. Det er jo det som er det normale. Så hvis det skulle være noe annet ville jeg stusse.

Både mine feltobservasjoner og politibetjentens fortellinger, viser at politioppdrag handler om å forholde seg til mennesker som er i en bestemt emosjonell tilstand.

Ulike måter å løse et oppdrag på

De fleste politioppdrag kjennetegnes ved at det er oppstått et problem som politibetjenten må finne en løsning på. En politibetjent fortalte:

Når vi er ute på oppdrag og får mistanke om at det er en fornærmede som har blitt utsatt for vold og dersom mistenkte også er til stede, må vi finne en løsning på dette. Både politiet og publikum forventer at du kommer med en løsning og at du handler.

I datamaterialet mitt kommer det frem at politifolk har et sterkt fokus på hvordan de løser politioppdraget. Så fremt situasjonen ikke er akutt, at liv og helse ikke står på spill, vil politiet forsøke å ordne opp i problemet med å samtale med folk. En betjent fortalte at løsningen er ”veldig ofte bare å prate med folk.” Når politiet rykker ut på oppdrag i forbindelse med bråk, enten i private hjem eller på offentlig sted, vil løsningen som regel være å bortvise en person (eller flere) bort fra stedet. Noen ganger kjørte politiet personen(e) hjem, eller til en venn/et familiemedlem. Andre ganger vurderte betjenten at personen måtte ha legeassistanse og ble kjørt til legen. Patruljen ventet til personen var ferdig hos legen, og kjørte ham hjem, eller i arresten. Kommunikasjon er den viktigste strategien for å ordne opp i en situasjon, men dersom politiet ikke når frem til den andre ved å prate, kan de anvende fysisk makt. Når motparten setter seg til motverge vil politiet anvende fysisk makt på personen, og han blir mest sannsynlig satt i arrest, men det er ingen regel for dette. I løpet av mine vaktsett opplevde jeg kun én gang at politiet brukte fysisk makt mot en ruset mann. Politiet mistenkte ham for å kjøre i alkoholpåvirket tilstand, og besluttet å kjøre han til lege for blodprøvetaking. Dette satte mannen seg til motverge mot og det ble intense fysiske kamper både utenfor og innenfor legekantoret.

I noen situasjoner har politiet en juridisk plikt til å gripe inn, som for eksempel i situasjoner med vold, livstruende situasjoner og i forbindelse med psykisk syke personer. Mens i andre situasjoner kan politibetjenten selv bestemme om han skal gripe inn. Det er dette politiet betegner som ”å vise konduite”. Konduite er politiets begrep for skjønnsutøvelse med hensyn til politisjere vurderinger. Det er ikke uvanlig å dele løsningene på et oppdrag inn i to handlemåter: Det ene er at politiet (viser konduite og) ordner opp på stedet,²⁰ og det andre er at politiet lager en sak på personene som er involvert i hendelsen. Dersom det er snakk om en mindre forseelse, som for eksempel ordensforstyrrelse, kan politiet ordne saken opp på stedet. I denne studien ble bruk av konduite svært ofte fremhevet som en foretrukket strategi fremfor å skrive bøter, eller anmelde folk for mindre forhold:

²⁰ Når patruljen ordner saken opp på stedet, forkortes dette med OPS.

Jeg utviser i ganske stor grad konduite. Det vil si at jeg kan prate med folk og jeg trenger ikke nødvendigvis å ta med folk inn i arresten bare for å sette de inn i arresten.

Når politiet bruker konduite innebærer dette at de vurderer situasjonen i lys av flere faktorer.

De mest åpenbare faktorene politiet benytter er tid og sted. En betjent fortalte:

Ta for eksempel drikking på offentlig sted. Det er ikke lov. Men jeg vil jo se an tid og sted når jeg kommer over dette lovbruddet.

Politiets ressurser er en annen sentral faktor som ligger til grunn for hvordan løsningen blir på en situasjon. I løpet av min feltobservasjonsperiode var det ikke rent sjelden at politiet unnlot å ta personer inn til politistasjonen eller lensmannskontoret ved overtredelse av lov og orden, fordi det ikke var nok folk på jobb²¹. Det er imidlertid flere andre, kanskje ikke så åpenbare forhold, som også har betydning for politibetjentens avgjørelser med hensyn til hvordan et oppdrag skal løses. Dette vil jeg gå nærmere inn på i neste kapittel.

Å unngå å slåss

Til tross for at politiet ofte tilkalles situasjoner på grunn av sin myndighet til å gripe inn, til å bruke tvang, og fysisk maktutøvelse, er det en allmenn oppfatning blant deltakerne i studien at de ikke ønsker å bruke fysisk makt, så fremt situasjonen ikke er akutt. Om politiet opplever at de ikke når frem ved å prate med personen, kan eneste vei ut av situasjonen nettopp være bruk av fysisk makt. Som jeg allerede har nevnt opplevde jeg kun én gang at politiet brukte fysisk maktanvendelse. Datamaterialet mitt viser at politibetjentene fokuserte på hvordan de kan unngå å bruke makt. Enkelte mente at de aller fleste politifolk ønsker å unngå en konfrontasjon som ender med fysisk maktbruk. En politibetjent fortalte:

Jeg tror de aller fleste vil unngå å komme i en konfrontasjon. Hvorfor skulle man ikke det? Du vet jo at det er en fare for at du skader både noen andre og deg selv. Den risikoen ønsker man jo ikke. Det er vondt og utrivelig. Tenk på hvor alvorlig det er med hensyn til deg selv, familien eller en kollega. Det er ingen som ønsker å bli skadet. Man går vel ganske langt for å holde det fredelig.

Det er ikke ønskelig å løse problemet ved bruk av fysisk makt, men dette betyr ikke at politiet ikke bruker fysisk makt.

Jeg ser, mer nå enn tidligere, når det er nytteløst å prate noe mer. Jeg vet at nå har jeg gitt han et pålegg, han vil ikke, han nekter og han har sagt at han ikke har lyst til å bli med oss, han kommer ikke til å bli med av egen fri vilje – da er jeg over på den terskelen at jeg kan bruke [fysisk] makt.

Selv i anvendelsen av fysisk makt kan politiet være opptatt av at maktbruken er tilpasset situasjonen, slik en betjent fortalte:

²¹ Her passer det å fortelle at av de omtrentlig 40 patruljene jeg deltok på var det kun noen få vaktsett hvor patruljen var fulltallig. Det var alltid noen betjenter som var syke, hadde syke barn eller syk partner, tok avspasering, ferie eller var på kurs og lignende aktiviteter. Dette fraværet ble ikke erstattet.

Det er ikke slik at jeg bare gyver løs på vedkommende og bryter han ned i bakken. Ofte lar jeg han løse dette selv. Det er liksom min lille hemmelighet. Hvis jeg sier at han skal være med inn og han nekter, da vil jeg legge en hånd på skuldra hans eller ta han i albuen. Altså det som er den helt nederste grensen for det å bruke makt. Så ser jeg hvordan han reagerer på det. Blir han med er problemet løst. Hvis han sliter seg løs, gjør motstand og bryter, da er det han som har bestemt hvordan dette skal løses. Da går jeg et steg videre og da kan jeg kanskje ende opp med at jeg bryter han ned.

Det som fremkommer av empirien er at selv om politiet tilkalles fordi de har hjemmel til å gripe inn overfor borgerne med makt, vil de fleste betjentene forsøke å ordne opp i situasjonen med prat. Så fremt situasjonen ikke er akutt og farlig, vil politiet kommunisere på en slik måte at de gir den andre personen en sjanse til ”å redde seg selv ut av situasjonen”, som en betjent formulerte det. Politiet vil ty til fysisk makt som siste utvei for å ordne opp i situasjonen, dersom situasjonen ikke er akutt. En betjent fortalte at han tilpasser graden av fysisk makt ut fra situasjonen. Alle politibetjentene jeg snakket med i forbindelse med feltarbeidet understreket at å bruke fysisk makt er ubehagelig og ikke ønskelig.

Makkeren

Et annet forhold som virker inn på betjentens løsning av politioppdrag er makkeren. Når politiet rykker ut på oppdrag er det gjerne i makkerpar, eller eventuelt tre betjenter i patruljen. Det er også vanlig taktikk at en av betjentene står for praten med de(n) det gjelder. Da vil de(n) andre betjenten(e) holde seg et halvt skritt bak. Empirien min viser at deltakerne i prosjektet, spesielt de mest erfarne, er oppmerksomme på sine (mer uerfarne) kolleger med hensyn til hvordan disse løser oppdragene. En betjent beskrev sine kolleger med følgende ord:

Det er voldsomt stor forskjell på hvordan politifolk opptrer. Det er et spenn på en hel gitarstreng, hvis du begynner å skru den opp. Det er helt sykt. Det er noen av oss dessverre, de har så lite tid og så stort temperament.

Det er ikke alle politifolk som er opptatt av å ordne opp i situasjoner gjennom prat, eller å utvise konduite. Og samtidig er det politifolk som, selv om de prater, klarer å eskalere en situasjon fremfor å roe den ned. Når makkeren går for ”høyt ut”, det vil si at han ikke tar hensyn til situasjonens egenart, og skaper konflikter og konfrontasjoner med andre mennesker, da mener politibetjenten i denne studien at han må bistå makkeren. Det betyr ikke nødvendigvis at han anerkjenner makkerens fremferd. Men ”vi får ta praten på kammerset når alt er over”, sa en politibetjent. Politibetjenten opplevde at det var viktig at politiet fremstår som samlet, og i det offentlige rom er det ikke rom for uenigheter og diskusjoner om løsningsstrategier mellom makkerparet, selv om betjenten skulle mene at makkeren går langt over streken av hva som er (etisk) forsvarlig. Ut fra mine feltnotater fremkommer det at å gripe inn overfor makkeren under et oppdrag er ansett som svært illojalt. (I kapittel 5 reflekterer jeg videre over hva denne lojaliteten kan handle om.)

3.3.2 Oppsummering

Jeg har delt politiets oppgaver og gjøremål inn i ”å ivareta ro og orden” i gatene, ”svare på henvendelser” om hjelp og bistand til uproblematisk saker, og ”å rykke ut på oppdrag” til mer krevende hendelser. Disse oppgavene og gjøremålene handler for det meste om å ordne opp i hverdagen for folk. Situasjonene som politiet håndterer er svært varierte, samt at det er et arbeid hvor møter med mennesker og relasjoner står sentralt.

En stor del av politiets arbeid er å rykke ut på oppdrag på bakgrunn av meldinger. Disse meldingene gir ikke alltid god nok informasjon og forutsetninger for å møte en situasjon. Meldingene kan være mangelfulle og upålitelige, eller så kan situasjonen ha endret seg når politiet når frem. Dette betyr at det kan være en stor utfordring for betjenten å forberede seg på det som vil møte ham på oppdraget. Menneskene som politiet møter på oppdrag er ofte marginaliserte mennesker, eller mennesker som har kommet opp i en vanskelig og kritisk situasjon. Her vil jeg presisere at det er *situasjonen* for menneskene som er vanskelig, og disse tragediene er mer hverdagslige og alminnelige for politiet enn farlige og polititaktisk vanskelige. Politiet kan selv velge å ordne opp i situasjonen på stedet med de berørte parter, eller å bringe inn personen(e) i arresten og produsere en sak ut av forholdet. Politibetjenten fremhever praten som den viktigste strategien for å løse oppdrag. Dersom praten ikke strekker til vil politiet løse situasjonen med anvendelse av fysisk makt. Deltakerne i studien var også opptatt av sine kolleger og hvordan disse løste oppdragene. Det fremkommer av empirien at de ikke alltid er like fornøyd med makkere som ”kan terge på seg gråstein”, som en betjent uttrykte.

I dette kapitlet har jeg presentert politiets virksomhet i lys av tre aktiviteter: patruljering, svare på henvendelser, og å rykke ut på oppdrag. Jeg vil gå nærmere inn på hva som står på spill i politiets praksis i neste kapittel.

4. EN FENOMENOLOGISK-HERMENEUTISK ANALYSE: Å GJENOPPRETTE ORDEN.

4.1 Første lesning

Vi fikk melding om en utagerende mann som også lagde festbråk i sitt eget hjem en tirsdagskveld. Vi var bare noen minutter unna adressen. Under utrykning planla vi hvordan vi skal gripe an situasjonen rent taktisk når vi kommer frem til stedet. Da vi nærmet oss adressen slo vi av blålysene for ikke å skape oppmerksomhet mot oss. Så vi fikk en ny melding over sambandet om at personen sannsynligvis hadde satt seg i en bil og at han var beruset. Det gikk veldig kort tid og så møtte vi en bil i voldsom fart. Vi måtte faktisk kjøre unna for ikke å bli påkjørt selv. Vi forstod raskt at dette var "vår" mann. I det vi snur politibilen så vi bilen kjøre utafør en liten bru. Bilen styrtet i asfalten under brua, sjåføren føyk ut av bilen og landet på gangveien. Siden vi var rett bak, kom vi først frem til ulykkestedet. Hodet hans var knust. Hjernemassen var strødd utover den hvite snøen. Det gikk bare et par minutter fra vi satt og planla hvordan vi skulle håndtere et husbråk til jeg stod over et lik med et svært krater i hodet, ansiktet var trykt inn og hjernen trykt ut. Alt jeg tenkte var: "Hva skal jeg gjøre med all denne hjernemassen?"

Det samlet seg fort mange tilskuere til ulykken. De så personen som lå livløs bortenfor bilen. Men fra deres posisjon så han sikkert ganske hel ut. På meg og kollegaen min var det åpenbart at det ikke var vits å starte gjenopplivning på han. Han var steindau! Han hadde et stort hull i hodet og det lå jo hjernemasse over alt. En tilskuer ropet til oss: "Skal dere ikke starte førstehjelp?" Da hadde jeg mest lyst å rope tilbake: "Kom hit så skal du få se nå!" Hva er det folk trur? At jeg ikke har lyst å drive med førstehjelp, at jeg ikke er interessert i å redde livet hans? Trur de ikke at jeg hadde gjort alt for å redde en mann hvis jeg kunne?

Uansett hvor mye hjernemasse som måtte plukkes opp, husker jeg best møtet med familien hans den samme kvelden. Det er ikke rutine eller direktiver om at vi skal besøke pårørende. Konen fikk dødsbudskapet av en prest, men hun ønsket også å snakke med patruljen som hadde vært på stedet. Vi diskuterte konas ønske og bestemte oss for å dra hjem til kona. Jeg stålsatte meg og tenkte at jeg skal fortelle fakta, være ærlig, oppriktig og et menneske oppi det hele. Men hvor i alle verden... (betjenten senker stemmen). I døren møtte vi en liten jente på alder med min egen datter. Hun sa: "Pappa'n min er død." Jeg fikk en stor klump i halsen og jeg kjente at jeg hadde lyst å gjøre en helomvending, snu og gå tilbake til bilen. Men jeg gjorde ikke det.

Klart det er tungt å snakke med en familie som nettopp har mistet mannen og faren sin. Eller hva skal jeg si... Det er ikke så tungt der og da. Jeg prøver ikke å ta det innover meg. Jeg er såpass profesjonell der og da. Det er liksom jeg som skal være ankeret for pårørende. Det er jeg som skal være der for dem. Og den eventuelle belastningen jeg får kan jeg bearbeide i ettertid. Den største støtten er kolleger. Dersom jeg skulle fortalt dette til en annen person, en i min vennekrets, da hadde jeg opplevd at han eller hun ikke forstod meg så godt som en kollega ville ha gjort. Fordi de ikke vet hva det innebærer å være politi og å være i slike situasjoner. Det er mye lettere å prate om slike ting med kolleger. Kanskje er det slik at felles skjebne gir felles trøst? Man klandrer kanskje seg selv i ettertid for noe. Så sier kollegene dine at det ikke er så lett i en slik situasjon å se alle muligheter. Hos kolleger får du støtte for valgene du har gjort.

Når betjenten rykker ut på oppdrag, møter han som regel en forstyrret orden. I fortellingen ovenfor rykker patruljen ut til et husbråk i en familie. Med hjemmel i politiloven har patruljen plikt og rett til å ta ansvar for gjenopprettelse av orden. Fortellingen viser at det er flere utfordringer som møter betjentene når en samfunnsorden skal gjenopprettes.

Når samfunnsorden er satt ut av spill, haster det gjerne med å få den gjenopprettet igjen, og derfor kjører patruljen i denne fortellingen utrykning med blålys. En samfunnsorden kan

forandre karakter på svært kort tid. Dette til tross, på vei mot husbråksituasjonen forsøker betjentene å forberede seg på å møte det som meldingen inneholdt: En beruset og aggressiv mann, en kone og flere barn. Da er det helt naturlig at politibetjenten tenker over det som han tror vil møte han. Under utrykning må betjenten forsøke å forberede seg på oppdraget ut fra meldingen han mottok fra operasjonssentralen, samt planlegge hvordan patruljen skal tilnærme seg situasjonen. Politibetjentenes erfaring er at berusede og aggressive mennesker kan være vanskelig å ”prate ned”, ja de kan faktisk bli aggressive når politiet kommer og skal ta kontroll over situasjonen i hjemmet. Da blir det viktig å tenke gjennom hvordan de polititaktisk skal tilnærme seg situasjonen. Det er mange hensyn og vurderinger som må tas i løpet av kort tid, og de er bare to personer i patruljen.

Det er ønskelig å gjenopprette orden uten å bruke fysisk makt, spesielt i denne situasjonen hvor barna er hjemme. Politiet ønsker ikke oppmerksomhet, de må ikke provosere eller skremme noen. Derfor slår betjentene av blålyset før de ankommer adressen. Hva løsningen på oppdraget faktisk blir, hvilke fysiske maktmidler som eventuelt skal brukes, må betjentene ta stilling til når de har møtt situasjonen og menneskene som er involvert.

Et politioppdrag kan være uforutsigbart. Denne gangen rakk ikke betjentene frem før mannen forlot hjemmet i en bil og døde i en bilulykke like etterpå. I løpet av et par, tre minutter gikk oppdraget fra å være en husbråksituasjon til en dødsulykke. Et oppdrag innebærer mange ulike oppgaver. I fortellingen ovenfor skulle betjentene håndtere en forulykket, maltraktert person, sikre åstedet og tekniske spor, samle opp hjernemassen, samtidig som de måtte håndtere tilskuerne som samlet seg rundt stedet. Senere på kvelden, etter rapportskrivningen, besøker betjentene pårørende til den forulykkede.

Når betjenten går inn i situasjonen, dveler han ikke ved ulykkeshendelsen han nettopp var vitne til, eller ved synet av den døde personen som ligger på snøen. Betjentene fokuserer på sin utførelse av konkrete og tekniske oppgaver som for eksempel å plukke opp hjernemassen. Et slikt fokus gjør ham i bedre stand til å holde problematiske følelser unna.

Når patruljen kjører ut for å besøke enken til mannen som forulykket, forbereder de seg også på møtet med enken. De treffer imidlertid først jenta på fire år. Den ene betjenten i patruljen, som selv er far, er ikke like godt forberedt på det som da møter ham. I møtet med jenta erfarer han at det ikke er mulig å være helt forberedt. Selv om betjentene forbereder seg på en bestemt situasjon, må de også ta høyde for at situasjonen kan være annerledes.

Når politibetjenten møter pårørende, i dette tilfellet enken, har han forståelse for at enken gjerne har behov for å være sammen med noen. Han setter seg ned sammen med vedkommende og prater, eller bare lytter til hva hun har å si. Til tross for at folk er i en situasjon de ikke ønsker å være i, og at de helst ser at møtet med politiet ikke fant sted, opplever betjentene at de fleste mennesker setter pris på å snakke med politiet i slike situasjoner.

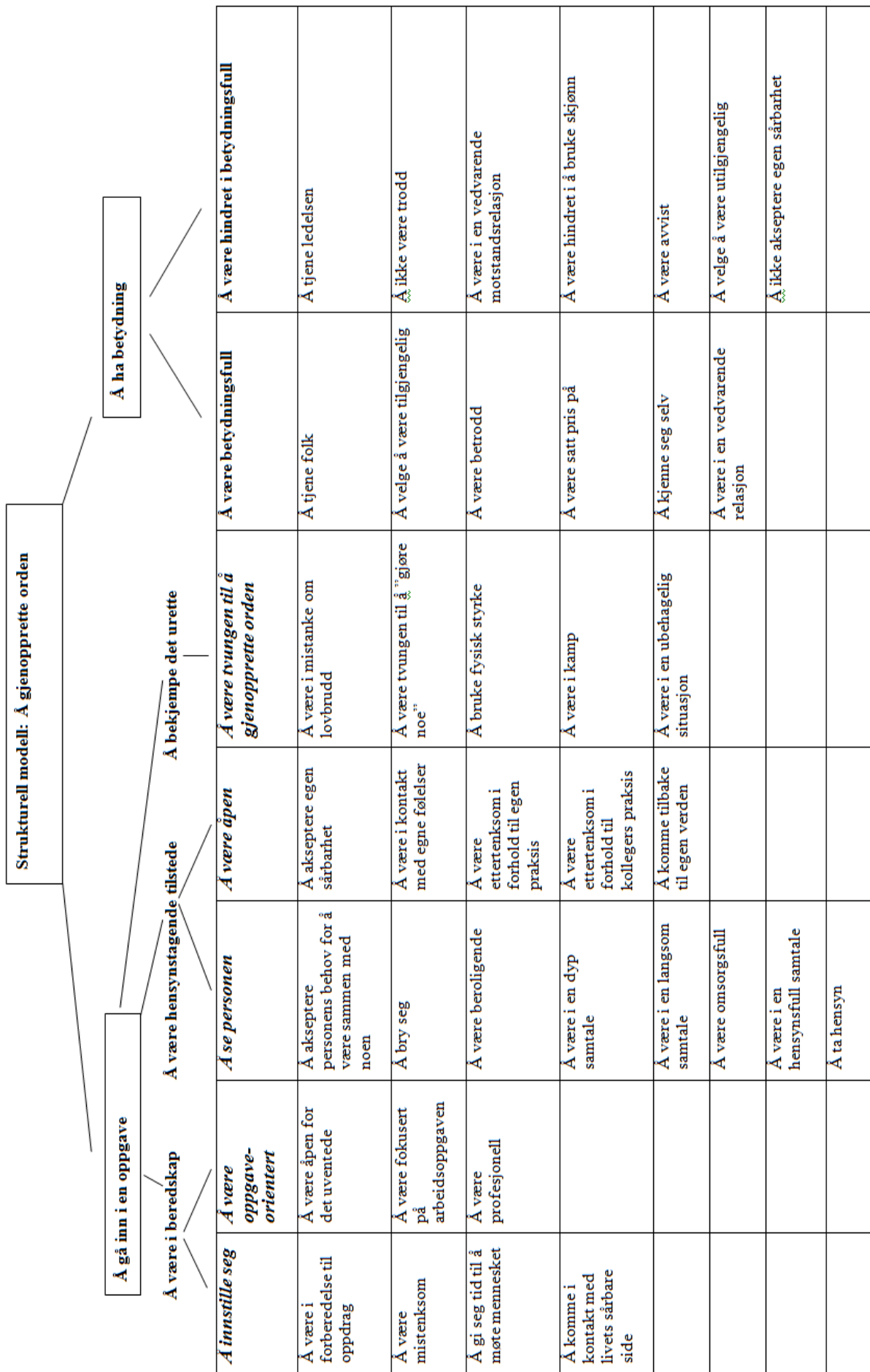
Politibetjentene i denne studien forteller at det er nødvendig å tenke over, og å kjenne på hva det innebærer å være et menneske. Betjenten har en åpenhet mot egne livserfaringer. Han kan prate om, og reflektere over erfaringene han har gjort seg. Når politibetjenten forteller om hva som er viktig i politiarbeid, forteller han først og fremst om oppdrag som har betydd noe for ham. Dette er oppdrag eller situasjoner hvor han får anerkjennelse for arbeidet han har gjort. Den som anerkjenner betjenten er som regel den som han har hjulpet. Betjenten sier at politiledelsen sjelden anerkjenner ham for den samme jobben.

Politiet er godt synlig i gatebildet. Betjenten får gjerne uønsket oppmerksomhet fra flere hold. ”Alle” ser ut til å ha en mening om hans håndtering av situasjonen. Betjenten i fortellingen ovenfor opplever dette når publikum mistenker ham for ikke å ville starte livreddende førstehjelp på mannen som hadde forulykket. Fortellingene inneholder også beskrivelser av betjentens forventninger til seg selv som politimann.

Datamaterialet inneholder ikke mange hendelser hvor fysisk makt har vært nødvendig. Det er ikke særlig snakk om politibetjentens legale bruk av fysisk makt, og de fleste betjentene i studien forteller at de svært sjelden bruker fysisk makt for å løse et oppdrag. Oppdragene løses gjennom samtaler med personene som er involvert.

4.2 *En strukturanalyse av å gjenopprette orden*

Strukturanalysen bekrefter den naive lesningen, og gir et nyansert bilde av hva det innebærer *å gjenopprette orden*. Dette er strukturanalysens helt overordnede tema. For å gjenopprette orden må politibetjenten være beredt til å gå inn i en oppgave der ordningen er truet eller forstyrret, for her å kunne utfolde sin betydning som politibetjent. Å gå inn i oppgaven innebærer ikke bare at betjenten må være åpen for dens praktiske sider, men også for de personer vedkommende møter, for kolleger og for egne reaksjoner og følelser. Skal politibetjentens handling lykkes, er det en betingelse at vedkommendes betydning som lovens håndhever anerkjennes. Å gjenopprette orden deles inn i to overordnede temaer. Det ene er *å gå inn i en oppgave* og det andre er *å ha betydning*. I det som følger skal jeg presentere de to overordnede temaene (å gå inn i en oppgave og å ha betydning) og deres hovedtemaer, temaer og undertemaer. Se følgende tabellariske oversikt.



4.3. Å gå inn i en oppgave

Å gå inn i oppgaven har tre temaer – å være i beredskap, å være hensynstagende til stede, og å bekjempe det urette – som jeg i det følgende skal gjøre rede for.

4.3.1 Å være i beredskap

Å være i beredskap er et overordnet tema som handler om hvordan politibetjenten forholder seg til å gå inn i en oppgave, samt hvordan han erfarer å stå i den samme oppgaven. Det handler om politibetjentens tanker om, og fornemmelse av hva som kan møte ham, og hva han erfarer er viktig å være oppmerksom på. Disse tankene dannes i lys av meldingen fra operasjonslederen, samt erfaringer han eventuelt vil ha fra lignende oppdrag, eller fra den samme adressen. Meldingene som kommer inn til politivakta, gjengir i mange tilfeller ikke virkeligheten slik den faktisk vil være når betjenten rekker frem til oppdraget. Derfor handler *å være i beredskap* også om at betjenten ikke kan være helt forberedt på det han møter. Virkeligheten må betjenten håndtere der og da, og her er det gjerne mange uforutsette momenter som gjør seg gjeldende.

Å innstille seg

Hvordan betjenten går inn i en oppgave blir blant annet utdypet og eksemplifisert i temaet *å innstille seg*.

Når en melding ringes inn til politiets operasjonssentral er betjenten gjerne i beredskap, og klar til å kjøre til den aktuelle adressen, eller stedet han får oppgitt. På kjøreturen, som kan ta få minutter eller flere timer, bruker betjenten tiden han har til rådighet på å innstille seg på hva han kan møte. Det vil si at han forsøker å forestille seg situasjonen, han tenker over hvilke eventuelle utfordringer han kan støte på, og hva som kan være en god løsning på oppdraget. Meldingen, samt betjentens forestilling kan gi grunnlag for å være på vakt. Mistenksomhet er en nødvendig evne å ha som politibetjent fordi i noen situasjoner er det nettopp betjentens *mistanke* som danner grunnlaget for hans virksomhet, handlinger og inngripen overfor folk. I enhver oppgave er utfordringen å vite hvordan man skal håndtere sin egen mistanke. Det handler om å få avklart, bekreftet, eller avkreftet det han har mistanke om. Fortellingene handler om at betjenten må håndtere sin egen mistanke på en slik måte at den ikke kommer til uttrykk som mistillit til den andre. Dersom mistanken blir til mistillit, kan dette lett føre til ønsket om å ”ta folk”, det vil si bringe folk inn i arresten og/eller anmelde dem. Politibetjenten står imidlertid overfor en vanskelig utfordring dersom det under oppdraget dukker opp nye situasjoner som kan gi mistanke om noe ulovlig. Han har et aktivt

forhold til sin egen mistanke i den forstand at han er oppmerksom på ikke å la mistanken ta over og styre beslutningene og handlingene. Betjenten påpeker nødvendigheten av å tilnærme seg oppgaven på en rolig måte, for ikke å handle på bakgrunn av en mistillitstanke. Når betjenten går inn i oppgaven, kjenner han på at han ikke kan forlate stedet før oppgaven er løst. Når betjenten rykker ut på oppdrag, vil han sjelden vite nøyaktig hva som vil møte ham. Men han vil ofte ha en formening om hvem som møter ham. Politiet møter folk som er i sårbare og kritiske livssituasjoner. Politibetjenten forteller om å møte mennesker som er frustrerte, fortvilte, sinte og skamfulle. Med utgangspunkt i denne erfaringen uttrykker politibetjenten nødvendigheten av å gi seg selv tid til å møte menneskene.

Å være i forberedelse til oppdrag

Når vaktens parole²² er over, setter betjentene seg i bilene for å patruljere i gatene. Som ”bakseteforsker” opplevde jeg betjentene som avslappede og pratsomme. Det var alltid god stemning i patruljebilen. Men etter hvert som tiden går og ingen oppdrag meldes, kan det fort bli kjedelig, forteller en betjent.

- *Å være innstilt på å rykke ut.* Det er ofte stille perioder på et vaktsett, men betjentene er innstilt på å rykke ut når som helst: ”Vi kjører jo rundt og venter på at telefonen skal ringe”, sier en betjent. Ringer vakttelefonen er politibetjenten innstilt på å rykke ut.

- *Å være i mental forberedelse.* Straks politibetjenten mottar en melding om et oppdrag setter han i gang med å forestille seg situasjonen. På kjøreturen til oppdragets adresse vil han forestille seg mentale bilder om hva som kan ha skjedd. Ut fra dette bildet, vil han konkretisere hvilke utfordringer oppdraget kan ha, og hvilke juridiske hjemler som meldingen eventuelt berører. En betjent forteller at: ”På den korte kjøreturen til stedet tenkte jeg over hva som ville møte oss”. ”Jeg må også forholde meg til hvilke lovhjemler som kan være aktuelle.” Politiet rykker ikke ut bare på meldinger, de kan også kjøre ut for å møte mennesker som har vært rammet av en alvorlig hendelse, som betjenten var involvert i på ulykkesstedet: ”Konen fikk dødsbudskapet av en prest, men hun ønsket også å snakke med patruljen som hadde vært på stedet. Vi diskuterte konas ønske og bestemte oss for å dra hjem til kona. Jeg stålsatte meg og tenkte at jeg skal fortelle fakta, være ærlig, oppriktig og et menneske oppi det hele.”

- *Å planlegge en mulig løsning på oppdraget.* På vei til oppdraget vil betjenten foreta en taktisk planlegging av oppdragets løsning. Det vil handle om hva som må gjøres, og i hvilken rekkefølge de ulike oppgavene skal prioriteres: ”Jeg så for meg at det var nok av utfordringer og

²²Parole er et møte hvor det som har skjedd på vaktsettet som avsluttes, oppsummeres for neste vaktlag.

prøvde å trekke på erfaringer fra tidligere oppdrag: Skille partene, roe situasjonen, eventuelt skadet folk til lege, og nedtegnelse av vitneforklaringer.” Planleggingen tar ofte utgangspunkt i betjentens refleksjon over hva han ønsker å oppnå med oppdraget.

- *Å være innstilt på å løse problemet.* Når politipatruljen får melding om et oppdrag handler det som regel om et problem som har oppstått. Politibetjenten rykker ut med en tydelig forventning til at det er han som skal løse problemet, eller ordne opp i situasjonen: ”Når vi er ute på oppdrag så må vi finne en løsning på problemet som har oppstått. Både publikum og politiet forventer at jeg kommer med en løsning og at jeg handler.”

- *Å være fastlåst i situasjonen til den er løst.* Denne forventningen (om at oppdraget skal løses av betjenten) opplever betjenten som å være fastlåst i situasjonen. Det vil si at han må være til stede til situasjonen er ordnet opp i. Dersom personen(e) han møter, ikke er villig, eller har evne til å bidra til at situasjonen ordner seg, kan ikke betjenten gi opp og gå ut av relasjonen: ”I private sammenhenger, om kommunikasjonen ikke fungerer kan du selv velge om du vil snu og gå din vei. Eller den andre gjør det. Og det vil ikke nødvendigvis føre til noe. Som politimann kan du ikke snu og gå. Du er fastlåst i den situasjonen.” Denne kunnskapen tar betjenten med seg inn i ethvert nytt oppdrag, og er avgjørende med hensyn til hans innstilling når han går inn i en oppgave.

Å være mistenksom

- *Å rykke ut med mistanke om lovbrudd eller ordensforstyrrelser.* På bakgrunn av meldingene fra politiets operasjonsledere vil betjenten kjøre utrykning (med eller uten blålys) til åstedet: ”Det kom inn en hårete melding til operasjonssentralen om ran mot en gammel mann. Det var angivelig to personer som hadde tatt seg inn til den gamle mannen, brukt grov vold mot han, bundet han, ytret alvorlige trusler og ranet han for mange tusen kroner. Vi dro ut for å fange de mistenkte, laget kaos i rushtrafikken, og fikk tak i de til slutt.”

- *Å få mistanke om lovbrudd.* Mistanke om noe ulovlig kan dukke opp under oppdraget. Det vil si når politiet allerede er på en adresse i et (annet) ærend. ”Vi kjørte innom en kjenning, en narkoman, med en stevning om oppmøte i retten.(...). Da vi var tilbake i politibilen snakket vi om at han mest sannsynlig gjemte unna brukerutstyr og kanskje kvittet seg med narkotika, mens vi stod på trappen og ventet på at han skulle åpne døra.”

- *Å aktivt skaffe seg mistanke.* Gjennom opplysninger politiet skaffer seg om personer, spesielt med hensyn til narkotikakriminalitet, vil betjentene få kjennskap til personer som kan drive med ulovlige aktiviteter. ”Politiet vet med bakgrunn i etterretningsopplysninger at jenta er involvert i byens narkotikamiljø. Politiet har ikke noen konkrete bevis for at hun bruker narkotika, men opplysninger tilsier at hun gjør det.”

Å gi seg tid til å møte mennesket

- *Å gi seg selv litt ekstra tid.* Når betjenten rykker ut på oppdrag, og meldingen gir grunnlag for å forestille seg en situasjon med høy temperatur, kan pulsen stige. Denne pulsaktiveringen erfarer betjenten som nødvendig med hensyn til å komme i en ”rett” eller hensiktsmessig beredskap. Dersom pulsen blir for høy vil det imidlertid ikke tjene oppdraget. Betjenten går inn i oppgaven med mål om å få oppløst situasjonen. Virkningen av for høy puls er at han vil løpe inn i oppgaven. Da vil han også ta med seg sitt eget stress inn i situasjonen.

Politibetjentens erfaring er at han rett og slett løper seg selv inn i fysisk håndgemeng med de involverte partene. ”Hvis jeg tenker litt tilbake, så slår det meg i dag at jeg ikke er i nærheten av å komme opp i så mye bråk som jeg var i før. Før løp jeg inn i situasjonen, og det ble håndgemeng og jeg var fort inne i en pågripelsessituasjon.” Spesielt i forbindelse med opphetede diskusjoner, ordensforstyrrelser eller annet bråk hvor temperaturen er høy, understreket betjenten at han ikke må falle for fristelsen til å løpe inn i situasjonen, fordi han da også risikerer å ta beslutninger på feil grunnlag. Så fremt ikke liv eller helse står på spill, må han stoppe opp, trekke pusten og gå bort til situasjonen. Det er nødvendig å gi seg selv tid når han er på tur inn i en oppgave. Han må få en visuell oversikt over situasjonen *før* han tar kontakt med folk: ”Om man ikke løper til, men går sakte mot situasjonen slik at man ikke får tunnelsyn, vil man skape seg et helt annet bilde av situasjonen. Løper man inn i situasjonen kan det jo være fornærmede man sliter avgårde og legger i bakken.” Det kan synes som om den erfarne betjenten trenger bare noen få sekunder til å finne en indre ro som gjør ham i stand til å innstille seg på et hensiktsmessig beredskapsnivå. Da vil betjenten også unngå å bli fysisk dratt inn i en opphetet situasjon, samtidig som han får muligheten til å ta menneskelige hensyn i vurderingen av hva han skal gjøre for å løse oppdraget: ”Den politimessige delen, den må jeg gjennomføre. Det er et oppdrag jeg må løse. Kanskje jeg må hjem til en familie hvor far drikker og slår mor, mens barna er til stede. Dette rører veldig mye med mennesker. Det er da det er så viktig å komme i dialog, bruke tid på mor og far, slik at de kan bli enige, eventuelt finne formildende løsninger som de aksepterer. Det er så viktig at vi tar oss tid og finner rom, og prøver å være i dialog med folk”. Politibetjenten erfarer at han i løpet av sin yrkeskarriere har funnet roen som er nødvendig for å handle godt i slike situasjoner. Å handle godt, vil her bety at betjenten, også i opphetede situasjoner, tar seg tid til å møte mennesket, og ikke påvirkes av sin egen mistanke. ”Jeg var sammen med en student, og vi var på vei til et oppdrag som virket dramatisk og alvorlig. På vei ut begynte studenten å hyperventilere. Jeg måtte rett og slett kjøre til side og stoppe bilen. Jeg sa til studenten at: ”Nå er det like før jeg må bruke hjertestarteren på deg for å være sikker på at du ikke stryker med.” Jeg kjørte ikke videre før studenten hadde roet seg. Men jeg erfarer ofte at de yngre girer hverandre så opp på å få tatt folk.”

Å komme i kontakt med livets sårbare sider

Det er sjelden det er noe lystbetont over meldingen. En politibetjent forteller at det er sjelden glede når politiet kommer frem til oppdraget. Fortellingene beskriver situasjoner som har høy temperatur, de kan oppleve "Donald Duck-slåsskamper" i en virvelstøvsy av armer og bein. Situasjonene kan også være ampre, spente, nervøse eller triste. Det er ikke alltid situasjonen er dramatisk eller farlig, men ofte er det en nerve i situasjonene som politiet blir involvert i. Det vanlige er å rykke ut på oppdrag hvor betjenten treffer folk som er sinte eller lei seg for noe, folk som krangler eller slåss. Men betjenten opplever sjelden at situasjonen blir direkte farlig for ham selv, andre mennesker, eller personen(e) det gjelder. Han mener at det er nettopp slike anspente situasjoner politiet skal takle. Politibetjenten uttrykker forståelse for at menneskene som befinner seg i anspente situasjoner som regel har en grunnleggende eksistensiell utfordring i livet.

- *Å møte folk som er i sårbare og kritiske livssituasjoner.* Fortellingene handler om møter med mennesker som gjerne er marginaliserte mennesker, og som befinner seg i utsatte posisjoner. "I vår politiverden jobber jeg med folk som er presset og trykket, og som dermed opptrer primitivt. Folk er trykket, funksjonen deres, familiene deres, alt er uinteressant. Det eneste de eier og har er et nøkkelknippe, og noen småpenger i lommen. Deres verden er enkel og hvis politiet møter disse menneskene med ei diger vifte full av forberedte filosofiske standpunkt bommer vi. De er ikke interessert i å snakke om sosiologisk bakgrunn for hvorfor de opptrer slik de gjør. Nå snakker vi selvfølgelig i overfladisk betydning: Men når du på en måte blir oppdaget, avkledd og strippet for alle remediene vi omgir oss med for å gi oss identitet, er du liten og lett angripelig." Sitatet peker på at politiet ofte møter folk som er i vanskelige situasjoner, og som må bli møtt der de er og slik de er. Politiet kommer i kontakt med personer som blant annet er psykisk syke, suicidale, narkomane, mistenkte/siktet voldsutøvere, voldsoffer, eller pårørende i forbindelse med små og store ulykker. Når politiet kommer i kontakt med disse personene er det som oftest fordi det har hendt noe som aktualiserer disse "merkelappene" jeg nevnte ovenfor: Den psykisk syke personen er blitt svært psykotisk, paranoid eller manisk, den suicidale personen forsøker å ta sitt liv, voldsutøveren har begått en kriminell handling, voldsofferet er nettopp blitt utsatt for vold, og pårørende er i sjokk eller dyp sorg etter å ha mistet et familiemedlem i en uventet ulykke. Ser vi bort fra pårørende, erfarer politibetjentene at mennesker som er i sårbare og kritiske livssituasjoner, bokstavelig talt, har kjørt seg fast i livet. Fortellingene handler om å møte sterke emosjoner som smerte, tap, fortvilelse, skam og frustrasjon. "Vi møter en type problemfolk. Jeg tror ikke det er noen av de som har en vanlig A4 hverdag. Trur ikke det er noen av de som står opp med foreldre og barn i hus, frokost og dusj og sanne ting. De aller fleste er mennesker som har store mangler og da veldig ofte tap. De kan ha mistet alt de har. Da tenker jeg både materielt og relasjonelt."

Betjenten kommer også i kontakt med folk som ikke er marginalisert eller i konflikt med noen, men som ”bare” befinner seg i en sårbar og kritisk livssituasjon. ”Det var en helt vanlig mann. Han hadde ikke hatt kontakt med politiet tidligere. Han var i en livskrisesituasjon. Hans kone skulle ta med seg deres felles barn og gå fra han. Han valgte å møte dette med å ta med seg rifla inn i skogen hvor han skulle skyte seg selv.”

Å være oppgaveorientert

Når politibetjenten rykker ut på oppdrag, innstiller han seg til å gå inn i en oppgave. Betjenten gjør seg imidlertid erfaringer med at hans innstilthet sjelden samstemmer med virkeligheten han møter på oppdraget. Under oppdraget vil det som regel oppstå noen uforutsette hendelser som må håndteres. *Å være oppgaveorientert* handler blant annet om hvordan betjenten håndterer å stå i oppgaven, spesielt i forbindelse med alvorlige ulykker og tragedier. Å legge en taktisk plan for hvordan man skal møte mennesker, kan også gjøre møtet utfordrende. Betjenten kan lukke seg for både situasjonen og den andre personen. Dersom noe uventet oppstår kan betjenten erfare at han ikke er på høyde med situasjonen, og kan føle et behov for å trekke seg ut av den. Det kan være en utfordring både å ivareta de konkrete politioppgavene og samtidig ivareta menneskene som er involvert. Fortellingene uttrykker at det er avgjørende å ha et bevisst fokus på sin funksjon som politibetjent, og de politimessige oppgavene. Dette vil gjøre ham i stand til å gå inn i oppgaven og å møte situasjonen og menneskene på en hensiktsmessig måte.

Å være åpen for det uventede

Fortellingene handler gjerne om hendelser som med hensyn til den opprinnelige meldingen, viser seg å være endret når politiet kommer frem til stedet.

- *Vanskelig å forberede seg på å møte mennesker.* Erfaringen er at den mentale forestillingen ofte er upålitelig. Betjenten kan dermed ikke helt stole på sin egen innstilthet. ”Det gikk bare et par minutter fra vi satt og planla hvordan vi skulle håndtere et husbråk til jeg stod over et lik med et svært krater i hodet, ansiktet var trykt inn og hjernen trykt ut.” Samtidig som det er vanskelig å forestille seg hvordan virkeligheten vil se ut, er det også vanskelig å forberede seg på hvilke inntrykk den vil gjøre. Vi husker betjenten som forberedte seg til å møte enken. Han stålsatte seg med tanke på å fortelle fakta om det som hadde skjedd og at han skulle være ærlig. Betjenten forteller videre at det er vanskelig å forberede seg på å møte folk som er i sårbare og kritiske livssituasjoner. ”Men hvor i alle verden – i døren møtte vi en liten jente på alder med min egen datter. Hun sa: ”Pappa’n min er død.” Jeg fikk en stor klump i halsen og kjente at jeg hadde lyst å gjøre en helomvendning, snu og gå tilbake til bilen.”

Å være fokusert på arbeidsoppgaven

Oppdrag som innebærer alvorlige tragedier, døde mennesker, og sterke synsinntrykk oppleves som særlig krevende emosjonelt sett.

- *Å være orientert mot den praktiske og tekniske arbeidsoppgaven.* I slike situasjoner vil betjenten være opptatt med arbeidsoppgavene, for ikke å tenke på den menneskelige siden av ulykken. I forbindelse med alvorlige ulykker er det avgjørende at betjenten ikke opplever å være en passiv observatør til hendelsen. ”Det viktigste i slike situasjoner er å ha arbeidsoppgaver. Dirigere trafikk, ta bilder, måle og slike ting. I stedet for å se på elendigheten.” Det er ikke alltid at politibetjenten har en konkret arbeidsoppgave å gjøre, men situasjonen krever likevel at han må være til stede. Da oppfatter betjenten seg som en observatør til andre menneskers tragedier. Da er han oppmerksom på forhold som kan forklare hvordan hendelsen har skjedd, det vil si den tekniske siden. ”I slike situasjoner prøver jeg å tenke konkret fag. Da stenger jeg ute det faktum at det er et menneske som ligger der. Da prøver jeg å tenke på hvordan ting har skjedd, hvorfor skadene har blitt påført. Jeg prøver å tenke fag.”

- *Å være konsentrert om å løse oppgaven.* Politibetjenten uttrykker at han må fokusere på arbeidsoppgaven til situasjonen har løst seg. ”Det var en ung mann på avveie og vi visste ikke hvor vi skulle lete. Plutselig dukker det opp en melding som førte oss til et bestemt område utenfor byen. Etter to og en halv time med snubling, skliing, ramling og banning i skogen, fant jeg han. Det var en ung mann som hang etter et tau rundt halsen. Etter å ha holdt på i mange timer med en oppgave opplever jeg at med utholdende holdning og systematikk i søkstenkning får jeg faktisk løst det jeg holder på med.” Fortellingene uttrykker at ulike former for aktivitet, fysisk eller mentalt, vil bidra til å holde tilbake ubehagelige og upassende tanker, følelser og reaksjoner. Slik vil han kunne være på høyde med situasjonen.

Å være profesjonell

Når fokuset rettes mot konkrete arbeidsoppgaver, holder betjenten unna følelser som for eksempel sentimentalitet.

- *Å være profesjonell.* Ved å være konsentrert om arbeidsoppgaver opplever politibetjenten å være en profesjonell politimann. ”Så lenge jeg har noe å jobbe med, blir jeg profesjonell.” Betjenten beskriver oppdrag som involverer tragedier og død som så krevende at han *må* være usentimental overfor det som har skjedd. ”Oppgaven min er ikke å analysere hvorfor han hengte seg eller hva som gikk galt for mannen. Oppgaven er heller ikke å forholde meg emosjonelt til hendelsen. Oppgaven min er å finne han slik at pårørende skal få fred og fordragelighet og slippe å gå rundt å være redd. I det bildet der, er jobben min gjort.” Døde kropper blir til kalde objekter og betjenten settes i stand til å ta ansvar i disse krevende situasjoner. Det er ikke bare i forbindelse med døde og hardt skadde

kropper at følelsene holdes unna. Også i møte med mennesker i dyp sorg vil betjentene forsøke å unngå å ta sorgen innover seg. I slike møter forteller en betjent at han ”er såpass profesjonell der og da.”

- *Å være nær i uniform.* Politibetjenten erfarer at å ha på seg uniformen er et skjold mot den ubehagelige virkeligheten, og dette gir betjenten mulighet til å være nær mennesker som har det vanskelig. ”Det er veldig vanskelig å være nær sterk sorg. Det var veldig godt å kle seg inn i politiuiformen. For da kunne jeg tillate meg en slik prat med henne.”

- *Å være et medmenneske.* Fortellingene beskriver også at det er både tungt og vanskelig å møte folk som er rammet av en stor tragedie. Det kommer imidlertid til uttrykk at politibetjentens jobb er å være en støtte for mennesker. Betjenten har forventninger til seg selv når han er i politiuiformen. Det ser ut til at disse forventningene bidrar til å holde unna ubehagelige tanker og følelser hos betjenten. Uniformen gir betjentene trygghet til å ha fokus på, og å være emosjonelt støttende for personen. En betjent forteller at: ”Det er liksom jeg som skal være ankeret for pårørende. Det er jeg som skal være der for dem”. Å være et medmenneske er en viktig arbeidsoppgave på linje med de øvrige praktiske og tekniske oppgavene politibetjenten må utføre.

Fortellingene viser at betjenten vil ha minner fra situasjoner han har vært involvert i. ”Jeg husker mange ting. Jeg husker mange lukter, stemninger, lyder som jeg har med meg, og som jeg sikkert alltid kommer til å ha med meg. Men de tar ikke nattesøvnen min”. Betjenten er opptatt av ikke å fordype seg i andres tragedier. Han vil også etter oppdraget opprettholde det politifaglige perspektivet. ”Jeg har også negative opplevelser i jobben som jeg husker og som kan dukke opp, spesielt om jeg er i lignende situasjoner. Da tenker jeg på jobben jeg gjorde, og hvordan jeg kan gjøre det annerledes og bedre neste gang jeg kommer i en lignende situasjon”. Ved å være orientert mot et politifaglig aspekt, også etter slike oppdrag, vil betjenten være i beredskap for et lignende oppdrag i fremtiden.

4.3.2 Å være hensynstagende til stede

Å være hensynstagende til stede handler om hva politibetjenten opplever er viktig med hensyn til å møte folk, samt hva som er utfordringen i relasjonen mellom han og den andre personen/de andre personene. Politiarbeid handler om å møte mennesker som, som regel, ikke ønsker å møte politiet. De erfarne politibetjentene erkjenner at politiets inngripen kan oppleves som ubehagelig for den andre personen. De forteller at det er viktig å være oppmerksom på personen og lytte til ham eller henne.

Å være hensynstagende til stede i møte med mennesker krever to forhold ved politiets yrkesutøvelse. Det ene er *å se personen*, og det andre er *å være åpen* med hensyn til eget liv og egen praksis. Fortellingene belyser at *å se personen* og *å være åpen*, er to aspekter som står i et dialektisk forhold til hverandre i politiets praksis. Det vil si at om det ene aspektet er fraværende, vil det andre også være det. Det ene betinger det andre.

Å se personen

Politibetjentens fortellinger beskriver hvordan han viser den andre personen/de andre personene oppmerksomhet. Fortellingene uttrykker betjentens holdning som å være orientert mot menneskene han møter. Å se personen handler om et genuint omsorgselement hvor betjenten tar hensyn til personen gjennom å være til stede, lyttende, ærlig og anerkjennende. Fortellingene uttrykker at det er avgjørende for betjenten å nå frem til den andre, dersom oppdraget skal løses på en hensiktsmessig måte. Å se personen handler også om erkjennelsen at når betjenten går inn i oppgaven står han først og fremst overfor en relasjonell oppgave.

Å akseptere personens behov for å være sammen med noen

Politiarbeid handler om å møte folk som er i sårbare og kritiske livssituasjoner.

- Å velge å være sammen med personen(e). Fortellingene uttrykker at politibetjenten forstår at den andre personen har behov for at politiet er tilgjengelig. Dette gjelder møter med offer, kriminelle, eller andre personer politiet er i kontakt med. Et gjennomgående tema i betjentenes fortellinger er å akseptere at folk har behov for å tilbringe den kritiske tiden sammen med noen. For eksempel da en person ble arrestert i forbindelse med en narkotikasak. Han ba innstendig betjenten om å slippe glattcella fordi han led av klaustrofobi. Betjenten forstod at å bli stengt inne på cella ville bli en tøff utfordring for mannen. Derfor valgte han å sitte sammen med mannen i politiets inkvireringsrom²³ til han ble sjekket ut av saken. En annen betjent forteller om den gangen en gutt på 6 år syklet utfor en kai og druknet: ”Jeg fikk meldingen i det jeg avsluttet vekten min, men ble sendt bort til familien for å prate med dem. Foreldrene hentet ungen selv opp av vannet, og la han i garasjen. Jeg tilbrakte hele ettermiddagen sammen med familien, og pratet med dem. Jeg var sammen med de på ulykkesstedet, og i forbindelse med undersøkelsene av barnet. Jeg var egentlig bare til stede. Jeg hadde ingen politioppgaver å gjøre. Bare det at jeg var der, og brukte kvelden på det hadde betydd enormt mye for dem. De ønsket ikke å bli sittende alene. Jeg bare var til stede. Det gikk lang tid til presten kom, og jeg var også til stede mens han var der.”

²³ Et inkvireringsrom er et rom hvor arrestanter blir registrert, visitert og klargjort for å settes i arresten.

- *Å sørge for samvær.* Politibetjenten opplever at tjenesten av og til krever at han ”rykker inn og rykker ut” med samme fart. Dersom politivakta får melding om et annet oppdrag som er mer prekært å ivareta, må han forlate personen til tross for at vedkommende befinner seg i en sårbar og kritisk livssituasjon og har behov for sosial kontakt. Andre ganger vil politiet være forhindret fra å komme til stedet i det akutte øyeblikket, og vil kun ha kontakt med personen på telefonen. Dersom politibetjenten selv er forhindret fra å være sammen med personen(e), kan han forsøke å ta kontakt med andre fagfolk, familie eller venner for å unngå at personen(e) blir sittende alene: ”Paret hadde behov for å ha noen personer å samtale med litt utover dagen, og vi hadde ikke tid til å sitte hos dem hele dagen. Når politiet drar oppstår det et vakuum for de som sitter igjen. Det er ikke noen som følger opp etter oss. De blir gjerne sittende alene igjen. For ikke å skape et slikt vakuum når vi måtte kjøre videre, endte det med at barnevernsvakta håndterte situasjonen videre.” Dette vil være spesielt viktig når situasjonen er på sitt mest akutte, når meldingen pårørende ikke ønsker skal komme, kommer. Som for eksempel i fortellingen om en mamma som ringer politiet og etterlyser sin tenåringsønn. Hun har grunn til å tro at sønnen har forlatt hjemmet med hensikt å ta sitt eget liv. Politiet setter i gang søk etter gutten: ”Men etter hvert nærmet det seg et punkt hvor vi skjønnte at vi måtte forberede moren på at ting kunne ha gått galt. Sjansene ville være veldig store for at vi skulle finne sønnen omkommet. Da var det viktig for oss at hun var sammen med noen. Jeg spurte moren om hun kunne ha noen sammen med seg. Moren sa seg villig til å få noen på besøk. Da kontaktet politiet disse personene.”

Å bry seg

Fortellingene viser at politibetjenten er oppmerksom på at han jobber med mennesker og hva som er viktig med tanke på dette. En betjent uttrykte at ”å like å treffe folk, og å være interessert i folks problemer”, ikke er tilstrekkelig i politiarbeid. En politibetjent må også ha forståelse for at det er noe som står på spill for mennesker som uventet og plutselig har havnet i en kritisk situasjon.

- *Å være bekymret for personen(e).* Politibetjenten kan oppleve å være bekymret for personen(e): ”I dét vi skal dra fra stedet ser jeg at jenta er veldig fortvilet. Men vi kjørte nå tilbake til politistasjonen, og satte hennes voldelige kjæreste i arrest. Etter dette gikk jeg i noen minutter med en guffen følelse av at vi var egentlig ikke ferdig med oppdraget. Vi var jo egentlig det. Vi hadde gjort det politimessige, det juridiske, tatt et avhør på blokka, vi hadde jo tatt oss litt tid til å prate med jenta før vi kjørte samboeren inn til arresten. Likevel sa jeg til operasjonslederen:” Du, jeg føler at jeg har god lyst å dra tilbake dit å se hvordan det går med henne.” I samtalene med folk erfarer betjenten seg selv som en ”hvilken som helst” person. Han ser på seg selv som et vanlig menneske. Betjentens bekymring erfares som ekte og genuin, og derfor vil betjenten oppleve seg selv som et menneske som snakker med et

menneske: ”Jeg ble sittende og snakke med han. Jeg snakket med han som om han var en hvilken som helst annen person. Snakket om hva han jobbet med, hva han ellers gjorde utenom jobben, men også om det som var vanskelig og årsaken til at han tok rifle med seg ut i skogen.”

- *Å sette bekymring foran jussen.* Når betjenten er bekymret for personen(e), vil han stille spørsmål rundt personen(e)s situasjon. Disse spørsmålene er forholdsvis personlige. Det handler om personens livssituasjon og det som er vanskelig og smertefullt. Å bry seg vil i noen situasjoner hvor mistanke og lovhjemler kan være aktuelle, handle om å vente med (eventuelt) å konfrontere personen med dette: ”I møte med folk som har sine tunge stunder, så har jeg fått mer og mer forståelse av en slik situasjon: Det å uttrykke medfølelse og å være i stand til å se personen: Hva er det som er galt her? Og deretter kommer alle disse andre tingene inn med jus og lov og alt det praktiske politiarbeidet som skal gjøres.”

- *Å forholde seg til personens nåværende og fremtidige livssituasjon.* Politibetjenten tilbringer ofte stunder på legekantoret og legevakten sammen med mennesker som har behov for psykologisk og medisinsk hjelp. I denne tiden vil betjenten gjerne forsøke å starte en samtale med den andre personen. Han vil ikke være pågående eller kreve respons fra den andre. Han erfarer at det er viktig å føle på stemningen i situasjonen, være oppmerksom på personen, se om personen er søkende i blikket, samt vurdere reaksjonen på spørsmålene som han stiller i slike situasjoner: ”Hvordan går det? Jeg ser at du ikke har det så bra”? Dersom personen ønsker å prate, forteller en politibetjent om hvordan han fokuserer på situasjonen personen er i: ”På legevakten ble det som vanlig lang ventetid. Jeg benyttet anledningen til å snakke med mannen om det som var vanskelig. Jeg prøvde å finne noe i samtalen som jeg kunne vri til noe positivt. Jeg spurte veldig mye om ting i hans liv, og fortalte fra mitt liv, dersom det var noe sammenfallende. Jeg merket at han ble mer og mer villig til å snakke med meg, og etter hvert fant jeg et tema som han interesserte seg for. Det var et tema som kunne snu den negative tankestrømmen som suicidale personer har.” Vi husker betjenten som drar tilbake til en kvinne som ble mishandlet av sin samboer. Han forteller: ”Hun tok i mot oss og inviterte oss inn. Vi snakket ikke bare om polititing, men om hvordan hun har det og hvordan hun kan prøve å gjøre det beste ut av det livet hun har. Det er ikke meningen at hun skal leve i et slikt forhold som dette. Og en del praktiske forhold: er det noen andre hun kan bo hos midlertidig, har hun familie, eller venner som kan støtte henne slik at hun kommer seg ut av dette.”

- *Å være bekymret for å såre mennesker.* Den yngre og mer uerfarne betjenten kan imidlertid oppleve usikkerhet i møte med pårørende. Han ønsker å trøste og å være et medmenneske, men er samtidig usikker på om det han sier vil forsterke den emosjonelle opplevelsen. ”Når det gjelder å være et medmenneske, er jeg usikker på hva jeg skal si for å trøste. Kanskje ingen ting av det jeg sier vil trøste. Men samtidig vil det være dumt å ikke si noe. For hva signaliserer det igjen? Det kan signalisere at jeg ikke bryr meg. Og det er ikke sant. For det gjør jeg. Men jeg er redd for å såre noen eller å gjøre sorgen verre.”

- *Å være informerende.* Ordenstjeneste handler også om å gripe inn i folks private liv på grunnlag av mistanke eller bekymring. Fortellingene viser at i slike møter er det viktig å fortelle folk hvorfor politiet er til stede. Han starter gjerne møtet med å forklare hva som ligger til grunn for hans inngripen. Han informerer gjerne om hvorfor han stopper eller tar kontakt med personen, forklarer hva han mener bør gjøres med hensyn til personens situasjon, og hva som eventuelt vil skje videre. ”Jeg forklarte hvorfor han ble tauet inn.” / ”Jeg fortalte hvorfor vi stoppet han, at det var en som stod ham nær som var bekymret for han, og at vi ønsket å ta han med til legevakten. Der vil han få snakke med en lege for å få hjelp.” Politiet kan også informere pårørende om ulykker hvor politiet var involvert og bistod. Betjentene som har vært på stedet har dannet seg et bilde av hva som har skjedd, og hvordan det har skjedd. Slik informasjon er viktig for pårørende, sier betjentene: ”Presten tilkalles for å ta seg av moren til den døde tenåringen. Han kom først innom politistasjonen, og vi forklarte ham situasjonen. Jeg fortalte om den gode og jevnlige kontakten jeg hadde hatt med moren og spurte presten om det var greit at politiet innledet samtalen med henne. Politiet skulle ta seg av det praktiske med hensyn til hva som hadde skjedd, hvordan vi hadde søkt, hva som kom til å skje videre fra vår side, og dette med obduksjonen av sønnen. Når vi var ferdig skulle presten få overta sorgbiten. Vi satt hjemme hos moren og pratet med henne i tre kvarter før presten kom til orde.”

Å være beroligende

Tjenestemannen erfarer at folk ikke alltid ønsker at politiet skal blande seg inn i deres liv. Når politiet dukker opp, kan personen oppleve det spesielt skamfullt, ubehagelig eller provoserende. Han kan hisse seg opp når politiet dukker opp. Den erfarne betjenten uttrykker forståelse for at det er nettopp hans jobb å håndtere hissig, utagerende og rusa mennesker. Han vil i første omgang forsøke å berolige personen.

- *Å unngå å trappe opp situasjonen.* Fortellingene uttrykker en tydelig holdning om ikke å eskalere en situasjon, verken verbalt eller med tanke på beslutninger han foretar, i slike møter. Det som er viktig i politiarbeid er å forholde seg rolig, ikke gjøre noe som kan trappe opp situasjonen. Dette er spesielt viktig på oppdrag hvor betjenten opplever folk som er hissig og truende.: ”Vi prøvde ikke å eskalere situasjonen, det gjør vi aldri. Men hadde det nå vært en vanlig mann, hadde vi nok vært mer bestemt og sånn. Men som sagt, med den kjennskapen jeg hadde til personen følte jeg at det ikke hadde funket. Vi prøvde å snakke han inn i marja, og det klarte vi. Makkeren min setter seg inn i celledelen med han alene. Jeg vurderte å plassere politistudenten også inn i celledelen. Men da hadde kanskje situasjonen blitt verre, og jeg gikk bort i fra den tanken.”

- *Å være personlig.* Andre fortellinger beskriver at betjenten opplever viktigheten av å være personlig allerede i det første møtet, når førsteinntrykket av politibetjenten dannes hos den andre: ”De to mistenkte, en mann og en kvinne, var allerede påsatt håndjern av mine kolleger idet jeg

ankommer stedet. Jeg skulle kjøre den mannlige mistenkte inn til politistasjonen og tok kontakt med han. Selv om han hadde håndjernene på ryggen, tok jeg den lille tiden og gjorde, nesten overdrevent, en hyggelig gest med å ta tak i han og snu han for å få tak i handa hans slik at jeg kunne handhile på han. Jeg brukte tid på å gjenta navnet hans, gi han oppmerksomhet om hvem han er der og da. Jeg forklarte hvorfor han blir tauet inn. (..) De ble låst inn på hver sin celle, og kort tid etterpå ble det besluttet at jeg skulle kjøre den kvinnelige arrestanten til legevakten for blodprøvetaking i forbindelse med mistanke om narkotikamisbruk. Da jeg låste henne ut fra cella, tok jeg henne i handa og presenterte meg selv. Lik en gentleman løftet jeg opp jakken og kledde den på henne. Hun gikk fra å være høyt oppunder taket, dritforbannet, aggressiv, til bare å stå og kikke på meg. Til slutt sa hun: ”Du er jo den hyggeligste personen jeg har møtt på flere dager.” / ”Det var en utlending som hadde rasert sosialkontoret, han hadde slått i stykker alt og skulle ta livet av folk der inne. Jeg kommer inn i rommet i uniform, og går bestemt rett bort til han. Jeg tar han i handa og presenterer meg for han. Jeg mener at jeg da hadde vist han en slik respekt at det var vanskelig for han å gjøre meg noe. Og situasjonen løste seg uten problemer.”

- *Å være tydelig til stede.* I møte med folk som er i vanskeligheter uttrykker betjenten nødvendigheten av å være til stede for vedkommende. En tydelig tilstedeværelse handler blant annet om å være ærlig med hensyn til hvordan han forstår den andres situasjon, og eventuelt hva han kan gjøre eller ikke gjøre for vedkommende: Ta for eksempel den unge jenta som har et ønske om å ta livet sitt. Hun har vært 20-30 ganger på brua for å hoppe og vi har vært der tilsvarende like mange ganger for å hindre henne i å hoppe. Vi kan skjønne og forstå at hun har det trasig, men vi kan ikke hindre at hun til slutt hopper en dag fra brua. Det er ikke vår jobb å skjønne og forstå henne *slik*. Til det fins det andre. Vi skal i første instans prøve å redde mennesket. Vi skal prøve å få kontroll på situasjonen. Jeg kunne jo ha stått på brua med alle paragrafene og henvist til at ”hvis du hopper så er det et brudd på den og den hjemmelen” – for å redde henne..... – men jeg må tørre å ta i et menneske og si at: ”Jeg skjønner at du har det vanskelig nå og jeg syns at det ikke er lurt av deg å klatre over brua her. Men jeg kan ikke gjøre noe med det. Jeg skjønner at du har mer i hodet ditt enn hva jeg kan fatte.”

- *Å være orientert mot personens tilstand der og da.* Betjenten beskriver samtalen med den andre som ”å være rett på sak”. Dette innebærer at han vil forholde seg til personens situasjon slik den fremstår for betjenten. Det handler om å se personen og hans eller hennes emosjonelle tilstand. Det handler om å forestille seg hva som kan være personens behov og ivareta disse: ”Det som er vårt perspektiv er å være rett på sak. Ordenstjeneste skal på en måte vedlikeholde og gjenopprette den alminnelige ro og orden. Vi har ikke vanvittig høye ambisjoner. Når jeg ser at du er skitten, fæl på håret og bløt på klærne, da tørker jeg håret ditt, kåpen din, og vasker bort tårene dine. Jeg bruker ikke mye energi på å analysere hvorfor du griner, men vil gjerne hjelpe deg der du er nå. Når du ligger på venterommet, griner og føler deg mutters alene i verden, - når du da får oppmerksomhet fra noen som har lyst å tørke snørret ditt, og ta av den bløte buksa, vil det gi umiddelbar effekt: Du får oppmerksomhet, du slutter å blø og å fryse. Politiet har en takknemlig oppgave, slik sett. Det skaper en umiddelbar kontakt med folk. Når vi har brukt ventetiden på legevakten til å tørke tårer og sårene, går de inn til legen. Han har en helt annen oppgave med

hensyn til sin pasient. Han skal pirke i hovednerven for å finne ut hva som har ført deg opp i uføret i kveld. Han pirker i mye større spørsmål og problemstillinger. Politiet, vi glatter ut på overflaten, vi plastrer skrubbsåret som svir og når vi har noe som ligner på en gjenopprettet normaltilstand, er det tid for å gå inn til legen. Da skal du stup ned i elendigheta igjen. Når legen pirker langt ned i barndom og oppvekst er det klart at det blir verre. Vår jobb er mye enklere.”

Å være i en dyp samtale

Det er ikke bare på legevakten, eller i private hjem at politiet kommer i kontakt med ensomme og deprimerte mennesker. Betjenten erfarer også at mennesker ringer til politivakten for å ha noen å prate med: ”Når jeg er innom operasjonssentralen, og jobber der, sier mange av mine kolleger at jeg tar meg så lang tid til å prate med de som ringer fordi de er bekymret for noe. Da må jeg svare at: ”Ja, hvorfor skal vi ikke ta oss tid til å snakke med folk som ringer til oss i en åpenbar tillit til at vi kan hjelpe dem? Hvorfor skal vi heller sitte å lese avisen eller prate med kollegene når vi er på jobb?”

- *Å akseptere personens behov for å fortelle fra sitt liv.* Fortellingene som handler om møter med ensomme og deprimerte mennesker, eller mennesker som har kommet skjevt ut i livet, uttrykker en holdning om å møte folk, og en forventning om at de har noe å fortelle betjenten: ”Deprimerte mennesker har ofte behov for hjelp på et menneskelig plan. De har behov for å få fortalt noe. Jeg tar meg tid til å lytte, og kanskje også gi noen praktiske råd. Men ofte er det ikke det de er ute etter. De er mer ute etter å få fortalt noe. Og å lytte til dem opplever jeg som meningsfylt.” Politibetjentens fortelling uttrykker at han ønsker og har en evne til å snakke om personlige og private ting med andre mennesker. Betjenten uttrykker at dette er avgjørende for å kunne utøve god polititjeneste: ”Det var en fisker som druknet. Det gikk veldig lang tid før presten kunne komme. Jeg ble sittende sammen med ho mor i huset. Hun pratet i tre timer og hun fikk tømt seg. Hun pratet hele tiden! Etterpå tenkte jeg om jeg ikke hadde vært der, hadde hun vært alene. Hun hadde ikke familie her, så det hadde blitt veldig tomt for henne.”

Å være i en langsom samtale

Politibetjenten opplever at det er viktig å prate med folk han møter på oppdrag, uansett om situasjonen er anspent eller rolig.

- *Å ta seg tid til å være lyttende.* Etter hvert som betjenten kommer i prat med personen, vil han gå ”rett på den vanskelige saken”. Dette vil være å stille åpne og direkte, men ikke konfronterende spørsmål om personens livssituasjon. Dette vil ofte starte en samtale.

Fortellingene handler om hvordan betjenten tar seg tid til å lytte til vedkommende: ”Det var et tidligere rusmisbruker-par som hadde kommet opp i en krangel på morran. Vi møter mannen først. Jeg spurte om hvordan damen hans har det for tiden. Vi satt oss ned i stuen og snakket sammen. Jeg måtte få klarlagt hva som hadde skjedd denne morgenen, og hvorfor denne situasjonen har oppstått. Vi tok oss tid til å spørre begge to: Hvorfor er det blitt slik det har blitt? Hvorfor har dere det slik dere har det nu? Hvorfor er du så lei deg?

Hvorfor ringte du? Hvorfor var du så bekymret? Hvorfor ble du så bekymret i dag? Vi tok oss tid til å lytte på dem.”

- *Å ha tid til å tenke.* Når betjenten tar seg tid til å lytte blir samtaleene også langsomme. Dette gir politibetjenten rom til å tenke over hva personen sier, og det gir den andre tid til å tenke over hva politibetjenten sier. Vi fortsetter på den samme fortellingen om besøket hos det paret som har blitt rusfrie og som kranglet litt på morgenvisten: ”Jeg tok meg god tid, la inn pauser i samtalen slik at alle skulle få tenkt seg om. Selv om damen i starten ikke var særlig interessert i min skisse til løsning med tanke på å involvere barnevernet, kom vi ikke opp i store diskusjoner. Vi kom fort fram til at den løsningen som jeg hadde skissert var en god løsning, også for familien.” Å være i langsomme samtaler skaper et bedre utgangspunkt med hensyn til å finne en løsning som alle parter kan leve videre med.

Å være omsorgsfull

- *Å være hensynsfull paternalistisk.* På oppdrag møter betjenten mennesker som er rådville, forvirret, syke eller ruset. Da fremstår mennesker gjerne som uselvstendige og hjelpeløse. Betjenten opplever at personen ikke makter å ta avgjørelser med hensyn til sitt eget beste. I fortellingene kommer det til syne en form for paternalisme i slike møter. Politibetjenten tar gjerne styringen over personen. Det handler om å bestemme hva personen skal gjøre, eller ikke gjøre. Og fortellingene uttrykker i slike møter en holdning om å være hensynsfull til tross for at man tar kontroll over personens valg. Dette betyr at betjenten gir personen en beskrivelse av hvordan han forstår personens situasjon. Denne forståelsen ligger også til grunn for betjentens beslutninger: Jeg kan gi et pålegg hvor jeg sier: ”Nå er du så beruset at du tar første drosje hjem”. Og personen svarer: ”Ja, jeg hører hva du sier og jeg skjønner hvor du vil hen”. ”- Ja for nå er du rimelig på luggeføre, og du vet hva konsekvensen blir for det. Jeg orker ikke å kalle på en ny marje når du kan ta taxi hjem”. ”- Ja, det er greit”. Og så er den situasjonen over.”

- *Å være beroligende fremfor anklagende og mistenkeliggjørende.* Å være omsorgsfull handler om å lytte til personens bekymringer, og å se hva som står på spill for vedkommende i den bestemte situasjonen. Vi går tilbake til familien som hadde kommet opp i en krangel på morrakvisten: ”Det som paret fortalte oss ga oss et grunnlag for å handle videre, for å finne en løsning på oppdraget. Etter hvert sa jeg at: ”På bakgrunn av de opplysningene jeg sitter med nå, så mener jeg at vi kontakter barnevernsvakta, og får de hit og så prøver vi å se på hva som er neste behov”. Men, kvinnen ble da bekymret for at de skulle miste omsorgen for gutten. Jeg forsikret henne om at det ikke var omsorgssvikt dette handler om nå. Men at hun trengte hjelp i dag til å komme over denne kneika. Jeg sa til henne at: ”Jeg tror at du er litt lei deg i dag. Jeg tror at du har behov for oppfølging hos din fastlege. For jeg ser at din reaksjon og din måte å være på

nå, - jeg ser at du har det ikke helt enkelt. Men vi skal prøve å legge forholdene til rette slik at du i alle fall får hjelp i dag.”

Å være i en hensynsfull samtale

- *Å akseptere personen(e)s meninger.* Fortellingene viser at betjenten er opptatt av å være i en hensynsfull samtale. Selv om betjenten har en annen mening om situasjonen er det viktig å akseptere andres meninger. Dette ble viktig for betjenten som hadde sykkelpatrulje i byen en sommer. Han oppsøker ofte byens rusmiljø på kaia for å prate med folk: ”Vi diskuterte en del også. Vi var nok veldig uenige i hvordan ting bør være. Men som jeg brukte å si da: ”Jeg hører hva du sier og jeg forstår hvor du vil hen. Men fra mitt ståsted er jeg litt uenig i det du sier”. Så begrunnet jeg hvorfor.”

- *Å ikke krenke.* Betjenten forteller om å møte folk med respekt. Også de som gjør ”dumme” ting som for eksempel å komme i trøbbel med dørvakter på utesteder: ”Det var bråk utenfor et av byens utesteder. Jeg tok kontakt med han karen som stod for bråket. Han var kastet ut fra plassen. Jeg gikk bort til han, rakte ut handa og presenterte meg. Sa til han at jeg hadde hørt at han ikke var velkommen her. Og spurte om vi kunne sette oss og prate på en benk rett i nærheten. Jeg spurte hva som hadde skjedd, lyttet til han og forklarte hvor eiendommelig dørvakter kan være og hva konsekvensen blir om politiet tilkalles på nytt på grunn av han. Jeg fortalte at det beste for han ville være å forlate stedet. Han sa seg enig i det og vi ga hverandre et håndtrykk på dette. Jeg tenker at slike situasjoner handler om stolthet og tapt ære for unge menn. I slike situasjoner vil det være lurt å gå inn med markert høflighet, bruke navnet til vedkommende og å håndhilse på han.”

Å ta hensyn

- *Å være problemløser.* Å være en betjent som løser problemer handler blant annet om å finne en løsning sammen med de(n) det gjelder, og som vil tjene dem det gjelder. Hva som er personens beste må vurderes særskilt i hvert enkelt tilfelle: ”Det er ikke nødvendigvis slik at jeg tenker at jeg skal komme i mål sett i fra et juridisk perspektiv. Jeg må løse oppdraget.” Det vil handle om å være hensynsfull. Fortellingene uttrykker at løsningen på situasjonen ikke nødvendigvis blir hva personen selv anser som sitt eget beste. Men betjenten mener det handler om å samarbeide med den andre slik at de kommer frem til en felles forståelse for hva som vil være ”det felles beste”, -selv om dette kanskje innebærer en frihetsberøvende handling.

- *Å skaffe seg innsikt i hva som er kjernen i problemet.* Om betjenten skal være i stand til å ta hensyn må han finne ut hvorfor personen er bekymret, sint, deprimert, eller hva han har behov for. Derfor blir det nødvendig å være i samtale med vedkommende. Det er nettopp innsikten i disse temaene som gir betjenten forståelse for hva som kan være løsningen på oppdrag.

- *Å være rettferdig.* Når betjenten er ute på oppdrag er han også innstilt på ikke å gjøre situasjonen verre verken for personen(e) han møter, eller ham selv. Politibetjenten mener at han ikke nødvendigvis løser et oppdrag eller et problem ved å anmelde, pågripe eller bringe inn person(er) i cella: ” Står det noen og tisser i sentrum og det er mange som ser på dette, så er det greit å skrive en anmeldelse. Men står de på kaia og tisser, går det an å overse det. Dersom det er bare jeg som ser det, trenger ikke jeg å straffe personen. Jeg synes det er viktigste at omgivelsene rundt føler at det er rettferdighet i det som skjer. Publikums forventninger til politiet tar jeg hensyn til. Står det en i sentrum og kaller meg for både det ene og det andre, og det står 30 personer og hører på, ikke at det sårer meg, men kanskje jeg må reagere slik at publikum opplever at det er rettferdig. Jeg vil nok reagere ved å ta mannen bort fra folkemengden slik at folk ser at vi gjør noe. Jeg behøver ikke å anmelde han. Det vil ikke folk få vite uansett. Det blir opp til meg hva jeg mener er akseptabelt der og da. Er jeg hjemme hos samme karen, og han kaller meg for det ene og det andre, og det er bare jeg og han som er der, så er det greit.”

- *Å ikke være orientert mot å ta folk.* Dette handler om ikke å være styrt av det eventuelle ulovlige forholdet som gjør seg gjeldende i situasjonen. Dette temaet viser seg i fortellingen om patruljen som kjørte ut til en kjent narkoman med en stevning om oppmøte i retten. Oppdraget var å få underskriften hans på at han har mottatt stevningen. Politiet stod på trappen og ropte gjennom en lukket dør at det er politiet. Mannen lukket ikke opp døren, men svarte ”vent litt”. Betjentene ble stående vel og lenge før han åpnet ytterdøren. Betjentene hadde fått mistanke om at han forsøkte å gjemme brukerutstyr og å kvitte seg med narkotika. Men de var ikke opptatt av å gå videre med mistanken: ”Vi kunne jo tatt seg oss inn i leiligheta og ransaket etter stoffet. Men det var ikke ønskelig. Hensikten med oppdraget var å få forkynt en stevning og få underskriften hans. Hadde vi ”lurt” han ut i døra for så å ransake leiligheten hadde vi ødelagt tilliten hans. Dessuten var dette en ”gammel” og kjent narkoman. Det var ikke noe vits å dra han inn i arresten for en natt. Jeg lager ikke brukersaker på slike personer. Det vil være å plage mannen. Han ville uansett vært ute igjen neste dag og fortsatt med sitt.”

- *Å gi personen en sjanse.* I forlengelsen av ikke å være orientert mot å ta folk uttrykker fortellingene en holdning om å la nåde gå for rett med hensyn til å ordne opp i situasjonen borgeren har satt seg selv i. Politiet gir personen en sjanse fremfor å anmelde forholdet, og opprette en sak på hendelsen. Dette gjelder spesielt i ordensforstyrrelser: ”Det at folk får en sjanse, det har jeg blitt mer og mer tilhenger av. Personen får en mulighet. Han har noen alternativer, så kan han selv styre seg inn eller ut av situasjoner.”

Å være åpen

I dette overordnede temaet kommer betjentens personlige opplevelser, både i politiarbeidet og private sammenhenger, til syne som nødvendige forutsetninger for å være hensynstagende til stede i oppgaven. Fortellingene viser at betjentene er åpne om forhold knyttet til eget liv.

Livserfaringer har frembrakt referanser som ligger til grunn for betjentenes tjenesteutøvelse i dag. Fortellingene uttrykker at åpenhet omkring sitt eget livs- og yrkesforhold er helt nødvendig med tanke på å utøve polititjenesten på den rette måten; det vil si å være hensynsfull. Å være åpen er en viktig verdi som handler om å akseptere egen og andres sårbarhet, være i kontakt med egne følelser, være ettertenksom med hensyn til egen og andres utøvelse av tjenesten, samt å komme på plass i livet etter belastende oppdrag.

Det er ikke bare alvorlige ulykker og tragedier som oppleves som belastende. Hverdagsarbeid som ransaking og visitering av mennesker og hus, kan også oppleves som belastende. I dette temaet fremstår politiarbeid som et svært kroppslig arbeid. Til tider vil politioppdragene kreve at betjenten er kropp-mot-kropp med den andre. Disse oppdragene gir erfaringer som setter seg i kroppen, på et vis. Som ordenspoliti er det viktig å bry seg, være oppmerksom på den andre, ta vare på andre mennesker de møter i tjeneste. Fortellingene uttrykker at politiarbeid også handler om å ta vare på seg selv. Det er imidlertid ingen som kan forberede eller lære politifolk hvordan polititjenesten skal håndteres med tanke på belastninger. En betjent forteller at han håndterer politiarbeidet med å vaske seg: ”Å gå ned i kjelleren for å vaske meg, det gjorde jeg ikke før. Ingen hadde lært meg hvordan jeg skulle gjøre det. Det måtte jeg lære selv. Men det måtte gå en stund. Jeg måtte gå ned i kjelleren, og opp igjen noen ganger før jeg skjønnte hvordan jeg skulle gjøre dette slik at jeg har det best mulig.” Ansvaret for å ta vare på seg selv kan ingen mennesker lære politibetjenten. Dette ansvaret må han lære seg selv. Det er mange måter å gjøre dette på. Først og fremst handler det om at betjenten har et åpent forhold til hva han opplever i tjenesten og hvordan opplevelsene virker på han.

Å akseptere egen sårbarhet

- *Å gjenkjenne situasjoner og emosjoner fra eget liv.* I møte med et menneske, og dets livssituasjon, forteller en betjent om hvordan han er i stand til å forestille seg hvordan vedkommende har det. ”Det som er viktig for en politimann er å skjønne at livet svinger litt opp og ned for alle sammen. Alle opplever å gå på noen smeller. Det gjør jeg også. Jeg er ikke skjermet for dette.” Å kjenne igjen alvoret i situasjonen bidrar til at betjenten forstår betydningen av å være hensynstagende til stede for den andre: ”De sier ting til meg. Hadde det vært en annen setting kunne jeg kanskje pågrepet dem for den oppførselen. Men i akkurat den settingen skjønner jeg bakgrunnen for reaksjonen. Da er det klart at jeg velger å ikke pågripe vedkommende, selv om hjemmelen var til stede.”

- *Å identifisere seg med folk han møter.* Politibetjentens livserfaringer handler om erkjennelsen av at livet er sårbart. Denne kunnskapen bidrar til forståelsen av at den andre personen kunne vært han selv. Fortellingene uttrykker således at betjenten identifiserer seg

med folk han møter i tjenesten. Å være i stand til dette anser betjenten nærmest som et moralsk imperativ for polititjenesten. Vi kjenner dette igjen i følgende sitat som omhandler å møte folk i sårbare og kritiske livssituasjoner: ”Jeg har ikke problem å identifisere meg med de aller fleste jeg møter i tjenesten. Vi møter en type problemfolk. Jeg tror ikke det er noen av de som har en vanlig A4 hverdag. Trur ikke det er noen av de som står opp med foreldre og barn i hus, frokost og dusj, og sånne ting. De aller fleste er mennesker som har store mangler, og da veldig ofte tap. De kan ha mistet alt de har. Da tenker jeg både materialet og relasjonelt. Jeg prøver å ta meg selv i nakken, nesten hver dag for å være takknemlig for det jeg har. Jeg har ikke noe problem med å se for meg at jeg kan miste alt jeg har. Og hvor fortvilt det ville gjort meg. Ut i fra dette er det ikke vrient å identifisere seg med folk som har mye mindre enn det jeg har. Det er vel egentlig lett å sette seg inn i situasjonen til disse menneskene. Og for polititjenesten er det helt nødvendig.” Betjenten som selv har barn, opplever det både som lett og naturlig å forstå hvor vondt foreldre har det når deres barn er involvert i tragedier og kriser.

- *Å ha et aktivt forhold til egne reaksjoner.* Fortellingene uttrykker at betjenten erkjenner at politiarbeid kan være belastende. En fortelling beskriver hvordan tjenestemannen forbereder seg på å ordne opp i et masseslagsmål, men når han kommer til stedet er det stille og rolig. Det er ingenting å gjøre, annet enn å nedskrive vitneforklaringer. Da får betjenten ”den store skjelven”. Hendene skjelver og skriften er som ”runeskrift” på blokka: ”Etter hvert som tiden gikk følte jeg at jeg må finne ut av mine reaksjoner som oppstod under oppdraget. Jeg fikk muligheten til dette da jeg var på vakt sammen med en kvinnelig makker som jeg hadde tillit til. Jeg fortalte om hendelsen fra det såkalte masseslagsmålet. Hennes første respons etter å ha hørt om hendelsen var: ”Endelig noen som har opplevd det samme som meg!” Og når vi pratet ut om dette kom vi frem til at det var en høyst naturlig reaksjon. Kroppen hadde bygd opp masse adrenalin i forkant av hendelsen som den ikke fikk utløp for. Det var bare så utrolig godt å parkere den biten der. Fordi jeg ble klar over at det kunne skje ved en senere anledning, samt at jeg ble mer kjent med kroppen min, og dens reaksjoner. Etter dette ble det lettere å gå inn i meg selv å søke et ærlig svar på hvilken styrke jeg har som kan benyttes i politiarbeid.”

Å være i kontakt med egne følelser

Ordenstjenesten fører betjenten opp i svært mange ulike situasjoner som innebærer praktiske og moralske utfordringer. Både under og etter et oppdrag vil betjenten tenke over egne emosjoner. Følelsene som oppstår etter et oppdrag kan være både behagelige og ubehagelige. Betjentene beskriver følelsene med høy grad av åpenhet.

- *Å ha kontakt med eget ubehag.* Fortellingene viser at betjenten forholder seg til sin opplevelse av ubehag på ulike måter. En betjent stiller spørsmål til sin egen usentimentalitet i situasjoner hvor han tenker at det vil være naturlig å føle noe: ”Da jeg var ferdig med å plukke opp

kroppsdelene dro jeg rett hjem, spiste og la meg til å sove. Det var da jeg tenkte: ”Er jeg for kald?” Jeg er blitt mer hardhudet med årene.”

- *Å være berørt.* Fortellingene viser at betjentene i studien ikke lar seg rive med av sentimentalitet (se *å være oppgaveorientert*), men fortellingene uttrykker også at betjenten blir berørt av det han opplever: ”Men det var bare det at han gutten på 11 år. Han hadde vi glemt opp i dette. Han reagerte jo voldsomt på det jeg gjorde. Selv om det var søsteren som hadde initiert dette, så satt han igjen forskremt. Ja, da husker jeg at jeg fikk veldig vondt i meg.” / ”Enden på historien var at gutten hadde bestemt seg for å ta livet sitt. Han hadde hoppet ut fra Berget. Den endringen fra å håpe på det beste til at det snur til faktum om det verste, det var spesielt.” / ”Av og til er vi ute på oppdrag, ”skitne” oppdrag. Huset vi har vært i var tilgriset, støv og møkk og vi har ransaket gjennom alt. Da føler man seg skitten og fæl på kroppen. Og det må jeg bare få vekk.”

Å være åpen omkring hva som er vanskelig kan også være et tema mellom kolleger. En betjent blottla det han først trudde var en uhensiktsmessig reaksjon under oppdraget til en kollega. Det er det samme masseslagsmål som jeg omtalte ovenfor: ”Da jeg satt i bilen på tur inn til stasjonen, kvernet tankene mine rundt spørsmålet ”Hva i all verden var det der? Vil jeg være brukende i politietaten hvis jeg reagerer slik?” Det hadde ikke skjedd noe på oppdraget, det var fort over, jeg måtte ikke bruke makt, - og ingenting var utfordrende i seg selv. Etter hvert som tiden gikk følte jeg at jeg måtte finne ut av dette. Jeg fikk muligheten til det da jeg var på vakt sammen med en kvinnelig makker. Jeg fortalte om hendelsen fra det såkalte masseslagsmålet. Hennes første respons var: ”Endelig noen som har opplevd det samme som meg!” Og når vi pratet ut om dette kom vi frem til at det var en høyst naturlig reaksjon.”

- *Å være i kontakt med eget velbehag.* Betjentene forteller om oppdrag hvor de gjerne er tilfreds med sin egen håndtering av en situasjon. De prater om *betydningen* av å gjøre en jobb som hadde en viktig betydning for andre mennesker. Som for eksempel hundeføreren som forteller om hvor godt det føles å se mennesker på gaten som han har reddet fra døden. Det handler om nødvendigheten av å være til hjelp for mennesker, men også om å gjøre jobben rett: ”Jeg har ikke noe personlig gevinst av min jobb annet enn at jeg får det jo ganske greit selv også. Jeg blir ganske komfortabel med at jeg har ordnet opp et problem for andre og får respons på at de er takknemlig for det. Men det trenger ikke alltid å være slik at det kommer noe godt ut av at jeg er involvert. På et punkt må jeg sette en grense. Jeg kan bli veldig fornøyd når vi har oppnådd målet om å pågripe en person som har terrorisert et nabolag. Vi har gjort en jobb da, selv om det ikke er en lykkelig utgang for den det gjelder.” / ”Når vi hadde fått jenta avgårde til institusjonen hun var på til daglig, kom moren og spurte meg om jeg kunne snakke med gutten. Vi satt lenge og pratet. Jeg hadde bare ikke sett han, og ikke tenkt på han. Det var en veldig god følelse når jeg dro der i fra. Jeg hadde ikke trengt å gjøre dette. Men mora spurte meg siden gutten var blitt så redd. Det hadde sett litt brutalt ut. Derfor gjorde jeg det. Heldigvis.”

- *Å akseptere at han er betydningsfull.* Fortellingene handler om oppdrag hvor betjenten gjerne har fått positive tilbakemeldinger fra den andre personen. Dette viser at betjenten aksepterer at han er betydningsfull for andre mennesker. Når han har hjulpet folk igjennom en vanskelig stund, beskriver han det som en god følelse. Takken han da får, ”varmer i hjertet”, som en betjent uttrykker det. Og vi husker mannen som fryktet cella på grunn av sin klaustrofobi: ”Det endte opp med at vedkommende fikk sitte i inkvireringen. Han satt med håndjern på og sammen med meg. Saken ble etter hvert avklart. Da vi dimitterte arrestantene takket personen dypt og inderlig for at han ikke ble satt inn i arresten. Jeg opplevde det svært positivt å få den tilbakemeldingen.” Vi minnes også paret som kom opp i en krangel på morrakvisten: ”Jenta takket for at vi i alle fall hadde gitt dem et lite mål, og forslag til løsning den dagen. Den takken betyr enormt mye for meg.” Disse fortellingene uttrykker at velbehaget kan være ”drivkraften” i ulike oppdrag, men de uttrykker også at å være hensynstagende til stede ikke handler om å være på ”samvittighetsshopping”, som en betjent formulerte det. Det vil si at betjentens praksis først og fremst ikke handler om å utføre tjenesten av egoistiske grunner.

Å være ettersom i med hensyn til egen praksis

Fortellingene viser at betjenten har en ærekjær holdning til sitt arbeid. Han utøver praksis i tråd med sine refleksjoner om hva som vil være en god politimann. Han er sin egen referanse når praksisutførelsen skal ”kalibreres”. ”Jeg møter folk slik jeg selv ville bli møtt av en politimann”, sier en betjent. Selv om det ikke er behov for å utføre politimessige oppgaver, vil betjenten som regel ta ansvar for at folk blir ivaretatt best mulig. Han beskriver en praksisutførelse som handler om å ha ”sterk medfølelse for andre menneskers situasjon.”

- *Å være personlig og moralsk ansvarlig for fellesskapets orden.* Denne erkjennelsen handler om å føle ansvar for hvordan tjenesten utøves. ”Som politimann er det min forpliktelse å håndheve gode moralske verdier. Det er min forpliktelse å gi uttrykk for et menneskesyn slik vi aller helst vil ha det. Det handler om å skille mellom rett og galt. I vår jobb setter vi mange begrensninger til folk. Vi er ute og prøver å holde folk som er på tur ut, tilbake på den smale sti. Vi er ute, og sanksjonerer og regulerer. Og alt dette er avhengig av hverandre. Det går ikke an å jobbe som politimann, dra rundt og håndheve loven om du ikke har moral og medmenneskelighet med deg. Jeg vet jo at jeg ikke klarer å frelse verken den ene eller den andre. Men det jeg gjør må være troverdig, og da må min praksis inneholde slike elementer.”

- *Å være en person i en bestemt funksjon.* Betjenten søker å være hensynstagende til stede, men erkjenner samtidig forståelsen for at andre vil betrakte han med skepsis fordi han har en helt bestemt funksjon i samfunnet: ”Jeg vet at de fleste som slår mot meg, slår ikke mot meg personlig. De slår mot funksjonen min. Dette er en halv erkjennelse. Den andre halvdelen av erkjennelsen er at uniformen

min er jo fylt av meg.” Betjenten er oppmerksom på hvilken funksjon politiledelsens måltall kan ha for tjenesten og virkningen av et slikt fokus. Han føler daglig på forventninger fra sine overordnede med tanke på å produsere resultater: ”Jeg har en terskel for når jeg velger å anmelde forhold. Det er en del ting vi finner oss i, som vi velger å overse. For eksempel bagatellmessige ordensforstyrrelser ville jeg aldri finne på å anmelde, og å opprette sak på. Det er det politifolk kaller konduite. Det er en relativt viktig avgjørelse som vi er gitt myndighet til å ta. Vi kan utvise skjønn. Og sånn skal det også være. Det blir meningsløst for meg hvis jeg står i en situasjon og det som er avgjørende for meg om jeg skal anmelde, eller ikke, er at jeg skal oppfylle en eller annen statistikk på det. Det blir teit for meg. Disse narkotikasakene som jeg snakket om i stad. Jeg kunne fint ha opprettet brukersaker, og fylt opp statistikken. Men for meg blir det feil å bli tvunget til å anmelde folk. Skal jeg anmelde en gammel sliten narkoman for at jeg skal oppfylle statistikken? Det må være en avgjørelse jeg må få lov til å ta. Jeg er jo gitt denne jobben og tilliten til å ta den avgjørelsen, - trudde jeg da. Men skal jeg tolke statistikken er jeg ikke gitt denne myndigheten. Jeg har forresten aldri opprettet sak med tanke på at nå har jeg oppfylt statistikken. Jeg gjør som før. Så får tallene bli som de blir.”

- *Å være i kontakt med sine genuine verdier.* Fortellingene uttrykker at betjenten søker å forholde seg til personlige verdier som han har ervervet seg gjennom sin praksis. Vi er tilbake til fortellingen om den unge og uerfarne betjenten som dro ut til masseslagmålet: ”Etter dette ble det lettere å gå inn i meg i meg selv, og søke et ærlig svar på hvilken styrke jeg har som kan benyttes i politiarbeid? Det ble etter hvert viktig for meg å veie min tid i politietaten, at jeg tok meg tid til å kjenne på ting, tid til å reflektere over ting. Dette var en modningsprosess, hvor både mine livserfaringer og politierfaringer smeltet sammen. Slik kunne jeg bygge min erfaringsplattform; en menneskelig kompetanse, en fagkompetanse. Etter hvert som jeg ble kjent med meg selv, mine reaksjoner og mine styrker utviklet jeg et menneskesyn hvor målet i seg selv er å løse oppdragene sammen med dem det gjelder. Denne actiongreia er ikke min måte å arbeide på. Jeg hadde blitt veldig overflatisk dersom det var mine tidligere forbilder som skulle prege mitt politiarbeid.” Politibetjentene beskriver at det er lett å gli inn i tjenestens daglige gjøremål, rutiner og ”pikettprat”. Yrkeshverdagens rutiner og betjentens vaner gjør det utfordrende å ha et reflektert forhold til praksisutøvelsen. En betjent uttrykte at han må minne seg selv på hva jobben hans skal være: ”Når jeg er ute på oppdrag har jeg noen ”kontrollspørsmål” for meg selv: Hva søker du å oppnå? Jeg må stille meg selv det spørsmålet når jeg står sammen med hvem det måtte være. Jeg søker å oppnå kontrollerte pågripelser uten å gi arrestanter blåflekker på verken kroppen eller på stoltheten sin.”

- *Å være en fredelig person.* Å bruke fysisk makt på mennesker beskriver betjenten som en risikofylt handling. Han søker å unngå bruk av fysisk makt så fremt situasjonen ikke krever det. Betjenten ønsker å fortelle folk han møter på oppdrag at han ikke ønsker konflikter med noen. En betjent uttrykker at han vil strekke seg langt for å holde det fredelig. ”Jeg tror de aller fleste vil unngå å komme i en konfrontasjon. Hvorfor skulle man ikke det? Du vet jo at det er en fare for at du skader både noen andre og deg selv. Den risikoen ønsker man jo ikke. Vondt er det og utrivelig. Tenk på hvor

alvorlig det er med hensyn til deg selv, familien eller en kollega. Det er vel ingen som ønsker å bli skadet.” Mens en annen betjent sier at han ”får mye igjen for å være snill og god” mot folk. Det er ikke slik at han er snill for å bli godt likt av andre. Erfaringen er at å uttrykke snillhet i møte med mennesker minsker risikoen for fysisk makt. Da kan vakta også være lettere å forsone seg med. ”Når vakta er over skal jeg føle meg forsont med det jeg har opplevd på jobb.”

- *Å være i kontakt med egne valg.* Politibetjenten er bevisst på hva politiarbeid kan kreve av ham. Han har tenkt nøye igjennom hvilke situasjoner han en dag kan møte, reflektert over hvordan han vil møte situasjonen, og hvilke konsekvenser hans valg kan medføre. ”Jeg har erkjent at jeg i denne jobben, kanskje en dag må skyte og skade eller drepe et menneske dersom oppdraget krever det av meg.”

- *Ikke å utsette seg selv for farer og risiko.* Betjenten var mer risikovillig da han var yngre. I dag er han opptatt av å komme hjem i samme ”form” som da han dro på jobb: ”Men jeg har aldri vært med på å stoppe biler på den måten i ettertid. Men det ble gjort da. Det var ikke tid til å gjøre noe annet, til å legge ut spikermatte. Men bilforfølgelse – det er vanvittig farlig. Bilforfølgelse og slike ting, ja det avbryter jeg mye tidligere nå enn før. Jeg er ikke interessert i å bli skadet i dette yrket. Det er rett og slett ikke verdt det.” Denne erkjennelsen gjelder også ved bruk av fysisk makt mot folk: ”For noen år siden var jeg en ”hardhent” politimannen, men jeg oppdaget en gang at jeg er ikke noen slåsskjempe. Jeg er ikke interessert i å slåss. Hvis folk skal slåss og krangle, får de gjøre det på et annet sted, - det orker ikke jeg å holde på med. Det gir meg ingen verdens ting. Det er mye større utfordring å unngå å slåss, enn å vinne en slåsskamp.”

Å være ettertenksom med hensyn til kollegers praksis

Politibetjenter jobber som regel sammen med en makker. Betjentene må også forholde seg til sin makker ute på oppdrag. En politibetjents praksis er godt synlig for andre kolleger.

- *Å være oppmerksom på kollegers praksis.* Politibetjenten refererte ofte til kollegers praksis. Han er spesielt opptatt av hvordan kolleger møter mennesker. En betjent uttrykte at det er voldsom stor forskjell på hvordan politifolk opptrer: ”Det er et spenn på en hel gitarstreng hvis de begynner å skru den opp. Det er helt sykt. Det er dessverre noen av oss som har så liten tid og så stort temperament.” Betjenten forteller om episoder hvor makkeren pågrep eller innbrakte personer etter ”føre vår”-prinsippet. Vi er tilbake til fortellingen om betjenten som dro ut for å pågripe to personer midt i rushtrafikken: ”Vi var to patruljer, og jeg var i bilen som kom som nummer to til stedet. I den første patruljen var det to yngre og betydelig mer uerfarne politifolk enn makkeren min og meg selv. Måten patruljene møtte denne situasjonen på viste seg å bli ganske så ulik. (...). Da vi var ferdig med blodprøvetakingen og kjørte tilbake til politistasjonen pratet vi om pågripelsen av henne tidligere på dagen. Hun sa: ”Dere sleper meg hit for å få avklart om jeg bruker amfetamin. Jeg har allerede tilstått at jeg har brukt

amfetamin, likevel skulle dere slepe meg hit for å dokumentere det. Men hadde jeg vært sjefen deres, så ville jeg ha slept kollegaene dine hit for å undersøke om de bruker speed, for de hadde jo betydelig større pupiller og var betydelig mer aggressiv og villere enn hva vi var der ute. De hadde jo tatt oss. Hvorfor i helvete skulle de blåse seg så opp for?”

Betjenten forteller at det er viktig at kolleger har en omforent forståelse for hvordan politiet skal møte mennesker og håndtere situasjoner: ”Men jeg har ofte yngre og uerfarne kolleger sammen med meg som er veldig gira på å snu folk opp ned, og få de inn i arresten. De klarer å terge på seg gråstein, og starte en krangel ut av ingenting. I min praksis utviser jeg ganske stor konduite. Det vil si at jeg kan prate med folk som en reaksjon på en handling. Jeg trenger ikke nødvendigvis ta folk inn i arresten bare for å sette de i arresten. Det er klart at jeg ser helst at mine kolleger jobber i min ånd.” I møte med mennesker opplever den erfarne politibetjenten at yngre kolleger i større grad kan være stresset, bastante, avvisende og orientert mot andre verdier for tjenesteutøvelsen enn hva han selv er: ”Studenter girer hverandre opp på dette: ”Nå skal vi ut å ta den og den...”. Men hva slags politi får vi da? Et politi som valser inn og sliter folk med seg.”

- *Å være i den vanskelige samtalen.* Betjenten opplever at det er nødvendig, men svært vanskelig å konfrontere sin makker med hans opptreden. Om betjenten tar initiativ til en samtale hvor hensikten er å komme til enighet om hva som er en hensiktsmessig praksis, kan makkeren lett oppfatte det som personlig kritikk. Betjenten bekymrer seg for at makkeren vil oppleve temaet som for nært og sårt. Jeg tror at betjenten opplever at å kommentere negativt en kollegas praksisutøvelse er det samme som å kritisere hans/hennes personlighet. En slik samtale kan skape dårlig stemning mellom makkerne. Og det vil være uheldig fordi et makkerpar som er ute i oppdrag må ha tillit til hverandre.

- *Å være et positivt eksempel.* Fortellingene beskriver at den erfarne betjenten er opptatt av å være et godt forbilde for yngre kolleger med hensyn til grenser for risikovilligheten: ”Det skal være svært graverende før jeg setter mye på spill. Og det er det viktig å bevisstgjøre disse unge som vi har med oss. Vi satser ikke liv og helse fordi det er en som kjører uten førerkort eller at han er påvirket. Da må vi heller ta han før han kommer i gang ordentlig.”

Å komme tilbake til egen verden

Et politioppdrag kan oppleves som ubehagelig og belastende. I ettertid kan oppdragets løsning betraktes som en dårlig løsning.

- *Å være til stede i arbeidsfellesskapet.* Etter belastende oppdrag kan betjentene ha behov for å være sammen med andre kolleger: ”På ordensavdelingen deler vi på sorger og gleder i forbindelse med oppdrag og jobben vi gjør”, forteller en betjent. I arbeidsfellesskapet vil det være kolleger som

uttrykker støtte til betjenten med hensyn til valgene han tok under oppdraget. Kolleger vil både ha forståelse for situasjonen betjenten var i under oppdraget, og hva slike opplevelser krever av betjenten i ettertid. Etter vanskelige oppdrag er det nødvendig å oppleve kolleger som medmennesker. De kan hjelpe betjenten til å forsones seg med sine opplevelser: ”Den største støtten er kolleger. Det er mye lettere å prate om slike ting til kolleger, enn for eksempel til venner. Mine kolleger vet hva det innebærer å være politi i slike situasjoner. Man klandrer kanskje seg selv i ettertid for noe. Så sier kollegene dine at det er ikke så lett i en slik situasjon å se alle muligheter. Hos kolleger får du støtte for de valgene du har gjort.”

- *Å være i samtale med kollegene framfor profesjonelt hjelpepersonell.* Dersom betjenten har vært involvert i store og alvorlige ulykker, tilbys han ulike former for krisehåndtering. Det kan for eksempel være samtale med prest og psykolog. En politibetjent forteller at han heller foretrekker å snakke med sine kolleger: ”Jeg var med på redningsarbeidet i forbindelse med en brann hvor mor og et barn brant inne. I etterkant ble det koblet inn prest og leger, og de som ellers hadde deltatt på oppdraget. Der fikk vi luftet og tømt oss. Dette var rett før jul. Men på julaften ringte hovedverneombudet til meg og spurte om jeg hadde lyst å prate om dette. Men da hadde jeg lagt det bak meg. Jeg skjønner at folk vil hjelpe til. Men det må ikke bli for stort.” Han ønsker å holde den emosjonelle støtten han eventuelt har behov for, på lavest mulig kollega-nivå.

- *Å være humoristisk.* Dersom betjenten har vært utsatt for en kritisk hendelse hvor sjansen var stor for at det kunne gått alvorlig galt, kan den kollegiale håndteringen også være å spøke bort hendelsen: ”Da hadde jeg noen tanker i ettertid hvor jeg ser han for meg når han kommer kjørende i mot meg i full fart. Det ble jo kurerert med fleiping fra kolleger om at vi skal ha flere biljakter og du skal få sitte i bilen. Det er litt slik man bearbeider.”

- *Å vaske av seg vakta.* Det er ikke bare alvorlige, kritiske eller belastende oppdrag som krever ”etterarbeid”. Betjenten opplever også at ”det vanlige politiarbeidet” kan være et belastende. En betjent fortalte om hans opplevelser i forbindelse med ransaking i skitne hus, og ved fysisk kontakt med folk. Etter slike hendelser føler han seg skitten og har behov for å bli ren igjen før han drar hjem: ”Av og til føler jeg meg nødt til å vaske av meg vakta. Av og til er det godt å gå ned i kjelleren og praktisk talt gå gjennom dusjen. Ja, jeg går i dusjen og vasker av meg lukt, skitt og lort som jeg har pådratt meg under oppdrag. Skifter uniform også. Ja, det føles som om at jeg må resettes ganske ofte. Jeg må vaske meg litt, kommet meg videre.”

- *Å henge fra seg uniformen på jobb.* En betjent skifter til sivile klær etter endt vakt. Dette har en slags symbolsk effekt. Når han henger fra seg uniformen er det ingen opplevelser ”på heng” som han går rundt og tenker på, og livet på hjemmebane kan fortsette som før: ”Når jeg er ferdig med jobben så henger jeg uniformen i garderobeskapet. Jeg tenker ikke mer på det vaktsettet jeg har

gjennomført. Jeg tenker ikke på hvordan det har gått med den og den. Jeg har ikke noe på heng. Livet går videre.”

- *Å være fokusert på den utførte arbeidsoppgaven.* En annen måte å takle ubehagelige oppdrag på i ettertid, er å tenke over hvordan oppgaven ble løst: ”Om det skulle være noe jeg tenker på så er det hvordan jeg kan gjøre den samme jobben bedre neste gang jeg kommer ut på et lignende oppdrag. Jeg forsøker å trekke paralleller mellom oppdrag. Det kan være min måte å håndtere ubehagelige oppdrag på.” Selv om et slikt fokus ikke berører emosjonelt dypt, er det mye som tyder på at oppdraget vil være med betjenten videre i livet. Minnene fra oppdraget vil være der dersom opplevelsen har berørt betjentene. Det kan virke som at polititjenesten er svært belastende både med hensyn til kropp og sjel, men som vi ser uttrykker betjentene ulike ”strategier” for å håndtere opplevelsene. Den viktigste støtten er imidlertid kollegenes medmenneskelighet og sosiale støtte og lojalitet.

4.3.3 Å bekjempe det urette

Gjenopprettelse av orden krever at politibetjenten noen ganger må bruke fysisk makt i sin myndighetsutøvelse. Når politiet har besluttet en handling den andre motsetter seg, kan situasjonen eskalere slik at fysisk maktbruk blir nødvendig. For å unngå bruk av fysisk makt, erfarer politibetjenten at han må få den andre til å spille på lag for å finne den beste løsningen for alle parter. Som analysen nå har vist kan den andre personen gjøres delaktig i denne beslutningsprosessen. Da unngår som regel betjenten fysisk maktbruk. Om betjenten ikke makter å opprette orden gjennom samtale, og personen setter seg til motverge, må han bruke sterkere maktmidler, som for eksempel fysisk makt, batong eller pepperspray. Den andre personen kan oppfatte dette som en hensynsløs måte.

Politibetjentene forteller om politiets samfunnsmandat til å gjenopprette orden. Når betjenten står i en samfunnsuorden, opplever han også en ”handlingstvang” som bunner i en moralsk plikt om å opprettholde orden. Når fysisk makt anvendes erfarer betjenten seg selv som besluttsom. Maktanvendelsen er nødvendig, men noen betjenter gir uttrykk for at de misliker å bruke fysisk makt. Bruk av fysisk makt oppleves av enkelte som ubehagelig, spesielt om pågripelsen blir ”heftig”. Da er det ingen vei tilbake når betjenten opplever at han må vinne kampen over motparten. *Å være tvungen til å opprettholde orden* beskriver hva som står på spill når betjenten løser oppdraget med fysisk styrke.

Å være tvungen til å opprettholde orden

Dersom personen ikke kommer frivillig med politiet, eller når betjente ikke når frem til personen, eller av andre grunner ikke kommer i posisjon med hensyn til å opprette en dialog, vil han ta i bruk fysisk makt.

Å være i mistanke om lovbrudd

Det er et fåtall av fortellingene som handler om fysisk maktbruk. De fortellingene som handler om dette uttrykker at betjente bruker fysisk styrke når den andre motsetter seg beslutningen med hensyn til hvordan oppdraget skal løses. Fysisk maktbruk inntreffer i situasjoner hvor den andre gjerne er ruset og/eller aggressiv. En ruset person er sjelden mottakelig for hva betjente sier.

- *Å bekrefte eller avkrefte en mistanke.* Når politiet velger å ta en mistenkt med til legen eller arresten er det som regel for å undersøke om vedkommende er påvirket av rus ("påtent") og/eller om det kan være psykiatri: "Arrestanten virket ruset på meg, men om han var ruset på alkohol eller andre ting...? Jeg tenker nå helst andre ting. Derfor var det ikke noe poeng å ta en blåseprøve. På grunn av oppførselen hans og symptomene, måtte vi ta han med til legen for blodprøver."

Å være tvungen til å "gjøre noe"

Fortellinger uttrykker også at politibetjente opplever å være fastlåst i situasjonen til den er ordnet opp i. Dersom betjente har forsøkt å ordne situasjonen med prat, og personen ikke er mottakelig for dette, vil betjente oppleve at han kan og *må* bruke makt for å rydde opp i situasjonen. I denne sammenhengen forteller en betjent "Jeg måtte jo gjøre noe, jeg kunne ikke la være å gjøre noe". / "Jeg vet at jeg har gitt han et pålegg, han vil ikke etterkomme dette, jeg har sagt at han må bli med politiet, han nekter på dette også, -da er jeg over på den terskelen at jeg må bruke makt for å få han med."

Å bruke fysisk styrke

"Av og til er det nødvendig å utføre politiarbeid på den harde måten", forteller en betjent. Selv om all maktutøvelse kan være en handling som kan oppfattes som hensynsløs, uttrykker fortellingene om fysisk maktbruk en holdning om å være ansvarlig politimann.

- *Fysisk makt er en "dyd av nødvendighet".* Å bruke fysisk makt erfares som en "dyd av nødvendighet", som en betjent formulerte det: "Du kan si at å ta tak i en fyr i kragen og filleriste han, ta på han handjern...det har også noe med nestekjærlighet å gjøre. Det handler om å ta folk på alvor. Når jeg stiller krav til folk viser jeg respekt."

Å være i kamp

I bestemte ungdomsmiljøer er det status å få negativ oppmerksomhet og røff behandling av politiet. Politibetjentene opplever at ungdommene gjerne kan gå langt med tanke på å provosere politiet.

- *Å være utfordret.* Fortellingene viser at betjenten til tider opplever at motparten ønsker å hisse opp politiet: ”Han nektet å ta foten inn i bilen, og begynte å true meg med å slå meg. Plutselig fyker han opp, og kommer seg nesten ut av bilen. Jeg syntes oppførselen hans var rar. Han var veldig truende og var veldig fysisk opp i oss. Men han gjorde aldri forsøk på å slå oss eller noe sånt. Det virket på meg som om at han ville at vi skulle hisse oss opp mer enn vi gjorde. At vi skulle ta han på en måte. Som for eksempel da jeg skulle lukke bakhjørnen, og han sitter med foten i døren, så sier han: ”Å, skal du brette foten min nå?”

- *Å ha fysisk kontroll.* På bakgrunn av arrestantens utagerende oppførsel blir betjenten ofte nødt til å bruke handjern for å ha kontroll på personen. Noen pågripelser kan gå rolig for seg, mens andre kan utarte til en kamp. Når betjenten må ty til fysisk makt, vil han oppleve at han ikke har kontroll på personen: ”Legen kommer, men arrestanten ville ikke inn i lokalet for å ta blodprøven. Han prøvde å komme seg vekk og lette hele tiden etter utganger for å komme forbi oss. Når vi stilte oss i veien for han, snudde han bare. Han klarte til slutt å sno seg rundt oss. Han prøvde å hoppe over en mur, men jeg klarte å få tak i foten hans slik at han kommer i ubalanse og faller. Når han ligger på bakken kommer makkeren min og studenten seg opp på han. Vi reiser han opp, og da kommer situasjonen ut av kontroll igjen. Det ble nå klart at vi måtte ha handjern på han for å ha kontroll.”

- *Å være en anstendig maktutøver.* I kampens hete ønsker imidlertid ikke betjenten å bruke mer makt enn nødvendig for å beholde kontrollen. Han vurderer sin egen maktbruk, spesielt med hensyn til maktutøvelsens styrke. Politibetjenten beretter om å utøve makt med hensyn til den andre. ”Da måtte vi ha han ned på bakken igjen. Han ble enda sintere. Han ropte ut trusler hele tiden. Han beit meg når jeg prøvde å få fram hånden hans som lå under han. Det er veldig vanskelig å få fram hendene når de ligger slik på magen. Man må dra uten at det blir smertefullt. Rett og slett bare å dra hånda fram. Det er klart at jeg kunne ha slått han i siden for å få fram hånda. Men jeg ønsket ikke å gjøre det fordi vi hadde kontroll på han der han lå, og det var ikke nødvendig å begynne med noe slikt.” Det er en utfordring å være en anstendig maktutøver som ikke skader motparten fordi den andre part har ingen spilleregler å forholde seg til. Politibetjenten har imidlertid klare regler for hva som er etisk forsvarlig med hensyn til fysisk maktutøvelse. Betjenten erfarer at motparten forsøker å få han ”ut av veien” ved å ”slå, sparke, ta kvelertak og slikt”. Dersom ikke betjenten opplever seg direkte truet kan han ikke ”ta igjen med samme mynt”. Han må handle innenfor rammen som lov og instruksverket gir med hensyn til fysisk maktutøvelse.

- *Å være i provokasjonen og trusselen.* Når betjenten er i kamp og motparten er innbitt på å vinne, opplever betjenten at han ikke har noen rettetmuligheter. Politibetjenten erfarer at han er nødt til å stå i kampens utfordring: ”Vi må få kontroll på han. I hvert fall når han hele tiden viste tegn på at han ville vekk. Vi prøvde å stoppe han med kroppen vår. Han gjorde ingen tegn på slag eller spark mot oss. Når vi endelig hadde fått på han jern var han opp i ansiktet på oss, han var hissig, utagerende, urolig. Men vi kan ikke trekke oss tilbake, vise at vi er redd. For da får han overtaket. Da får han kontrollen. Det kan vi ikke gjøre.”

- *Å være tvungen til å være i kamp.* Betjenten opplever å bruke makt som en moralsk plikt. Betjenten er bekymret for at han skal miste kontrollen over situasjonen dersom han viser tegn til å vike for motparten. Dersom han mister kontrollen og derav sin formelle makt, vil han føle seg som avkledd: ”Plutselig gjør mannen et utfall, og fekter meg unna. Og da kan jeg enten legge han i bakken, eller la han få neste utfall igjen. Gi han initiativet på nytt. Og det kan jeg ikke gjøre. For det neste som kan skje er at jeg får meg en på tygga. Når han har utvist en slik atferd da må jeg reagere på det.”

- *Å være seierherre.* Fortellingene uttrykker at betjenten erfarer at han gjør hva han kan for å seire over motstanderen: ”Jeg skal overvinne situasjonen. Jeg kan gjerne få meg en karamell, men jeg skal vinne, jeg skal ha kontrollen til slutt. Koste hva det koste vil.”

Å være i en ubehagelig situasjon

- *Å være fysisk tett innpå en motpart.* Å bruke fysisk makt krever å sette inn kroppen sin mot den andres kropp. En betjent erfarer dette som ”svært ubehagelig og ingen ønskesituasjon.” Både han og motparten er gjerne kalde og stive i musklene. Betjenten opplever at det er ubehagelig å bende og bryte på folk når kroppen ikke er varm. Materialet viser at betjenten i dobbel forstand kjenner på sin egen hensynsløshet.

- *Å være utslitt.* Minuttene etter en kamp er som en mental utladning for betjenten. Etter et oppdrag med bruk av fysisk makt forteller en betjent at han er sliten, og at det blir vanskelig å gjøre rasjonelle vurderinger. ”Når vi var ferdige på legekantoret med mannen var vi ganske slitne. Og vi var drita lei hele mannen. Dette var også en medvirkende årsak til at vi slapp han løs, og ikke kjørte han inn til byen i arresten.” En betjent beskriver kroppen som oppspent i timene etter at han har utført fysisk maktanvendelse: ”Jeg føler meg ikke som en helt når jeg bruker fysisk makt. Det får jeg jo da tilbakemelding på. Det er ugunstig å bruke fysisk makt, bende og bryte på personer. Å bruke makt gir meg ikke noe lykkefølelse. Jeg føler meg mer oppgitt etterpå. Jeg blir sliten og mentalt utladet. Jeg kjenner at hele kroppen er oppspent og jeg får mye adrenalin. Jeg merker det spesielt hvis det er pågripelser hvor det går heftig for seg. Det er tungt og komplisert, eller vedkommende har sparket og spyttet og kommet med trusler mot meg og familien min. Når jeg da kommer hjem er det enormt mye adrenalin i kroppen som jeg ikke blir kvitt. Jeg får ikke sove. Jeg føler meg helt utladet og står opp og dusjer for å bli varm og god i kroppen og så legge meg i

senga i igjen. Så kan jeg våkne etter tre, fire timer og kjenne meg stiv, støl og forslått i kroppen. Jeg blir irritert og det går utover andre i familien når jeg ikke får sovet meg opp.”

4.3.4 Oppsummering av å gå inn i oppgaven

Når politibetjenten er på vakt er de innstilt på å rykke ut til et hvert oppdrag for å utføre det som er politiets arbeidsoppgaver. Når betjenten rykker ut på oppdrag gjør han dette med grunnlag i en melding som har kommet inn til operasjonssentralen. På bakgrunn av denne meldingen starter betjenten å forberede seg på oppdraget. Han må tenke over hvordan de skal tilnærme seg situasjonen; skal de kjøre med blålys og sirene, skal han ringe på døra eller gå rett inn? Planleggingen forsøker også å ivareta hva betjenten ønsker med oppdraget. Betjenten forteller at når han går inn i en situasjon, må han løse den. Dersom situasjonen blir vanskelig å håndtere, kan han likevel ikke forlate den. Når alt har låst seg mellom mennesker, er politiet første og siste instans i svært mange tilfeller. En viktig del i politiets arbeid er å være mistenksom, men betjenten erfarer at mistanken kan føre til at han utelater menneskelige hensyn. Å møte mennesket er viktig og det tar betjenten seg tid til. Betjentene forteller om situasjonene de møter mennesker i. Dette er vanskelige og kritiske situasjoner som ofte gjør menneskene svært sårbare.

Når betjenten går inn i en situasjon som han har forberedt seg på, kan han erfare at han likevel ikke var forberedt på det som møter han. Det er vanskelig å være forberedt på å møte mennesker som har opplevd en kritisk og traumatisk hendelse. Betjentene forteller at selv om oppgaven er å snakke med mennesker i kritiske situasjoner, eller å utføre konkrete arbeidsoppgaver som for eksempel å kartlegge en dødsulykke, er det viktig å være fokusert på arbeidsoppgaven – det som han skal gjøre i kraft av sin funksjon som politibetjent. Når betjenten fokuserer på den konkrete oppgaven, holder han unna sine egne følelser. Og i slike situasjoner beskriver han seg selv som profesjonell.

Når betjenten møter den andre personen/personene erfarer han at det er viktig *å være hensynstagende til stede*. Dette temaet handler om å ivareta menneskene som politibetjenten møter. Betjentene beskriver ivaretagelsen som oppmerksomhet mot menneskets behov for sosial kontakt og samtale. Betjenten erfarer at å imøtekomme menneskers behov i en vanskelig situasjon, ofte leder frem til en god løsning av oppdraget. Men betjenten forteller at – på grunn av politioppdragets art som er å være resultat- og løsningsorientert – det kan være vanskelig å forstå hvordan mennesker har det. Da blir det nødvendig å kjenne etter på seg selv hva disse menneskene står i og hva vanskelige situasjoner kan gjøre med et menneske. Dette må han gjøre ved å identifisere seg med den situasjonen som personen står i.

Når betjenten rykker ut på oppdrag er det for å ordne opp i en situasjon som ofte er fastlåst. I tilspissede situasjoner forteller betjentene at utfordringen er å lytte med et åpent sinn. Dette er nødvendig for å komme i dialog med den andre personen. Dialogen er viktig. Betjentene erfarer at kommunikasjonen i noen tilfeller kan være en nøkkel til den andres ”rom”. Det fører dem på innsiden av den andres uorden, kan man si. Betjenten erfarer at det også er en utfordring å forholde seg til en makker som ikke deler samme syn, med tanke på hva som er politibetjentens funksjon, og hvordan politiet skal og bør møte mennesker.

Når dialog ikke er mulig, må betjenten ta i bruk sin egen kropp, sin legale, fysiske makt, som siste utvei for å løse oppdraget. Når betjenten møter en forstyrret orden med fysisk styrke, vil han imidlertid forsøke å gjøre det på en anstendig måte. Det vil si at han følger politiets regler for maktbruk. Dersom den tilspissende situasjonen eskalerer, og det blir ”mann mot mann”, kan reglene om anstendighet vike. Da er det den sterkeste som vinner. Politibetjentene har en forventning om det må være politiet som seirer. Når betjenten velger å bruke fysisk styrke for å løse oppdraget, er dette en ubehagelig situasjon å være i. Det er vondt, risikofylt, og handler om engstelse for å tape kampen. Betjenten forteller hvordan praksisen gjør ham skitten, undrende og i uorden. Han forteller også om hva han har lært seg å gjøre for å bli ren og i orden etter vakta. Noen betjenter forteller at de kan gå tilbake til arrestanten som sitter i cella og prate med ham om det som skjedde. Andre, mindre belastende hverdagshendelser ønsker betjentene å håndtere på et internt politikolleganivå.

Når betjenten rykker ut på oppdrag må han gjenopprette samfunnsorden helst uten å bruke fysiske maktmidler. Han må stole på seg selv fordi å gjenopprette orden er hans personlige ansvar.

4.4 Å ha betydning

Å ha betydning har to temaer. Det er *å være betydningsfull* og *å hindres i å være betydningsfull*. Jeg skal redegjøre for disse to temaene og deres undertema i det som følger.

4.4.1 Å være betydningsfull

De fleste av fortellingene beskriver et politiarbeid som viste seg å få betydning for den andre personen. En betjent sier at det er viktig ”å føle at det jeg gjør i jobben har betydning for de jeg jobber for.” Politibetjenten opplever at mennesker utsettes for negative, triste og ødeleggende opplevelser. Han erfarer at det er verdifullt å få mulighet til å bidra med noe positivt i disse sammenhengene.

Å tjene folk

Politibetjenten kan oppleve at politiarbeidet har ulike forventninger og krav, og at han av den grunn i mange sammenhenger står i et spenningsforhold mellom disse forventningene.

- *Å være til hjelp*. I fortellingene kommer det til syne et sterkt ønske om å ha mulighet til å hjelpe folk som er kommet i en vanskelig situasjon. Behovet for å hjelpe begrunnes som uttrykk for nestekjærlighet hos en betjent: ”Det er ikke ofte vi bruker begrepet nestekjærlighet i politiet. Jeg tror nok at mitt yrkesvalg, og mye av det jeg gjør, uttrykker et ønske om å hjelpe personer som er vanskeligstilt. Det er klart, det er jo det.” Fortellingene uttrykker at betjenten tar hensyn til personens situasjon og behov. Når politibetjenten går inn i et oppdrag er han orientert mot å tjene borgeren: ”Det er ikke jeg som er i fokus, men de vi jobber med som er i fokus. Vi er jo deres tjenere. Jeg starter et oppdrag som politimann. Jeg avslutter oppdraget som sosialarbeider, og i verste fall som sjelesørger. Jeg tar meg mer av de menneskene jeg møter nå enn hva jeg gjorde tidligere. Etter et oppdrag, selv om det har vært konflikter mellom oss, setter jeg meg ned og prater med disse menneskene.” Betjenten uttrykker at han går inn i oppgaven som en politimann, men i møte med folk opplever han nødvendigheten av å være et medmenneske.

- *”De jeg jobber for”*. En betjent forteller at han aldri tenker på at han skal behage sine overordnede. Det som er viktig for han er å få en god dialog med dem han møter, slik at han kan løse oppdraget på en god måte for disse. Han har aldri reflektert over at det han gjør, skal behage ledelsen. Betjenten forteller at han jobber for borgerne. Han uttrykker lojalitet til borgeren som sin ”oppdragsgiver”. ”Jeg er en gatepolitimann. Og det er ikke tvil om at lojaliteten min er hos publikum. Publikum er vår ”oppdragsgiver” ute. Det er ikke politisystemet jeg legger min lojalitet hos.”

- *Å ha makt til å hjelpe.* Politifolk forteller at de har en viss innflytelse over helse- og sosialvesenet i kommunen med hensyn til deres prioriteringer av mennesker som trenger hjelp. I mange tilfeller oppleves denne innflytelsen som en form for makt betjenten har til å hjelpe folk som trenger kontakt med andre helse- og sosialetater. En betjent forteller at politiet blir alltid prioritert: ”Politifolk er veldig flinke til å hjelpe, og vi har utrolig mange ressurser å spille på. Vi kan rekvirere det meste. Dersom jeg mener at det er behov for å koble inn barnevern eller legevakten, eller andre instanser, kommer vi rake veien inn til for eksempel legen. For andre kan det ta flere uker for å få time. Det tar oss tre minutter å kjøre til legevakten, og der har vi første prioritert. Vi har mye makt, og kan styre det slik vi vil.”

Å velge å være tilgjengelig

Fortellingene viser at betjenten er tilgjengelig for folk, både innenfor og utenfor arbeidstiden.

- *Å velge å ta initiativ til kontakt med publikum.* Ansvar for å fremme et positivt syn på politiet blant publikum oppleves betjenten som sitt personlige ansvar. Når han er ute på fotpatrolje vil han gjerne ta kontakt med ”den vanlige mann i gata”. En betjent uttrykker at å være orientert mot mennesker og småprate med dem, handler om å ”ufarliggjøre denne politimannen i uniformen.”

- *Å velge å ta i mot personene for samtale.* Etter alvorlige hendelser kan det være at pårørende eller andre møter opp hos politiet. De har et ønske om å snakke med politibetjenten som var til stede på ulykkesstedet. I slike situasjoner kan betjenten møte pårørende for å snakke om hendelsen: ”Da har jeg egentlig satt punktum for denne saken for min egen del. Men så kommer moren og søsteren til den døde, og ville snakke med meg. Da måtte jeg forklare dem hvordan dette hadde forløpt, og hvor tungt dette hadde vært. Jeg sa jo ”ja” til å møte disse pårørende. Jeg hadde ikke trengt det. Operasjonslederne kunne likegodt fortalt dem dette. Men de ville snakke med han som hadde vært der.” Politiet har ingen instruksjoner eller regler som sier at samtaler med pårørende skal gjennomføres av den involverte politibetjenten. Det handler mer om at betjenten ønsker å være tilgjengelig for folk som er i vanskelige og tunge situasjoner.

- *Å besøke folk i vanskelige situasjoner.* Dette gjelder også når politibetjenten velger å ta kontakt med folk i sine hjem. Vi husker betjenten som rykket ut til en husbråksituasjon hvor det befant seg en mann og hans kvinnelige samboer og baby. Politipatroljen gjør seg ferdig med de politimessige gjøremålene og er i ferd med å forlate stedet: ”I dét vi skal dra fra stedet ser jeg at jenta er veldig fortvilet. Men vi kjørte nå tilbake til politistasjonen, og satte hennes voldelige kjæreste i arrest. Etter dette gikk jeg i noen minutter med en guffen følelse av at vi var egentlig ikke ferdig med oppdraget. Vi var jo egentlig det. Vi hadde gjort det politimessige, det juridiske, tatt et avhør på blokka, vi hadde jo tatt oss

litt tid til å prate med jenta før vi kjørte samboeren inn til arresten. Likevel sa jeg til operasjonslederen: ”Du, jeg føler at jeg har god lyst å dra tilbake dit å se hvordan det går med henne.” Fortellingene fra politiets arbeid beskriver ofte dramatiske og kritiske hendelser som gir ubehagelige inntrykk. Det er imidlertid møtet med pårørende som betjenten husker best, og som kan gjøre et stort inntrykk på han. Vi husker patruljen som hadde vært på en trafikkulykke og måtte bruke tiden på ulykkesstedet med å skrape opp hjernemassen til den forulykkede. Den ene betjenten forteller: ”Uansett hvor mye hjernemasse som måtte plukkes opp, husker jeg best være møtet med familien hans den samme kvelden. Det er ikke rutine eller direktiver om at vi skal besøke pårørende. Vi diskuterte konas ønske og bestemte oss for å dra hjem til kona.”

- *Å være sammen med pårørende.* Fortellingene viser at det kan være et gjensidig behov for politibetjenten og den andre personen å tilbringe tid sammen. Han opplever at han må være emosjonelt støttende i etterkant av en alvorlig ulykke. En betjent forteller at det ble helt naturlig å besøke moren til en gutt som hadde tatt livet sitt. For betjenten ble det også en rett handling å møte henne, prate med henne om hva som hadde skjedd og få lov til å være til stede i hennes sorg: ”Til slutt fant vi gutten, og vi kommer til det punktet at jeg måtte kontakte moren for å fortelle om det. Ja, da hadde jeg hatt så mye kontakt med henne hele kvelden, at det var ikke noe problem å si at vi hadde funnet han. Jeg hadde snakket med henne på forhånd og spurte om hun ville at presten skulle komme dersom vi fant han død. Da jeg ringte og fortalte henne om at gutten var funnet død, spurte jeg om hun synes det var greit at også politiet kom sammen med presten. Det hadde hun lyst til.”

Å være betrodd

- *Være fortrolige med personen(e).* I møte og i samtale med andre mennesker beskriver betjenten seg selv som lyttende. Fortellingene viser at folk også betror seg til betjenten om personlige og private forhold. En betjent forteller at denne fortroligheten kan være gjensidig: ”Jeg hadde sykkelpatrulje i sommer og da traff jeg nesten samtlige av byens rusmisbrukere nede i sentrum. Vi satt ofte på kaia og filosoferte over livet og livets tilfeldigheter. Hvorfor ting hadde blitt slik de nå var for disse menneskene. Og vi, politifolkene utleverte oss litt personlig. Men de gjorde jo også det.”

- *Å være i en vedvarende relasjon.* Fortellingene viser at betjenten også i sin fritid kan ha kontakt med personer han møter i tjenesten. Dette handler om hvordan betjenten er tilgjengelig for personen(e) også utenom arbeidstid. Vi er tilbake til fortellingen om politibetjenten som var sammen med familien som mistet gutten sin da han syklet utfor kaia: ”Det er både omsorg i situasjonen, men også ettervern for personene. Jeg var ofte innom dem etterpå. De ringte meg privat hjemme for å snakke med meg. Og senere ringte de for å takke meg. Det var begynnelsen på en god kontakt som jeg hadde med denne familien i mange år etterpå.” Betjenten forteller at folk tar kontakt

med ham enten for å ha noen å prate med, eller for at de faktisk ønsker betjentens politifaglige hjelp i en privat konflikt.

- *Å bli tatt i mot.* Vi husker politibetjenten som opplevde ikke å være ferdig med oppdraget sitt etter at han hadde kjørt den voldelige samboeren i arresten. Han valgte å kjøre tilbake til kvinnen for å prate med henne. Denne fortellingen viser at betjenten selv tar kontakt med personer han har møtt i tjenesten for å være til hjelp. I slike tilfeller føler han seg velkommen. ”Siden tjenesten tillot det, dro jeg og min kollega tilbake for å snakke med henne. Hun tok i mot oss, og inviterte oss inn.”

Å være satt pris på

- *Å være anerkjent.* Politibetjenten opplever at samtalen gjerne har en ”forløsende” og beroligende virkning, og at slike samtaler verdsettes av den andre personen. Betjenten forteller om oppdrag hvor han blir anerkjent for hjelpen han ga. La oss gå tilbake til fortellingen om paret som var kommet opp i en krangel på morrakvisten: ”I går var jeg hjemme hos et par som er tidligere rusmisbrukere og de har en gutt på tre år sammen. De hadde havnet i en kjempekrangel over en bagatell tidlig på morgenen. I det jeg forlater huset deres tar først damen meg i handa og sier: ”Tusen takk! Dere har gjort mer for oss på 10 minutter, enn hva vi har opplevd på fem år.” Andre fagfolk kan også anerkjenne politibetjentens arbeid. Fortellingen om moren som mistet sin sønn i selvmord beskriver hvordan presten som dro sammen med politiet til moren, kommer innom politistasjonen dagen etterpå. Presten tar betjenten i handa og takker han for den fine jobben han hadde gjort. Politibetjentens jobb hadde vært viktig for prestens jobb. Det hadde gjort hans jobb ”lettere”. En annen betjent uttrykker at å få takk og en god tilbakemelding ”varmer i hjertet”. En tredje betjent sier at bli satt pris på, er det som gir politiarbeidet mening.

- *Å være i folks minne.* Politibetjenten opplever også at folk som ønsker hjelp eller bare å prate, oppsøker ham privat i ettertid av oppdraget. ”En nattmorra våknet jeg med et forferdelig bråk i huset mitt. Jeg stod opp, og på gulvet i gangen lå det en svær bamse av en person og ropte. Han hadde tatt seg inn gjennom et åpent vindu. Han lå på gulvet og viftet med slike amerikanske handjern. Han tryglet og ba meg om å legge han i jernet han hadde. Så jeg la han i jern. Problemet hans var at det var et overvåkingsfly som skulle ta han. Det var forsvaret som hadde kjørt et sjøfly over huset hans. Han var nå livredd og søkte beskyttelse hos politiet. Han ba om å få komme i arresten. Jeg kjørte han dit. Når vi kom til arresten dukket det største problemet opp. Vi hadde selvsagt ikke nøkler til det amerikanske handjernet, og det var mye styr før vi fikk det opp. Men jeg fikk nå lagt han inn ved den psykiatriske institusjonen. Han ble jo frisk. Han har etter dette ringt meg i tide og utide for å takke meg for det arbeidet jeg nedla for at han skulle bli frisk.” Fortellingene uttrykker at betjentens håndtering av situasjonen gjør inntrykk på folk. Betjenten opplever at

mennesker som har vært i kontakt med ham, og erfart hans hensynstagende tilstedeværelse ikke glemmer dette. Det hender også at mennesker tar kontakt mange år etter oppdraget for å høre hvordan det står til med betjenten. En betjent forteller at folk fra hans tidligere tjenestested fremdeles ringer for å høre om han ”er i live.” De kan både ringe og sende kort med ønske om ”god jul og godt nyttår”, sier betjenten.

- *Å være lyttet til.* Noen fortellinger handler om politioppdrag hvor betjenten treffer på ”kjenninger”²⁴ av politiet. Dersom betjenten allerede har en god relasjon til personen fra tidligere oppdrag, opplever betjenten at ”kjenningen” lytter til han. Når relasjonen er god, vil ”kjenningen” også opptre rolig og behersket. ”Kjenningen” vil bidra til å samarbeide om løsningen av oppdraget, selv om løsningen er å sette vedkommende i arresten. Dette kommer til uttrykk i fortellingen om politibetjenten som valgte å sitte i inkvireringen med en arrestant som led av klaustrofobi. ”Denne personen har fra tid til annen vært inne hos oss i årenes løp. Det har alltid fulgt med stort spetakkel, mye aggresjon under pågripelsen og innsettelse i arrest. Han har ”klikket” enkelte ganger, og mine kolleger har vært engstelig for å ha kontakt med ham. Jeg har imidlertid løst flere oppdrag hvor han har vært særdeles utagerende og aggressiv ute i gaten. Når han treffer på meg i disse situasjonene har han vært som et lam. Jeg tror det er på grunn av den respekten, eller måten jeg møtte han på den første gang som gjør at jeg kan gå inn i arresten uten å føle frykt. Han respekterer meg som menneske. Han går innenfor politiuniformen. Vi har en dialog som går under uniformen. Derfor har vi en veldig god kjemi.” Fortellingene viser at dersom betjenten har en god relasjon til vedkommende fra tidligere, vil arbeidet til betjenten bli både lettere og mer smidig: ”Men så åpnet det seg med at dem fikk se politiet fra en annen side når de fikk kontakt med oss i sykkelpatruljen. Vi er jo tett på dem hele tiden ellers fordi vi ønsker å løse det som kan bli konflikter mellom narkomane ganske tidlig, før det blir noe større av det. Nå som jeg kjenner disse personene så gjør det noe med meg. Det gjør at jeg kan møte dem på en helt annen måte enn tidligere. Jeg kan gi et pålegg hvor jeg sier: ”Nå er du så beruset at du tar første drosje hjem”. Og personen svarer: ”Ja, jeg hører hva du sier og jeg skjønner hvor du vil hen”. ” – Ja for nå er du rimelig på luggeføre, og du vet hva konsekvensen blir for det. Jeg orker ikke å kalle på en ny marje når du kan ta taxi hjem”. ” – Ja, det er greit”. Og så er den situasjonen over.”

Å kjenne seg selv

Utførelsen av politiarbeid gir noen utfordringer med hensyn til å møte folk på en god og hensiktsmessig måte. I denne sammenheng vil ”god måte” handle om ikke å krenke, eller provosere, for å unngå å bruke fysisk makt. Politiets gode kontakt med folk oppstår ikke av seg selv. Å være i uniformen krever en god porsjon ”egeninnsats” av betjenten.

²⁴ En ”kjenning” er et uttrykk politiet bruker om mennesker som de har eller har hatt mye med å gjøre på grunn av lovbrudd.

- *Å la sin personlighet tre ut av uniformen.* Betjenten er oppmerksom på at uniformen bidrar til å tilsøre ham som person, og at uniformen gjør betjentene tilsynelatende like for andre mennesker. For politibetjenten er det imidlertid viktig å uttrykke sin personlighet i møte med mennesker. Fortellingene gir ikke grunnlag for å hevde at ordenstjeneste handler om å kunne spille skuespill. En betjent forteller at han spiller ikke ulike roller når han møter situasjoner og mennesker. Det handler om å gi *mer* av seg selv, - og ikke noe annet enn seg selv: ”Det er jeg som fyller uniformen, det er jeg som fyller uniformen der og da. Og når jeg blir sendt ut på oppdrag må jeg investere så mye mer enn den begrensede effekt uniformen har. Hvis jeg ikke er villig til å ause av meg selv er jeg bare kjøttvekt og en stillingskode som ledelsen sender ut på oppdrag. *Jeg* skal gjøre en forskjell.”

- *Samtalen som "makes the difference".* Når politibetjenten møter folk er det en nødvendighet å by på seg selv. Fortellingene viser at å være hensynstagende til stede handler om å være i fortrolige samtaler. Politiet opplever at enkelte uttrykker overraskelse over å møte politiet slik. Dette erfarte en politibetjent som kom i kontakt med en mann som var i en livskrisesituasjon og ønsket å avslutte livet. Politibetjenten tar mannen med til legen. Mens de sitter og venter prater de om mannens situasjon: ”Under disse samtalene fikk han et overrasket blick over seg, så sier han: ”Si meg lærer dere å snakke med folk?” Jeg svarer: ”Nei, vi lærer ikke det akkurat. Det er noe vi får gjennom erfaring. Noe lærer vi i psykologi på skolen”. Han syntes det var utrolig greit å snakke med politiet, og det hadde han ikke forventet i det hele tatt. Og, han var nesten sjokkert over hvor greit det egentlig var å snakke med politiet. Han ble mye lettere til sinns, sa han. Dette som jeg nevnte i sted med å bryte forventningene til folk. Og, det er en erfaring jeg har: At slike samtaler ”makes the difference”. Det kan se ut til at betjentene i denne studien mener det er viktig å sette et personlig fingeravtrykk i møter med mennesker. De ønsker å gi av seg selv, by på seg selv og å bruke seg selv for å oppnå dette.

- *Å gjøre det rette.* Å være seg selv handler også om å være troverdig i et etisk perspektiv. En betjent understreket at ”som politimann er det min forpliktelse å håndheve gode moralske verdier.” Håndhevelse av loven og å gripe inn i menneskers frihet og/eller berøve deres frihet, må gjøres med omtanke og medfølelse: ”Det er min forpliktelse å gi uttrykk for et menneskesyn slik vi aller helst vil ha det. Det handler om å skille mellom rett og galt. I vår jobb setter vi mange begrensninger til folk. Vi er ute og prøver å holde folk som er på tur ut, tilbake på den smale sti. Vi er ute og sanksjonerer og regulerer. Det går ikke an å jobbe som politimann, dra rundt for å håndheve loven om du ikke har moral og medmenneskelighet med deg. Og alt dette er avhengig av hverandre.”

Å være politimann handler om evnen til å skille mellom hva som er rett og galt i lys av innsikt i egne moralske verdier, og ikke nødvendigvis hva som begrunnes i den positive rett: ”Jeg blir jo kastet inn i en situasjon fordi jeg har en rolle. Rollen min er uniformert politimann som skal løse et problem.

Da har jeg jo stort spillerom med hensyn til hvordan jeg vil fylle den rollen. Og når jeg fyller den på min måte så er det en bevisst tanke. Jeg prøver å være ekte og genuin. Jeg mener at jeg fremstår som det også. Det at jeg ikke slår kona mi, eller banker ungene og kjører i fylla, har ingenting å gjøre med at jeg er politi. Det er fordi jeg mener at det ikke er rett.” / ”Jeg må bruke mer av meg selv for å nå målet. Måten jeg opptrer på har en hensikt. Jeg må klare å møte andre mennesker i en spesiell situasjon. Jeg gjør hva jeg kan for å få folk til å prate. Og det vet jeg jo selv; hvis folk for eksempel står ovenfor meg vil ikke jeg ønske å utlevere meg til denne politibetjenten. Jeg ønsker ikke å lure folk, skremme de til å prate. Det kan være så enkelt som at jeg ønsker å prate med en gutt som har stukket hjemme i fra. Når jeg treffer på han er det ikke lurt å stå oppreist i en mørk uniform. Da kan han bli vettskremt. Det er sannsynligvis første gang han treffer politiet. Jeg setter meg jo ned på kne slik at vi får jevn høyde, ikke sant. Og sånne ting. Det er jo enkelte ting..... Jeg ønsker å ha et ”hilse på” forhold med folk etter at jeg har vært i kontakt med dem.”

Å være i en vedvarende relasjon

I løpet av polititjenesten vil det alltid være personer som politibetjenten jevnlig treffer igjen på sine oppdrag, og som innebærer at han får personlige relasjoner til disse personene.

- *Å være i jevnlig kontakt med folk.* Politibetjenten vil være i jevnlig kontakt med ”kjenninger” av politiet. På enkelte mindre tjenestesteder (lensmannskontor) opplever politibetjenten svært ofte å møte de samme menneskene. Som en betjent sa: ”I mine 20 år i politiet har jeg svært ofte kommet tilbake til de samme menneskene.” Politibetjenten opplever å være i vedvarende relasjoner til folk han møter i tjeneste også på sin fritid som for eksempel i barnehagen, skolen, dugnadsgjengen, fotballkampen, butikken – ja sågar på NAV: ”Jeg har ikke noe problem med å stå å prate med narkomane på fritiden min. Det så jeg jo nå når jeg var sykemeldt og måtte gå på NAV. Der møtte jeg mange ”kompiser.” Da slo jeg jo av en prat med dem, -vanlig voksenprat. Da jeg lå på sykehuset etter en skade fikk jeg tekstmeldinger fra disse karene. De hadde hørt at jeg hadde skadet meg, og sendte meg ønsker om god bedring. Det synes jeg er både morsomt og ok.”

4.4.2 Å hindres i å være betydningsfull

Denne delen av analysen peker på forhold som daglig gjør seg gjeldende i politiets praksis. Erfaringen er at den virkeligheten betjentene møter og må forholde seg til, ikke er den virkeligheten lederne forholder seg til. De følgende temaene opplever betjenten som utfordringer, eller hindringer for å kunne løse oppdraget på en god måte, hvor han kan være hensynstagende til stede, og samtidig erfare at han har betydning for folk.

Å tjene ledelsen

Politibetjenter jobber i et system som er regulert av lover, instruksjer, regelverk og visjonsplaner med måltall. Disse styringsdokumentene oppleves som faktorer som styrer hva betjenten kan rykke ut på, hva han skal reagere på, hvilken reaksjon han skal gi, og hva han

skal opprette saker på, osv. Et styringsdokument som får mye oppmerksomhet hos betjentene er politidistriktets virksomhetsplan og måltall.

- *Å være en lydig politibetjent.* Betjenten opplever at lederne forventer at tjenesteutøvelsen tar hensyn til måltallene. En betjent brukte noe ironisk uttrykket om å være en ”lojal fotsoldat”:
”Jeg sier at politifolk er lojale fotsoldater. Det handler om mitt forhold til ledelsens styringsdokumenter, og hvordan disse dokumentene skal styre min praksis. Styringsdokumentene setter noen reelle faktorer på tjenesten vår med hensyn til ting vi skal gjøre. Blant annet er det måltall på ulike oppgaver vi har. For eksempel skal vi ha X-antall trafikk-kontroller, x-antall anmeldelser på narkotikasaker, og x-antall anmeldelser på ordensforstyrrelser. Jeg er litt skeptisk til slike måltall, spesielt de to siste. Da kommer det inn dette med en lojal fotsoldat. Hvis det var bare opp til meg, hadde jeg glemt denne statistikken. Men vi pålegges å gjøre det, og da må jeg bare gjøre det.” Denne erfaringen handler om kravet til å være en lydig politibetjent, og ikke om å være lojal. Ledelsen har fokus på produktivitet, og politiets produktivitet måles nettopp i antall saker som er opprettet. Betjenten erfarer en forventning om at han må opprette saker på forhold han selv av hensyn til den andre personen det gjelder ikke ønsker å opprette sak på. Betjenten mener at politiets styringsdokumenter bidrar til at politiets virksomhet vendes bort fra hva som er politiets hovedoppgave, nemlig å hjelpe folk: ”Det er butikkyveri, skadeverk og sykkeltveri som ødelegger hverdagen for folk flest. Det er der vi som er patruljerende politi opererer. Hverdagen i politiets arbeid består av oppdukkende mål av folk som har kjørt seg fast. Dette er både i praktisk og overført betydning. På politihuset snakker man om måltall, trafikkstatistikk og narkotikastatistikk. Fra ledelsen hører vi at man i følge virksomhetsplanen skal ha x antall ”127 saker”. Men mange av oss er mer opptatt av å være ute og prate med folk, få til minnelige ordninger og forandringer for disse som har kjørt seg fast. Politietaten, med sine store bevegelser og den store organisasjonsutviklingen, går mer og mer vekk fra der hvor vi bør gå. Vi går vekk fra publikums behov, fokuset blir mer og mer internt. Det handler om politiets interne virksomhet, effektivitet og budsjettbalanse. Mens disse sultne, blaute, utpissa fyllickene – de er som irritasjonsmoment fordi vi blir satt ut i framtidsplanleggingen i hverdagsdriften.”

- *Å være effektiv.* Politibetjenten mener det uttrykkes en tydelig forventning til ham om å produsere saker, og at han også må gjøre jobben på en effektiv måte. Betjenten gir uttrykk for at han ikke strekker til i møte med folk, og dette oppleves som lite tilfredsstillende: ”Jeg ser at noen ganger får vi ikke lov å strekke til fordi vi ikke har tid til det. Har vi oppdrag på kø og må dra fra det ene til det andre så kjenner jeg det når jeg kommer hjem at: ”Åh, i dag var en dårlig dag fordi jeg ikke fikk gjort det jeg ville på det eller det oppdraget”. Det jeg vil gjøre er å være et medmenneske for folk som har behov for det.”

- *Å være i en funksjon hvor man tvinges til å være i mot folk.* Dette interne organisasjonsfokuset, som handler om saks-statistikk og økonomi, fremmer en følelse av å være i en funksjon hvor betjenten tvinges til å være mot folk: ”Det oppleves nærmest som ledelsen tvinger oss til å opprette saker på ordensforstyrrelser.” Men ute på oppdrag er det som regel betjenten

selv som avgjør hvordan situasjonen skal forstås, og hva han må gjøre i denne sammenheng. En betjent formulerte dette som at: ”Jeg gjør nå som jeg vil, så får tallene bli slik de blir.” Utfordringen blir å ”forsvare” avgjørelsene om ikke å opprette saker når han kommer inn på politistasjonen og møter ”systemet.”

Å ikke være trodd

- *Å være mistenkeliggjort av ledelsen.* Fortellingene fra politiets indre liv viser at enkelte ganger opplever betjenten at ledelsen ikke tror på hans forståelse av virkeligheten. Dersom betjenten ikke oppretter saker, erfarer han å bli anklaget av politiledelsen for ikke å jobbe: ”Det oppleves nærmest som ledelsen tvinger oss til å opprette saker på ordensforstyrrelser. Det er meningsløst. Når de poengterer at: ”I helgen har det ikke vært opprettet saker for ordensforstyrrelser”, svarer jeg med en skarp ironisk tone: ”Men det har kanskje vært rolig da?” Det har de svært vanskelig for å tro, og svarer tilbake: ”Jaha? Det kan det umulig ha vært.””

- *Å være anklaget av domstolene.* Det hender at politibetjenten må møte i retten for å vitne i saker som han har vært involvert i. I retten blir det stilt kritiske spørsmål til betjentens praksis, og dette erfarer han som å være anklaget av retten. Prosessen i domstolen handler blant annet om å kaste et dårlig lys på tjenestemannens praksisutøvelse. Slik er ”spillereglene” i en domstol. En politibetjent forteller: ”Rettsalen skyr jeg i dag. Jeg har aldri vært fortrolig med å gå i retten. Fordi ting blir snudd på hodet og vridd på. Jeg blir så irritert på disse forsvarerne, dommere og meddommere som ikke forstår. De har ikke begrep for å skjønne. Nei, det er dette rettsvesenet. Hvorfor skal man anstrenge seg og satse livet sitt?”

Når domstolen gir anklageren medhold, opplever betjenten dette som å være mistrodd av retten. Betjenten som møtte i retten i forbindelse med en trafikksak erfarte å bli fremstilt som en dårlig politibetjent. Betjenten føler dette som sårende og krenkende: ”Har du mye ressurser og lager mye støy, så kan du komme deg unna det du har gjort. For meg blir dette helt feil. For det går på bekostning av min profesjonalitet. Det blir fremstilt som om jeg har hadde gjort et stort overgrep mot denne mannen. At jeg ikke hadde gjort jobben min. Og det traff meg rett i sjelen. Selv om jeg vet at mannen hadde benyttet seg av sin rett til å forklare seg uriktig, og skylde på at jeg hadde gjort en dårlig jobb.”

- *Være fulgt av publikum.* Politibetjentene erfarer å være i et ambivalent forhold til publikum. På den ene siden er det publikum de tjener og på den andre siden kan publikum være deres tøffeste kritikere. En betjent forteller at om han ikke bruker makt i en situasjon, kritiseres han for å være handlingslammet. Bruker han derimot makt beskyldes han for å være overivrig og brutal. Vi husker fortellingen om bilføreren som kjørte utfor veien og hvor mannen stupte ut av frontruten og knuste hodet i asfalten. Hjernemassen var spredd rundt på området, og mens

betjenten lurte på hvordan han skal plukke dette opp, tilropes han av en tilskuer: ”Det samlet seg fort mye tilskuere til ulykken, og de så personen som lå livløs bortenfor bilen. Men fra deres posisjon så han sikkert ganske hel ut. På meg og kollegaen min var det åpenbart at det var ikke vits i å starte gjenopplivning på han. Han var steindau! Han hadde et stort hull i hodet, og det lå jo hjernemasse over alt. En tilskuer ropte til oss: ”Skal dere ikke starte førstehjelp”? Da hadde jeg mest lyst å rope tilbake: ”Kom hit så skal du få se nå”! Hva er det folk tror? At jeg ikke har lyst å drive med førstehjelp, at jeg ikke er interessert i å redde livet hans? Trur de ikke at jeg hadde gjort alt for å redde en mann hvis jeg kunne?”

- *Være (for)fulgt av medier.* Politibetjentene har også fått merke den økende digitale verden vi lever i, og at hva han gjør i tjenesten kan havne i et offentlig søkelys. Daglig opplever politifolk at politiets arbeid er beskrevet og diskutert i media, og det store offentlige søkelyset fremmer opplevelsen om å være (for)fulgt av medier: ”Jeg er oppmerksom på alle digitale verktøy folk har tilgjengelig for tiden. Før var det stort sett journalister som fulgte oss, tok bilder og skrev i avisa om hva vi gjorde, eller unnlot å gjøre. Nå har vi også publikum med mobiler som både tar bilde og filmopptak. Vi kan fort bli hengt ut på Youtube. Dette må jeg hele tiden ha i bakhodet når jeg er på oppdrag. Det er veldig sporbart det vi gjør.”

- *Å være utsatt for kritikk.* Publikum, media og domstolene har gjerne kritiske meninger om politibetjentens arbeid. Denne kritikken oppleves som urettmessig. Fordi kritikken rammer betjenten personlig, erfares det å bli mistrodd som belastende: ”Publikums blikk og disse øynene som er på oss hele tiden. Vi blir målt opp og ned. Den kritikken som kommer får meg til å føle som om alle er en bedre politimann enn meg selv. Selv publikum, som er helt uerfaren, kunne i sitt stille sinn gjort dette mye bedre enn meg. Hvor får de denne gratis erfaringen og kunnskapen fra? De må jo ha drukket av en mystisk brønn, for plutselig kan alle min jobb bedre enn meg selv.”

Det oppleves også som ubehagelig å bruke sin fysiske styrke til å løse et oppdrag, dersom folk ser på hendelsen: ”Jeg vet ikke hvorfor det er slik, men hvis jeg legger en person i bakken og det kommer folk forbi og ser dette, får jeg skylda uansett. Det er ikke så mange som tenker: ”Ja, han gjorde vel helt sikkert noe som gjorde det nødvendig at politiet la han ned”. Nei, folk tenker politivold med en gang. Jeg vet ikke hvorfor det er slik. Og jeg kan ikke rope til dem: ”Ja, det er en grunn til at jeg la han i bakken!”. Jeg kan ikke forklare det. Publikum har jo ingenting med den saken å gjøre.”

Å være i vedvarende motstandsrelasjon

- *Å være utsatt for trusler, provokasjon og farer.* Noen mennesker har definert politiet som sin fiende. De opponerer som regel mot politisystemet, men det er den enkelte betjenten som utsettes for provokasjonen, truslene og farene. På mindre tjenestesteder erfarer politibetjenten at kriminelle som politiet har vært i kontakt med hevner seg slik at det rammer politibetjentene privat: ”Jeg har kolleger som har vært i klammeri med kriminelle. Mine kolleger har ikke ønsket, eller evnet å håndtere oppdraget på en demokratisk og fornuftig måte, ja de blir angrepet både på jobb og

i fritiden sin. De får skade på private kjøretøy, trusler rettet mot ungene sine og slike ting.” / ”Jeg hørte at makkeren informerte mannen om at vi må til legen med han (for blodprøvetaking). Da svarte han: ”Ja, kjør til legen, bli ferdig med det”. Vi måtte vente i ca 10 minutter utenfor legekantoret før legen ankom. Jeg skulle gå bak i celledelen og informere om at det ble ca ti minutter å vente. Når jeg skulle lukke bildøren stakk han foten ut og stoppet døren. Han nektet å ta foten inn i bilen, og begynte å true meg om at han skulle slå meg. Plutselig fyker han opp og kommer seg nesten ut av bilen. Jeg synes oppførselen hans var rar. Han var veldig truende og var veldig fysisk opp i oss, men han gjorde aldri forsøk på å slå oss eller noe sånt. Det virket på meg som om at han ville at vi skulle hisse oss opp mer enn vi gjorde. At vi skulle ta han på en måte. Jeg kan jo tenke meg at det er for å få en mulighet til å anmelde oss. Når han sitter med foten i døren, sier han ”å, skal du brette foten min nå?”

I noen oppdrag utsettes betjenten seg selv for alvorlig risiko hvor hans liv står på spill. En betjent forteller om en gang han deltok på en bilforfølgelse: ”Jeg ble jo torpedert av en biltyv en gang. Det vil si at jeg ble påkjørt i siden av en bil jeg skulle stoppe. Det som skjedde var at bilen var observert, og jeg var på tur i dens retning. Så kom bilen ned en lang bakke. Jeg rundet kvartalet, og skulle avskjære den. Vedkommende som kjørte var maskert med finlandshette. Det var en gammel pick-up bil som ikke gikk så fort, men den var jo tung. Jeg tenkte at jeg skulle snevre inn veien slik at han måtte senke farten, og jeg fikk se hvem dette var. Jeg ville ikke klare å sperre veien med bilen jeg hadde. Han kom ned bakken med den andre politibilen i hælene. Da fikk jeg et problem med automatgiret. Jeg skulle gi plass bak, girte feil, og kom meg ikke unna. Jeg så han kom i stor fart i mot meg, og jeg satt med min side mot han. Han begynte å kaste bilen fra side til side for å skremme meg av veien. Jeg ble vel paralyisert av dette, og fikk ikke bilen i rett gir. Jeg kom meg ikke ut av veien. Så han kjørte i meg rett bak venstre bakhjul, og bare kjørte igjennom meg. Jeg ble snudd helt rundt. Det var et øredøvende smell. Jeg slo hodet i dørstokken slik at jeg ble helt lammet i ansiktet og kjeven, og jeg hadde problemer med å prate. Betjentene som kom bak hadde sett at jeg ble kastet rundt med bilen og spurte om jeg var hel, om de skulle stoppe. Jeg var så fokusert på den bilen at jeg ropte tilbake, mellom tennene: ”NEI! Ta han for helvete”. Da ble jeg bare sittende, og det røyk fra forhjulene. Jeg ville at han skulle stoppes for en hver pris. Det ble jo en ren kampsituasjon. Han ble stoppet noen kilometer unna.”

Å være hindret i å bruke skjønn

- *Å være orientert mot teori.* Fortellingene uttrykker en skepsis på at oppdrag kan løses gjennom teoretiske studier alene. Betjenten erfarer at hans nyutdannede kolleger gjerne er teoretisk orientert. Dersom betjenten alltid må ”lete” etter en lovhjemmel før han griper inn i en situasjon, eller setter handjern på arrestanten, mener betjentene at teorien blir uhensiktsmessig i en praktisk sammenheng. Erfaringen er at han blir hindret i å gjøre jobben sin på en trygg og god måte. Betjenten er av den grunn skeptisk til Politihøgskolens forsøk på ”akademisering” av polititjenesten: ”Vi skal nesten bli sosiologer og psykologer. Det forventes at vi skal skjønne og forstå oss på alt og alle. Men enkelte situasjoner og personer klarer vi ikke å skjønne. Enkelte personer er helt innesluttet, og enkelte situasjoner er helt låst. Ta for eksempel den unge jenta som har et ønske om å ta livet sitt. Hun har vært 20-30 ganger på brua for å hoppe og vi har vært der tilsvarende like mange

ganger for å hindre henne i å hoppe. Vi kan skjønne og forstå at hun har det trasig, men vi kan ikke hindre at hun til slutt hopper en dag fra brua. Det er ikke vår jobb å skjønne og forstå henne *slik*. Til det fins det andre. Vi skal i første instans prøve å redde mennesket. Vi skal prøve å få kontroll på situasjonen. Jeg kunne jo ha stått på brua med alle paragrafene og henvist til at ”hvis du hopper så er det et brudd på den og den hjemmelen”- for å redde henne..... – Men jeg må tørre å ta i et menneske og si at: ”Jeg skjønner at du har det vanskelig nå og jeg syns at det ikke er lurt av deg å klatre over brua her. Men jeg kan ikke gjøre noe med det. Jeg skjønner at du har mer i hodet ditt enn hva jeg kan fatte.”

Som politimann er det ikke alltid tid eller rom for å lete i et ”teoretisk arkiv” etter en forklaring på situasjonen som vil ”gi” løsningen på oppdraget. Politibetjenten må gi av seg selv om han skal forhindre at jenta hopper i døden. Slike politioppdrag krever ikke teoretiske forklaringer, men at betjenten først og fremst viser forståelse for personens situasjon.

Erfaringen til betjenten er at personer som er i en livskrisesituasjon gjerne ønsker å få prate med noen som kan lytte til dem, og som vil forstå deres vanskelige situasjon. I slike møter er det ikke teoretiske forklaringer, men forståelse for personens situasjon og medfølelse som er nødvendig. Jeg presenterer et sitat vi kjenner igjen fra tidligere: ”I vår politiverden jobber jeg med folk som er presset og trykket, og som dermed opptrer primitivt. Folk er trykket, funksjonen deres, familiene deres, alt er uinteressant. Det eneste de eier og har er et nøkkelknippe og noen småpenger i lommen. Deres verden er enkel og hvis politiet møter disse menneskene med ei diger vifte full av forberedte filosofiske standpunkt, bommer vi. De er ikke interessert i å snakke om sosiologisk bakgrunn for hvorfor de opptrer slik de gjør.” Betjenten er opptatt av å være orientert mot personens livssituasjon når han skal gjøre sine vurderinger om hvordan oppdraget skal løses.

- Å være *metodeorientert*. Betjenten er kritisk til at tjenesten skal styres av politimetoder, som for eksempel Problemorientert politiarbeid (POP).²⁵ Opplevelsen er at politiets metoder tar fokuset bort i fra menneskene som politibetjenten er opptatt av å hjelpe. At tjenesten ikke bare skal styres av juridiske lover og regler, men også metoder, oppleves som en ytterligere begrensning for betjentens praksisutøvelse og skjønnsvurdering. Den erfarne betjenten mener at dersom den fremtidige politibetjenten forventer å arbeide ut i fra politimetoder han lærte på Politihøgskolen, kan han raskt bli desillusjonert: ”Politiledelsen snakker om POP-prosjekter. Du kan gjerne snakke om at man skal ha en analyse av ordens- og kriminalitetsbildet av byen som skal ligge til grunn for de prioriteringene vi gjør på kveldsvakten natt til mandag. For eksempel om hvordan vi skal forhold oss til rusmiljøet i sentrum. Men unge politibetjenter som nettopp er ferdig med skolen møter en annen virkelighet: Når du møter på vakt mandagskveld, ringer vakttelefonen og sier at du må sitte et par timer på legevakten, så må du

²⁵ POP er en arbeidsmetode i politiarbeidet. Metoden baserer seg på ”Goldsteins (1990) problem oriented policing. POP er et forsøk på en dreining i retning av en mer proaktiv tjeneste, der analyse av situasjoner som tilretterlegger for lovbrudd er et vesentlig element, og det tas sikte på å forebygge lovbrudd” (Sollund 2007, s. 45).

ut og jage en fyllekjører, så må du stå ved strandkanten og observere en båt som vaser rundt, deretter blir det din oppgave å dirigere trafikken på grunn av en trafikkulykke – du får verden i trynet. De store organisasjonsvisjonene blir kastret av slikt hverdagsnerk som ligger i vanlig hverdagsdrift.”

- *Å være juridisk orientert.* En betjent uttrykker at under utdannelsen lærte han å være orientert mot juridiske problemstillinger som eventuelt kan gjøre seg gjeldende i en situasjon. Etter ti års praksis er erfaringen hans at politiutdanningen drev med flisespikkeri med hensyn til å være oppmerksom på alle juridiske problemstillinger. Han opplever at i en praktisk sammenheng er mange juridiske problemstillinger bagateller og underordnet en helhetlig løsning av en situasjon: ”Det som i dag er bagateller for meg, var ikke bagateller da jeg startet i politiet. Jeg tror jeg var påvirket av Politihøgskolen. Jeg synes egentlig at skolen pirket på detaljer. At vi måtte for all del gjøre noe. Det var slik at vi skulle ta folk for en hver pris. Ja, det var viktig at vi tok dem. Min opplevelse av Politihøgskolen var at lærerne var opptatt av at folk skulle straffes, at vedkommende måtte få en reaksjon. Men det er ikke slik at politiet *må* gripe inn i enhver situasjon.”

I en praksis og i et møte med et menneske handler det ikke først og fremst om lovhjemler: ”Det er en stor utfordring at det er altfor mange teoretikere som går ut fra politihøgskolen. Før erfarte vi at politifolk var veldig praktisk anlagt. De kunne løse en situasjon praktisk. Men nå skal man søke å løse dette med hjemler og teori. Det syns jeg er svært uheldig. Nå skal de ha en hjemmel for alt de skal gjøre. De må ha hjemmel nesten bare for å snakke med folk.”

Fortellingene viser at politibetjentens erfaringer er at å være juridisk, spissfindig orientert, vil hindre ham å bruke sitt skjønn i møte med folk. Dersom politibetjenten ikke er direkte orientert mot mennesket han møter, men mot teori, metode og jus, vil han oppleve seg selv som upersonlig, ja sågar autoritær i relasjonen med den andre. Da vil han også miste sin betydning: ”Er man uerfaren er det lettere å holde seg i et fast mønster enn å måtte trø ut av det, og ta et personlig ansvar for handlingene og vurderingene, og da skille seg ut fra andre. Dersom man sier at jeg er politi, slik er loven, jeg skal følge loven, så gjør man det i alle situasjoner. Det er lettere å drive polititjeneste da fordi du tenker mindre. Men du skaper vanskelige situasjoner for andre folk, og det er ingen som tjener på det.” / ”Dersom jeg møter folk som er på tur til fest med alkohol i hånda, sier jeg ”Kvitt dere med dette her”. Da vil jo de fleste tømme ut alkoholen. Jeg trenger ikke skrive ned med en gang, eller hver gang jeg ser personer drikke på offentlig sted. Jeg trenger ikke være så... firkantet. Kvitter de seg med alkoholen er saken glemt. Situasjonen løses ved å unngå at personen drikker. Jeg unngår det ved å få personen til å kvitte seg med drikkevaren. Men er de nå rimelig alene ute på veien – er det nå virkelig noen stor skade? Hvem taper på at jeg skal få de til å tømme ut alkoholen?”

Å være avvist

- *Å ikke nå frem.* Det hender at politibetjenten blir avvist når han forsøker å få kontakt med folk. Han erfarer at han ikke når frem til personen. I noen situasjoner er dette vanskelig fordi

personen(e) er svært utagerende: ”Jeg husker spesielt en familie som hadde problemer med sin utagerende 16 år gammel datter. Hun hadde ikke noen sperrer hva gjeldt utagering. Jeg gikk jo inn i familien for å megle fordi det var en konflikt med søsteren gående. Jeg kom inn i stua og foreldrene og lillebroren satt der. Stemningen var amper og det var mye roping, skriking og kjefting. Jeg ønsket å skille partene for å få en samtale i enerom. Men jeg kom ikke til ordet. Det var veldig vanskelig.”

I andre situasjoner er det vanskelig å nå frem fordi personen(e) er svært ruset og lite mottakelig for hva som blir sagt. I slike tilfeller kan personens avvisning bli løst med bruk av fysisk makt: ”Av og til er det nødvendig å utføre politiarbeid på den harde måten. Du verden, det er mange situasjoner hvor jeg er veldig kort, og sier: ”Nok er nok, kom igjen!” Det handler ikke om å være nedlatende. Jeg vurderer fort om det er syt, og ting jeg ikke kan gjøre noe med, fordi jeg ikke når fram til personen.”

Den erfarne politibetjenten opplever at unge mennesker i dag ikke har samme respekt for politiet som tidligere. Spesielt i forbindelse med ordensforstyrrelser kan han oppleve å bli møtt med hån og fordom: ”Her i byen så er det blitt slik at det er ingen som skal fortelle noen hva de skal gjøre og ikke. Denne frekke fremtreden, ingen respekt for noen selv om det er helt opplagt at de er helt på jordet. Folk står og kverulerer, og er utidig til det siste.” / ”Forrige helg jeg jobbet var det en person som ble bortvist av dørvakta på et utested. Vi tok han med, det vil si vi måtte dytte han bort til politibilen for å få hans personalia og slike ting. Kjeften hans gikk i ett sett. Han skjelte oss ut. Det var ikke måte på hvor dum vi var.”

Å velge å være utilgjengelig

- *Å være hensynsløs.* Dersom betjenten opplever å bli avvist av den andre, forteller han at han i enkelte tilfeller må reagere på en slik måte at hans inngripen overfor den andre personen kan virke hensynsløs. Hensynsløsheten beskrives som ”å rykke tak i folk, rive de med seg og ikke fomle lenger.” / ”Det er klart at jeg er også i situasjoner der jeg klapper igjen håndjern på folk, og ber de om å holde flabb, låser de inn i cella, og går hjem. Det er sjelden det skjer, men det hender når jeg merker at jeg ikke har noe å hente på å involvere meg. Det merker jeg sabla fort.”

Politibetjenten beskriver at i slike situasjoner har han bare ett fokus. Det er å ordne opp i situasjonen på best mulig måte. La meg fortsette på sitatet til betjenten som opplever at folk er mer frekke nå enn tidligere: ”Folk står og kverulerer og er utidig til det siste. Der har jeg en lav terskel på innbringelse. Før var det mer prat: ”Hør nå her...”, men i dag bruker jeg liten tid på å stå og diskutere slik. Når jeg kommer over folk som er av en usympatisk karakter, som tydeligvis er vant til å få ture fram slik de vil, og jeg får satt ned foten, tatt dem inn her og fått de ned på et annet nivå. Da føler jeg en tilfredsstillelse. Rett og slett. Om jeg kommer i kontakt med dem når de er edru, og det er folk som jeg ellers har med mye med å gjøre og om det er mulig å nå fram til dem, da prøver jeg å snakke med de i ettertid. Det hender at vi blir enige om at det var en idiotisk ting å gjøre. Men det er blitt langt i mellom det.”

Ikke akseptere egen sårbarhet

- *Å identifisere seg med kolleger.* Fortellingene beskriver at politibetjenten startet sin politikarriere med å ha noen forbilder som han identifiserte seg med. Han identifiserte seg med ”actionkolleger” som gjerne kunne opptre hardhendt, og som ikke ga arrestanten en sjanse før betjenten la han i bakken: ”I starten av min politikarriere, for 15 år siden, så jeg etter noen forbilder. Jeg fulgte nøye med på hva andre tjenestemenn gjorde. Jeg så opp til de kule politibetjentene. De som fanget tyver, og som det alltid var action rundt. Blant disse betjentene kunne det gå litt fort i svingene, og fra tid til annen kom det inn arrestanter med grus på buksen. Jeg tenkte at ”sånn håper jeg at jeg blir.”

Betjenten forteller at han i starten av sitt yrkesliv var innstilt på å opptre som en effektiv og handlekraftig politibetjent. Han var også fokusert på spenningen han skulle få oppleve som politimann. Han så frem til å få lov til å være med på utrykningskurs og å kunne kjøre fort med politibil. Han beskriver sin måte å opptre på som korrekt, men hard de første årene av tjenesten. Dersom han ikke opplevde å leve opp til sine forbilder kunne han være skamfull over sin egen tilkortkommenhet. La oss gå tilbake til fortellingen om betjenten som rykket ut til et masseslagsmål: ”Da vi ankom stedet var det én person som lå nede med rød nese. Han hadde åpenbart fått litt juling. Ellers var det stille og rolig, og folk stod pent og pyntelig. Vi sjekket at det ikke var behov for ambulanse, og jeg begynte å notere personalia på folk. Når jeg begynte å skrive på blokken ble det bare skriblerier, slik to-tre åringer tegner. Jeg klarte ikke å skrive fordi handen skalv ukontrollert. Jeg husker jeg tenkte: ”Åj, dette her må jeg ikke vise, at jeg er nervøs eller redd”. Det var slik jeg tolket det da. Jeg snudde meg bort for å skrive, men det gikk ikke, skriften var uleselig. Da jeg satt i bilen på tur inn til stasjonen, kvernet tankene mine rundt spørsmålet ”Hva i all verden var det der? Vil jeg være brukende i politietaten hvis jeg reagerer slik?” Det hadde ikke skjedd noe på oppdraget, det var fort over, jeg måtte ikke bruke makt, - og ingenting var utfordrende i seg selv.”

4.4.3 Oppsummering av å ha betydning

Å ha betydning handler om betjentens erfaringer av å bli anerkjent som lovens håndhever. I dette temaet kommer det til syne at erfaringen rommer to aspekter som fremtrer som polarisert: Mens politibetjenten er opptatt av å imøtekomme folks behov for sosial kontakt og blir anerkjent for dette, uttrykker politiets system ikke-anerkjennelse for denne praksisen. Politisystemet - dets organisering og sterke fokus på å oppfylle måltall og forventninger om økt saksproduksjon, samt krav om effektivitet blant annet gjennom å anvende politimetoder, analyser og loven som grunnlag for sin virksomhet – erfares som et hinder for å utøve en god og skjønnsmessig polititjeneste. Men betjenten erkjenner at også han selv kan være et hinder for skjønnsutøvelse. Dersom betjenten ikke er i kontakt med sine egne følelser og sårbarhet, kan dette hindre ham i å komme i samtale med den andre personen. Da kan betjenten gå i mot mennesket før han har blitt møtt. Følgene av dette kan være at betjentene tyr til bruk av fysisk

makt for å ordne opp i situasjonen. Denne erkjennelsen peker tilbake til temaet *å være åpen*, og spesielt poenget med nødvendigheten *av å akseptere egen sårbarhet*.

4.5 En kritisk refleksjon: Hva står på spill i politiets erfaring når orden skal gjenopprettes?

Mennesker er ulike, men det er likevel en grunntone som man kan gjenkjenne hos alle²⁶

Når jeg leser intervjuene og fortellingene på nytt og betrakter strukturanalysen i sin helhet, samt tar i betraktning studiens problemstilling og min egen forståelse for politiets arbeid, er det en oppgave som trer frem som overordnet i politibetjentens erfaringer. Strukturanalysens innerste poeng er å fremheve *gjenoprettelse av orden* som politibetjentens hovedoppgave. Vedkommende opplever at han må gjenopprette, eller befeste en orden som er blitt ødelagt, forstyrret eller truet. Og denne gjenoprettelsen har dimensjoner som jeg i det følgende skal redegjøre for sammenhengene mellom. Den ene er å gjenopprette en orden i samfunnet, den andre er å gjenopprette orden for den andre personen, og den tredje er å gjenopprette orden i eget praksisfelt.

4.5.1 Å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv

En av politiets oppgaver er å gjenopprette samfunnets orden når denne er kommet i uorden. Å gjenopprette orden er et velkjent uttrykk i politiet, og det er et uttrykk som brukes for det vi anser som ordenspolitiets hovedoppgave i samfunnet. I strukturanalysen avdekker jeg at dette uttrykket har flere aspekter. Når operasjonslederne sender ut en politipatrulje på oppdrag, er gjenoprettelse av samfunnsorden et konkret mål for betjentens virksomhet. Samfunnet kan imidlertid ikke komme ut av orden av seg selv. Både min erfaring av politifeltet som feltobservatør, og fortolkning av betjentens fortellinger, viser at en samfunnsuorden ofte handler om et fellesskap som har brutt sammen: Individene eller familiene deres er kommet i konflikt med hverandre av ulike årsaker, eller individer står i en indre konflikt med seg selv.²⁷ Politiet kontaktes gjerne når samfunnets orden er kommet i uorden, eller er på vei til å komme i uorden, og politibetjentenes fortellinger viser hvordan en samfunnsuorden konstitueres av et vakkende eller oppløst kommunikasjonsfellesskap, og mennesker som er i uorden av den grunn. En uorden handler ikke alltid om rett eller urett, men om forventninger som ikke er blitt imøtekommet. Politiet tilkalles til situasjoner og hendelser hvor det som har skjedd bringer frem vanskelige følelser hos mennesker. Det kan handle om opplevelsen av ulike former for maktovergrep; man føler seg uenige med noen, plaget, truet, krenket, eller er vitne

²⁶ Filmregissør Hans Petter Moland i ”Anne & Ronny møter 8 med vilje.” NRK1, 27. januar.

²⁷Det er sjelden politiet rykker ut til en samfunnsuorden som opprinnelig handler om en konflikt mellom politiet og borgerne, selv om det hender fra tid til annen.

til at urettferdighet begås mot andre. Jeg tror politiet ikke nødvendigvis tilkalles fordi borgeren har teoretiske kunnskaper om en bestemt lovparagraf som er brutt. Det er ikke lovparagrafen i seg selv som forteller om vi er krenket eller truet. At handlingen som har skjedd ofte, men ikke alltid, kan innordnes under bestemte lovbestemmelser er bare en annen side av den samme saken. Politiet kan også komme når våre nærmeste har vært utsatt for en ulykke, eller når sorgen og fortvilelsen har rammet oss på ulike måter. Ut fra politibetjentens fortellinger ser vi at politiet kontaktes i bunn og grunn når menneskets delaktighet i fellesskapet er truet eller problematisk.

Tre aspekter ved å gjenopprette orden

Å gjenopprette orden har flere aspekter. Politibetjenten forteller om hvordan det er å være i møte med folk som har kommet opp i vanskelige og anspente situasjoner. Han forteller hvordan han erfarer å møte folk og hendelser, og hvordan han blir mottatt eller avvist av den andre personen. Han forteller også om hvordan han selv mottar og avviser folk. I bunn og grunn handler fortellingene om hvordan ulike relasjoner i seg selv gjør betjenten i stand til å utføre politiarbeidet på en god måte, eller hindrer ham i dette arbeidet. Fortellingene sier også noe om hvordan politiarbeidet virker på betjenten, og at han i noen tilfeller utfordres emosjonelt i møte med situasjoner og mennesker.

Dette er grunnleggende og viktige aspekter som står i et intimt forhold til hverandre. Samtidig står disse aspektene på spill i betjentens erfaring når orden skal gjenoprettes. Dette er spesielt interessant fordi det kaster lys over betjentenes praksis som en utfordring i seg selv. Det handler om politiets oppgave i samfunnet og i mindre grad om politibetjenten som *psykologisk* subjekt.

Når politibetjenten skal gjenopprette orden, inngår han i sammenhenger som er skapt av mennesker. Betjenten har juridiske lovhjemler som gir ham adgang til å ordne opp i situasjonen, men det som ser ut til å forplikte politibetjenten synes å gå utover det menneskeskapte. Han er forpliktet av noe etisk – ikke bare av lovens bokstav. Materialet åpner opp for at lovens bokstav også må være forpliktet av det etisk gode.

I denne studien fremkommer det at uttrykket ”å gjenopprette orden” ivaretar en dobbel betydning i politiets arbeid. Det er en konkret oppgave, men på samme tid uttrykker

hovedtemaet et vesentlig fenomen i politiarbeid: Å gjenopprette orden er også et mål *i seg selv*.²⁸ Dette kaller jeg for ”å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv”.

*Å være på høyde med situasjonen*²⁹

Det er flere fortellinger i materialet som handler om oppdrag hvor betjenten lykkes med arbeidet. For eksempel forteller en hundefører om et vanskelig søk etter en savnet ung mann. Hundeevipasjen³⁰ tar seg frem i et vanskelig terreng. Etter flere timer i skogen finner de mannen som har hengt seg i et tre. Funnet av mannen gjør betjenten svært glad, han jubler og roser hunden. Hundeføreren forteller at det er ikke hans oppgave å bli følsom, trist og lei seg. Det er et ”annet program”, sier han. En annen betjent forteller om et oppdrag hvor en jente har hoppet foran toget. Han konsentrerer seg i flere timer med å plukke opp kroppsdelene til jenta, før han drar hjem og spiser middag med sin familie. Dette får han til å undre seg over om han er for kald og avstumpet. Fortellingene viser at når betjenten er konsentrert om konkrete arbeidsoppgaver ser det ut til at dette bidrar til å holde følelser under kontroll. Til tross for vanskelige situasjoner må han like fullt gjøre sine arbeidsoppgaver. Når betjenten går inn i oppgaven må han hele tiden være på høyde med situasjonen for å være i stand til å mestre arbeidsoppgavene slik at han erfarer å lykkes i oppgaven. Han må dusse om oppgaven skal fullbyrdes. I denne sammenhengen er det betimelig å stille spørsmålet om det er å opptre dugelig?

”Fravær” av emosjoner

Det er særlig en side ved politibetjentens praksis som blir viktig med hensyn til å være på høyde med situasjonen. Det er å rette fokuset mot oppgaven som gjør seg gjeldende. Dette aspektet ved betjentens praksis kaller jeg for ”*fravær*” av emosjoner. I det følgende skal jeg beskrive dette nærmere.

Når jeg leser gjennom fortellingene oppdager jeg noe som overrasker meg. Betjenten forteller om politioppdragene på en saklig, informativ og beskrivende måte. Fortellingene i seg selv uttrykker tre forhold som politibetjenten ikke er opptatt av, men som jeg kunne tro han var

²⁸ For ordens skyld, her må ”å gjenopprette orden” forstås som et fenomen i *ordenspolitiet*. Fenomenet kan imidlertid være gjenkjennbart i andre hovedoppgaver som politiet har, som for eksempel forebyggende politiarbeid og etterforskning.

²⁹ Uttrykket *Å være på høyde med situasjonen* er en metafor som kan oppfattes som upresis. Selve uttrykket handler om å mestre en situasjon. Da situasjoner vil være ulike og kreve ulike former for mestring hos betjenten, er det vanskelig å si noe presist om når han er på høyde med situasjonen. I dette og det neste kapitlet (*En teoretisk refleksjon*) vil jeg imidlertid forsøke å belyse hva som menes med uttrykket. Jeg vil ta utgangspunkt i den opplevde erfaringen til politibetjenten, men jeg vil på ingen måte komme med noen objektive kriterier for mestringen.

³⁰ En hundeevipasje er hund og hundefører i et trenet samspill. Hunden og hundeføreren er sammen formelt godkjent som en ekvipasje.

opptatt av. Det første er den andre personens personlighet og karakter. Politibetjenten er ikke opptatt av hvorvidt han liker, eller ikke liker den andre personen.³¹ Det andre handler om betjentens følelser knyttet til dramatikken i oppdraget. Betjenten er ikke opptatt av de dramatiske aspektene ved hendelsene, selv om ”action”-faktoren kommer frem i flere av fortellingene. Det tredje forholdet dreier seg om at fortellingene ikke inneholder emosjonelle beskrivelser.³² Alle disse tre forholdene: Liker eller ikke liker den andre, dramatik, og følsomhet berører temaet emosjoner. Dette temaet vektlegges i liten grad i betjentens fortellinger, og derav uttrykket ”*fravær*” av *emosjoner*.

Noen vil kanskje reagere på dette og hevde at det er å opptre uanstendig og umoralsk. Ja, en betjent fortalte meg at hans mor mener det er forkastelig å være kald i slike tragiske situasjoner som politiet møter og virker i. Men ”fravær” av emosjoner innebærer ikke at politibetjenten i denne studien er rammet av følelsesmessig nummenhet, apati og likegyldighet til levende eller døde mennesker. Dersom politibetjenten ble overveldet av sterke følelser og tanker, vil han da være i stand til å gjenopprette orden? Om han lar seg rive med av eventuell følsomhet eller forholder seg grublende til det som er vanskelig, vil det gagne hans arbeid eller ham selv for den saks skyld? Erfaringer til folk som har vært utsatt for sterke emosjoner under arbeidet er at de har blitt fullstendig handlingslammet. I stedet for å begi seg inn situasjonen har de blitt tilskuere, eller befunnet seg utenfor situasjonen. Det er klart at utfordringen med å gjenopprette orden kan være av en slik art at det rører den enkelte politibetjents psyke. Betjentens erfaringer uttrykker imidlertid at så fremt han gjør sitt politiarbeid kan han møte de mest groteske og verste situasjonene, uten å bli psykologisk traumatisert. Datamaterialet gir ingen grunn til å tro noe annet.

Fortellingene viser at det som er viktig i politiarbeidet er å mestre utfordrende emosjonelle, dramatiske, og sågar farlige situasjoner, slik at betjenten er i stand til å se utfordringene i situasjonen. En betjent sa det slik:

(...). Men de situasjonene vi står i er ofte låst, på en måte. Det vi må igjennom kan være ganske komplisert. Det er ikke den største og vanskeligste ligningen. Den største utfordringen er å ha et åpent sinn til å løse de utfordringene vi blir stilt overfor til en hver tid. Oppdragene kan være fra det ene ytterpunktet til det andre på ett vaktsett.

³¹ Dette utsagnet trenger å nyanseres noe. Noen betjenter fortalte at de ikke liker mennesker som har drukket altfor meget alkohol. Beruselsen gjør dem ”frekke og utidige”, som en betjent formulerte det. Disse menneskene har ingen åpenbare vanskeligheter i livet, og skiller seg derfor ut fra menneskene som betjentene gjerne forteller om.

³² Det er bare noen få fortellinger som inneholder tilleggsord som peker i emosjonell retning. Det er blant annet fortellingen om jenta som hadde mistet faren sin i en dødsulykke. Betjenten dro for å møte familien. Jenta tok i mot dem i døra og sa: ”Pappa’n min er død”. Politimannen forteller at han fikk en klump i halsen og ønsket å snu, forlate situasjonen. Men han valgte å bli hos familien.

I sitatet ovenfor peker betjenten på en utfordring som handler om ikke å ta med seg eget stress inn i det neste oppdraget, eller la opplevelsen fra forrige oppdrag prege forståelsen for hva det neste oppdraget krever av betjenten. Å møte mennesker i situasjoner hvor spørsmål om rett og galt, godt og ondt gjør seg gjeldende, er en utfordring i seg selv når situasjonene og inntrykkene varierer fra oppdrag til oppdrag.³³ Å duge i politiets praksis handler blant annet om å være på høyde med situasjonen, slik at den andre personen blir ivaretatt. Dersom vi knytter utfordringen med å være på høyde med situasjonen til dydsetikkens spørsmål om hva som er det rette å gjøre, og hvordan gjøre det rette i en praktisk situasjon, kan vi si at et godt politiarbeid handler om ikke å være farget av sine subjektivistiske oppfatninger slik at man kan møte mennesker med et *åpent sinn*. I denne sammenhengen kan vi si at det er betjentens dugelighet som står på spill.

Jeg setter ordet "*fravær*" (av emosjoner) i anførselstegn, fordi politifortellingene uttrykker at det er noe annet som kommer i stedet for egne emosjoner og private, subjektivistiske oppfatninger. I fraværet av oppmerksomhet rettet mot seg selv og egen følsomhet viser betjenten oppmerksomhet mot oppgaven som skal løses. Oppgaven er å forholde seg til den relasjonelle utfordringen i møte med den andre personen. I denne sammenheng taler materialet for at betjenten som subjekt, ikke hans *subjektivitet*, har betydning for det dugelige politiarbeidet. Dette reiser spørsmålet om forholdet mellom subjekt og subjektivitet i politiets praksis.

4.5.2 Å gjenopprette orden for den andre personen

Det fremkommer av strukturanalysen at å gjenopprette orden for den andre personen handler om tre forhold. Det første forholdet handler om at politibetjenten gjerne blir tilkalt til situasjoner fordi han har myndighet til å bruke fysisk makt til å rydde opp i en samfunnsorden. Betjenten erfarer imidlertid at å løse oppdrag med fysisk makt eller bruke andre maktmidler for å få herredømme over den andre personen, er en praksis han ikke føler seg komfortabel med. Det andre handler om å være oppmerksom på den andre personen. Dersom betjenten skal unngå å bruke fysisk makt må han løse oppdraget sammen med den eller de andre personene det gjelder. Dette forholdet står i et nært forhold til det tredje: Å være oppmerksom krever at betjenten har et åpent forhold til seg selv som privatperson og politimann.

³³ Vi husker fortellingen som åpner denne studien. En politibetjent ser en mann hoppe fra en bru og inn i døden. Kort tid etter dette må betjenten rykke ut på neste oppdrag. Det var en kvinne som naken vandret rundt om i nabolaget. Politibetjenten kommenterte dette med: "Vi kjører rett på dette oppdraget før jeg er kalibrert på noe som helst. Det husker jeg godt, det var veldig tungt."

Tonen i relasjonen

Politiarbeid handler om å møte mennesker i ulike situasjoner, og det er selvsagt ingen mennesker eller situasjoner som er like. Det er imidlertid noe som er felles uansett hvilke situasjoner og mennesker betjenten møter. Det første handler om ønsket ”å holde det fredelig”, som en betjent uttrykte det. Utfordringen er å si eller gjøre noe som ikke eskalerer situasjonen slik at fysisk makt blir nødvendig. I lys av dette forteller betjenten om betydningen av å slå an tonen i relasjonen. En betjent som er med på å pågripe en mann og en kvinne fortalte:

Selv om han hadde håndjernene på ryggen, tok jeg den lille tiden og gjorde, nesten overdrevent, en hyggelig gest med å ta tak i han og snu han for å få tak i handa hans slik at jeg kunne handhilde på han. Jeg brukte tid på å gjenta navnet hans, gi han oppmerksomhet om hvem han er der og da. Jeg forklarte hvorfor han blir tauet inn. (...) De ble låst inn på hver sin celle, og kort tid etterpå ble det besluttet at jeg skulle kjøre den kvinnelige arrestanten til legevakten for blodprøvetaking i forbindelse med mistanke om narkotikamisbruk. Da jeg låste henne ut fra cella, tok jeg henne i handa og presenterte meg selv. Lik en gentleman løftet jeg opp jakken og kledde den på henne. Hun gikk fra å være høyt oppunder taket, dritforbannet, aggressiv, til bare å stå og kikke på meg. Til slutt sa hun: ”Du er jo den hyggeligste personen jeg har møtt på flere dager.”

Fortellingen ovenfor sier noe om hvilken situasjon menneskene er i, og politiet møter dem gjerne i en situasjon som de helst ikke vil være i. Personene kan oppleve at de står på randen av fellesskapet. Det innebærer at den orden som skal holde mennesker sammen er i ferd med å oppløses, eller allerede er blitt oppløst. Deres eksistens er truet og dette bringer frem emosjoner som skaper indre kaos og usikkerhet hos den andre personen. Den andre persons liv er i uorden, og dette forholdet erkjenner politibetjenten når han rykker ut på oppdrag. Han innstiller seg på å gå inn i en oppgave som handler om å gjenopprette den andre persons orden, på et vis. For å lykkes med dette er gjerne de første minuttene i møtet avgjørende for hvordan oppdraget løses. Samtidig som han må ha et åpent sinn skal han i løpet av kort tid vurdere situasjonen med hensyn til sikkerhet og grad av ustabilitet hos den andre personen. De første minuttene handler først og fremst om å gjøre den andre personen trygg nok til at situasjonen ikke eskalerer. Da blir det avgjørende å få uttrykt en hensynstagende tilstedeværelse, slik at betjenten når frem til den andre personen. Betjentens erfaring er at hans oppmerksomhet mot den andre, både i form og innhold, danner grunnlaget for relasjonen. Å lykkes er gjerne betinget av *relasjonen* til den andre personen.

Fortellingen ovenfor viser hvordan betjenten slår an en tone som virker dempende på den andre personen. Man kan si at stemningen mellom politibetjenten og den andre personen ikke er like spent etter at han har presentert seg, og hjulpet henne med jakken. En god tone kan gjøre en trist og vanskelig situasjon mer utholdelig for den andre, og den åpner opp for at betjenten får mulighet til å engasjere seg i den andre persons uorden. Det vil si at han får

mulighet til å spørre hvordan personen har det, han vil prate, informere, berolige og lytte til hva den andre personen sier. Å slå an en god tone gir betjenten mulighet til å være til stede som medmenneske for folk som har det vanskelig.

Å se og forstå

Vi har lest at politifolk forsøker å forberede seg til oppdrag ved å tenke på hva som kan møte dem, og hvordan de polititaktisk skal håndtere situasjonen. Men materialet viser også at politibetjenten sjelden kan planlegge hva han skal si og gjøre i møtet med et menneske som er i en sårbar og kritisk situasjon. Slik jeg tidligere har beskrevet må betjenten gå inn i dette møtet med et åpent sinn. I denne forbindelse sier en betjent at det er viktig for ham å se hva som er galt og møte den emosjonelle utfordringen før han kan gå videre med politioppgavene:

I møte med folk som har sine tunge stunder har jeg fått mer og mer forståelse av en slik situasjon: Det å uttrykke medfølelse og å være i stand til å se personen: Hva er det som er galt her? Og deretter kommer alle disse andre tingene inn med jus og lov og alt det praktiske politiarbeidet som skal gjøres.

Betjenten må møte utfordringen med å se den andre personen og hva personens uorden handler om. Fortellingene viser at å se er mer enn å se i ren empirisk forstand. Å se kan være å fornemme noe i situasjonen, eller føle noe på kroppen. Det handler om å sanse hva den andre personen uttrykker, og forstå hva dette handler om. Politibetjenten må fortolke det han erfarer. Det handler om å se mennesket i en utvidet sammenheng, og i en dypere forstand før han setter i gang med de polisiære oppgavene. Noen ganger kan politibetjentens fortolkninger være gode, mens andre ganger kan de være mindre gode. Når den andre personens orden skal gjenopprettes er det et fellesskap som gjør seg gjeldende, og betjentens deltakelse, engasjement og oppmerksomhet mot den andre konstituerer dette fellesskapet.

Det personlige

Vi husker fortellingen om politibetjenten som rykket ut til masseslagsmål, men når han kom frem til stedet stod alle ”pent og pyntelig.” Like fullt opplevde betjenten å få fysiologiske reaksjoner. Han erfarer at han ikke er på høyde med en situasjon som ikke krever noe av ham, og dette uroet ham meget. Han brukte tid på å reflektere over det som skjedde, og etter hvert forteller han om hendelsen til en kollega. Hun hadde hatt en lignende erfaring. Politibetjenten fortalte følgende om denne prosessen:

Etter dette ble det lettere å gå inn i meg selv og søke et ærlig svar på hvilken styrke jeg har som kan benyttes i politiarbeid. Det ble etter hvert viktig for meg å veie min tid i politietaten, at jeg tok meg tid til å kjenne på ting, tid til å reflektere over ting. Dette var en modningsprosess hvor både mine livserfaringer og politierfaringer smeltet sammen. Slik kunne jeg bygge min erfaringsplattform; en menneskelig kompetanse, en fagkompetanse. Etter hvert som jeg ble kjent med meg selv, mine reaksjoner og mine styrker utviklet jeg et menneskesyn hvor målet i seg selv er å løse oppdragene sammen med dem det gjelder. Denne actiongreia er ikke min måte å

arbeide på. Jeg hadde blitt veldig overfladisk dersom det var mine tidligere forbilder som skulle prege mitt politiarbeid.

I politiarbeidet åpner betjenten opp for egen sårbarhet. Det vil si at når betjenten ser den andre stenger han ikke seg selv ute fra dette bildet. Som for eksempel politibetjenten som forteller om den gangen han fikk en ”guffen” følelse når han dro fra kvinnen som hadde blitt mishandlet. Hennes uttrykk brakte frem en fornemmelse for at han ikke var helt ferdig med oppdraget. Han var ferdig med politioppgavene, men på grunn av den ubehagelige følelsen drar han tilbake til kvinnen for å fullbyrde politiarbeidet.

I materialet ser jeg at betjenten ikke tar livets utfordringer for gitt. I intervjuene kaster han uoppfordret tanken tilbake på sitt eget liv. Han reflekterer over livssammenhengen han selv inngår i, hvilken situasjon han står i, eller kan komme til å stå i. Han sammenlikner seg med borgerne han møter, og han ser gjerne likheter mellom seg selv og den andre. Han erkjenner at hva han møter på jobb kan ramme ham selv. Innholdet i forstyrrede situasjoner er på et vis gjenkjennelig fra eget liv, eller noe han kan identifisere seg med. Vi husker betjenten som forteller om menneskene han møter i tjeneste som, relasjonelt og materielt, gjerne har mistet alt de har. Han fortsetter:

Jeg prøver nesten hver dag å ta meg selv i nakken og være takknemlig for det jeg har. Jeg har ikke noe problem med å se for meg at jeg kan miste alt jeg har og hvor fortvilt det ville gjort meg. Ut i fra dette er det ikke vrient å identifisere seg med folk som har mye mindre enn det jeg har. Det er vel egentlig lett å sette seg inn i situasjonen til disse menneskene og for polititjenesten er det helt nødvendig.

Når politibetjenten snakker ut fra sin erfaring om å møte andre mennesker, uttrykker han en forståelse og tålmodighet for at mennesker ikke alltid strekker til i livet. Denne utilstrekkeligheten kan han kjenne igjen fra eget liv, og denne erkjennelsen utgjør en helt nødvendig forutsetning for å utføre en dugelig polititjeneste. Når betjenten legger sin egen erfaring til grunn for forståelsen av situasjonen han møter, opplever han å nå frem til personen og dette gir ham mulighet til å utføre politiarbeidet på en dugelig måte. Betjentens livserfaring utgjør en betydningsfull dimensjon ved hans fortolkning av den andres situasjon. I denne studien vil ”å duge” innebære å se og å forstå den andre på en slik måte at håndteringen av mennesket blir etisk god. Følgelig kan det synes som om at det er et tett bånd mellom å forstå personen og betjentens forhold til seg selv som et menneske.

I lys av det jeg ovenfor har skrevet om ”fravær” av emosjoner kan vi fremsette en ny problemformulering: Å være på høyde med situasjonen – å være i stand til å håndtere arbeidsoppgavene med ”fravær” av emosjoner – *handler også om noe personlig.*

Makten

Vi kan si at å slå an tonen er betjentens inngangsport til den andre personen. Det er ikke alltid at betjenten finner tonen, og han kan også sette an en feil tone. Dersom en relasjon ikke etableres, øker både sannsynligheten for at betjenten må bruke fysisk makt mot den andre og at han vil oppleve oppdraget som mindre meningsfylt. Betjenten erfarer også at å være hensynstagende til stede har en grense:

Det er ikke slik at jeg bare gyver løs på vedkommende og bryter han ned i bakken. Ofte lar jeg han løse dette selv. Det er liksom min lille hemmelighet. Hvis jeg sier at han skal være med inn og han nekter, da vil jeg legge en hånd på skuldra hans eller ta han i albuen. Altså det som er den helt nederste grensen for det å bruke makt. Så ser jeg hvordan han reagerer på det. Blir han med er problemet løst. Hvis han sliter seg løs, gjør motstand og bryter, da er det han som har bestemt hvordan dette skal løses. Da går jeg et steg videre og da kan jeg kanskje ende opp med at jeg bryter han ned.

Å måtte bruke fysisk makt kan også være en dugelig måte å løse oppdraget på. Politiet tilkalles gjerne til situasjonen på grunn av deres myndighet til maktbruk, men enkelte betjenter erfarer at den samme makten kan gi dem opplevelse av maktesløshet (se innholdsanalyse og strukturanalysen om *å være i kamp*).

Fortellingene som viser politibetjentens oppmerksomhet mot den andre utfordrer synet på politiets formelle makt med hensyn til gjenopprettelse av samfunnsorden. En stor del av materialet viser, at betjenten strekker seg langt for å holde det fredelig slik at fysisk makt unngås. Med tanke på politiets funksjon som statens maktapparat gir det grunn til å stille spørsmål om det ikke nettopp er politiets formelle makt som bringer frem en form for underdanighet hos borgeren. Det vil si at borgeren ikke våger annet enn å ”spille på lag” med politibetjenten av frykt for sanksjoner. Betjenten erfarer at det ikke nødvendigvis er den formelle makten som bidrar til å løse oppdraget:

Det er jeg som fyller uniformen, det er jeg som fyller uniformen der og da. Når jeg blir sendt ut på oppdrag må jeg investere så mye mer enn den begrensede effekten uniformen har. Hvis jeg ikke er villig til å ause av meg selv er jeg bare kjøttvekt og en stillingskode som ledelsen sender ut på oppdrag. *Jeg* skal gjøre en forskjell.

Dette kan tyde på at den formelle makten utfordrer politibetjentens ønske om å være hensynstagende til stede da han erfarer at makten i seg selv ikke bidrar til å løse oppdraget. Politibetjentens fortellinger åpner imidlertid opp for spørsmålet om hva makt i politiet handler om når politibetjenten søker å være en dugelig politibetjent?

4.5.3 Å gjenopprette egen orden

Selv om betjenten går inn i oppdraget med ”fravær” av emosjoner, er han ikke ufølsom. Jeg mener at politibetjentens virksomhet *virker* inn på betjenten. Betjenten forteller om oppdrag hvor han kommer i uorden. Dette innebærer at han kan bli urolig, få en ”guffen” følelse, eller

føle seg skitten. Han merker rett og slett på kroppen at det er noe som ”skurrer” i han. Etter slike oppdrag er han ikke i overensstemmelse med seg selv, kan vi si. Dette tyder på at politibetjentens praksis virker inn på ham på en grunnleggende måte (se strukturanalysen om *å komme tilbake til egen verden*). Når betjenten rykkes ut av sin orden, beror dette på hans åpenhet i møte med den andre. Jeg ser ut fra politibetjentens erfaring at åpenheten har en dobbelthet i seg. Samtidig som betjenten må se personen for å gjenopprette vedkommendes orden, *rykkes* han ut av orden i egen praksis. Det handler ikke om psykologiske traumer, men en følelse av ikke å være på plass i seg selv.

Å være i relasjonen

Betjentens erfaringer dreier seg om at relasjonen han går inn i oppleves som meningsfull. Betjenten opplever at samtalen ikke bare er prat, tomt og uforpliktende snakk. Relasjonen betyr noe eksistensielt for han. Det er ikke nødvendigvis hva de prater om som gjør samtalen meningsfull, men *at* de prater sammen. Det er en relasjon hvor han føler seg forpliktet seg av noe.

Betjentens forhold til seg selv er ett annet aspekt ved gjenoprettelse av den gode orden. Når betjenten går inn i en oppgave og svarer på den, inkluderer han seg selv i svaret. Han opplever relasjonen som meningsfull fordi den setter ham ”på plass” i sin praksis. Man kan nok si at *i* relasjonen fullbyrdes oppgaven med å gjenopprette en forstyrret orden.

Å gjenopprette orden handler om å møte mennesker og situasjoner på en måte som sørger for at betjenten kommer på plass i sin egen verden. Det er imidlertid ikke alltid at betjenten har mulighet til å løse oppdraget i relasjon til den andre. I slike tilfeller har betjenten andre strategier for å komme tilbake til egen verden. For eksempel er uttrykket ”å vaske av seg vakta” et eksempel på dette. Relasjonen er betydningsfull først og fremst med hensyn til den andre, men det handler også om betjentens hensyn til seg selv. Dette kan høres egoistisk ut, men jeg mener det er grunn til å tro at betjenten tar ansvar for seg selv. Relasjonen er altså viktig med hensyn til betjentens forhold til seg selv, og erkjennelsen av hva det innebærer å være politi. Siden vi snakker om politiet kan dette virke noe snilt og tannløst. Politibetjentens fortelling viser at når relasjonen er opprettet kan betjenten gå i mot den andre. Det vil si formidle de juridiske beslutningene og foreta polisierne eller straffeprosessuelle inngrep som situasjonen krever, som for eksempel å kjøre til legevakten, anmeldelse, innbringelse, pågrepelse, osv. Betjentens erfaringer handler om at han ikke kan gå i mot før han har blitt møtt. Disse erfaringene åpner opp for refleksjon over menneskers mottakelse av hverandre

som en grunnleggende og fundamental praksis i etisk forstand, og som en betydningsfull praksis.

Språkets overskridende betydning i politiarbeid

I strukturanalysens hovedtema ”å være hensynstagende til stede” etablerer jeg en erkjennelse av at politibetjenten opplever seg selv som å være en person som kan være betydningsfull for andre. Slik sett har hovedtemaet en overskridende virkning. Det vil si at betjentens uttrykk (være hensynstagende til stede) overskrider det som blir uttrykt. Det overskridende handler om hva det vil si å være betydningsfull. Situasjonen som skal gjenopprettes viser hva politibetjentens rolle eller funksjon handler om. I korte trekk kan vi si at politibetjenten setter sin livserfaring på spill i relasjon med den andre. Betjenten sanser den andres situasjon først og fremst som konkret og partikulær, men ved å ta en omvei om seg selv er han i stand til å gjenkjenne den andres uttrykk som et subjektivt uttrykk. I lys av dette viser den andres sak seg som universell og allmennmenneskelig. Jeg forstår at politibetjentens hensynstagende tilstedeværelse ser ut til å overskride noe som vil gjelde for de fleste mennesker i de fleste situasjoner.

Betjentens fortellinger handler om å *virke i* et engasjerende og forpliktende språkfelleskap med borgere som av ulike grunner har falt utenfor fellesskapet, eller den gode orden. Fortellingene viser at politibetjenten samtidig skal *virke for* at samfunnsarenaen skal være en felles ordnet arena. Vi kan snakke om en god samfunnsordning. Dette innebærer at ordningen må gjenopprettes som en god og rett orden for alle, inkludert politibetjenten selv. Det er imidlertid ikke entydig og gitt hvordan samfunnsorden lar seg gjenopprette.

Å gjenopprette orden åpner opp for å forstå betydningen av språket, eller det språklige uttrykk som grunnlaget for opprettelse og gjenopprettelse av samfunnsorden.

4.5.4 Å gjenopprette samfunnsorden

Et samfunn dannes gjennom et kommunikasjonsfelleskap. De fleste mennesker søker å praktisere fellesskapet på en slik måte at ordningen oppleves å være i orden. Dette kan vi gjøre på ulike måter, formelt gjennom lover, regler, forskrifter, og uformelt som etterlevelse av normer, seder og skikker. Praktiseringen av fellesskapet dreier seg om makt og vitenskapelig kunnskap, og dette er en sosial og kulturell forståelse. Makten og kunnskapen som skal holde samfunnet sammen, er utviklet og utformet av mennesker. Følgelig er makt og kunnskap samfunnsskapte betingelser for vår tids samfunnsordning. I lys av dette kan vi si at vi lever i en samfunnsordning som er menneskeskapt, og politiet er i kraft av sin

institusjonelle og formelle makt og kunnskap satt til å håndheve samfunnsorden. Det jeg mener er at politiet tilkalles situasjoner fordi de har makt til å vite best hva en ordnet orden er. For eksempel sier en politibetjent følgende:

Det er min forpliktelse å gi uttrykk for et menneskesyn slik vi aller helst vil ha det. Det handler om å skille mellom rett og galt. I vår jobb setter vi mange begrensninger til folk. Vi er ute og prøver å holde folk som er på tur ut tilbake på den smale sti. Vi er ute og sanksjonerer og regulerer.

Dette sitatet viser at ikke bare er betjentene satt til å håndheve loven i kraft av sin makt og kunnskap, men at å gjenopprette orden også handler om å sette orden. Et betimelig spørsmål er hva som ligger til grunn for å sette en orden, når det ikke handler om betjentens private subjektivistiske oppfatning?

En naturlig gitt orden

Ordenspolitiets overordnede mål er å avverge eller stanse det eller de som er årsaken til at kommunikasjonsfellesskapet har brutt sammen. Videre er oppgaven å gjenopprette orden på en slik måte at kommunikasjonsfellesskapet kan fortsette i ordnede former. Det som er viktig for politibetjenten i denne studien er å utføre et politiarbeid som yter rettferdighet overfor mennesker og hendelser. Jeg mener at i dette materialet kommer det til syne at det ikke nødvendigvis handler om å gjenopprette en bestemt samfunnsordning. Det vil si en orden som er fortolket ut fra teoretiske begreper eller forståelse, eller den legale makten i seg selv. Den orden som politibetjenten søker, reflekteres nødvendigvis ikke i lovverket. Det er altså ikke den menneskeskapte ordningen som blir vektlagt når orden skal gjenoprettes.

Politibetjenten er opptatt av å gjenopprette en orden de erfarer som kaotisk, truet, forstyrret eller ødelagt. Dette er en opplevd orden som ikke er identisk med bestemte menneskeskapte ordninger. Vi kan si at den er naturlig gitt – det er en orden som gir seg selv i relasjon til den andre³⁴

En naturlig orden er ikke lett å se eller sette ord på. Det er ikke slik at betjenten kan redegjøre for, eller artikulere denne ordenen med et presist og nyansert språk. Ut fra materialet mitt er det rimelig å tenke at politibetjenten erfarer den naturlige orden når den kommer ut av balanse, er truet, eller settes ut av spill. Betjenten føler om han arbeider i overensstemmelse med ordenen eller ikke, slik som betjenten som dro fra en mishandlet kvinne og baby fortalte

³⁴ Jeg gjør et skille mellom begrepene *orden* og *ordning*. *Orden* viser til det som oppleves som naturskapt, mens *ordning* er begrepet for noe som er menneskeskapt. For ordens skyld; jeg mener ikke at man enten lever i et fellesskap som er menneskeskapt eller som bare er der i fundamental forstand. I denne sammenheng må det være et både og.

om. Han sa at han fikk en ”guffen følelse” da han kjørte tilbake til politistasjonen og satte hennes samboer i arresten. Når betjenten opplever å stå i en forstyrret orden, *vet* han på et vis hva en ordnet orden er. Jeg mener at dette er en orden som ikke bare er menneskeskapt og som dypest sett ikke kan være menneskeskapt, men som dog er en betingelsesløs forutsetning for en rettferdig og god samfunnsorden. Og dette er et etisk prosjekt: Når politibetjenten gjenoppretter eller befester orden, er det ikke først og fremst med utgangspunkt i den positive rett. Dette tyder på at betjenten gjenoppretter orden ut fra hva som er rett og galt i en livssammenheng.

Det er erfaringen med den gode orden som står på spill i politiarbeid. Det er erfaringen av den gode orden som setter betjentene på plass i sin verden, og som bidrar til at det dannes nye erfaringer. Den naturlige gitte orden står på spill når politibetjenten ikke møter den andre personen som er utsatt for en uorden. Betjenten erfarer det som ikke å lykkes helt med gjerningen, selv om oppdraget er avsluttet i juridisk og politisær forstand. Politiarbeidet er ikke fullbyrdet om betjenten ikke møter den relasjonelle utfordringen.

Politibetjenten forteller om hendelser som handler om dyptgripende eksistensielle tema knyttet til relasjonelle utfordringer. Materialet viser at utfordringene er der, men ikke som menneskeskapte ideer og vyer. Følgelig kan vi si at målet med å gjenopprette samfunnsorden ikke kan imøtekommes med samfunnsøkonomiens mål-middel tekning, eller gjennom en strategisk handling. Politibetjentenes fortellinger viser imidlertid at måltall, saksproduksjon, krav om effektivitet, teoretisk kunnskap og politimetoder gjør det vanskelig å se og ivareta den relasjonelle utfordringen som en oppgave i politiarbeid. Betjenten erfarer at utfordringene ikke lar seg erobre i kraft av den formelle makten politiet er gitt, og dette innebærer at utfordringene med å gjenopprette orden ikke er gitt i sin endelige form. Politiarbeid handler om at de relasjonelle utfordringene er naturlig gitt som betjenten naturlig må ta i mot.

4.5.5 Oppsummerende betraktninger

Å gjenopprette orden handler først og fremst om å være innstilt på å gjøre situasjonen til borgeren god igjen. Dette berører tema som rettferdighet, verdighet, hensynsfullhet, og spørsmål om hva som er rettferdig og urettferdig, moralsk og umoralsk, eller passende og upassende. Når samfunnsorden skal gjenopprettes, retter politiet oppmerksomheten ikke mot seg selv, men først og fremst mot den andre personen. I lys av dette er ”fravær” av emosjoner det som åpner opp for ivaretagelse av den andre personen, og dermed for at den gode og rettferdige ordenen skal tre i kraft.

Et samfunn dannes av et språkfelleskap. Politibetjentens praksis er en språklig virksomhet som handler om å sikre at vi fremdeles har et samfunn med sosiale bånd. Dette bringer frem en relasjonell utfordring, og den blir gjerne problematisert i sammenheng med de juridiske bestemmelsene betjenten må forholde seg til. Betjentens utfordring er å være på høyde med situasjonen i møte med sårbarhet uten å bli emosjonell, samtidig som han skal håndheve lov og orden. Innenfor denne virksomheten retter politibetjenten ikke en direkte oppmerksomhet mot brutte lover, anvendelse av lovhjemler, juridiske tolkninger og beslutninger. Materialet viser at politiarbeid ikke handler om å gjenopprette orden direkte ved loven og rettsregler.

Materialet viser at den naturlige orden er en utfordring i livet som gjør seg sterkt gjeldende i politipraksis, hvor spørsmål om den juridiske tolkning og politiets organisasjonsstyring også forpliktes på hva som er rett og galt, passende og upassende å gjøre med hensyn til å gjenopprette orden. Dette åpner opp for et dypt etisk spørsmål: Hvordan bekjempe det urette uten å gjøre urett selv?

5. EN TEORETISK REFLEKSJON: POLITIBETJENTEN OG HANS VERDEN

5.1 Politiarbeid og den tautologe ordning

Vi husker Aristoteles formaning i innledningen til denne avhandlingen (kapittel 1.2.3), om å finne frem til målet med en virksomhet for så å kunne si hvilken kunnskap som fører til dette målet. Hvilken kunnskap trenger legen for å frembringe sunnhet, skipsbyggeren for å bygge et skip, feltherren for å seire i slaget, forvalteren for å oppnå velstand?

Ville ikke så kjennskap til dette være av avgjørende betydning for vårt liv? Og ville vi ikke, som bueskyttere som har et siktemål, da bedre kunne treffe det rette. Hvis dette er så, bør vi prøve, i hvert fall i omriss, å bestemme hva dette mål kan være, og hva slags viten eller evne som har med det å gjøre. (Aristoteles Første bok, 2.).

Men hva er målet for politibetjentens virksomhet? Og hvilken kunnskap trenger han for å nå det?

Refleksjonene i den kritiske refleksjonen viser at politiarbeid handler om å komme på plass i sin egen praksis og erfare at man er på høyde med situasjonen og hva den krever. Dette forutsetter en opplevelse av en grunnleggende struktur i politibetjentens praksis. Betjenten erfarer en orden som han må være på plass i for å utføre et godt politiarbeid. I den kritiske refleksjonen belyste jeg blant annet sammenhengen mellom å være på høyde med situasjonen og ”fravær” av emosjoner når orden skal gjenopprettes. Jeg viser at betjentenes subjektive, private reaksjoner settes til siden for å kunne være i stand til å gjenopprette orden. I det følgende skal jeg forsøke å gå i dybden på dette temaet ut fra en fortelling om en hundefører. Spørsmålet jeg stiller er: Dersom det ikke er betjentens subjektivitet som har betydning, hva er det da som har betydning med hensyn til å gjenopprette orden?

5.1.1 Hundeførerens fortelling

Det er en tirsdag ettermiddag og jeg har møtt opp på politivakten for å gjennomføre feltobservasjon i politiets virksomhet. Denne vekten tilbringer jeg sammen med en hundefører og hans hund, Pia. Pia er til vanlig en kjær familiehund, men på jobb er hun en politihund med god nese. Denne dagen kjører politibetjenten patrulje uten sin makker, og vi er alene i politibilen. Jeg hadde på et tidligere tidspunkt fått kjennskap til at betjenten nylig hadde gjennomført et søk etter en savnet ung mann. Når vi satt i bilen fikk jeg anledning til å spørre hva han kunne fortelle fra dette søket. Han fortalte at søket finner sted et stykke utenfor byen.

Det er bare han og hunden på dette oppdraget. Søket er vanskelig på grunn av forholdene på bakken. Det nærmer seg vår og det er snø og barmark om hverandre innover skogen. De er omringet av mørket. Han går med lommelykten og lyser framfor seg, opp, ned, til siden og framover igjen. Hunden fører dem lengre og lengre inn i skogen til den stopper ved et tre, halser og logrer med halen. *Etter to og en halv time med snubling og skliing og ramling og banning i skogen fant jeg mannen.* Hundens markering ved treet får betjenten til å rette lysstrålen fra lykten opp på en kropp. *Det var en ung mann som hang etter et tau rundt halsen,* sier betjenten.

Den savnede er død, selvsagt. Jeg kunne bare forestille meg bildet hundeføreren måtte ha sett i mørket. Men hundeføreren forteller videre:

Den første tanken jeg hadde var å rose hunden. Gledesreaksjonen min var stor. Jeg ble hoppende glad. Jeg var glad det var ingen som så meg.

Nå blir jeg overrasket. Han beskriver en hoppende glede når han finner et menneske som henger død fra et tre, midt inne i skogen, i svarte natta. Hvilken glede kan det gi? Vil man ikke bli satt i en bestemt emosjonell stemning, overveldet av den dype tragedien, være trist og lei seg, samtidig som man kjenner på den uhyggelige følelsen jeg tror man får når man oppdager en død mann som henger fra et tre i mørket. Jeg har hørt at hengte mennesker gjerne har et skrekkinngytende ansiktsuttrykk. Ansiktet svulmer opp, det blir blått og virker rett og slett umenneskelig. *Ja, det var vel en psykologisk forsvarsmekanisme?*, spør jeg hundeføreren. *Nei,* svarer han i det samme mobiltelefonen ringer. Det er politivakta som sender oss ut på utrykning. Samtaletemaet byttes ut med tanker om hva som kan vente oss på neste oppdrag.

Jeg hadde ikke glemt samtalen om søket da jeg møter betjenten igjen i forbindelse med intervjuene til studien. Samtalen ble jo ikke avrundet ordentlig, og siden hadde min veileder utfordret meg på den psykologiske forklaring jeg hadde på gledesreaksjonen. Jeg refererer til den korte dialogen vi hadde i politibilen og spør om han kan fortelle mer fra søket.

Klart at det er en tragedie etter vanlig tenkemåte. Men samtidig var det en fantastisk opplevelse fordi det var jo dette jeg var ute etter. Jeg var ute etter å finne fyren. Jeg var bløt og kald, hadde plagdes og plutselig fant jeg han. Reaksjonen handlet om en tilfredsstillelse. Etter å ha holdt på i mange timer med en oppgave opplevde jeg at med utholdenhet i søkstenkning og systematikk fikk jeg faktisk løst det jeg holder på med. Oppgaven min var ikke å analysere hvorfor han nappet seg et tau og gikk og hengte seg. Oppgaven min var å finne han slik at de pårørende skulle få fred og fordragelighet og slippe å gå rundt og være redd. I det bildet der var jobben min gjort. Derfor er jeg ikke interessert i å analysere hva som gikk galt for mannen eller å forholde meg emosjonelt til hendelsen. Det betyr ikke at jeg er en følelsesløs eller kynisk type. Men det er et annet program. Men det må sies at jeg gjør ikke dette når det er andre folk til stede, knapt nok mot egne kolleger. Det er klart at en slik gledesreaksjon er i et etisk grenseland for hva jeg kan gjøre mot døde mennesker. En slik reaksjon vil kreve forklaring om hundeoppdragelse og læringsprinsipper. Det har jeg ikke tid til å utdype under oppdraget. Men det

er viktig å belønne hunden når han finner døde mennesker slik at vi er mer kvalifisert til å hjelpe neste familie som kommer i samme situasjon. For den situasjonen vil komme. Det er bare et spørsmål om tid.³⁵

Politibetjenten forteller at han er ikke ufølsom eller kynisk. Men dette er et ”annet program”, mener han. Hva kan et ”annet program” handle om i politiets praksis?

I den første feltsamtalen jeg hadde med hundeføreren i politibilen, retter jeg et ensidig fokus på politibetjenten. Når jeg spør om gleden er en psykologisk forsvarsmekanisme, er dette spørsmålet egentlig et intuitivt svar på min forforståelse. Jeg forsøker å psykologisere gledesreaksjonen³⁶. I følge filosof Jakob Meløe vil et slikt ensidig fokus ikke være det beste utgangspunktet om vi ønsker å forstå det andre gjør. Hans tese er at: ”Hvis du ikke forstår det den andre gjør, rett ikke blikket (bare) mot aktøren. Peil inn det sted aktøren ser fra. Og rett ditt blikk mot det aktøren retter sitt blikk mot” (Meløe 1997, s. 338)

Når jeg følger Meløes oppfordring, ser jeg at hundeføreren retter blikket mot hunden sin. Han forteller at hunden har gjort en god jobb. Men jeg trenger å få utdypet denne virksomheten ytterligere, og tar derfor på nytt kontakt med hundeføreren. Jeg spør om han kan fortelle hva som er viktig med akkurat *dette* søket.

Hunden

Hundeføreren fortalte meg at han har kunnskap om hunder generelt og sporhunder spesielt, om hundeoppdragelse og læringsprinsipper (– basert på hundepsykologisk atferdsteori, vil jeg tro). Han har kunnskaper om hvordan en sporhund skal trenes med hensyn til å utvikle sporhundens nødvendige ferdigheter, og hvordan disse skal opprettholdes for at hunden ikke skal glemme det den har lært. Det er imidlertid ikke nok å ha kunnskaper om dette. Dersom ekvipasjen skal lykkes, må de i tillegg ha gode ferdigheter med hensyn til å utføre søket. Bak et vellykket søk ligger det derfor mange hundre treningstimer. Treningspraksisen handler om å lete etter gjenstander, eller levende mennesker i naturen og i store bygg. Treningen handler om konsentrasjon, repetisjon, tålmodighet, frustrasjon, glede og ros til hunden. Mye ros til hunden. Hunder er som mennesker, de trenger å oppleve imøtekommenhet, kjærlighet og anerkjennelse for å være motivert til å lære, yte og prestere. Hunden lærer nettopp av ros når han utfører oppgaven riktig.

³⁵ Jeg siterer hundeføreren ordrett.

³⁶ Her avslørte jeg en manglende forståelse for politibetjentens reaksjon og handling. Jeg burde nok forstått at svaret var farget av min bakgrunn som lærer i psykologi, som jeg var på denne tiden. Om man stiller seg utenfor hundeførerens fortelling og betrakter den, kan reaksjonen virke både ufølsom og noe forskrudd. Nettopp derfor er det betimelig å stille spørsmål om oppgavene i praksis kan være en *psykisk* utfordring for betjenten. Blant annet fordi det er en stor utfordring å rykke ut på oppdrag, innstille seg på hva man kan møte og oppdage at virkeligheten ikke er slik man forestilte seg den skulle være (jf. strukturanalysens overordnede tema: Å gå inn i en oppgave).

Hundeføreren forteller at å gå søk etter en savnet person er en virksomhet som består av ulike delhandlinger hvor hunden har en viktig funksjon. Dette søket var et svært vanskelig søk fordi mennesket de lette etter døde et sted i skogen, og det kunne han med sikkerhet ikke vite noe om på forhånd. Politibetjenten fortalte at i samme øyeblikk som et menneske tar sitt siste åndedrag vil personens lukt endre seg. Et dødt menneske utskiller ikke samme lukt som et levende menneske. Under et søk vil dette skape utfordringer for hunden, og bekymringer for hundeføreren, fordi når hunden søker etter et menneske, er det lukten til et levende menneske den konsentrerer seg om. Derfor er det alltid en mulighet for at den ”sporer forbi” et lik. Selv om liket ser ut som et menneske, vil det ikke lukte som et menneske. Hunden kan derfor ignorere ”objektet”, og løpe ivrig videre. En annen ting hunden kan gjøre når han finner lik, er å halse (som den skal). Hunden, som er vant med å finne levende mennesker, *forventer* å få respons fra ”objektet” fordi en savnet person, både under trening og i det virkelige liv, gjerne uttrykker glede når han blir funnet. Men med et dødt menneske uteblir naturlig nok den forventede responsen, og dette kan skremme hunden. Hundens reaksjon kan være å bite i liket eller i verste fall kan hunden gå til et stygt angrep på liket.

Dersom hundeføreren ikke gir ros når hunden gjør en god jobb, kan en slik neglisjering føre til at læringsprosessen stagnerer, og motivasjonen for å konsentrere seg under søk forsvinner. Det kan få alvorlige følger for ekvipasjens neste søk. Sporhunden skiller selvsagt ikke mellom å trene, eller å være på jobb. Som vi skjønner er det en spesiell utfordring å spore opp mennesker som døde på sporruten, fordi ekvipasjen av praktiske årsaker aldri har mulighet til å øve på slike situasjoner, samt at slike oppdrag ikke inntreffer ofte. Erfaringen med å spore opp lik kan kun gjøres når ekvipasjen er på jobb, når det virkelig gjelder. Derfor blir et slikt oppdrag både jobb og øvelse på samme tid.

La meg kort oppsummere fortellingen. Når hundeføreren går inn i et søk, gir han hunden en kommando. Hunden settes i spormodus. I stummende mørke og vanskelig terreng forfølger hunden lukten fra et levende menneske. Den sporer imidlertid opp et dødt menneske som har en annen lukt. Hunden stopper ved liket, halser og venter rolig på hundeføreren som kommer rett bak. Hunden gjør alt korrekt, og resultatet er et vellykket søk. Denne situasjonen ga dermed hundefører en sjelden mulighet til å trene på god søk-atferd. Hundeføreren forteller at alle søk er å anse som en handling som kan kvalifisere ekvipasjen til å hjelpe neste familie som kommer i samme situasjon. Derfor gir hundeføreren genuin ros til sporhunden. Dette er en viktig del av hundeførerens nødvendige teoretiske kunnskaper om å gå søk, og gjennom

erfaring er disse kunnskapene embodied (integrert) i hundeførerens kropp. Kunnskapen kommer til uttrykk i handlingen.

5.1.2 Å gå inn i en oppgave

Når politibetjenten handler, er han en aktør i en virksomhet. Og aktør er han bare innenfor sin virksomhet som politibetjent, i motsetning til å være politimann av yrke, noe han også er når han ikke er på jobb (se Meløe 1997, s. 337). ”Aktøren” skriver Meløe, ”er definert ved det han (hun) gjør” (ibid.). For å forstå hva som er viktig i en virksomhet må vi forsøke å forstå virksomhetens verden med aktørens blikk. Det vil si at vi må se på hva aktøren gjør når han går inn i en virksomhet. Vi må bruke ”de begreper som hører den verden til som aktøren handler innenfor” (ibid., s. 342). Meløes prakseologi er en teori om hvordan redskaper, ting og objekter i en virksomhet står i et internt forhold til hverandre. Denne sammenbundetheten i en praksis betegner Meløe som *tautolog*.³⁷ Han beskriver dette som ”et stykke handlingsgrammatikk” (Meløe 1997, 337/338). Han skriver: ”Hvis du setter garn, gjør du det fra en båt, på sjøen, på en plass der du regner med at det vil være fisk, etc. Du lar båten gå med sakte fart, og hvis det er vind, setter du mot vinden, etc.” (ibid., s. 338). Til handlingen hører det med en aktør og en verden. ”Aktørens verden er den ordningen av natur, teknologi, andre aktører, regelverk, etc, aktøren opererer innenfor eller med hensyn på” (ibid.).

La oss se nærmere på hvordan Meløe forstår en ordning. I *Aktøren og hans verden* (se Meløe 1973) skriver Meløe om vedhuggeren og hva han gjør når han hugger ved. Jeg forstår Meløe slik at den tautologe sammenhengen skaper virksomhetens mening og orden for vedhuggeren. La oss se nærmere på en vedhuggers praksis slik Meløe presenterer den. Vedhuggeren er praksisens tautologe *subjekt*. Det er han som utfører handlingene, eller setter i gang handlingene. Siden det tautologe subjektet ”er inkarnert i det mennesket som utfører operasjonen” (Meløe 1973, s. 138) betegner Meløe vedhuggeren også som aktøren. Aktøren får sin identitet fra vedhogsthandlingene (ibid.). Aktøren og det tautologe subjektet er intimt forbundet med hverandre. Meløes grunnleggende skjema for en praksishandling er: ”X opererer på Y”. Her står X for aktøren og Y markerer X’s objekt. La oss gå tilbake til vedhuggeren: Vedhuggerens praksis er å hugge ved, ”mens gjenstanden for operasjonen er den vedkubben han er i ferd med å kløve” (Meløe 1973, s. 135). Vedkubben er dermed den tautologe *gjenstanden* til det å hugge ved. Det tautologe *redskapet* er vedhuggerens øks. Et

³⁷ Tauto betyr *det samme*; *logos* er et grunnord i gresk som kan bety lære, ord, prinsipp. Et utsagn som ”Alle ungarer er ugifte” kalles en tautologi, siden ungarer betyr ugift mann (slik at utsagnet blir innlysende sant). En tautolog ordning vil være en ordning der elementene i ordningen er indre forbundet med hverandre, slik at den som kjenner ordningen (slik for eksempel aktøren forutsettes å gjøre) kan gjenkjenne hele ordningen ut fra ethvert av dens elementer.

redskap kan kun defineres som et *tautologisk* redskap dersom operasjonen ikke kan eksistere uten redskapet. Redskapet må altså stå internt til operasjonen (Meløe 1973, s. 133). Aktøren kan omforme vedkubben (gjenstanden) eller flytte på den, enten med bare nevene eller med redskapet (Meløe 1973, s. 135) I fremstillingen til Meløe analyseres en praktisk operasjon med konkrete materialer (øks og ved). Analysen viser hvordan virksomheten har en bestemt ordning, en tautolog ordning, hvor det tautologe subjektet og de tautologe objekter står i et bestemt forhold til hverandre.

Hundeføreren som et tautologt subjekt

Hva om vi bytter ut vedhuggeren med hundeføreren? La oss se hvordan ”å gå søk” kan analyseres ved hjelp av Meløes begreper. Meløe oppfordrer oss til å rette blikket mot det som aktøren retter blikket mot, og vi har allerede sagt at dette er hunden. Hvilken funksjon har så hunden i søksarbeidet? Først av alt må vi slå fast at i en søkspraksis er en hund ikke bare et dyr med fire bein og en hale. Den er selvsagt noe mer. På grunn av sine sporferdigheter har hunden en helt bestemt plass og funksjon i dette bestemte politiarbeidet. Den har sin egen eksistens innenfor praksisen, kan man si. Sammen med hundeføreren utgjør de en bestemt og godkjent ekvipasje i politiets virksomhet. Han som fører hunden, ikke politibetjenten eller Per, men *hundeføreren* er praksishandlingens (”å gå søk”) tautologe subjekt (se Meløe 1973, s. 138). Vi kan si at det tautologe subjektet er inkarnert i mennesket som utfører handlingen (altså aktøren). Hundeføreren forteller at dette innebærer at han ikke kan byttes ut med en annen hundefører, og sporhunden Pia kan ikke erstattes med en annen sporhund.³⁸

Hundeføreren forteller at det var hunden som fant den savnede mannen. Vi kan derfor ledes til å tro at sporhunden er hundeførers arbeidsverktøy (redskap), slik øksen er for vedhuggeren. Men slik er det ikke. Sporhunden identifiserer jeg som aktørens tautologe *legeme*. Den er en ”forlengelse” av hundeføreren. Dette innebærer at aktøren opererer *med* hunden. Hunden er dermed en del av aktørens legeme. Hunden transformeres fra familiehund til sporhund når hundeføreren setter den i spormodus. Dette gjør han ved hjelp av bestemte kommando-ord som hunden har lært seg betydningen av. Hundeførerens kommando-ord omformer altså hunden til en sporhund og er derfor handlingens tautologe *redskap*.

³⁸ Hundeføreren kan ikke byttes ut med en annen hundefører, selv om vedkommende er en like kyndig aktør. Og Pia kan ikke byttes ut med en annen sporhund, selv om den like godt oppfyller forventningene til en god sporhund.

Så vidt jeg vet har alle hunderaser en ekstrem luktesans. Å gå søk er en trent ferdighet i å konsentrere seg om en bestemt lukt, som i dette tilfellet vil være menneskelukt. Det kan være mange ulike lukter i terrenget. Hundeføreren må under søket oppmuntre hunden til å følge menneskesporet slik at hunden ikke blir forstyrret av andre interessante lukter, eller mister motivasjonen av andre årsaker. For ekvipasjen som gjennomfører søket, blir det *lukten* av den savnede personen som er handlingens tautologe gjenstand.

En praksishandling foregår i et bestemt rom, på et sted, eller i et bestemt landskap som utgjør praksishandlingens eget rom, sted eller landskap, og Meløe kaller det *det tautologe landskap* (se Meløe 1973, s. 137). I denne fortellingen er skogen handlingens tautologe landskap. Hundeføreren beskriver landskapet som ufremkommelig. Det er tidvis snø og bar bakke om hverandre, terrenget er ujevnt og det er småbarskog og kratt. Mørket gjør det vanskelig å se. I dette landskapet er ekvipasjens oppgave å finne en savnet ung mann.

Landskapet er viktig, fordi det er det som bestemmer handlingens identitet, sier Meløe. Hva kan han mene med dette? Vel, forestill deg at vi fjerner sporhunden fra fortellingen. Da står vi igjen med en politibetjent som vandrer omkring i skogen uten noen konkrete holdepunkter eller koordinater med hensyn til hvor den savnede har gått. Dersom hundeføreren var uten hunden sin, ville han neppe funnet frem til den savnede, i alle fall ikke like raskt som han gjorde. I så fall ville det være ved en tilfeldighet og med en god porsjon flaks, vil jeg mene. I dette landskap er det absolutt nødvendig med en sporhund. Forestill deg for øvrig en sporhund i det samme terrenget, men nå uten hundeføreren. Da kan vi se en hund som løper omkring, stopper og snuser på interessante lukter i skogen, men uten noen konkrete holdepunkter for hva han søker etter. I dette naturlandskapet er ekvipasjen helt og holdent nødvendig for oppgaven.

5.1.3 Polioppdragets beskaffenhet

Når politibetjenten går inn i et oppdrag som handler om å søke etter en savnet person, begir han seg inn i situasjonen som hundefører (tautologt subjekt). Han får sin identitet som hundefører nettopp fra virksomhetens tautologe redskap (kommando og ros), tautologe legeme (sporhunden), den tautologe gjenstanden (menneskelukt), og det tautologe landskapet (skogen). Disse begrepene viser hvordan tingene i søksvirksomheten henger naturlig, innbyrdes sammen. De er en del av et hele: å gå søk innebærer å operere slik at de tautologe elementene "finner" hverandre med hensyn til deres rette sammenheng, slik at oppdraget løses. Dette poenget er så selvsagt og innlysende at vi, eller hundeføreren, neppe tenker over

det. Virksomheten å gå søk er i bunn og grunn naturlig gitt. Slik politibetjenten forteller det, slik må det også være.

I lys av Meløes teori kan vi si at betjentens kunnskaper om søksvirksomhet og oppmerksomhet mot hunden, er viktige former for kunnskap som samlet sett bidrar til å konstituere virksomhetens tautologe sammenheng. Det er den tautologe ordning som konstituerer virksomhetens meningssammenheng som en god og hensiktsmessig ordning. Det kunne blitt kaos og krise om hundeevipasjen ikke gjorde jobben sin på den rette måten.

Omverden

Det er mulig å tenke at hundeføreren har et instrumentelt forhold til søket. Om vi stiller oss utenfor handlingen, kan den selvsagt forstås i lys av en mål-middel modell. Tanken kan falle oss inn fordi utførelsen av søket virker så teknisk og pragmatisk. Hundeføreren har en plan og et mål for søket, og han har gode tekniske kunnskaper om hvordan han kan nå målet. Det kan synes som om kunnskapen er et instrument som hundeføreren tar i bruk. Gleden kan da forstås som en betinget respons (i tråd med behavioristisk atferdspsykologi), og på samme tid som et uttrykk for en subjektivistisk lystfølelse av å ha lyktes. Det kan skape et inntrykk av søket som en formålsrasjonell praksis. Men selv om betjenten sier at det ”handler om en tilfredsstillende”, skal vi ikke her komme i fare for å foreta det som Skjervheim kaller ”det instrumentalistiske mistaket” (se Skjervheim, 2002)³⁹. Det instrumentalistiske mistaket kan oppstå som følge av at vi ikke forstår skillet mellom *pragmatiske* og *praktiske handlinger*:

Pragmatiske handlinger eller tekniske handlingar der ein har eit mål, og i tillegg ein kalkyle, basert på meir eller mindre godt verifisert eksperimentell kunnskap, som gjev retningslinjer for korleis ein kan nå målet. Pragmatiske handlingar er vellukka når ein på denne måten når det målet ein har sett seg. Praktiske handlinger er derimot handlingar i det sosiale feltet, der rettesnora er ålmenngyldige normer (ibid, s. 134).

Betjentens fortelling handler om å nå målet han har satt seg, men vår forståelse av fortellingen blir overfladisk, og mister det vesentlige av syne hvis den bare oppfattes som en fortelling om måloppnåelse. Først og fremst kaster fortellingen lys over virksomhetens indre logikk, dens praktisk og sosialt ordnede sammenheng. Det er vel neppe formålsrasjonaliteten i seg selv som fører betjenten lenger og lenger inn i skogen, men snarere et ønske om å oppfylle forventninger til politiet og gjøre en god jobb i henhold til praktiske og sosiale normer.

³⁹ Skjervheim (2002) skriver om det instrumentalistiske mistaket i lys av Aristoteles poiesis og praxis-begreper. Jamført med Aristoteles' skille mellom poiesis og praxis, gjør Skjervheim et lignende skille mellom pragmatiske og praktiske handlinger.

Som aktør i politiets virksomhet står betjenten allerede i et bestemt forhold til samfunnet, og betjentens erfaring av å lykkes med oppgaven må derfor sees i en større sammenheng. Når hundeføreren gir sporhunden kommando-ord og hunden snuser seg systematisk frem til liket, opererer ekvipasjen med *hensyn på en verden*. Å gå søk er en praksis situert i en *verden*. Leser vi videre i hundeførerens fortelling forstår vi at selve søket gjennom skogen bare er en del av hundeførerens virksomhet. For at virksomheten skal gi mening trenger vi ”mer verden for å gi *poeng* til det [aktøren] gjør” (Meløe 1997, s. 341). Den verden en [aktør] handler med hensyn på er innlemmet i den verden [aktøren] handler innenfor (ibid.). Det vil si at søket inngår i en større verdenssammenheng – en omverden. Og igjen, la oss tenke på hundeføreren. Poenget med å gå søk er å lete etter en *savnet* person. At en person er savnet impliserer at noen savner, mest sannsynlig vil disse være nær familie og/eller venner. Dersom ingen savner ham, blir han heller ikke meldt savnet hos politiet.⁴⁰ Å gå søk er innlemmet i en verden bestående av bestemte bekymrede mennesker som er kommet i en kritisk livssituasjon hvor redselen for å ha mistet noen er sterkt nærværende. Menneskene som savner utgjør hundeførerens omverden. Vi kan si at pårørende generelt gir ”mer poeng” til hundeførerens strevsomme søk. Han gjør det med omtanke for pårørende. Hundeføreren forteller også: ”Målet er å finne mannen slik at de pårørende skal få fred og fordragelighet.” Gledesreaksjonen inngår i en betydningssammenheng og danner praksisens mening. Den konstituerer dermed en bestemt orden i politibetjentens praksis.

Gledesreaksjon som det meningsfulle tautologe elementet

Nå som jeg har forsøkt å forstå handlingen innenfra, det vil si fra hundeførerens posisjon, kan vi se nærmere på hundeførerens gledesreaksjon. I dette bilde kommer det til syne at hundeførerens gledesuttrykk ikke er en psykologisk forsvarsreaksjon, men en praktisk handling frembrakt av en bestemt indre logisk sammenheng.⁴¹ I et helhetlig perspektiv kan vi si at gledesuttrykket rett og slett er et passende svar på hva situasjonen spør etter. Det vil si at det henger tett sammen med de andre handlingene i søket. Det fullbyrder den tautologe strukturen.

Den tautologe strukturen handler også om å se ut over den partikulære situasjonen.

Hundeføreren forteller: ”Det er viktig å belønne hunden når han finner døde mennesker slik at

⁴⁰ I politiets terminologi vil det hete en ”savnet person”. En ”savnet person” må forstås som ”en person som andre savner”. Å omskrive det slik viser at en savnet person ikke er en avgrenset og isolert ting, men et menneske som inngår i fellesskap med andre, og viss fraværenhet er nærværende.

⁴¹ Dersom en politibetjent fant liket uten hund og ga uttrykk for den samme intense gleden, stiller saken seg svært annerledes, vil jeg si.

vi er mer kvalifisert til å hjelpe neste familie som kommer i samme situasjon. For den situasjonen vil komme. Det er bare et spørsmål om tid.”

Her berører hundeføreren det som Meløe betegner som ”den tautologe posisjon”. Meløe skriver: ”Poenget med én operasjon, f. eks. å lage et redskap, eller kjøpe det, eller å hente det, kan være å etablere den tautologe posisjon for en annen operasjon” (Meløe 1973, s. 142). I denne sammenheng ser vi at gledesuttrykket bidrar til å konstituere oppgaven (”å gå søk”) også for fremtiden: ”Det er slik vi skal gjøre arbeidet neste gang vi finner en død person”, sier politibetjenten. I det hele tatt viser studien min at politibetjentene ofte er rettet mot hvordan de kan klare neste oppdrag bedre.

Når hundeføreren lykkes med det han gjør, konstitueres også meningssammenhengen for han som aktør. Dette krever imidlertid at han gjør oppgaven han er satt til å gjøre på den rette måten, det vil si på en dugelig måte.

Med hjelp av Meløes tanker har jeg vist at praksishandlinger underligger en form for *sakstvang*. Sakstvangen fremstår som en indre tvang i kraft av den naturlige, tautologe sammenhengen i blant annet søksvirksomheten. Det innebærer at politibetjenten bindes opp i en iboende logikk hvor omverden utgjør en vesentlig dimensjon.

Når betjenten forteller ut fra sin erfaring om å gå søk, uttrykker han en praktisk kunnskap om betydningen av å lykkes i oppgaven. Som vi allerede har sett, betjentens praktiske handlinger (for eksempel gledesuttrykket) må artikuleres og forstås i sammenheng med hans innstilling til omverden. Gleden som en *følelse* er ikke det egentlige poenget for hundeføreren. I lys av dette kan vi forstå hundeførerens glede, ikke som en lykkefølelse, men som uttrykk for en meningskonstituerende praksishandling som også handler om kunnskap om den verden politibetjenten handler i. Politibetjenten skiller ikke mellom sin (aktør)verden og den verden han handler i. Aktørens ”kunnskap om det han selv gjør [går] på tvers av det skillet” (Meløe 1973, s. 141). Det er en viten som springer ut fra praksis selv. I det som følger vil jeg vise hvordan ordenstjeneste utøves i ulike tautologiske rom som får betydning for politibetjentens forståelse for sitt politiarbeid.

Ovenfor har jeg reflektert over politibetjentens verden som aktør – som tautologt subjekt i en virksomhet. (I et annet samfunn er det kanskje ikke politibetjenten som går søk). Men poenget er: Når hundeføreren går søk med hunden, begir han seg inn i en tautolog ordning som konstituerer søket (eller virksomheten) som god. (Dette betyr ikke ”bare god” eller ”perfekt”.)

Det gjelder å se hva som står på spill i virksomheten, hva som ikke må mangle, og hva som er viktigst eller vesentlig i virksomheten. (Når dette ikke er på plass, merker man det og savner det).

Denne fortellingen handler om å gjenopprette orden. Når hundeføreren finner den savnede mannen, er dette et godt utført arbeid som har bidratt til at samfunnsorden er gjenopprettet.

Det er nettopp dette arbeidet som samfunnet har gitt hundeføreren mandat til å utføre.

Betjenten ser også for seg at de pårørendes ”orden” eller livssituasjon til en viss grad gjenoprettes når de får den savnede tilbake – selv om han er død. Nå kan de iallfall slippe usikkerheten med hensyn til hvor han er, og kanskje klarer de å gripe tak i sorgarbeidet.

Endelig handler dette vellykkede søket om å gjenopprette orden i hundeførerens praksis. Når den savnede er funnet, kan han gå ut av oppgaven å vite at han gjorde det han skulle gjøre som politi.

5.2 *Politiarbeid som en naturlig bevegelse*

Politibetjenten begir seg inn i en virksomhet, en praksis, der han opplever det som viktig å gjenopprette, eller befeste orden. Som vi har sett handler politiarbeid om en grunnleggende sammenheng mellom ulike former for orden: Samfunnsorden, den andres orden og egen orden. Politiets virksomhet er i stor grad kulturell gitt, men min studie peker på at det vesentlige, det som står på spill i politiets praksis, synes å være naturlig gitt.

I lys av min musikkerfaring ser jeg at politiets virksomhet er en analogi til å spille musikk. Akkurat som politiarbeid har musikken en egen indre sammenheng. Dette oppdaget jeg da jeg, parallelt med å skrive den kritiske refleksjonen, fikk spilletimer hos en erfaren cellist. Cellolæreren utfordret meg til å ta i mot musikken, og erfaringen min handler om at jeg gir meg inn i, og blir delaktig i en naturlig bevegelse. I det som følger vil jeg vise hvordan jeg erfarer analogien mellom politiarbeid og cellospill.

5.2.1 *Å slå an tonen*

Jeg har aldri spilt musikk før. Men nå har jeg spilt cello i ett år. Nylig fikk jeg en ny cellolærer. På vår første spilletime ber cellolæreren meg å spille en marsj av Bach. Jeg har spilt stykket mye det siste halve året og føler meg fortrolig med grepene. Jeg setter meg til rette på stolen, det vil si litt frempå setet, setter førstefinger der som jeg tror E-tonen i første posisjon befinner seg på D-strengen, legger cellobuen klar på D-strengen, teller opp, drar buen over strengen og spiller stykket til ende. Den erfarne cellisten mener nok det er overveldende mye å gripe tak i når det gjelder spillingen, vil jeg tro. Det første han imidlertid gjør er å få meg til å rette mitt blikk mot stykket jeg spiller: *Det er en marsj!*, sier han og peker på notearkets tittel. Der står det ”March in D”. *Du må spille det bestemt!*, sier han og demonstrerer dette på sin cello. *Prøv på nytt. Denne gangen, ikke la buen ligge klar på strengen, men hold den ved siden av kroppen din på høyre side. Tenk at det er en marsj; du må bruke hele buen, dra buen fra frosch til spiss, spiss til frosch, bestemt. Nå, lukk øynene, trekk pusten dypt, tell opp, før så buen mot strengen, og i dét du svinger den bestemt utover – slik bokseren svinger armen mot motstanderen, puster du ut. Da setter du tonen for marsjen,* avslutter han.⁴² I de neste påfølgende dagene og ukene følger jeg hans beskrivelse. Det som en gang var et kjent stykke for meg, forvandles gradvis til et nytt stykke. Det høres banalt ut, *men det nye stykket blir en marsj!* Hvordan dette erfares kommer jeg tilbake til senere i teksten.

⁴² Min cellolærer heter Stig Valberg.

Musikk har paralleller til ordenstjeneste. Man kan tenke seg at et politioppdrag er som et musikkstykke, det inneholder ulike temaer. Noen ganger er det en marsj, hvor man må være bestemt:

Det var en utlending som hadde rasert sosialkontoret, han hadde slått i stykker alt og skulle ta livet av folk der inne. Jeg kommer inn i rommet i uniform, og går bestemt rett bort til han. Jeg tar han i handa og presenterer meg for han.

Andre ganger er det en grave⁴³, en tragedie hvor man må være medfølende og nær:

Jeg fikk meldingen i det jeg avsluttet vekten min, men ble sendt bort til familien for å prate med dem. Foreldrene hentet ungen selv opp av vannet og la han i garasjen. Jeg tilbrakte hele ettermiddagen sammen med familien, og pratet med dem. Jeg var sammen med dem på ulykkesstedet og i forbindelse med undersøkelsene av barnet. Jeg var egentlig bare til stede. Jeg hadde ingen politioppgaver å gjøre. Bare det at jeg var der og brukte kvelden på det, betydde enormt mye for dem. De ønsket ikke å sitte alene. Jeg bare var til stede. Det gikk lang tid før presten kommer og jeg var også til stede mens han var der.

Og atter andre ganger er politioppdraget et preludium, innledningen til et større, menneskelig drama:

Når jeg ser at du er skitten, fæl på håret og bløt på klærne, da tørker jeg håret ditt, kåpen din og vasker bort tårene dine. Jeg bruker ikke mye energi på å analysere hvorfor du griner, men vil gjerne hjelpe deg der du er nå... Når vi har brukt ventetiden på legevakten til å tørke tårer og sårene, går du inn til legen. Han har en helt anna oppgave med hensyn til sin pasient. Han skal pirke i hovednerven for å finne ut hva som har ført deg opp i uføret i kveld. Han pirker i mye større spørsmål og problemstillinger. Politiet, vi glatter ut på overflaten, vi plastrer skrubbsåret som svir og når vi har noe som ligner på en gjenopprettet normaltilstand er det tid for å gå inn til legen. Da skal du stupe ned i elendigheta igjen. Når legen pirker langt ned i barndom og oppvekst er det klart at det blir verre.

Sitatene ovenfor illustrerer to viktige og allmenngyldige forhold ved god kommunikasjon. De viser at betjentene uttrykker forståelse for hva situasjonen spør etter. Hva er temaet i oppdraget? Sitatene viser også at betjentene på et vis forstår hva svaret bør være. Det vil si hvilken tone som skal settes, og hvordan tonen bør settes. Poenget mitt er at lik et musikkstykke vil et politioppdrag alltid fordre en bestemt tone og takt av betjenten. Når et menneske er i uorden, handler det gjerne om et eller flere livstemaer som står på spill. Betjenten må sette tonen med omtanke for dette. Den kritiske refleksjonen viser at betjentens erfaringer handler om at når han slår an en bestemt tone – som treffer temaet – åpner han samtidig opp for det som oppgaven menneskelig sett gjelder.

5.2.2 Å fortolke et livsuttrykk

Jeg har i strukturanalysen og den kritiske refleksjonen, vist at når betjenten går inn i en oppgave, møter han et menneskelig tema. Vi har sett at betjenten setter en tone som gjerne treffer. Hva er det å finne tonen i relasjonen?

⁴³ Grave er musikk fra barokktiden som er langsam og sørgmodig.

Først la meg gå til et annet aspekt ved min musikkerfaring som kan tjene som et analogt eksempel med hensyn til dette spørsmålet. En stor del av celloundervisningen går med til å fortolke musikkstykker. Musikkstykker har en historie. De er sin egen historie, kan vi si. Det er ingen forutsetning, men dersom jeg ønsker å spille stykket med historisk bevissthet, er det ikke tilstrekkelig å lese notearket og sette i gang spillet (slik jeg på et vis gjorde med marsjen). Jeg må sette stykket inn i den tidssammenhengen det ble komponert innenfor. Er det Bach jeg spiller kan jeg forestille meg ballsalene i barokktiden. På denne tiden gjaldt det høye parykker med lange korketrekkerer, pudder og stive ”marengskjoler”. Et slikt bilde hjelper meg til å gjenskape stykkets historiske uttrykk: I de raske partiene spretter jeg lett med buen over strengene (og lager kruseduller eller korketrekkerer), mens på de mer langsomme stedene vil jeg la cellobuen hvile tungt på strengen. Det handler om å forestille seg musikkens historie – uten å ha levd i den bestemte historiske tiden, levd komponistens bestemte liv eller studert hans psyke, for den saks skyld – for å gi musikken et liv.

Dersom mitt formål er å reprodusere stykket korrekt og autentisk, er det helt nødvendig å forstå tidsepoken stykket ble komponert innenfor og kanskje også spille på viola de gamba, barokktidens celloer med tarmstrenger: *Men da kan det fort bli dødt*, sier cellolæreren min. *Det viktigste er at musikken lever, at den taler til oss i dag*, avslutter han. Musikk må skape en bevegelse som taler til oss i dag. Den bør ikke være en kopi av originalen, men den må erfares autentisk og nåtidig på samme tid. Som jeg allerede nevnte ovenfor har musikk en historie, men den spilles gjerne ut i fra et samtidsperspektiv. Cellolæreren er inne på et vesentlig poeng som vi kan også finne i Gadamer's tekst om ”horisontsammensmeltning”. Gadamer sier at en tekst eller et kunstnerisk uttrykk ikke må reduseres til kun kultur og tradisjon. Uttrykket må tale til oss i dag. (Dette utdypes i kapittel 6.)

Den erfarne politibetjenten er også innstilt på å forstå den andre personens situasjon. Han må nødvendigvis fortolke det som møter han. En politibetjent fortalte under intervjuet om en jente som hadde et desperat ønske om å dø. Hun har flere ganger tatt seg opp til det høyeste punktet på bybroen og stått på kanten til å hoppe ut. Betjenten kjenner til deler av hennes historie og han har møtt henne på brua mange ganger i slike situasjoner. Han fortalte at han ikke kan forstå jentas desperate kamp mot livet og at han ikke har teoretiske kunnskaper som kan forklare hennes psyke, og som kan direkte hjelpe ham med å hindre henne i å hoppe. Betjenten sa imidlertid at han kan forstå at hun har det forferdelig vondt og han understreket at han må tørre å ta i jenta og si: *Jeg skjønner at du har det vanskelig nå og jeg synes ikke at*

det er lurt av deg å klatre over brua her. Jeg skjønner at du har mer i hodet ditt enn hva jeg kan fatte.⁴⁴ Men jeg kan ikke gjøre noe med det. Jeg ønsker ikke at du skal hoppe.

Slik prater han jenta bort fra ønsket om å hoppe fra brua denne gangen. Jeg tror ikke at det handler så mye om hva han sier med ord, men hva han uttrykker. Uten å utlevere seg for mye, uttrykker han åpenhet omkring hva han kan gjøre som politi. Han forteller at han har sine begrensninger med hensyn til å hjelpe henne til å finne livsmot og livsglede. Dette handler om ikke å avvise henne. Tvert i mot, han fornemmer at hun uttrykker noe og han våger seg frempå med hensyn til hva uttrykket hennes handler om. Når han erkjenner at han ikke forstår hennes psykiske tilstand, men ser at hun har det vanskelig, tar han jenta på alvor. I intervjuet fortalte han at han må forstå jenta på en annen måte enn hva han tror profesjonelt hjelpepersonell kan gjøre (det vil si på den vitenskapelige måten).⁴⁵ Det er altså ikke personens private psyke han forsøker å fortolke. Han ignorerer ikke hennes psykiske tilstand, men han forholder seg til den uten å forsøke å analysere eller lete etter psyko-sosiale forklaringer på hva dette grunner i.

I forsøket på å nå frem til jenta er betjenten orientert mot det han forstår jenta uttrykker ”der og da”. Hvordan han tilnærmer seg situasjonen, hva han sier og gjør vil bero på hvordan han erfarer jenta når hun står på toppen av brua. Samtidig forstår han at hennes psykiske tilstand ikke startet i det øyeblikket jenta tok seg opp på brua. Jentas historie vil neppe være over i det hun komme ned fra brua, men poenget er å kunne forstå jenta ”i dag” for å kunne gi henne en ny start, nye fremtidsutsikter. Hvis så, har han lykket i oppgaven sin, kan vi si.

Politibetjenten fortelling viser at hans oppgave er å forholde seg til jenta i den sammenheng og livssituasjon hun er i. Han må forstå hva hun uttrykker, og ut i fra dette sette tonen for temaet. Det gjør han nødvendigvis ikke gjennom hva han sier lingvistisk sett, men hva han språklig sett uttrykker. Han frembringer et livsuttrykk når han forteller at han må være ærlig og at han må tørre å ta i henne. Jeg vil tro at i situasjonen på brua uttrykker språket hans medmenneskelighet og at han opplever seg forpliktet av noe. Vi kan si at det er liv i uttrykket hans eller at det er liv i hans tone. Politibetjenten må gjøre seg fortolkninger for å finne tonen, men det som er avgjørende er at han er kallet inn i tonen, han er kallet inn i et tema. Det

⁴⁴ Utsagnet om ”å ikke kunne fatte” tolker jeg som en opplevelse av mangel på vitenskapelig kunnskap som kan hjelpe til med å forklare, eller avdekke jentas psyke.

⁴⁵ Nå mener ikke jeg å si at profesjonelt hjelpepersonell ikke bryr seg om sine pasienter. Poenget er hva forståelsen beror på.

avgjørende er da ikke å vite med hodet hva det handler om, men å finne inn i en bevegelse ut fra sitt inntrykk (som er kallet frem av jentas uttrykk).

Å treffe tonen

Tonene på en cello har en helt bestemt posisjon på celloens hals og det er en bestemt avstand mellom hver tone. Det er opp til syv posisjoner på en cello. Øverst på celloens hals er første posisjon, deretter kommer andre, tredje posisjon osv. Det er ytterst nødvendig å vite hvor første posisjon befinner seg da denne danner basen for de andre posisjonene. Det vil si at dersom cellisten ikke treffer tonen i første posisjon – han kan sette fingeren for høyt eller for lavt – vil han også bomme på de andre tonene.

Min erfaring med cellospilling er at det ikke alltid er like lett å finne eller sette fingeren akkurat der hvor tonen befinner seg. Selv den anerkjente cellisten Pablo Casals har en gang sagt at han starter hver morgen en øvelse for å finne D på C strengen. *”It gets easier, but it’s never certain”*⁴⁶, forteller han. Politibetjenten kan heller aldri vite med sikkerhet hva temaet er, og hvordan tonen skal settes. Men det synes som i likhet med Casals, at betjenten blir tryggere i sin erfaring med å sette tonen jo mer erfaren han er.

Det kan tyde på at erfaringen av å fortolke et livsuttrykk bidrar til å treffe tonen, og når betjenten treffer tonen, er det i bunn og grunn en hendelse som inntreffer på bakgrunn av passende fortolkning. Vi kan vel si at på den ene siden tolker betjenten, men på den andre siden er det en kjerne i tematikken som må tale til ham. Et tema har en invitasjon som betjenten må ta i mot. Men hva er det med invitasjonen som gjør at betjenten tar i mot den? Hva erfarer betjenten når han finner tonen?

5.2.3 Å komme inn i bevegelsen

Betjentens innstilling med hensyn til å fortolke et uttrykk kan sammenliknes med en cellists innstilling til musikkstykket han spiller. Som jeg nevnte ovenfor spiller cellisten gjerne stykker som er komponert for flere hundre år siden. Det er imidlertid ingen mennesker som har hørt opptak av for eksempel Bach selv. Derfor er det ingen som vet med sikkerhet hvordan han spilte sine kjente cellosuiter. Til tross for at alle musikkstykker har en rytme, faste svingninger og puls som er stykkets ”sanne karakter”, har musikkstykker ingen objektiv mening som musikeren kan reprodusere korrekt. Det er cellistens oppgave å finne stykkets sanne karakter. Dette gjør han ved å gå i dialog med stykkets tema. Denne dialogen handler blant annet å *føle* seg frem. Cellisten må spille stykket slik han kjenner det. Cellolæreren sier

⁴⁶ Vera Mattlin Jiji 2007, s. 67.

at jeg må selv føle hva som skjer i stykket, hvordan tonen går, og når vi spiller duetter må jeg føle hvordan rytmen mellom stemmene må være. *Dette er noe som man bare kan kjenne på kroppen*, sier cellolæreren. *Men hva skal jeg kjenne etter, spør jeg? Du kjenner om det er en overensstemmelse mellom det du spiller og slik du spiller det*, svarer den erfarne cellisten.

Denne overensstemmelsen er nok den samme overensstemmelsen som jeg skriver om i innledningen når jeg forteller hvordan det oppleves å treffe temaet når jeg foreleser. Da er det som hvert ord inviterer til det neste, og overensstemmelsen handler om å fornemme en indre sammenheng i det jeg gjør og hvordan jeg gjør det.

Oppmerksomhetsrommet

Overensstemmelsen handler altså om en følelse eller fornemmelse i erfaringen. For å komme til denne følelsen må jeg åpne opp for musikken og la den tale til meg. Jeg må finne overensstemmelsen mellom hva stykket handler om og hvordan jeg spiller det. I denne sammenheng er åpenhet et viktig begrep, og vi har sett flere eksempler på å være åpen i betjentens fortellinger. La meg her trekke frem en liten hendelse som jeg skriver om i strukturanalysen og som kan bidra til å illustrere dette nærmere. En politipatrulje rykket ut til en husbråksituasjon i en liten familie. Etter en kort prat besluttet patruljen å ta den mannlige samboeren til kvinnen med seg i arresten. Han fortalte at han så på kvinnen i det de forlot leiligheten med mannen mellom seg. I et kort øyeblikk fanget han blikket hennes og han blir berørt av uttrykket hennes. Dette øyeblikket kan vi si var et oppmerksomhetsrom hvor lot han hennes uttrykk få tale til han. Når han ikke møtte, eller besvarte kvinnens uttrykk, erfarte han å bli rykket ut av sin sammenheng eller orden. Han beskrev dette som å kjenne på en ”guffen” følelse. Når samboeren ble satt bak lås og slå og oppdraget er ferdig, opplevde betjenten like fullt at arbeidet var ufullendt. Denne følelsen ga ham kraft til å dra tilbake til kvinnen for å samtale med henne.

Jeg forstår det slik at den ubehagelige følelsen som betjenten fortalte om handler om en uoverensstemmelse mellom håndteringen av oppdraget, og hans erfaring av dette. Det er en uoverensstemmelse i betjenten fordi det er noe som mangler i politioppdraget. I denne studien viser materialet at det er sjelden det er politisaken i seg selv som står på spill.⁴⁷ Det står noe på

⁴⁷ Denne påstanden treffer kanskje ikke helt, eller kan misforstås. La meg nyansere dette noe. Politisaken står på spill på en indirekte måte, kan man si. Den beste veien til å løse politisaken, er imidlertid først og fremst å ivareta mennesket det gjelder. Dersom man ikke ivaretar mennesket, kan det hende at politisaken ikke blir løst eller ”ryddet opp i”. Sånn sett, står jo politisaken, det vil si å gjenopprette orden i et samfunnsperspektiv, også på spill.

spill i menneskelig forstand, og dette kan betjenten erfare når han er oppmerksom på den andres uttrykk.

Forholdet mellom det spesielle og det allmenne

Jeg beskrev at min cellolærer lærer meg å sette tonen. Dette handler ikke bare om at jeg trykker på rett sted på strengen med venstre hånd. Det handler like mye om hva jeg gjør med buen.⁴⁸ Mens venstre hånd avgjør om jeg spiller rent eller falskt, er det cellobuen i høyre hånd som gir tonen liv og samtidig bringer frem et livsuttrykk. Man kan tenke seg at hver tone har en fødsel (sette strengen i sving), et liv (la bevegelsen flyte av seg selv) og en død (la tonen bli svakere og dø hen mot slutten). Dette er essensen i hvert buestrøk. Å spille cello handler om både å spille ut i fra et allment aspekt; å gi hver tone et liv, samt å tolke det bestemte temaet som musikeren er utfordret på: Hva handler *dette* livet om i et allment perspektiv?

Her presser det seg frem en sammenheng som vi har berørt flere ganger tidligere. Hva er det som betinger at tonen treffer? Nå er det tid for å presentere den hermeneutiske utfordringen politibetjenten står overfor. Det er forholdet mellom det allmenne og det spesielle. Før jeg belyser dette forholdet nærmere vil jeg understreke at det er to måter vi kan fortolke en handling (eller en hendelse, tekst, et musikkstykke) på. Det ene er at vi kan subsumere handlingen under en generell regel. Vi kan for eksempel si om en handling er ulovlig dersom den oppfyller bestemte krav innenfor en juridisk regel. Å subsumere er å følge en bestemt metode som krever at vi er ubevegelige og utelukker våre følelser. Det handler snarere om å være objektiv. Den andre måten er å se det allmenne i det konkrete. Dette krever ingen bestemt metode med bestemte fortolkningsregler, men forutsetter at vi lar oss bevege og at følelsene er med. Den svenske filosofen og dikteren Hans Larsson (1892/1997) skriver om dette som en form for intuisjon. Han innleder boken *Intuition*, med en beskrivelse av det intuitive blikket som den høyeste viten et menneske kan ha:

Ty det synes vara en karakter som alltid förenar sig med det intuitiva vetandet, att det är åtföljdt af känsla och stämning; even for Spinoza, den kalla tankenes man, är dette vetandet af tredje ordningen själens yttersta åtrå och dess salighet. Och det finnes filosofer, för hvilka det högste kunnskapsorganet rent af sammanfaller med känslan, liksom det för det allmänna medvetandet står så, som om känslan, i det hon med sin långtan pekar hän emot i vårt väsen rotade behof, också i vissa fall instinktivt kan vägleda oss, där tanken står still (Larsson 1892/1997, s. 6).

⁴⁸ Cellobuen har samme funksjon som sporhunden i fortellingen om hundeføreren. Jeg skrev at sporhunden er det tautologe legeme. Den er en forlengelse av hundeføreren, rett og slett. Slik er det også med cellobuen. Cellisten må være fortrolig med buen i sin hånd på en slik måte at han opplever den som en forlengelse av armen sin. Armen og buen skal være en integrert enhet. Cellolæreren sier at buen skal ha samme følsomhet med strengen som gitaristens fingrer på gitarstrengen.

Men hvordan spiller følelsene inn, hvordan veileder de betjenten når han ser det allmenne i det konkrete? Jeg vil belyse dette med et nytt eksempel fra min feltobservasjon hvor jeg deltok på en patrulje ut på oppdrag. Politiet skulle hente Normann som ikke hadde møtt opp til soning, og tar seg inn i et hus hvor de tror han oppholder seg:

Plutselig oppdaget en ung mann at politiet stod i døren. Spontant kastet han i fra seg en liten pakke. En av betjentene så dette, fant pakken og åpnet den. Pakken inneholdt amfetamin. Mot slutten av oppdraget overhørte jeg en samtale mellom betjenten og den unge mannen. Mannen erkjente at stoffet tilhørte ham og til dette svarte betjenten: *Jeg ville gjort det samme som deg.* Uttalelsen refererte til forsøket på å kvitte seg med stoffet.

Vi kan kanskje bli rystet over at betjenten bekrefter mannens handling for å skjule noe for politiet. Men jeg forstår det ikke slik. Uttalelsen peker mot et allment menneskelig tema: frykt for å bli ”tatt på fersken”. Jeg tenker at betjenten kjente igjen denne følelsen og at hans kommentar er et uttrykk for dette. Vi kan erfare at vi blir skamfulle når noen tar oss på fersk gjerning, enten det er med handa i honningkrukken, for å ha overtrådt fartsgrensen, eller for å være i besittelse av narkotika. Vi kan oppleve ikke å strekke til som mennesker. Skamfølelsen kan bli forsterket når det er politiet som oppdager oss, fordi politiet representerer en form for høyere orden. (Å kjenne igjen et livstema, vil jeg komme tilbake til i kapittel 5.4.)

Når politibetjenten rykker ut på et oppdrag og møter situasjoner og mennesker, krever det at han setter tonen for et allment tema. Selv om vi har sett flere eksempler på dette i mitt datamateriale, kan vi ikke gå ut ifra at det alltid er like lett å se temaet som gjør seg gjeldende. Slik er det også med cellisten når han får et nytt musikkstykke. Han ser ikke umiddelbart av notearket hva som er stykkets tema. Dette må han føle og kjenne seg frem til – og han må spille stykket flere ganger. La meg forklare ved å gå tilbake til marsjen av Bach. Etter hvert som jeg øver opplever jeg, glimtvis, denne meningen når jeg spiller marsjen. Det skjer noe med meg. En ting er at dette bestemte ”marsjuttrykket” hadde jeg aldri før laget, en annen ting er at etter hvert som jeg forestiller meg at jeg marsjerer (noe som ikke er den store utfordringen ettersom jeg i barneårene marsjerte foran skolekorpset som drillpike) opplever jeg å være med i marsjen. Når jeg åpner opp for marsjen som en bestemt korpsmarsj, spiller jeg stykket med hele meg. Det er ikke bare fingrene, buen og handleddet som er i bevegelse. Det er vanskelig å formulere dette, men jeg er i en bevegelse: Jeg er marsjen; jeg er på innsiden av musikken – selv om jeg mangler den erfarne cellistens erfaring. Akkurat slik jeg er i marsjen, erfarer betjenten å være i det livstemaet han møter på oppdrag.

Når politibetjenten setter tonen i overensstemmelse med et allment tema, er det fordi han åpner han opp for menneskes uttrykk. Han lar det få gjøre inntrykk på seg selv. Denne bevegelsen forutsetter at betjenten er i stand til å kjenne igjen konkrete hendelser, handlinger og reaksjoner som allment menneskelige. I denne studien fremkommer det at det som betjenten møter på oppdraget, kjenner han igjen fra sitt eget liv, ikke som betjent, men som menneske. Vi kan si at gjenkjennelsen gir en gjenklang, en resonans til politibetjentens eget liv. Ut fra dette bruker han sin livserfaring til å kaste lys over situasjonen. Han engasjeres i hendelsen med et personlig utgangspunkt som er betinget av åpenhet mot den andre og seg selv. Han deltar i et allmennmenneskelig tema, og det er åpenheten mot dette som fører betjenten på innsiden av en forstyrret orden.

5.2.4 Å stå utenfor den menneskelige saken

Det er klart at jeg oftest tar livet av tonen. *Da høres tonen ut som en flyalarm*, sier cellisten usjenert til meg. Dens hensikt er å vikle folk opp og gjøre dem redde. Flyalarmen skal gjøre borgerne oppmerksomme på en fare slik at de kommer seg i sikkerhet. En slik tone uttrykker ikke liv, men er en skrekkinngytende tone som stenger av for den andre. Den gir ikke den andre personen plass, men skaper redsel og angst. "Flyalarmen" har derfor ingen fullbyrdet bevegelse som cellolæreren min kan ta i mot og være i.

Det er ikke så lett å spille cello. Og det er heller ikke så lett å se, eller fornemme mennesket, fortolke dets uttrykk og sette tonen som slår an for temaet. En politibetjent fortalte: "Det som er vanskelig å skjønne er at ingen situasjoner har en fasit. Det er alltid flere sider ved alle saker, og ingen sak er svart/hvit. Det meste er grått."

I dette sitatet påpeker betjenten at det kan være lett å møte en situasjon som man på forhånd har bestemt håndteringen av. Det er lett å kategorisere og trekke en forhastet konklusjon med hensyn til hva (politi)saken gjelder. Da står imidlertid betjenten også i fare for å kategorisere personen han møter. Kategoriene hentes gjerne fra jussens benevnelser på hvilken status man kan ha i en sak: Gjerningsmann, mistenkt, siktet, offer, vitne, samt sosiale merkelapper som narkoman, alkoholiker, barnevernsbarn. Om betjenten forholder seg først og fremst til kategoriene – og utøver oppgaven sin som politi i lys av disse, eventuelt de juridiske bestemmelsene som kan være aktuelle å anvende i den bestemte situasjonen – er betjenten ikke opptatt av det menneskelige livstemaet, men hva politisaken gjelder.

Denne studien viser at det er betjentens åpenhet mot sine levde erfaringer som muliggjør et oppmerksomhetsrom hvor den andre personen får komme til uttrykk, først og fremst som et

menneske, ikke som en juridisk/polisiær kategori.⁴⁹ Når betjenten har sett og møtt den andre personen som et menneske, er han i bedre stand til å bedømme hva politisaken handler om. Da står han også i en bedre posisjon til å gå inn i de andre politioppgavene som tjenesten krever og utføre disse uten fysisk maktbruk.

I skrivende stund har jeg fått en ny (den tredje) cellolærer. På hennes timer skal jeg lære å spille *på* cello! Vi terper på den samme takten om og om igjen. Det er ikke takten i seg selv som er viktig. Den er bare et middel for å kunne øve på fingersettingen. Hos den nye cellolæreren min spiller min høyre og venstre hånd *på* cello. Det er ikke lenger *jeg* som spiller cello.⁵⁰ Det kunne egentlig vært hvem som helst som spilte på celloen. Det virker ikke som at det har noen betydning at det er jeg som spiller. Fokuset på grepene, fingersettingen, fører til at jeg opplever å være utenfor musikken. Da er jeg også utenfor meg selv, merker jeg. Denne erfaringen fortolker jeg analogt til virkningen av betjentens raske kategoriseringer og når han konkluderer for raskt. Når betjenten kun fokuserer på politisaken, kan han erfare at han er utenfor orden i sin egen praksis.

Oppsummering

På mange måter kan vi si at både betjenten og cellisten deltar i et språkfelleskap, enten det er i fellesskap med en komponists uttrykk, eller en borgers uttrykk. Når politibetjenten går inn i en relasjon, må han gjøre en passende fortolkning av hva han møter. Han tar i mot menneskets uttrykk og lar det få gjøre inntrykk på ham. Ved å åpne opp for uttrykket vekkes en resonans til eget liv og erfaringer. Politibetjenten blir berørt og i kraft av sin berørthet slår han an en tone som fører ham inn i den forstyrrede orden. Dette er den samme bevegelsen som musikere, ja selv amatører kan erfare når de spiller musikk. Fortolkningen krever at betjenten har en oppmerksomhet for det menneskelige temaet personen uttrykker. For å kunne fornemme hva uttrykket uttrykker må det treffe noe hos betjenten. Han må kjenne det på kroppen, på et vis. Å være oppmerksom på at personen har et liv som må få komme til uttrykk, er nødvendig om politibetjenten ikke skal stå utenfor politioppgavet.

⁴⁹ Det er ikke uvanlig å omtale folk med juridiske kategorier eller paragrafer. I forbindelse med mine feltobservasjoner opplevde jeg at politifolk omtalte mennesker som paragraf, for eksempel kunne betjenten over sambandet, si følgende til vaktstjefen: ”Nå kommer vi inn med paragraf 9”. Dekryptert betyr dette at politiet var på vei til arresten for å innbringe en beruset person.

⁵⁰ La meg nansere dette bildet. Det er selvfølgelig forskjell på å lære seg cellospill, som er et håndverk, og politiarbeid som er en profesjon. Å lære seg håndverket cellospill er primært individbasert. Det er selvsagt viktig å finne tonene, og dette krever terping på skalaer til de ”sitter i kroppen”. I cellospill kan vi ikke se bort fra metoder for innøving av tekniske ferdigheter. Men å utøve håndverket er også en form for dialog. Dialogene kan ha ulike former: Dialogen med musikkstykket, og/eller dialogen med medmusikanter, og/eller dialog med publikum.

5.2.5 Forståelse er en hendelse

Dersom cellisten ønsker å komme bedre til stykkets sanne karakter, og erfare en orden eller harmoni mellom det han spiller og slik han spiller det, krever dette en holdning om at musikkstykker har et liv som må komme til uttrykk gjennom cellisten selv. Vi har sett at den genuine fortolkningen av en situasjon, samt forståelsen for politiets oppgave starter i betjentens livserfaring. Studien viser at oppmerksomhet mot egen livserfaring bringer frem en forståelse som rett og slett bidrar til å åpne opp for den andre personen. Det gjør betjenten i stand til å bringe frem en gjenklang i lys av noe kjent; hva det vil si å være et menneske. Resonansen handler om en innsikt i livets sårbarhet. I seg selv finner betjenten en grunnleggende innsikt i hva det innebærer å være et menneske i en kritisk og sårbar livssituasjon. Det er en form for menneskekunnskap som fremmer en holdning og gir ham en retning når han går inn i oppgaven å gjenopprette orden. Den setter ham i en bestemt beredskap for å være hensynstagende til stede i samtalen med den andre. Dette tyder på at betjentens forståelse for hvordan det er å være i den andres sko, gjør ham i stand til å slå an tonen slik at han kommer på innsiden av forstyrrelsen. Men dette er ikke noe som kan direkte læres og det er heller ingen mekanisk handling. Når betjenten setter tonen rett, er det en hendelse som inntreffer. Vi kan si at forståelsen er en hendelse (se Gadamer 1960/2010). Vi kan skille mellom å la noe hende, og å handle regelstyrt hvor vi har kontroll på alt. Politibetjenten i denne studien forteller om hendelser hvor han lar noe få lov til å hende. I møtet med den andre får noe hende og i slike situasjoner er betjenten i en bevegelse hvor han ikke forsøker å gjøre noen bestemte grep for å få, eller ha kontroll på situasjonen.

Forståelsen for hva som står på spill bringes til torgs av betjentens livserfaringer og hans erfaringer av dette. Det er en erfaring som handler om at det er noe som gjør seg gjeldende på innsiden som det vil være ille å begå urett mot. Når betjenten ikke er oppmerksom på det menneskelige temaet som utspiller seg på et oppdrag, og samtidig erfarer at situasjonen krever at han må løse oppdraget, kan betjenten trå forkjært inn i oppgaven. Av og til må politiet gripe inn raskt. Når de griper inn kan situasjonen være slik at det er ingen vei tilbake. Da er politibetjenten i en situasjon hvor han bare må tro på at han gjør det som er rett å gjøre. Cellolæreren erfarer det samme når han spiller en (solo)konsert. Han forteller at når han sitter på scenen må han tro på at måten han spiller musikken på er den eneste rette måten å spille stykket på. Han kan aldri begynne å tvile på dette, fordi dette vil kunne svekke fremføringen. Han må vite at han kan dette. Når handlingen utføres er det ut fra en sikker kunnskap, kan vi si.

Jeg skrev tidligere at cellisten må finne musikkstykkets sanne karakter. Dette gjør han gjennom å øve på stykket. Når cellisten fremfører stykket for andre, har han nok funnet frem til stykkets sanne karakter. Betjenten kan imidlertid sjelden gjøre rede for på forhånd hva som vil være oppdragets sanne karakter fordi ingen situasjoner er lik og en situasjon kan skifte brått. Vi husker politibetjenten som rykket ut til familien som trengte hjelp med sin datter på 15 år. Med politiet og hele familien samlet inne i stua, kaster hun en blomsterpotte mot sin søster. Politibetjenten fortalte at han reagerte instinktivt med å gripe tak i henne, legger henne i gulvet, sette handjern på jenta og plasserer henne i politibilen. Det hele skjedde fort og betjenten rakk ikke å tenke over handlingen. Han hadde ingen kvaler i ettertid om måten han håndterte dette opptrinnet på. Sånn måtte det bli på dette oppdraget. Men oppdraget var ikke løst; alt var ikke kommet i orden til tross for betjentens resolute handling. Hendelsen berørte flere mennesker. Lillebroren på 11 år hadde vært til stede og sett hva som hendte. Han hadde blitt redd, og derfor spurte mora om betjenten kunne prate med gutten. Betjenten fortalte at da han ble oppmerksom på dette, var han glad for at han fikk muligheten til å møte gutten.

I likhet med cellisten må betjenten tro han er på rett vei når han står i oppdraget, men han trenger ikke å være det. Han kan gjøre en uopprettelig feil. Hendelsen ovenfor viser at ikke alle oppdrag gir betjenten mulighet til å erfare at den sanne og gode ordning står på spill. Denne erfaringen er imidlertid viktig å erfare, fordi den kan bli bestemmende for hva betjenten vil erfare neste gang noe står på spill. Det er erfaringen i seg selv som er viktig. Fortellingen ovenfor viser at når betjenten får muligheten til å samtale med gutten, erfarer han at til tross for at veien han tok inn i oppdraget var i overensstemmelse med egen forståelse av hva politiet skal gjøre i farefulle situasjoner – likevel ikke var i overensstemmelse med hva som var oppdragets sanne karakter, fordi lillebroren og familien var også en del av oppdraget og blitt berørt av politibetjentens handling. Når betjenten får muligheten til å samtale med gutten, blir han bevisst på hva som stod på spill med hensyn til oppdragets sanne karakter. Dette er også en forståelse utledet av en hendelse som berørte politibetjenten.

5.2.6 Politiarbeidets naturlige orden gis som en erfaring

Jeg har fortalt om mine spede, enkle erfaringer med cellospilling og primært hvordan jeg lærer å spille cellomusikk som skal uttrykke et tema. Her lærer jeg noe om musikk som tilsynelatende også kan gjelde livet, og som absolutt kan betraktes som et etisk anliggende. Jeg fortalte om hvordan min cellolærer lærer meg å sette en tone (føde en tone), samt å gi tonen et liv og en død. Dette gjøres gjennom en bestemt bueteknikk. Teknisk sett kan man lære seg å sette en tone i sving. Men når jeg skal spille duetter sammen med cellolæreren er

det ikke tilstrekkelig å bare kunne teknikken. Det er en utfordring å holde det fastlagte tempoet når lengden på notene er ulike for våre stemmer. Når cellolærerens rytme går på tvers av mitt tempo eller rytme, vippes jeg av pinnen. Jeg forsøker å telle taktene, men kommer fort ut av det når de består av punkterte noter og sekstendelsnoter. Jeg anstrenger meg for å holde rytmen, men det er vanskelig når alt dette skjer på samme tid. Cellisten sier at jeg må lytte oppmerksomt på hans stemme, jeg må *føle* musikken på kroppen, jeg må *kjenne* hvor jeg skal spille min stemme. Men det er så vanskelig for jeg lytter sånn til meg selv. Spilte jeg falskt? Traff jeg tonen? Cellolærer krever at vi tar den samme takten om og om igjen. Til slutt sier jeg at jeg vil øve hjemme og alene på duetten. Men han poengterer at det nytter ikke å øve alene på musikkens harmoni. *Du kan ikke øve på harmoni*, sier han til meg, og fortsetter: *fordi harmoni er ingen teknisk sak*. Jeg må altså spille sammen med en annen musiker for å bli i stand til å finne musikkstykkets samhandling og struktur – dets sanne karakter. *Den er der et sted*, sier han, *inni deg selv, og den kan du kun finne i samhandlingen*. – *Så vi tar takten en gang til nå....*

Musikk har en naturlig orden, kan man si. Musikkens naturlige orden kan man ikke lære seg på andre måter enn å lytte til den andres stemme. Den finner vi sammen med andre og i oss selv. Det vil si at vi ikke kan lese oss til dette, vi kan ikke kopiere andres spill eller væremåte. Av andre vil vi, om vi åpner opp for det, få et inntrykk av hva det handler om. Men da må vi gi den andres stemme en plass.

Musikkens naturlige orden finner jeg ikke bare i meg selv, men i fellesskap med cellolæreren. Når jeg spiller duetter er det nettopp denne orden som står på spill i min erfaring. Jeg blir for opptatt av mitt eget spill og jeg stenger dermed ute cellolærerens stemme. Det innebærer at jeg enten er for sent ute, eller for tidlig inn i takten. Om jeg treffer, er det bare flaks. Men dette er ikke det verste, tenker jeg. Det verste er at jeg så opptatt av mitt eget spill at jeg faktisk ikke fornemmer at jeg er i uoverensstemmelse med andrestemmen. Jeg er så selvopptatt at jeg ikke hører disharmonien i vårt samspill som er forårsaket av meg.

På samme måte som musikk har en egen orden og harmoni, kan vi si at politiarbeid også har en egen naturlig orden. Det er ikke en bestemt orden, og det er ikke gitt hva denne orden skal være. Det er noe som bare er der og som har sin opprinnelse fra noe annet enn menneskene selv. Det virker som at dette er en orden vi ikke kan skape med teknisk eller (vitenskaps)teoretisk rasjonalitet. Vi kan ikke lese oss til en slik kunnskap eller innsikt, og vi har ikke makt til å kontrollere den. Det er en dimensjon ved livet som vi ikke kan gripe

empirisk og utarbeide definisjoner på. Studien viser at denne orden finner betjenten inni seg selv og sammen med den andre. Den må erfares, men selv i erfaringen er den uttalt eller taus. Denne ordenen er like fullt en grunnstruktur ved livet, og betjenten utøver sin praksis i erfaringen av denne orden.

Ut fra dette kan vi si at politiarbeid handler om å finne det konkrete oppdragets sanne karakter, slik som det er å spille et musikkstykke. Men dette kan best gjøres mens han er på veien i selve oppdraget. Denne veien er ikke endelig gitt, og kommer ikke i en bestemt form. Siden det heller ikke er noe som betjenten direkte leter etter, kan han heller ikke *finne* dets sanne karakter. Det handler om å være åpen for det. Da kan betjenten merke om han selv er i overensstemmelse med dets sanne karakter, eller er kommet ut av det. Det er kanskje bedre å si at det er erfaringens sanne karakter betjenten kan finne?

5.2.7 Oppsummering

Når politibetjenten rykker ut på oppdrag, rykker han ut til en forstyrret orden. Det er noe som er i uoverensstemmelse hos den andre personen. Betjenten kommer med andre ord ikke inn i en perfekt harmoni, men ofte kommer han inn i en kaotisk orden. Temaene hos den andre personen spilles gjerne i utakt. Det er selvsagt en større utfordring å sette tonen når stykket allerede er i utakt. Her har betjenten samme utfordring som cellolæreren. Politibetjenten skal også ta i mot en tone og må derfor stille seg i lytteposisjon, slik som cellolæreren. Betjenten kan med sin innstilling velge om han vil være med i stykket og finne livstemaet som gjør seg gjeldende, eller stå utenfor og holde for ørene for noe som da kan minne om en flyalarm. Dersom han velger å være med i stykket, vil han lytte, kjenne etter og forsøke å leve med på et vis. Da møter han den relasjonelle utfordringen som alltid gjør seg gjeldende på et politioppdrag. Innfrir betjentene denne orden er det en mulighetsbetingelse for et godt politiarbeid.

Politibetjenten som dro tilbake til den mishandlede kvinnen og fikk pratet med henne, fortalte at det er slike samtaler som er meningsfulle for han. Vi kan si at når politibetjenten møter den relasjonelle utfordringen på en god måte, kjenner han at han er i overensstemmelse med seg selv, med den han er. Gjennom samtalen med den andre blir han hva han er, kan man si. Erfaringen med å gjenopprette orden uttrykker dermed en bestemt dialektikk i politiarbeidet: Det vil si at for at betjenten selv skal komme på plass i sin egen orden (etter oppdraget), betinger dette at han uttrykker seg selv som en som kan være oppmerksom mot den andre. Dermed får han være betydningsfull for den andre. Å være betydningsfull er, som vi har sett jf strukturanalysen, et annet sentralt tema i politierfaringen. Politibetjenten opplever at hans

politimyndighet i mindre grad handler om å ha ”makt over” den andre, men i større grad om å ha ”makt til å hjelpe” den andre. Når politibetjenten rykker ut for å komme på innsiden av en forstyrret orden, er det denne erfaringen som står på spill. Når denne erfaringen er møtt eller innfridd, er oppgaven fullbyrdet, uansett hva politiet så må foreta seg av polisiære handlinger knyttet til politisaken.

Noen avsluttende betraktninger

I dette kapitlet kunne jeg ha anlagt et aktørperspektiv på cellisten og kanskje ha tilført Meløes prakseologi noe slik at vi bedre kan forstå at det er en sammenheng mellom den tautologe ordningen, og den naturlige bevegelse med hensyn til å gjenopprette eller befeste en orden. Vi kan for eksempel tenke oss at også hundeføreren (som jeg skrev om i kapittel 5.1) må uttrykke en viss musikalitet i samhandlingen med hunden og med hensyn til sin egen bevegelse gjennom skogen. ”Å gå søk” forutsetter jo at hundeføreren setter en tone (kommando) som hunden forstår som et bestemt tema, at han er oppmerksom på hunden og at han følger opp hundens spor. Vi kan også forstå hundeførerens gledereaksjon som en tone som settes. Vi ser at når hunden finner den savnede mannen, befester dette hundeførerens orden i egen praksis.

I neste kapittel vil jeg se nærmere på politiets praksis i ordenstjeneste i lys av naturrettenkning. Når jeg ser nærmere på hvilken plass naturrettenkning har i politiets virksomhet, vil sammenhengen mellom den tautologe ordning og den naturlige bevegelse komme tydeligere til uttrykk.

5.3 *Naturrettstenkingens nødvendighet i ordenstjeneste*

Meløes prakseologi vil vise hvordan elementene (objektene) som inngår i virksomheten er ordnet med hensyn til hverandre. Også aktørens handlinger inngår i denne verden; aktøren handler med hensyn *på* den. Meløe fremhever at ordningen, eller verden som aktører inngår i, er menneskeskapt. Den er imidlertid ikke menneskers tilfeldige påfunn. I forrige kapittel skrev jeg om musikk som en naturlig bevegelse og musikkens paralleller til politiarbeid. Ut fra dette blir vi oppmerksom på at det er en indre sammenheng i handlingen: en naturlig bevegelse som handler om en sans, en allmenngyldighet, og nøkkelen til å forstå betjentens handlinger kan ligge i den naturlige bevegelsen. Den tautologe ordningen har en indre sammenheng som står på spill og som ikke må tapes i handlingen. Hva er dette naturlige?

I moderne tid har vi opprettet ulike ordninger. Sammen skal vi sørge for orden, at vårt fellesskap opprettholdes, som for eksempel økonomiske, juridiske, politiske og (profesjons)etiske ordninger. Siden politibetjenten er definert som aktør innenfor en virksomhet som er underlagt en artikulert positiv rettsordning, er det derfor relevant å se nærmere på hva betjenten erfarer når han håndhever loven.

Politibetjenten opererer *innenfor* et regelverk som handler om hva som er rett og galt i juridisk forstand. Det juridiske regelverket skal sikre at politiet utfører tjenesten i henhold til nedskrevne lover, regler og instruksjoner som ligger til grunn for politiets tjenesteutøvelse. Samtidig skal den positive rett garantere for borgerens rettssikkerhet. Det vil si at loven skal sikre verdien av borgernes liv. Det blir samtidig hevdet at lovverket og dens juridiske metode, er betjentens viktigste ”verktøykasse”. Selv om loven i mange tilfeller inneholder en ordlyd som indikerer at politibetjenten kan utvise skjønn (se Lagestad og Rønning 2010, s. 87), viser imidlertid mine analyser at det ikke er entydig og gitt hvordan betjenten kan sikre verdien av livet ved hjelp av lover og rettsregler.

Noen politibetjenter hevder at å gjenopprette orden krever kunnskaper som de ikke alltid kan lese seg til. En betjent jeg intervjuet fortalte:

Lovverket er jo i utgangspunktet bygd på sunn fornuft selv om ikke det alltid virker slik. Men hvis du bruker sunn fornuft så kommer du utrolig langt. Det er slik jeg bruker å erte juristene og de som kan politiloven ordrett; ”Hvis du bare bruker sunn fornuft så kommer du langt.” Men det liker de ikke å høre. For hvis du er flink i teorien, så skal det være lettere å jobbe i praksis. Men jeg tror vi er forskjellige som personer, og noen kan tenke praktisk og gjøre en god jobb uten nødvendigvis å være en teoretisk rytter. Men generelt sett er troen på at jo mer teori jo bedre er du til å jobbe. Jeg tror at alle kan videreutvikle seg teoretisk, men i praksis så har du noe i deg som gjør at du enten ligger på den eller den hylla.

I lys av dette er politibetjentens uttalelse om å komme langt med bruk av sunn fornuft interessant. Når jeg ser dette sitatet i sammenheng med hele intervjuet, er det grunn til å tro at betjenten mener at han kan løse et oppdrag uten å bruke sin rasjonelle evne og teoretiske kunnskap. Det må altså ligge noe annet til grunn for løsningen. Betjentens refleksjon om forholdet mellom loven og hans egen fornuft eller forholdet mellom en ytre og indre kunnskap kaster lys over et velkjent, men et lite anerkjent begrep i den akademiske tradisjonen, nemlig sunn fornuft eller *sensus communis*.

5.3.1 *Sensus communis*, sansen for allmenngyldighet

Siden uttrykket ”sunn fornuft” ofte er brukt i praksis, men er et omstridt uttrykk ved politiutdanningen (se innledningen), ønsker jeg å redegjøre for begrepet mer utførlig. Begrepet om *sensus communis* stammer fra antikken og holdt stand helt frem til opplysningstiden, og dens utlegning av moralfilosofiens grunnlag. I *Sannhet og metode* redegjør Hans-Georg Gadamer (se 2010, s. 45-61) for dette begrepet. I det følgende vil jeg holde meg til Gadamers fremstilling.

På 1700-tallet reiser Giambattista Vico kritikk av den moderne vitenskapen som støtter seg på en abstraherende, klassifiserende dømmekraft. I forbindelse med dette arbeidet børster han støv av begrepet *sensus communis*, og viderefører begrepets betydning helt inn i vår moderne tid. Opprinnelig betyr *sensus communis* ”den felles sansen”. Det viser til antikkens idealistiske ideal om eloquentia, som handler om det vise mennesket. Menneskets visdom er forbundet med ”å snakke godt”. Dette uttrykket har to aspekter som Vico tar hensyn til når han relanserer begrepet *sensus communis*. Å snakke godt vil både være å si det riktige, eller det sanne, men også å beherske kunsten å si noe på en god måte (retorikk). Vicos bruk av begrepet *sensus communis* viser også til et annet skille som blant annet Aristoteles gjorde. Det er skillet mellom den skolelærdes rasjonelle viten, og den vises praktiske kunnskap (fronesis, episteme/sofia og techné):

Den aristoteliske motsetningen innebærer noe mer enn motsetningen mellom en viten som er basert på allmenne prinsipper, og det å se det konkrete, og den dreier seg heller ikke bare om evnen til å subsumere det konkrete under det allmenne, det vil si det vi kaller ”dømmekraft”. Denne motsetningen rommer snarere et positivt etisk motiv som inngår i den romersk-stoiske læren om *sensus communis*. Forståelse og moralsk mestring av den konkrete situasjonen krever en slik subsumering av det gitte under det allmenne, det vil si den krever et formål som man forfølger slik at *resultatet blir riktig*. Den forutsetter altså at *viljen har en retning*, det vil si den forutsetter en *moralisk væren (héxis)*. Aristoteles forstår derfor fronesis som en ”åndelig dyd”, det vil si at den ikke bare er en evne (dynamis), men en bestemt moralsk væren som ikke kan eksistere uten helheten av ”etiske dyder”, slik denne helheten heller ikke kan eksistere uten denne moralske værenen. Selv om praktiseringen av denne dyden fører til at man sonderer mellom det som lar seg gjøre og det ikke lar seg gjøre, er den ingen rent praktisk klokskap og allmenn oppfinnsomhet, men rommer alltid allerede en sondring mellom det passende og det upassende, og forutsetter dermed en moralsk holdning, som den på sin side videreutvikler (ibid., s. 47/48). (Min kursivering.)

Fronesis betyr at mennesket allerede er i en sontring mellom det passende og det upassende. Det vil si at en (praktisk) kunnskap om hva vi skal gjøre eller ikke gjøre, ikke ”plutselig” og tilfeldig dukker opp i den konkrete situasjon som en vilkårlig handling. Det foreligger allerede en innsikt forut for situasjonen som styrer vår handling og gir den retning. Følgelig mener Gadamer at det er en *moralsk væren* som kommer til uttrykk i praktisk handling. Fronesis, en praktisk kunnskap, er altså ikke en ren ferdighet eller en ren teoretisk fornuft som man trenger for å subsumere det gitte under det allmenne. Det handler snarere om en væremåte hvor det gjelder å *se* det allmenne i det gitte.

Når det gjelder begrepet om *sensus communis* og spørsmålet om hva som utvikler menneskets væremåte, vil Vico svare at den dannes gjennom en vekselvirkning mellom fellesskap og individ, sett i sammenheng med det ”høyeste gode”. Gadamer skriver: ”For Vico er *sensus communis* en fellesmenneskelig sans for det rette og det allmenne gode, og en sans som fremfor alt tilegnes gjennom livets fellesskap og bestemmes av livets innretninger og mål.” (Gadamer 2010, s. 48). *Sensus communis* er altså ikke bare en allmenn evne, men også en sans som vi er utrustet med og som oppøves gjennom samhandling med mennesker. Det er dette fellesskapet innenfor en gruppe mennesker (et folk, en nasjon eller hele menneskeheten), som gir retning til menneskets vilje. Det er altså ikke bare den enkeltes rasjonalitet, abstrakte evne som bidrar til menneskelivets retning. Det er også en forståelse for (eller siden det er tale om sanser, fornemmelse av) hva et ordnet fellesskap krever. Gadamer skriver at Vico anvender begrepet med en smak av naturrettslig tenkning når han vektlegger sansen for det allmenne gode. (Dette poenget skal vi komme tilbake til senere.) For Vico handler *sensus communis* om å se hva en god orden er, og dette poenget følges opp i den britiske og skotske filosofien.

Shaftesbury, en britisk filosof som arbeidet parallelt med Vico, løfter *sensus communis* opp som *sympati*, altså en åndelig og sosial dyd. Det er først og fremst en dypere solidaritet, omtanke og hensyn til fellesskapet som gir *sensus communis* retning, ikke kalkulerende, abstrakt tenkning. Hos Shaftesbury har den sosiale dyden hjertet som kilde fremfor hodet, skriver Gadamer (ibid., s. 50). Vico og Shaftesbury hevder at *sensus communis*, eller sunn fornuft ”alltid omfatter en rekke dommer og bedømmelsesmålestokker som bestemmer dens innhold” (Gadamer 2010, s. 58). Gadamer skriver:

Den sunne fornuft, eller *common sense*, viser seg fremfor alt i dens dommer om rett og urett, om hva som lar seg gjøre og ikke gjøre. Den som har en sunn dømmekraft, er ikke generelt i stand til å bedømme det spesielle i lys av allmenne perspektiver, men han vet hva det virkelig dreier seg om, det vil si at han ser tingene i det riktige, rette, sunne perspektivet (Gadamer 2010, s. 58).

Gadamer oppsummerer her sin redegjørelse for begrepet *sensus communis* med å si at sunn fornuft er en kvalitet ved mennesket, dersom den sunne fornuft utgår fra det ”riktige, rette og sunne perspektivet”. Dermed kan vi *ikke* si at sunn fornuft er en ferdighet eller en alminnelig fornuft. Den er heller ikke vilkårlig eller fordomsfull. Den sunne fornuft konstitueres av en sans for hva som er det rette å gjøre, og dette forutsetter at vi allerede har et forhold til hva det virkelig dreier seg om. *Sensus communis* er en utviklet sans for det naturlige og gode i en ordning.

Hos skottene Reid og Buffier blir *sensus communis* til *common sense*. I likhet med Vico tar de utgangspunkt i Aristoteles’ filosofi, og fremhever sansene og deres rolle i menneskets erkjennelse som grunnlaget for *sensus communis*. I tillegg til dette individuelle aspektet, fastholder skottene betydningen av *common sense* for *society*: ”They serve to direct us in the common affairs of life, where our reasoning faculty would leave us in the dark” (Gadamer 2010, s. 51). Troen er at vi også trenger fellesskapet som en rettleiding i livet, fordi vår rasjonalitet vil lede oss ingensteds hen når det gjelder spørsmål om et ordnet fellesskap. Hos skottene er den sunne fornuft blant annet grunnlaget for “en moralfilosofi som virkelig yter samfunnslivet rettferdighet” (ibid., s 51). Dette kan vi forstå som at fellesskapet rett og slett lager en ny orden for mennesket.

5.3.2 Hva danner politibetjentens sunne fornuft?

Sensus communis vil være innsikten i hva som er det ”riktige, rette og sunne perspektivet”. Dette handler ikke om evnen til å tenke rasjonelt og abstrakt, men en evne til å se noe i det konkrete. Det er en ambisiøs oppgave å skulle formulere innholdet i den sunne fornuft som politifolkene i denne studien berører i sine fortellinger. Jeg skal imidlertid forsøke å antyde hva dette kan være ved å vise til materialet og hva jeg mener det kan fortelle oss med hensyn til det ”riktig, rette og sunne perspektivet”. Siden Meløe har lært oss at vi må se på situasjonen for å forstå en handling (en væremåte), vil jeg vende tilbake til studiens analyser for å belyse spørsmålet om hva som danner politibetjentens sunne fornuft. Hvilke situasjoner retter politibetjenten blikket mot når han forteller om hva som er viktig i politiarbeid?

Politibetjenter forteller om å møte folk som er i sårbare og kritiske livssituasjoner. Betjenten forteller gjerne om oppdrag som fører ham inn i møter med marginaliserte mennesker som befinner seg i utsatte og vanskelige situasjoner. Vi husker følgende sitater fra strukturanalysen:

I vår politiverden jobber jeg med folk som er presset og trykket, og som dermed opptrer primitivt. Folk er trykket, funksjonen deres, familiene deres, alt er uinteressant for dem. Det eneste de eier og har er et

nøkkelknippe og noen småpenger i lommen. Deres verden er enkel (...). Nå snakker vi selvfølgelig i overfladisk betydning: Men når du på en måte blir oppdaget, avkledd og strippet for alle remediene vi omgir oss med for å gi oss identitet, er du liten og lett angripelig.

Vi møter en type problemfolk. Jeg tror ikke det er noen av de som har en vanlig A4 hverdag. Jeg tror ikke det er noen av dem som står opp med foreldre og barn i hus, frokost og dusj og sånne ting. De aller fleste er mennesker som har store mangler og da veldig ofte tap. De kan ha mistet alt de har. Da tenker jeg både materielt og relasjonelt.

Meløe skriver imidlertid at det ikke bare er i situasjonen vi finner nøkkelen til å forstå aktørens handlinger, men at den også kan finnes andre steder (Meløe 2005, s. 48).

Politibetjenten i denne studien har lang erfaring med å møte mennesker som ”har kjørt seg fast i livet, bokstavelig talt”, som en betjent uttrykte det. Det handler om å møte situasjoner og mennesker som uttrykker sterke emosjoner som smerte, tap, fortvilelse, skam og frustrasjon. Betjenten forteller blant annet at han kan identifiserer seg med menneskene han møter. Jeg tror ikke betjenten mener at han direkte kan identifisere seg med den andre. Det dreier seg nok heller om å være i stand til å kjenne igjen et allmenngyldig tema i den konkrete situasjonen. Betjenten uttrykker en forståelse for at i likhet med andres liv, er også hans liv sårbart. Når betjenten forteller at ”dette kunne like godt ha vært meg”, forstår jeg at han ikke skiller mellom sitt liv og andres liv med hensyn til å være sårbar. I lys av dette vil jeg mene at den erfarne betjenten ikke bare har en fornemmelse av, men også en klar innsikt i den konkrete situasjonen han møter som gitt under livets allmenne, sårbare dimensjon. Forståelsen for at livet er sårbart, oppfatter jeg som en grunnleggende og fundamental kunnskap hos betjenten, og dette viser at politibetjenten i stor grad har et åpent forhold til seg selv og sine erfaringer. Det tyder på at politibetjenten på bakgrunn av sin erfaring – som er dannet i en vekselvirkning mellom erfaringene han gjør seg i fellesskapet og hans egen livserfaring – har kommet frem til at ”det høyeste gode” i politiarbeid er å gjenopprette orden i overensstemmelse med hva som erfares som politiarbeidets vesentlige mening (se *den kritiske refleksjonen*). Denne erfaringen inneholder også bekræftelser på at han har betydning som håndhever av loven, og dette har en bestemt virkning av å komme på plass i egen praksis. En følge av dette er at betjenten får en fullbyrdet erfaring. En fullbyrdet erfaring er nødvendig med tanke på en meningsfull virksomhet.

Betjentenes erfaringer kaster dermed lys over Vicos tanker om at et innblikk og engasjement i menneskers livssituasjon har gitt livet et perspektiv med hensyn til hva som er viktig, og hva som er livets innretning og mål i en grunnleggende forstand. Vekselvirkningen mellom fellesskapet og hans egne erfaringer har dannet, eller utviklet hans medfødte sans for å kunne skjelne mellom hva som er rett og galt i møte med mennesker. Følgelig blir han mer fortrolig i

sin praksis jo mer erfaren han blir. Studien peker på at ut fra denne innsikten konstituerer politibetjenten sin fornuft, og den blir retningsgivende i og for hans praksis. Dette handler om å håndheve lov og orden uten å krenke mennesket. En politibetjent fortalte at hans mål på ethvert oppdrag er å unngå å lage både fysiske og sjelelige blåmerker på den andre personen. Når orden skal gjenopprettes er ikke den sunne fornuften bare et mål, men også en holdning (*hexis*) hos betjenten til ikke å gjøre situasjonen verre for dem det gjelder.

Som følge av denne redegjørelsen kan vi si at den praktiske politikunnskapen er en sanselighet for allmenne livstemaer som den setter betjenten i stand til å se det allmenne i det konkrete uttrykket. Kapitlet om *politiarbeid som en naturlig bevegelse*, viser at til tross for kaotiske situasjoner med anspente og hissiges mennesker, finner politibetjenten en ledetone som gjenoppretter orden. Følgelig kan vi si at sunn fornuft er en sensibilitet for situasjonen og menneskene som gjør at han setter en tone som treffer, og denne tonen er indre forbundet med et allment livstema som gjør seg gjeldende i situasjonen.

Min studie viser først og fremst at betjenten handler ut fra situasjonen han står i. Dette er i tråd med Meløes prakseologi. Meløe var imidlertid ikke spesielt opptatt av den naturlige bevegelsen i en virksomhet. Når Meløe utviklet sin prakseologi på 1970-tallet, var han mest opptatt av vedhuggerens, bondens, skomakerens og fiskerens handlinger. Det som gjerne kjennetegner disse yrkespraksisene er at de ikke krever noen videre samhandling med andre mennesker, men at yrkesutøveren opererer alene innenfor sin virksomhet. Disse yrkene vil heller ikke falle inn under definisjoner av profesjonsyrker som nettopp handler om samhandling med andre mennesker (elever, pasienter, klienter) og kolleger. Dette mener jeg kan forklare hvorfor Meløe ikke i større grad problematiserer hva som gjør en praksis god. Poenget med prakseologien er at vi kan forstå en handling ved å undersøke virksomhetens tautologe sammenheng. Dette betyr ikke at det etiske er fraværende, men Meløe utdyper ikke dette aspektet ved en praksis. I lys av redegjørelsen for sunn fornuft, samt betjentens erfaringer i den tautologe ordning, kan vi forstå at å gå ut fra situasjonen ikke er tilstrekkelig for at politipraksisen skal være god. Det må være noe mer til dette for å i det hele tatt å se hva som er en god orden i den tautologe ordning.

5.3.3 Naturrettsteori

Mens jeg skrev på dette kapitlet, fikk jeg en telefon fra en student som er i praksis. Hun ønsker å løfte frem noen praksiserfaringer i bacheloroppgaven hun skal skrive, men hun er usikker på om disse erfaringene er særlig interessante eller relevante for en slik oppgave. Hun forteller at hun opplever det som ubehagelig å stoppe narkomane på gaten for å ransake etter

stoff. ”Kanskje finner vi to gram hasj – men er denne inngripen i folks privatliv verdt det”, spør hun. Hun har sin studentpraksis i en liten by, og forteller at politibetjentene titt og ofte vilkårlig stopper de samme personene. ”Men hvilken rett har jeg til å gjøre dette mot dem som allerede har det vanskelig fra før”, avslutter hun. Hun forteller at politiets inngripen ikke bare berører personen som stoppes, men også hans foreldre og nære familie. Hun har forsøkt å fortelle om sine tanker til andre tjenestemenn på stedet, og hun har fått til svar at hun må bli tøffere.

Ja, hvilken rett har hun til å gripe inn overfor personer hun tilfeldig møter på gaten ut fra sin kunnskap om at de er narkomane? Dette er et interessant spørsmål som leder oss inn i naturrettstenkningen.

I *Mare liberium– Det frie hav* (1609), skriver Hugo Grotius om nederlendernes rett til å drive handel med Ostindia som en naturlig rett. Spanjolene nektet nederlenderne å reise over (det frie) havet for å drive handel. Grotius mener naturretten handler om forhold som angår hele menneskeheten, slik som retten til mobilitet (retten til å ferdes på et åpent hav), frihet (til å drive handel), og samhandling (kommunisere med andre lands innbyggere). I bokens innledning slår han an tonen som følger:

En like gammel som skadelig feil som mange mennesker begår, og spesielt de med mest makt og størst rikdom, er den at de overbeviser seg selv om, eller som jeg snarere tror, forsøker å overbevise seg selv om, at rettferdighet og urettferdighet ikke skjelnes ut fra disse begrepenes egen natur, men er et resultat av visse i selvtillfredshet menneskeskapte ideer og sedvaner (Grotius 1609, s. 51).

Grotius hevder at uansett hvilken makt, rikdom og posisjon et menneske har, gir det vedkommende ingen rett til å definere hva som er rett og galt ut fra bestemte konstruerte forestillinger eller sedvane. Loven er menneskeskapt, og politiets regler for inngripen er utarbeidet på bakgrunn av dette. Når loven sier at bruk og besittelse av narkotika er forbudt, er ikke dette en oppfordring til politibetjenten å stoppe og ransake alle mennesker han mistenker for å misbruke av narkotika. Det er situasjonen og politibetjentens subjektive oppfattelse av personen som lovmessig danner grunnlaget for skjellig grunn⁵¹ til mistanke. En politibetjent fortalte at i situasjoner hvor ”narkotikaen detter ned i fanget på oss er vi forpliktet til å gjøre noe med det.” Ved en slik hendelse kan vi si at situasjonen naturlig inviterer til inngripen, og da vil den være mer i tråd med lovgivningens intensjon. I lys av hva jeg tidligere har skrevet om politiarbeidet som en naturlig bevegelse og sunn fornuft, forstår jeg betjentens erfaring av ”å se den andre” som en ledetråd for hva som er rettferdig eller urettferdig. Materialet mitt

⁵¹ En juridisk fortolkning tilsier at skjellig grunn utgjør mer en 50% sannsynlighet for at en person har gjort det han er mistenkt for.

viser imidlertid at politibetjenten, selv om han har skjellig grunn til mistanke, bruker sin fornuft i avgjørelsen om han skal gripe inn eller ikke. Den sunne fornuft setter betjenten i stand til å gjøre en helhetlig vurdering av situasjonen og personen, eller vi kan si hvordan handlingen faller inn under den tautologe ordningen. Dette kommer jeg nærmere tilbake til. Grotius skriver at kosmos er et forbilde for menneskenes samhandling, fordi Gud har gitt mennesker over hele verden:

samme opphav, samme legemlige struktur, ansiktet er vendt mot hverandre, språk og andre midler til kommunikasjon i den hensikt at de alle kunne erkjenne at det finnes naturlige sosiale bånd og naturlig slektskap mellom dem (Grotius 1609, s. 51).

Vi kan tolke Grotius dit hen at å se den andre er å se seg selv. Han mener at de rettsregler og rettigheter som skal tjene fellesskapet, er *nedlagt* i den menneskelige natur. Mennesket er rett og slett født med en rettssans i kraft av det naturlige sosiale båndet. Dette betyr ikke at alle vil benytte seg av sin felles rettssans, men fornuften vil applikeres ”av dem som mener at den viktigste forutsetningen for lykke er å handle godt og den nest viktigste å ha et godt omdømme” (ibid., s. 61).

Sunn fornuft og naturrettsteori

Slik Gadamer påpeker, er det nær forbindelse mellom Vicos begrep om *sensus communis* og naturrettslig tenkning. I Grotius fremstilling av naturrettsteori er det to forhold som gjør seg særlig gjeldende med hensyn til spørsmålet om hva som vil være rettferdig. Det ene er at universelle lover må eksistere som retningsgivende normer med hensyn til rettferdighet. Naturlovenes substans kan også betegnes som sosiale bånd mellom mennesker. Synet på at mennesket og fellesskapet hører naturlig sammen, finner vi igjen i fremstillingen om *sensus communis*. Vi kan si at innholdet i begrepet om sunn fornuft viser til det sosiale momentet i naturretten. Grotius naturrettstenkning fremhever nødvendigheten av den sosiale dyden, eller det sanselige og intuitive som vi kjenner igjen i Gadamers fremstilling om sunn fornuft.

Naturretten har dog sine begrensninger. ”[Den] egner seg (...) ikke til å bruke på vanskelige og intrikate spørsmål, eller private tvister om dryppende takrenner eller naboers tilbygg, eller saker som forekommer mellom folkegrupper som tvister om for eksempel retten til en elv eller øy” (Grotius 1609, s. 55). Naturrettsteorier egner seg i saker som ikke vil kreve inngående kjennskap til den positive rett (ibid.). De fleste rettslige problemstillinger som betjenten står overfor, vil kreve at han har kunnskaper om den positive rett. Han bør vite når han har hjemmel til å utøve sin makt, som for eksempel å gi pålegg, innbringe, pågripe og ransake. Dette handler om rettssikkerhet, og den må tas på alvor. Ut fra politistudentens og

politibetjentens erfaringer med å være i en naturlig bevegelse, ser vi at det er noe i politiets møte med mennesker som går forut for spørsmål om den positive rett. Dette ”noe” er viktigheten av å se mennesket i situasjonen og også forstå når og hvordan det er naturlig å gripe inn.

5.3.4 Retten må forstås ut fra hva som er politiets funksjon i samfunnet

I dag oppfatter vi naturrettslige teorier som avleggs. Jeg mener imidlertid at *problemstillinger av naturrettslig karakter* fremdeles gjør seg gjeldende i politiarbeid. Studentens spørsmål: ”Hvilken rett har jeg til å ransake narkomane jeg møter på gaten?” viser relevansen av naturrettsstenkning. Kan studentens spørsmål handle om en opplevelse av noe urettferdig, når hun føler at lovens ord kan manipuleres for å stemme overens med kollegers egne private mål eller politidistriktets måltall? Når å håndheve retten blir et spørsmål om måltall, er vi på ville veier. Politiets oppgave er ikke å konstruere kriminalitet, men å forebygge og gjenopprette orden.

Politiets funksjon som sosialt bånd forutsetter godt omdømme

Når politifolk prater om loven og jussens plass i ordenstjeneste, får jeg et inntrykk av at jussen gir politiet en legal rett til å ”ta folk” uten å måtte forholde seg genuint til den menneskelige siden av politisaken. Studenterfaringen jeg fortalte om viser hvordan en ukritisk og ureflektert fortolkning av jussen åpner opp for å ta folk. Dette er også en erfaring som deles av erfarne betjenter. En betjent fortalte:

Hvis jeg går gjennom sentrum og møter flere personer som er ruset på stoff, som har satt morgenskuddet med heroin. Jeg har jo hjemmel til å slepe inn disse til cella, og spørre om: ”Erkjenner du straffeskyld for bruk av narkotika”, osv. – Jeg gjør jo ikke det. Den samfunnsmessige og politimessige gevinsten er så liten at det veier ikke opp mot det som det vil koste personen som har et problem med narkotika.

Jeg skriver i strukturanalysens tema å være *hensynstagende til stede* at for politibetjentene i denne studien handler det ikke om å ta folk. I denne studien fremkommer det at jussen ikke er en verktøykasse som betjenten henter et egnet redskap (lovhjemmel) fra, for å bryte seg inn i folks liv, selv om han tilfeldigvis får mistanke om noe ulovlig. La meg referere fra en hendelse i strukturanalysen: Patruljen kjørte ut til en kjent narkoman med en stevning om oppmøte i retten. Politibetjenten kjenner godt til denne mannen og vi kan si at de står i en ”vedvarende relasjon” til han. Politiet står på trappen og roper gjennom døren at det er politiet. Mannen lukker ikke opp døren, men svarer ”vent litt”. De blir stående vel og lenge før han åpnet ytterdøren. Etter oppdraget forteller betjentene at de fikk mistanke om at han forsøkte å gjemme utstyr og kvitte seg med narkotika:

Vi kunne jo tatt seg oss inn i leiligheta og ransaket etter stoffet. Men det var ikke ønskelig. Hensikten med oppdraget var å få forkynt en stevning og få underskriften hans. Hadde vi ”lurt” han ut i døra for så å ransake leiligheten hadde vi ødelagt tilliten hans. Dessuten var dette en ”gammel” og kjent narkoman. Det var ikke noe vits å dra han inn i arresten for en natt. Jeg lager ikke brukersaker på slike personer. Det vil være å plage mannen. Han ville uansett vært ute igjen neste dag og fortsatt med sitt.

Denne hendelsen ga politibetjentene en skjellig grunn til mistanke. Det vil si at betjentene legalt kunne ta seg inn i leiligheten, men begrunnelsen for ikke å bryte seg inn hos mannen handler om flere forhold. Det mener jeg handler om omsorg for en person som har det vanskelig i livet, som er i tråd med hva jeg tidligere har skrevet i forbindelse med politibetjentens innsikt om livets sårbare dimensjon. Dette viser også til den vesentlige mening i politiarbeid; å gjenopprette orden – og å ikke å gjøre situasjonen verre for vedkommende.⁵² Dersom de tok seg inn i leiligheten, ville mannen kunne oppfatte politiets inngripen som urettferdig, brutalt og hensynsløst. Denne hendelsen kan illustrere at jussen kan være et uhensiktsmessig redskap og virke mot sin hensikt dersom den brukes i situasjoner hvor det ikke blir naturlig. Dersom betjentene kun benyttet seg av jussen, kunne denne handlingen ha ødelagt mannens tillit til politiet. Til tross for en legal rett til å gripe inn, ja sågar vil kanskje noen hevde at ikke å gripe inn i denne situasjonen grenser mot tjenesteforsømmelse, vil ikke betjentene gjøre inngripen fordi det oppleves destruktivt. Den legale ordning vil ikke i en hver situasjon tjene fellesskapets orden, men tvert i mot være et brudd på ordenens sosiale bånd. Tanken om det sosiale båndet som et bånd som holder fellesskapet sammen (husk politiets funksjon er nettopp å holde fellesskapet sammen), er intimt forbundet med Grotius forståelse for viktigheten av et godt omdømme.

Praksiseksempelene ovenfor viser at betjenten er i stand til å subsumere den lovstridige handlingen inn under en generell juridisk regel, men at han i slike tilfeldige situasjoner som ovenfor, snarere er opptatt av å se det allmenne i det konkrete. I lys av denne evnen kan vi kanskje si at hva som er rettslig lovlig og ulovlig i praksis ikke er motsetninger, men relative kategorier ut fra situasjonens egenart og hvem det gjelder. Vi kan også si at det handler om å forstå hva som er rettferdig og urettferdig ut fra begrepenes natur, og denne forståelsen knyttes til situasjonens egenart. Situasjonen må gjøre det naturlig for betjenten å gripe inn. Dersom det ikke blir naturlig for betjenten å gripe inn i situasjonen, bruker han sitt skjønn og sunne fornuft til å la være å gripe inn.

⁵² Denne handlingen må nyanseres noe. Politibetjentene fortalte at dersom de hadde stått på en trapp og det var en ungdom, eller en ukjent person som hadde vekket samme mistanke, ville de nok ha tatt seg inn til vedkommende. Da ville de brukt jussen i forebyggende hensikt – ikke for å ”ta” personen.

5.3.5 Hvordan kan vi forstå det naturlige?

Betjenten må være i den tautologe ordningen for å håndheve loven på en hensiktsmessig måte – og her blir spørsmålet: Hvordan gripe inn i en situasjon som befester den tautologe ordning som en god ordning? Datamaterialet mitt viser at i situasjoner med typiske ordensforstyrrelser blir det gjerne et spørsmål om hva som vil være det rette å gjøre. Nedenfor forestiller betjenten seg to typiske ordensforstyrrelser:

Står det noen og tisser i sentrum og det er mange som ser på dette, så er det greit å skrive en anmeldelse. Men står de på kaia og tisser, går det an å overse det. Dersom det er bare jeg som ser det, trenger ikke jeg å straffe personen. Jeg synes det er viktigste at omgivelsene rundt føler at det er rettferdighet i det som skjer. Publikums forventninger til politiet tar jeg hensyn til. Står det en i sentrum og kaller meg for både det ene og det andre, og det står 30 personer og hører på, ikke at det sårer meg, men kanskje jeg må reagere slik at publikum opplever at det er rettferdig. Jeg vil nok reagere ved å ta mannen bort fra folkemengden slik at folk ser at vi gjør noe. Jeg behøver ikke å anmelde han. Det vil ikke folk få vite uansett. Det blir opp til meg hva jeg mener er akseptabelt der og da. Er jeg hjemme hos samme karen, og han kaller meg for det ene og det andre, og det er bare jeg og han som er der, så er det greit.

Politibetjenten snakker her om to situasjoner, og la oss først avklare hvilke situasjoner dette kan være. Når politiet patruljerer sentrum om nettene i helgene (det tautologe landskapet), er slike situasjoner vanlige hendelser. Urinering på offentlig sted og grov sjikanerie av politiet er imidlertid ulovlig jf politivedtekter og straffelov. Mest sannsynlig snakker betjenten om situasjoner hvor mennesker som han møter ikke har det spesielt vanskelig, eller trenger politiets hjelp. Til tross for dette vil innsikten om livets sårbarhet gjøre seg gjeldende.

Sitatet ovenfor viser at politibetjenten sonderer mellom hva som vil være passende, eller ikke passende å gjøre i ulike situasjoner. Betjenten forteller at det som blant annet har betydning for hans handlinger er om det er tilskuere til hendelsene eller ikke. Tilskuerne får imidlertid ikke nødvendigvis betydning for hvorvidt han rettslig oppretter en politisak eller ikke.

Betjenten løser oppdraget hvor en mann sjikanerer politiet ved å ta vedkommende ut og bort fra folkemengden, og kanskje inn i politibilen for å snakke med ham. Denne handlingen vil imøtekomme publikums forventning til et handlekraftig politi, og på den måten kanskje ha en trygghetsskapende virkning. Vi leste i kapittel 3 at politibetjenten ofte søker å forebygge at situasjoner eskalerer i sentrum på nettene i helgene. Dette kan være en handling som befester politiets omdømme som handlekraftig med hensyn til trygghetsskapende virksomhet.

Politibetjenten fortalte at dersom det er publikum og vitner til hendelsen, vil handlingen være orientert mot publikums rettsfølelse, eller kanskje han heller er orientert mot publikums forventning til at politiet må foreta seg noe når det er kaos og uorden der de ferdes. Det tautologe landskapet utsetter betjenten for et ”gruppepress” med hensyn til å handle, men betjenten er oppmerksom på at regelbruddet ikke blir mer alvorlig selv om det er tilskuere til

stede. Mannen som sjikanerer politibetjenten bør derfor ikke ”straffes” med rettslige sanksjoner på grunnlag av publikums forventninger til et handlekraftig politi. Hvordan betjenten løser denne situasjonen, kommer derfor an på hans fornemmelse av den tautologe ordning.

Vi husker at Meløe hevder at det tautologe landskapet gir handlingen identitet. Dersom publikum er til stede når mannen urinerer kan det være greit å anmelde vedkommende, sier politibetjenten. Selv om politibetjenten handler korrekt i henhold til loven, åpner ikke det tautologe landskapet alltid opp for at politihandlingen skal bli *god*. Derfor forteller den erfarne politibetjenten at han vil søke seg til et landskap som kan bekrefte hans handling som god. I et landskap uten publikum er han i stand til å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv. Det vil si at han kan handle i overensstemmelse med politiarbeidets vesentlige mening. Landskapet gir ham mulighet til å imøtekomme hva som vil være rettferdig å gjøre sett ut fra begrepets natur, ikke hans fortolkninger av regelverket. Når politibetjenten tar mannen ut av folkemengden og inn i politibilen, går han fra et landskap (det offentlige rom med tilskuere) til et annet (et offentlig rom uten tilskuere). Betjenten kan da velge ikke å skrive anmeldelse på personen. Erfaringen med det tautologe landskapet har dermed betydning for hva han velger å gjøre.

Den tautologe ordningen ordner situasjonen for den erfarne betjenten. Dette står i motsetning til politibetjenter som går inn i situasjonen med en ferdig ordning, jf studenten som erfarte at alle personer politiet mistenker å være narkotikamisbrukere skal ransakes på stedet. Det vil være å handle ut fra ”subsumeringsprinsippet”, som innebærer at betjenten allerede har bestemt seg for hva han vil gjøre ut fra en kalkulert vurdering, og ikke ut fra erfaringen av den tautologe ordningen.

I refleksjonen ovenfor forsøker jeg å vise hvordan innsikt i og erfaring av den tautologe ordningen åpner opp for en hensiktsmessig fortolkning av regelverket. Vi ser hvordan det tautologe landskapet kan virke inn på politibetjentens utøvelse slik at han handler i overensstemmelse med den tautologe ordningen. Herunder hva han etisk sett opplever seg forpliktet på: fellesskapet og enkeltindividene i fellesskapet. Den erfarne politibetjenten søker seg til et tautologt landskap som gir mulighet for å handle rettferdig ut fra begrepets egen natur, og ikke ut fra ”menneskeskapte ideer og sedvaner”. Dette mener jeg er i tråd med

Grotius' naturrettstenkning. Ordensforstyrrelser handler sjelden om ”vanskelige og intrikate spørsmål”, og det er sjelden de juridiske spørsmålene som blir betjentens hodepine.⁵³

Naturrettstenkning som forutsetning for den tautologe posisjonen?

Jeg har tidligere skrevet om *den tautologe posisjon*. Dette elementet handler om at når politibetjenten går inn i en oppgave, handler han med tanke på å komme i posisjon både til den neste handlingen i det konkrete oppdraget, og med hensyn til å komme i posisjon for fremtidige oppdrag. Det vil si at betjenten må handle på en slik måte at han etablerer en posisjon som vil bidra til at han kan utføre virksomheten hensiktsmessig.

Den neste handling kan være i et kortsiktig eller i et langsiktig perspektiv. I et kortsiktig perspektiv handler om det om å komme i posisjon til de handlingene betjenten forutser vil komme i den samme saken. En politibetjent fortalte om den gangen han hentet en kvinnelig mistenkt i arresten for å kjøre henne til legevakten for å ta en blodprøve av henne. Hun var siktet for grov vold og ran mot en eldre mann. Betjenten beskriver henne som hissig i arresten. Han fortalte at han håndhilste på damen, presenterte seg og hjalp henne med å ta på jakken:

Denne måten å møte mistenkte på er ikke et forsøk på å være kompis med henne, det er fordi jeg ønsker å unngå å slåss. Jeg velger i min første kontakt med henne, å bruke de få sekundene der, til disse gestene. Vi kunne ha smurt henne på brødskiva gjennom hele prosessen med fremstilling for lege, blodprøvetaking og vanskelig spørsmål.

Den pågrepne damen skulle til legevakten for å ta blodprøver på bakgrunn av mistanke om ruspåvirkning, og senere på kvelden skulle hun til avhør i saken hun er siktet i. Avhøret skulle tas av en etterforsker. For politibetjenten var det også viktig at hans handlinger etablerte en posisjon til den neste handlingen i saken som var å ta blodprøve av henne. Det er ikke alltid at folk ønsker at legen skal ta blod med tvang. Det er mange betjenter som har erfart at denne beslutningen kan utarte seg til en fysisk kamp på legekantoret. Men virkningen av betjentens fremtreden fikk også betydning for kollegers videre arbeid i saken. Det er viktig at etterforskeren, og spesielt i avhøret, har de beste mulighetene til å få belyst politisaken. Dette krever at mistenkte (eller offer og vitne) ønsker å prate med etterforskeren. I et større perspektiv er dette et spørsmål om et offers rettssikkerhet.

Vi kan si at summen av de tautologe elementene handler om politiets omdømme i befolkningen. Et politikorps med dårlig omdømme, vil ikke være et effektivt politikorps.

⁵³ Dersom politibetjenten er i tvil om hva han har juridisk rett til å gjøre, kan han ta kontakt med påtalejuristen som er på vakt. Påtalejuristen kan gi betjenten juridiske råd om hva han skal gjøre og i enkelte tilfeller avgjøre om betjenten skal pågripe personer.

5.3.6 Hvor kommer betjentens ”rettskilder” fra?

I lys av dette kan vi si at når politibetjenten gjenoppretter orden i et kritisk perspektiv, retter han ikke oppmerksomhet direkte mot rettsregler. Følgelig er ikke regelverket betjentens ”rettskilde” når han er ute på oppdrag, så fremt ikke noe alvorlig straffbart har skjedd. Det er neppe fordi han mener at loven/regelverket ikke er viktig, men snarere fordi handlinger alltid finner sted innenfor politipraksisens tautologe ordning.

Jeg har belyst at hva betjenten mener vil være det rette å gjøre, dreier seg om hva som er naturlig å gjøre i situasjonen, og dette knyttes til hva som gjør den tautologe ordningen til en god ordning. For å komme i posisjon til å håndheve loven på en god måte, forutsetter det *erfaring* med det gode i den tautologe ordningen. Vi kan si at denne *innsikten* er betjentens ”rettskilde”, særlig dersom handlingene skal få sin rette identitet. Men hvordan?

Det tautologe ordningen åpner opp for ”dyden for sosial omgang”

Refleksjonen over betjentens erfaringer med å håndheve loven illustrerer det som Shaftesbury kaller for ”dyden for sosial omgang” (Gadamer 2010, s. 51) i ordenstjeneste. Vi husker Shaftesbury som hevdet at *sensus communis*, eller sunn fornuft er en sosial dyd, med hjertet som kilde fremfor hodet (se kapittel 5.3.1). I denne studien erfarer betjenten at til tross for utfordringene med de tautologe elementene og ulike, ytre forventninger til hva som er godt politiarbeid, må han ha følelsene med seg inn i situasjonen og i møtet med mennesket det gjelder.

Når det gjelder spørsmålet om hva som er det rette å gjøre, bekrefter naturrettsenkningen at det er nødvendig å være i stand til å se det allmenne i det konkrete, fordi dette er en ledetråd for å håndheve loven i det rette, riktige og sunne perspektivet. Det kan virke som at denne evnen, sansen eller fornemmelsen hos betjenten er en forutsetning for å skjelne mellom hva som er rett og galt, rettferdig og urettferdig ut fra begrepenes natur, og ikke ut fra en generell rettsregel. I denne studien kan det synes som om at hensynet til den andre personen går foran spørsmålet om den positive rett. Dette behøver ikke bety at betjenten er på kant med loven fordi ”regelverket gir muligheter til å ta hensyn til enkeltmennesket (jf opportunitetsprinsippet)” (Lagestad og Rønning 2010, s. 87). Men når politibetjenten applikerer jussen på situasjonen, er det med henblikk på å subsumere det som har skjedd under en allmenn regel. Loven, regelverket, eller jussen kan verken fortelle oss hva det handler om, eller hvordan det kan gjøres.

Imidlertid er min erfaring med å spille cello bedre egnet til å forstå dette. La oss gå tilbake til min erfaring med å spille March in D av Bach. Når jeg setter tonen for marsjen opplever jeg å få kontakt med et tema som setter meg inn i marsjen. Jeg *er* marsjen, skriver jeg. Det er fordi tonen jeg setter, og stykkets tema har en indre forbundethet med hverandre. Når tonen treffer temaet, erfares det som en indre sammenheng som handler om å være i en overensstemmelse med hva jeg spiller, og hvordan jeg spiller det. Dette er imidlertid noe jeg bare kan fornemme som en følelse i kroppen. Å komme inn i denne bevegelsen forutsetter at jeg lar stykkets tema tale til meg, og at jeg lar meg bli berørt av dette. Jeg må åpne opp for at stykket har noe å si meg. Når jeg gjør dette, er jeg i en naturlig bevegelse. Min kontakt med den indre sammenhengen i musikken er analog til politibetjentens kontakt med den indre sammenhengen i en handling. Handlingens indre sammenheng er en erfaring om å være i den naturlige bevegelse. Når politibetjenten er fortrolig i sin praksis, når praksisen fungerer, er det som å spille et instrument. Han åpner opp for situasjonen, setter en tone, og når tonen treffer temaet opplever han en kontakt som er en form for musikalitet, kan vi si. Hans samhandling med den andre har en naturlig rytme og form. Ut fra redegjørelsen om sunn fornuft og naturrettenkning kan dette tyde på at det handler om en transcendens av egen sårbarhet, som igjen åpner opp for livstemaet som gjør seg gjeldende i oppdraget. Gjennom å ”transformere” seg selv, strekke seg mot den andre, vil han fornemme hva som står på spill, og i lys av dette setter han en tone som leder han inn i livstemaet. Det er en bestemt, men naturlig rytme i samhandlingen, som gjør betjenten i stand til å følge opp den andre personen. Bevegelsen har en form, og et tema som betjenten erfarer at han må være tro mot. Det er noe i situasjonen som ikke kan settes på spill eller gå tapt.

Dersom han ”går med hodet” først inn i situasjonen, og handler ut fra gitte formulerte regler eller prinsipper, vil han miste denne sammenhengen eller kontakten. Å håndheve loven uten å ha et blikk for omstendighetene i situasjonen, fornemme hva som er naturlig å gjøre, er en instrumentell regelfølgelse. En slik praksis vil ikke være tjenlig for polititjenesten fordi handlingen setter seg over menneskene den skal tjene. Dersom vi skjelner til Grotius tanker om sunn fornuft som grunnlag for naturrettslig tenkning, kan vi si at en virksomhet som hindrer betjenten i å se hva som er rett og urett ut fra begrepenes egen natur, vil hindre hans skjønn med hensyn til hvordan loven bør håndheves. Vi husker betjenten som stiller et retorisk spørsmål: Hvem taper på at jeg håndhever loven instrumentelt (det vil si uten omtanke for situasjonens omstendigheter)? Det er i første omgang politibetjenten som taper på det i den forstand at han skaper et dårlig omdømme for seg og sine kolleger. I neste

omgang er det fellesskapet som taper på et svekket politi. Et politikorps med dårlig omdømme vil naturlig nok ikke ha samme tillit og legitimitet i befolkningen, og følgelig vil det være utfordrende å gjenopprette orden i tråd med politiarbeidets vesentlige mening. Politibetjenten må være i stand til å etablere en tautolog posisjon som befester politiets gode omdømme – og grunnlaget for dette må være betjentens sunne fornuft. Dette kan bety at naturrettsenkning har en naturlig plass innenfor politiets virksomhet fordi det nettopp er fellesskapets naturlige sosiale bånd praksisen skal befeste eller styrke. Dermed kan vi si at når betjenten har en innstilthet mot den naturlige bevegelsen er det ut fra trofasthet til politiets funksjon i det norske samfunnet. Det er med tanke på fellesskapets sosiale bånd.

5.3.7 Politiarbeidet skal tjene fellesskapet, men hva skal tjene politiarbeidet?

Politibetjentens erfaringer viser oss at jussen kan virke mot lovens hensikt. Nå kan vi innvende at loven nettopp skal sikre verdien av livet. Det trenger imidlertid ikke å være slik. Professor dr. juris, Hans Petter Graver skriver i boken *Hva er RETT?* at den positive rett:

ikke er fastlagt. Den lar seg vri og manipulere. Noe av dette ligger i jussens karakter. Enhver sak har to sider, det er alltid mulig å problematisere et standpunkt og gjøre hvitt til svart. Dette er jussens styrke og svakhet. Muligheten til å stille spørsmål finnes både i forhold til makten selv, men kan også utnyttes av makten for å komme rundt rettslige skranker (Graver 2011, s. 178).

Graver påpeker at når fellesskapet er truet, er loven utilstrekkelig med hensyn til å rydde opp i kaos: ”Land kan bygges med lov i godvær, men lov og orden er ikke tilstrekkelig – og av og til rett ut farlig i storm” (Graver 2011, s. 140). Dette sitat kaster lys over betjentenes erfaring med hensyn til jussen som et uhensiktsmessig redskap til å gjenopprette orden. Tidligere refleksjoner viser at politibetjentens erfaring handler om at han, – i likhet med loven, er underlagt en etisk dimensjon som gjør seg gjeldende i livet. Dette støttes opp av en politibetjent som fortalte:

Det handler om å skille mellom rett og galt. I vår jobb setter vi mange begrensninger til folk. Vi er ute og prøver å holde folk som er på tur ut, tilbake på den smale sti. Vi er ute, og sanksjonerer og regulerer. Det går ikke an å jobbe som politimann, dra rundt for å håndheve loven om du ikke har moral og medmenneskelighet med deg. Og alt dette er avhengig av hverandre.

Selv om den tautologe ordning er en ”rettskilde” som står utenfor lovverket, handler betjenten ikke nødvendigvis på tvers av loven. Politibetjenten påpeker at når loven skal iverksettes eller håndheves, trenger den moralen eller den sunne fornuft som ledetråd. Loven er i prinsippet skilt fra moralen (se 2011, s. 5), men utøvelsen av jussen, eller håndhevelsen av loven (som må bygge på den juridiske metode) forutsetter moralen. Betjentens ”skille” mellom den

positive rett og moral kaster videre lys over Gravers formulering om juristers funksjon i samfunnet⁵⁴:

De som administrerer retten står på en måte over den fordi de må treffe en avgjørelse der retten åpner for flere svar. Rettens innhold påvirkes og utvikles gjennom sin anvendelse. Selv i en rettsstat som bygger på at statens makt er bundet av retten, er det således en gruppe som står over retten. Juristene kan ikke skyve ansvaret for sine handlinger over på retten, men må selv stå til ansvar for retten (s. 6/7).

Gravers sitat peker ikke bare på juristenes funksjon, men også på dem som mennesker og deres etiske forpliktelse i et fellesskap. Det er loven som skal tjene mennesket, og ikke mennesket som skal tjene loven. Dette poenget vil selvsagt også gjelde for politibetjenter. Dette er i tråd med hva jeg tidligere har sagt med hensyn til politibetjentenes forhold til juridisk teori som grunnlag for tjenesteutøvelsen. Det er ikke den positive rett betjenten skal lene seg til mht en moralsk begrunnelse for sine handlinger. Som Graver skriver må man ”ikke nøye seg med å se på moralske fordringer som spørsmål om å etterleve reglene” (2011, s. 180). Som tjenesteperson står man altså selv til ansvar for retten. Dette kan forstås slik at juristenes, og jeg vil tilføye politibetjentens fortolkning og anvendelse av lover, må være forpliktet på noe etisk. Dette er på linje med begrep om *sensus communis*, det vil si at den sunne fornuft må være forpliktet på noe som står over både abstrahert rettsvitenskap og vitenskap. Det som står over både retten og vitenskapen er etikken, det naturlige sosiale båndet som knytter menneskene sammen. Det er det etiske som skal tjene politiarbeidet.

5.3.8 Oppsummerende betraktninger

I lys av betjentens innsikt i livets sårbarhet møter han den konkrete situasjonen først og fremst som en relasjonell utfordring og viktig (politi)oppgave. Denne innsikten kan synes å være nødvendig dersom politiet skal sikre verdien av livet hos den de møter, og sin egen betydning som lovens håndhevere. Betjentens erfaringer peker på at praksis – og livet – er en kontinuerlig aktivitet, eller virksomhet hvor han er forpliktet til å handle til det beste for fellesskapet. Dette finner jeg som en sunn fornuft hos politibetjentene som deltar i denne studien, og den sunne fornuft kommer til uttrykk som en praktisk kunnskap i handling. Med hensyn til rettstenkning, dreier denne kunnskapen seg om en fornemmelse av en dypere solidaritet med fellesskapet. Dette kan betegnes som en ”dyd for sosial omgang” og dette kan vi si i tråd med Gadamer ”impliserer (...) i virkeligheten en moralsk, ja metafysisk basis” (Gadamer 2010, s. 51). Dette er en etikk som handler om en ordening som ikke finnes i ferdig gitt eller nedskrevet form. (En slik etikk kan raskt bukke under for moralisme). Det er heller ikke en etikk som er subjektivistisk. (Da vil etikken kunne grense mot moralrelativisme.)

⁵⁴ Jeg finner det interessant at Graver søker å forstå juristers funksjon for å forstå retten. Det som er vanlig er nok å forstå loven for å forstå profesjonsutøverens funksjon.

Jeg klarer ikke å se at det er noe i materialet mitt som tyder på moralisme, eller moralrelativisme i politiarbeidet. Men det utelukker ikke at disse moralformene eksisterer hos andre politibetjenter. Det kan også være grunn til å spørre om betjentens sterke fokus på hva som er rett og galt kan lede til moralske prinsipper. Følgelig blir moralen en rettslig plikt. Derfor er det betimelig å stille spørsmål om hvor grensen går mellom ”det rette, riktige og sunne perspektivet” og moralisme? Dette spørsmålet faller imidlertid utenfor oppgaven å besvare.

Det er det etiske som skal tjene politiarbeidet, og det etiske finner betjenten i seg selv, og i samhandling med andre.

5.4 *Etikkens absolutte normative dimensjon i ordenstjeneste*

Kan vi tenke oss at politiarbeidets tautologe ordning har en etisk dimensjon? Kan vi tenke oss at politibetjentens handlinger verken handler om moralisme eller moralrelativisme, men at det er en naturlig bevegelse som betjenten går inn i, og hvor han erfarer at det er noe han må yte rettferdighet overfor? Kan vi tenke oss at det er noe normativt som gjør seg gjeldende i hans erfaring?

Spørsmålet om det normative fremholder Wittgenstein som et gåtefullt spørsmål. I sin "Lecture on ethics" fra 1929 eller 1930 (se Lindseth 2002, s. 69) setter han dette spørsmålet på spissen. Wittgenstein starter sin forelesning med å stille spørsmålet "Hva er etikk?" For å klargjøre hva spørsmålet handler om, presenterer han følgende eksempel:

Hvis noen sier at jeg spiller dårlig tennis, kan jeg svare at jeg vet det, men jeg ønsker ikke å spille bedre. "All the other man could say, would be: "Ah, then that's all right." But suppose I had told one of you a preposterous lie and he came up to me and said "You're behaving like a beast" and then I were to say "I know I behave badly, but then I don't want to behave any better." Could he then say "Ah then that's all right"? Certainly not: he would say "Well, you ought to want to behave better" (Lindseth 2002, s.68).

Til dette skriver Lindseth: "at jeg bør ville oppføre meg bedre, er en *absolutt* verdidom. Den er gyldig under alle omstendigheter" (ibid., s. 68/69). Men dersom vi sier at det er i orden å spille dårlig tennis, er det en *relativ* verdidom som har gyldighet for den bestemte tennisspillerens liv (ibid.). Det har ikke noe etisk relevans for andre mennesker om man er en dårlig tennisspiller. Den absolutte verdidommen som vi ikke kan unnlate å anerkjenne, viser oss jo at det finnes noe som vi kan kalle "en absolutt normativ dimensjon i livet". Det store og gåtefulle spørsmålet, slik Wittgenstein ser det, blir dermed: Hvordan kan vi forstå denne absolutte normative dimensjonen? Hvor kommer dette absolutte "bør" ifra?

Jeg forstår Wittgensteins poeng dit hen at etikk ikke lar seg gripe i empirisk, vitenskapelig, forstand. Det vil si at etikkens absolutte normative dimensjon kan vi ikke lese oss til, vi kan ikke peke på den som et faktum i verden. Men vi kan føle, fornemme, og kjenne den på kroppen. Det er dette vi leser om i politibetjentenes fortellinger. Betjenten erfarer at det er viktig å oppleve en overensstemmelse mellom det han fornemmer i situasjonen, og det han gjør, slik at det blir orden og system i praksisen. Når denne overensstemmelsen mangler, merker politibetjenten på kroppen at det er noe som skurrer. Politifortellingene er således et uttrykk for hendelser hvor det er noe normativt som står på spill i betjentens erfaring. Når ikke det menneskelige i mennesket blir møtt, opplever betjenten en uoverensstemmelse i seg selv og han rykkes ut av orden. Denne erfaringen kan kaste lys over Lévinas' etiske teori.

5.4.1 Betydningen av den andre

Hvordan kan vi forstå den tautologe ordningens iboende logikk som et etisk prosjekt med en absolutt normativ dimensjon? Først skal jeg presentere noen poenger i Lévinas etikk om ”den andre”, dernest skal vi se at Lévinas’ teori også kan belyse spørsmålet vårt ovenfor.

Ansvar og subjekt er to sentrale begreper hos Lévinas. Ansvar går forut for menneskets bevissthet og erkjennelse. Dette er en relasjonell utfordring som er oss gitt. Den andre retter en fordring til meg. Han tiltaler meg før jeg tiltaler ham. Jeg blir truffet av den andres krav om hensyn før jeg overhodet tiltaler ham. Lévinas’ penn gjør med dette en høyst uvanlig krusedull. Han lager en sløyfe på relasjonen ”jeg-du” slik vi vanligvis tenker den, idet jeget blir underkastet (latin: subiectum, av sub = under, iectum = kastet) den andre, (se Aarnes 2008, s. xli). Dette kommer til uttrykk blant annet slik hos Lévinas (her refererer han til ”he” som en nabo): ”He orders me before being recognized.” Videre skriver han: ”The neighbour assigns me before I designate him. I am bound to him before any liaison is contracted” (Lévinas 1997, s. 87).

Lévinas’ filosofi blir gjerne omtalt som ”ansiktets etikk”. Ansiktet er etikkens kjerne hos Lévinas. Ansiktet er ikke noe *jeg* er direkte rettet (intendert) mot. *Den andres* ansikt peker meg ut som en appell som kommer til meg,⁵⁵ og det bringer frem en fordring jeg selv ikke kan bestemme. Den andres ansikt ”henrykker meg (m’exalte), rykker meg ut av forkrampingen i selvet”, sier Lévinas (se Aarnes 2008, s. xxiii). Lévinas tenker ikke på ansiktet som en empirisk kategori. Ansiktet kan like gjerne sitte andre steder på kroppen. Ja, sågar kan ansiktet være en bøyd nakke:

Lévinas ynder at citere en passage fra Vasilij Grossmans roman *Liv og skæbne* hvor pårørende danner kø under Sovjet-tiden i Lubjanka i Moskva (for at viderebringe breve, m.v.), og de aflæser, i den foranstændes nakke, al denne lidelse, nød og længsel (Rasmussen 2002, s. 19).

Ansiktet er en metafor for menneskets sårbarhet, nakenhet, lidelse og smerte, og det har en appell til meg om å yte rettferdighet overfor den andre.

⁵⁵ Lévinas vender seg bort fra intensjonalitetsbegrepet som preger den fenomenologiske posisjonen. Intensjonalitetsbegrepet kom særlig til uttrykk i Husserls fenomenologiske filosofi, og har siden preget den fenomenologiske forskningen. Husserls intensjonalitetsbegrep handler om at menneskets bevissthet alltid er rettet eller innstilt mot noe. Hos Lévinas går det andre vei; det er noe som påkaller min oppmerksomhet forut for min bevissthetsakt, det vil si forut for at jeg blir klar over at det er noen der som påkaller meg, anklager meg eller tiltaler meg. Michael Rasmussen (2002) skriver at ”Som kantianer fastholder Husserls at et ”jeg tenker” – et *cogito* – skal kunne ledsage alle mine anskuelser. Men hos franskmannen er dette ”jeg tenker” satt ut av kraft. (ibid., s. 24).

Hos Lévinas går ansvar for den andre forut for jegets frihet. Ansvarer kan jeg ikke velge. Siden jeg ikke kan velge om jeg skal bry meg om den andre, blir den andres anklage derfor min byrde. Jeg er hans gissel, skriver Lévinas (se Aarnes 1998, s. 102). Siden ansvar går forut for min frihet, er jeg forpliktet på å bry meg om den andre. Lévinas ser mennesket i et sosialt perspektiv, skriver Aarnes (se Aarnes 2008, s. xxxiv). Fellesskapet med den andre begynner i min forpliktelse til ham. Jeg vil derfor alltid være berørt med hensyn til den andre. Slik oppsummerer Vetlesen forholdet mellom subjekt og ansvar hos Lévinas:

Subjektet er ikke agens, aktør, er ikke den første beveger, konstituerer ikke seg selv, eksempelvis ad kartesiansk vissthetsfrembringende introspeksjon. Tvert om, subjektet er beveget – ikke av seg selv, ikke av egen kraft, men av noe utenfor det og annerledes enn det – den andre. Subjektets opprinnelige posisjon er således av reseptiv art: Subjektet er i en mottakelsesrelasjon, til-alt av appellen som utgår fra den andre qua ansikt. (...). Ansvar vekkes i meg av den andre. Men ansvar går bare i én retning: fra meg til den andre (Vetlesen 2003, s. 87).

Subjektet står i en mottakelsesposisjon og blir fri først når det har tatt ansvar for den andre, og møtt ham. Det er ikke jeget som subjekt som konstituerer jeget. *Det er den andre som konstituerer jeget.* Lévinas tenker seg at ”å møte den andres ansikt er å bli truffet av transcendenten” (ibid., s. 106). Å møte transcendenten er en omskriving av menneskets evne til å overskride seg selv. I fenomenologisk forstand er transcendenten en bevissthetsakt hos subjektet. Hos Lévinas derimot er transcendenten ikke noe mennesket gjør, men noe som virker på mennesket. Den andres ansikt virker på jeget på en ikke-begripelig, ureflektert måte. Å bli truffet av transcendenten er å bli truffet av det menneskelige i mennesket.

Jeg skriver om dette på ulike steder i avhandlingen. I kapitlet om naturretten sier jeg at å se den andre er å se seg selv. Det vil si at vi kan kjenne igjen vår menneskelighet i den andre. I kapitlet om den naturlige bevegelse skriver jeg at det er en overensstemmelse mellom det jeg spiller og slik jeg spiller det. Dette forutsetter at tonen og temaet er indre forbundet. I kapitlet om sunn fornuft skriver jeg at fellesskapet setter min orden. Å være i en naturlig bevegelse handler om å kjenne igjen en eksistensiell substans i samhandling med andre. Men det er vel egentlig ikke noe vi leter etter. Vi treffes av den, og politifortellingene viser at den kommer til oss om vi åpner opp for den: Da blir den andres orden min orden.

Kan det tenkes at når politibetjenten rykker ut på oppdrag og møter mennesker i sårbare situasjoner, erfarer han ansiktets appell som noe han må ta i mot? Og når han ikke tar i mot appellen, og følgelig ikke forholder seg til den andre som den andre, erfares dette destruktivt for betjenten. Å ikke møte appellen virker inn på betjenten. Da rykkes han ut av sin orden i egen praksis. Vi husker politibetjenten som møtte ansiktet til kvinnen som hadde blitt mishandlet av sin mann. Politibetjenten drar fra stedet og setter mannen i arresten, men føler

ikke at han er ferdig med oppdraget. Han får en ”guffen” følelse, og drar tilbake til kvinnen for å samtale med henne. Dette kan være en fortelling som illustrerer hvordan betjentene opplever å være anklaget av det som utgjør menneskets felles dimensjon, den menneskelige sårbarhet. Fortellingene viser at betjenten opplever å være forpliktet til å ta ansvar for kvinnen.

Politiarbeidets nærvær

Kan politiarbeidets vesentlige mening handle om betjentens *nærhet* til fellesskapet (eller omverden)? Spørsmålet stiller jeg på bakgrunn av Lévinas’ tanker om nærhet:

Nærheten er ikke bevissthet om nærhet. Den er en besettelse som ikke er forhøyet bevissthet, men en bevissthet mot strømmen, som velter bevisstheten overende. En hendelse som frarister bevisstheten dens initiativ, som løser meg opp og plasserer meg foran den andre som skyldig, en hendelse som stiller meg for tiltale, en forfølgelsens tiltale fordi den går forut for enhver feil – og som fører meg til selvet, til en akkusativ som ikke etterfølger en tidligere nominativ (Lévinas 1998, s. 101).

Selvet hos Lévinas er passivitet før identitet (ibid.). Når selvet blir anklaget dømmes det til å svare. I dette ligger det ”en fremmed vending fra tålmodighet til aktivitet og fra det spesielle til det universelle, og et utkast til en orden og en mening i væren som verken avhenger av et kulturelt verk eller av en enkel strukturering” (ibid.). Nærværet handler om å opprettholde en orden som oppfattes i nærhet til den andre, hinsides mitt jeg og den andres gitte væren.

Betjentens svar på situasjonen, for eksempel hundeførerens glede, kan forstås som et umiddelbart ansvar som knyttes til pårørende, både i nåtid og fremtid. Å henfalle til følsomhet vil imidlertid være et ”svar” som ligger utenfor politipraksisens tautologe sammenheng; det ville si noe om politibetjentens (private) subjekt. Da ville det psykologiske jeget erkjennelsesmessig være i stand til å sette seg selv utenfor hendelsen. Dette vil være dypt uetisk da politibetjenten ikke vil erkjenne fornemmelsen av den andres menneskelighet. Når betjenten ikke uttrykker sentimentalitet, er det ikke fordi han er utenfor hendelsen (uengasjert, kynisk osv). Sterke emosjoner vil derimot sette *betjenten* i sentrum. Da vil han ikke hengi seg ikke til den andre, men til seg selv. Følgelig settes han ut av fellesskapet. Å hengi seg til sine egne emosjoner til fordel for det sanselige ansiktet, vil rett og slett være å komme på avstand til sin egen menneskelighet. Det ville være et brudd med nærheten til den andre.

Med utgangspunkt i Lévinas’ nærhetsbegrep kan vi forstå at en eventuell bevissthet, og erkjennelse av den andres private tragedie, vil utfordre betjentens erfaring med å være i den tautologe ordningen.

I lys av Lévinas' filosofi forsøker jeg å reflektere over hvorfor vi må forstå virksomhetens tautologe orden som en *etisk situasjon*. Med dette mener jeg at betjentens orden i egen praksis (ikke sin private psykiske orden) er en orden som han kjenner på kroppen som viktig. Det handler om å kunne stå inne for egen praksis, og å ha seg selv med inn i praksisen. For eksempel når studenten og politibetjenten erfarer å bli skyldige når den andre personen ikke er blitt møtt. De opplever kanskje å ha brutt kontrakten eller det sosiale båndet mellom mennesker. Det er hendelser som stiller dem for tiltale. Dette betyr at betjentens orden utgår fra den andre. Dette bryter med den vanlige moderne subjektivitetstenkning om at all orden utgår fra subjektet.

5.4.2 Oppsummerende betraktninger

Innenfor den tautologe ordning er der en orden, en naturlig bevegelse. Jeg skriver om en orden som også gjelder for politibetjenten, som noe betjenten må ta i mot. Jeg mener at studien illustrerer at den andre ikke er den som bryter opp betjentens orden, men den som setter en ny orden i betjentens praksis. Ut fra en slik fortolkning ser vi hvordan etikkens absolutte normative dimensjon bryter inn i alle fastlagte og gitte ordninger som skal holde samfunnet sammen, både en nedskreven teori, etikk og juss. Etikkens absolutte normative dimensjon vitner om den andres orden – og det er den andres nærvær som politiarbeidets vesentlige mening handler om.

Nå viser strukturanalysen at betjenten merker en forventning, fra flere hold, som sier at ansvaret for å løse oppdraget er hans. Politibetjenten går inn i oppgaven med en mental beredskap til ikke å gi opp og forlate et oppdrag. Han rykker ut med en beredskap til å ta ansvar. Dette allmenngyldige poenget får frem to momenter som henger nøye sammen i hans arbeid: 1: Å gjøre det som er politiets oppgave i enhver situasjon hvor han griper inn. 2: Ved å gjøre dette er han samtidig ansvarlig overfor seg selv. Det vil si at jobben må gjøres på en slik måte at betjenten har en mulighet til å være i en meningsfull tautolog sammenheng. For at den tautologe sammenhengen skal tale til ham, må han utføre tjenesten på en slik måte at han etablerer en posisjon med hensyn til både kortsiktige og langsiktige handlinger. Dette er hundeførerens glede et uttrykk for, og det er også politibetjentens tilfredsstillelse ved å fortolke og anvende loven med et humanistisk skjønn, et uttrykk for. Dette handler om at politibetjenten må finne en tautolog posisjon i sitt arbeide der han kan være det han skal være som politi. Dersom han ikke kommer i tautolog posisjon, kan han bli stående på sidelinjen som et psykologisk subjekt. Derav kan vi se at den tautologe ordning også – og i vesentlig forstand – må være en etisk orden.

Denne forståelsen handler blant annet om å være på plass i seg selv i politiverdenens meningssammenheng. Det er nok dette hundeføreren refererer til når han sier at ”å gå søk” er et ”annet program”. ”Et annet program” handler om å gå inn i oppgaven med en stemt forventning til oppgavens tautologe meningssammenheng. I dette tar han samtidig ansvar for sitt eget livsforhold, slik at han er i stand til å gå inn i lignende oppgaver igjen og igjen og igjen. Å være i stand til å se den tautologe posisjonen og å handle med hensyn på den, er vesentlig dersom den tautologe ordning skal være god. Slik jeg forstår det er naturettstenkningens plass i politiets virksomhet intimt forbundet med den tautologe posisjonen.

5.5 *Tautologe relasjoner i politiarbeid*

En ettermiddag kjører en politibetjent og hans makker ut for å hente Normann som ikke har møtt opp til soning. Han har ingen fast adresse, men politiet kjenner godt til Normann og antar at han oppholder seg i huset til sin kamerat. I dette huset befinner det seg fem menn, men politiet finner ikke Normann. De finner imidlertid både narkotika og kniver. Til funnet av knivene sier makkeren til eieren av huset: *Disse knivene tar vi beslag i*. En av mennene som oppholder seg i huset, sier: *Hvorfor det? De tilhører han Normann og er pyntekniver*. Makkeren svarer: *Det er vel ikke noe vits i at han skal gå rundt med disse knivene...?* Mannen virker ikke fornøyd med betjentens svar og spør videre om poenget med å beslaglegge knivene. Makkeren bryr seg ikke om mannens spørsmål og innsigelser, men rekker knivene over til den andre betjenten. Politibetjenten tar en av knivene ut av sliren, berører knivbladet forsiktig med fingertuppen, studerer det og sier rolig, med en litt undrende tone: *Disse knivene er ikke pyntekniver når de er slipt så skarpe som de er...* Dette sier mannen seg enig i og politiet beslaglegger knivene uten flere innsigelser.⁵⁶

Dette eksemplet illustrerer to relevante tautologe elementer som vi allerede har sett gjøre seg gjeldende i politibetjentens virksomhet. Det er politibetjentens relasjon til makker, og politibetjentens relasjon til den andre personen. I fortellingen ovenfor ser vi at makkeren konstaterer at knivene kan beslaglegges. Dette er nok i tråd med lovens paragraf. Når makkeren ikke anser beslutningen som et problem for mannen, til tross for innsigelsene han kommer med, unnlater han å svare på mannens spørsmål. Dialogen får imidlertid en annen vending når politibetjenten får knivene i hendene. Han studerer en av knivene, kjenner på bladet og forsiktig konkluderer han med at kniven ikke er en pyntekniv. Gjennom disse ordene uttrykker betjenten at han deltar i mannens verden, og følgelig at han engasjerer seg i samme sak som mannen. Han er innstilt mot vedkommende, han lytter fordomsfritt og åpent (ikke ukritisk), og forsøker å gripe hva som er mannens *tema*. Politibetjenten uttrykker at han er innstilt på å ta den andres meninger og uttrykk til ettertanke, før han tar den endelige beslutning om det som gjelder selve politisaken; knivene må beslaglegges.

Dette eksemplet, og andre eksempler som jeg har omtalt, kaster lys over Skjervheims essay *Deltakar og tilskodar* (Skjervheim 2002).⁵⁷ I dette essayet presenterer Skjervheim tre ulike tilnærminger man kan ha til den andre part i en samtale, men vi skal se på to av dem. Det

⁵⁶ Hendelsen er hentet fra feltstudien i politiets praksisfelt 2005. Jeg skriver om en annen hendelse på det samme oppdraget og de samme politibetjentene i kapittel 5.2 under overskriften "Forholdet mellom det spesiell og det allmenne."

⁵⁷ Essayet ble publisert første gang i 1957.

Skjervheim betegner som en toleddet relasjon innebærer at subjektet forholder seg til den andre som et faktum. I en toleddet relasjon engasjerer man seg ikke i samtalens tema. Man deltar ikke i det som er saken, men inntar en tilskuerposisjon til den andre. Men dersom det er to subjekter som forholder seg til et felles saksforhold, har man en treleddet relasjon. I denne innstiltheten er man en deltaker i den andres tema. Skjervheim redegjør for dette slik:

På same måten er det om den andre kjem med ei vurdering, og eg kan bli engasjert og kome med anna vurdering. Vi har her ein treledda relasjon, mellom *den andre*, *meg* og *sakstilhøvet* som er slik at vi deler sakstilhøvet med kvarandre (Skjervheim 2002, s. 20).

La oss applisere Skjervheims beskrivelse av relasjonsforhold på hendelsen med knivene. I dette eksemplet er makkeren i relasjon til sin sak, faktum (funn av kniver), og sin sak, som er den andre mannen i relasjon til sin sak. I denne toleddede relasjonen deler ikke makkeren og mannen den samme saken. De befinner seg i hver sin verden, kan vi si (se Skjervheim 2002). Når makker tar sin beslutning om å beslaglegge knivene på denne måten, uttrykker han seg som et autonomt og selvstendig menneske uten omtanke for den andre personen. Samtidig som makkeren objektiviserer den andre, stiller han seg selv utenfor saken. Vi kan forstå det slik at han for det meste er opptatt hva han kan, eller skal gjøre i henhold til lovens paragraf.⁵⁸ (Dette er et eksempel på instrumentell håndhevelse av loven som jeg skrev om i kapittel 5.3.) Vi ser – og kan forstå – at dette oppleves som provoserende for mannen. Han blir i et øyeblikk noe hissig, og stemningen er spent når politibetjenten får ordet.

Vi ser et eksempel på en treledda relasjon når politibetjenten tar knivene ut av sliren og slår fast at det ikke er pyntekniver de har funnet. Betjenten forholder seg ikke til knivene som et faktum og som en politisak, men til mannens påstand om knivene som pyntekniver. Når betjenten deler temaet med mannen, tar han mannen på alvor.

La oss applikere Skjervheims analyse på politiets tautologe ordning. Skjervheim løfter frem at en relasjon har tre ledd: Subjekt-subjekt-felles tema. Når politiet rykker ut på oppdrag, er det sjelden bare to personer i patruljen. Det er som oftest tre, eller kanskje fire politibetjenter i en patrulje, og når politiet kommer frem til stedet, er det gjerne flere mennesker til stede som

⁵⁸ Nå kan man si at det ikke er juridisk gitt at politiet hadde rett til å ta knivene med seg. Til grunn for denne beslutningen må det foreligge en vurdering av flere faktorer: Som for eksempel hvilke type kniver det gjelder, og miljøet knivene ble funnet i. I dette tilfellet vil betjenten ha hjemmel i lov med hensyn til å ta beslag i knivene. Når vilkåret for å beslaglegge knivene er oppfylt, kan man innvende at politiet ikke må å begrunne avgjørelsen overfor den andre personen. Men dette eksemplet handler ikke om et juridisk-etisk spørsmål om hvorvidt det er rett å ta knivene eller ikke. Det er heller et relasjonsetisk aspekt som gjør seg gjeldende: Ved å innta en toledda relasjon møter han ikke utfordringen i situasjonen på en god måte. Han snakker mannen over hodet, og hans væremåte gjorde den andre personen til et objekt som ikke tilhørte betjentens verden.

politiet må forholde seg til. I fortellingen ovenfor er det fem personer til stede, men i dialogen om knivene er det bare en av de tilstedeværende som fører ordet med politiet. I den tautologe ordningen står politibetjenten i sammenheng til mannen og temaet (eller saken). Dette utgjør en treledda relasjon. Men politibetjenten står også i sammenheng til sin makker.

Makkerens toledda relasjon til mannen gjør situasjonen enda mer kompleks og utfordrende for politibetjenten. Vi ser at den toledda relasjonen ikke er et bidrag med hensyn til å etablere en tautolog posisjon for å gjøre det politiet må og skal gjøre når de kommer over ulovlige besittelse av kniver (kniver som åpenbart ikke har et praktisk bruksområde), uten å eskalere situasjonen. Politibetjentens erfaring med å etablere en tautolog posisjon for å håndtere oppdraget, utfordres av makker. Følgelig når politibetjenten sier at knivene ikke er pyntekniver, kan dette svaret også tolkes som et svar på betjentens tautologe relasjon med makkeren. Når betjenten tilsynelatende går inn i en treleddet relasjon, rettferdiggjør han både mannen og sin makker. Derfor blir det i dette tilfellet, relevant å utvide relasjonsstrukturen til Skjervheim, og si at betjenten går inn i en fireleddet relasjon.

Som jeg nevnte i kapittel 3.3.1 under overskriften *Makkeren*, forteller politifolk at de ikke vil irettesette, gi korreksjon, eller diskutere den praktiske løsningen av et oppdrag foran mistenkte eller publikum. Dette må vi forstå i lys av den tautologe ordningen. Sett at en politibetjent skulle gripe inn i makkers handling med hensikt å korrigere makker, eller diskutere hans beslutning. Dette kan skape kaos i situasjoner som allerede er tilspisset. Nå er det også slik at en betjent ikke alltid ser, og følgelig ikke vet grunnlaget for makkers beslutninger og handlinger under et oppdrag. Det kan hende at makkeren handler på bakgrunn av noe betjenten ikke har vært oppmerksom på. For eksempel forteller en betjent:

Forrige helg var det en person som ble bortvist av dørvaktene ved et utested. Vi tar han med til bilen for å ta personalia. Kjeften hans går i ett sett. Han skjeller oss ut, og det er ikke måte på hvor dum vi er. Jeg visiter han for legitimasjon, mens min kollega står og noterer – og plutselig så ser hun at jeg ligger i bakken. Da har jeg lagt mannen i bakken, og når kollegaen min oppdager dette, sitter jeg allerede oppå han. Dette får hun ikke med seg. Men når jeg skulle gå i lommene hans, gjør han plutselig et utfall for å fekte meg unna. Det var en veldig... kanskje en bevegelse folk ikke hadde sett i det hele tatt, men jeg stod mitt oppi situasjonen og for meg så var den veldig tydelig. Og, da kan jeg enten gjøre det som jeg gjorde, eller jeg kan la han få neste utfall igjen.

Sitatet ovenfor forteller oss at det er grunner som kan være forankret i den tautologe ordningen som gjør at betjenter ikke ønsker å gripe inn overfor makker. Et makkerpar som diskuterer offentlig har ikke samme funksjon i oppdraget som et makkerpar som fremstår som omforent om handlinger. Dette kan forstås som en form for lojalitet som handler om å rettferdiggjøre makker, slik vi ser i kniveksemplet ovenfor. Men denne lojaliteten trenger ikke å handle om ”gruppepsykologi”, men snarere kan den begrunnes med hva som er politiets

funksjon, som den tautologe ordningen skal bidra til å befeste i befolkningen. Det som er betjentenes utfordring, og som gjør tjenesten til tider vanskelig, er hvordan betjenten kan rettferdiggjøre både makker og den andre personen på samme tid dersom begges fremtreden oppleves som urimelig. Dette kommer som en utfordring fordi under et oppdrag er det som regel ikke tid til å tenke nøye over hva man skal si. Jeg tenker at i kniveksemplet kunne ikke betjentens handling være en kalkulert vurdering eller bevisst handling, fordi dette skjedde raskt. Det må ha handlet om en fornemmelse, eller sans for hva som er det rette å gjøre. Igjen så må vi kunne si at betjenten utviste sunn fornuft i tråd med begrepet om *sensus communis*. Politibetjenten fornemmer handlingens indre logikk.

5.5.1 Tillit i politiarbeid

Skjervheims refleksjoner om den treleddete dialogen kaster lys over den danske filosofen Knud Ejler Løgstrups relasjonsetiske filosofi. Løgstrup presenterer et motsvar til en tenkemåte som beror på at enkeltmennesket er autonomt og selvstendig (se Løgstrup 2000, s. 11), jf Skjervheims toledda relasjon. En slik innstilling innebærer en forståelse om at ethvert menneske er en verden for seg som de andre står utenfor. Løgstrup sier at vi i virkeligheten er hverandres verden og hverandres skjebne (se Løgstrup 2000, s. 37). Som mennesker er vi i våre liv og i vår egen lille verden så innvevd i hverandre ”at vi – som Luther uttrykker det – er daglig brød i hverandres liv” (ibid., s. 24). Dette innebærer at hvert menneske har sin virksomhet sammen med andre mennesker. Vi kan rett og slett ikke leve våre liv uten andre mennesker. Løgstrup formulerer dette gjennom metaforen; at vi har aldri med et annet menneske å gjøre uten at vi på et eller annet vis har noe av dets liv i vår hånd (se Løgstrup 2000, s. 37), og vi skal derfor ta i mot den andre. Mottakelsen av den andres liv er den utfordring som Løgstrup kaller for ”den etiske fordring” (se Løgstrup 2000).⁵⁹

Den etiske fordring hører i elementær forstand enhver samtale til, skriver Løgstrup. Spørsmålet blir hvordan vi tar i mot den andres liv slik at vi erfarer å leve med andre, og ikke mot ham eller henne. I politifaglige og -teoretiske sammenhenger blir denne utfordringen ofte møtt med tanken om at det er betjentens ansvar ”å skape tillit.” Men er tillit noe politibetjenten skaper? Eller er tillit noe som allerede er der, og som betjenten befester når han gjenoppretter orden i et kritisk perspektiv? Hva er det som skjer i praksis når politibetjenten ”skaper tillit”? Dette kan vi forstå om vi går tilbake til celloeksemplet som jeg skriver om i delkapittel 5.2.2, under overskriften *å fortolke et livsuttrykk*. Her skriver jeg om fortolkning

⁵⁹ Dette er det samme som Grotius’ sosiale og naturlige bånd og Lévinas’ ansikt. Det er fornemmelsen av dette som gjør det mulig å se det allmenne i det konkrete.

av musikkstykker. Vi kan for eksempel spille kammermusikk slik den ble spilt for mange hundre år siden. Da må vi ta et historisk og tradisjonelt grep om musikkstykket. Musikken må tolkes og forstås ut fra historie, tradisjon og kultur. Men samtidig har vi sett at musikk har en tematikk som ikke kan reduseres til et mekanisk grep. Da blir den død og uinteressant. Musikk har et tema, noe vi må finne inn til, og som vi må være trofaste mot. Musikken må tale til oss i dag. Dette kaster lys over Gadammers hermeneutiske poeng om ”horisontsammensmelting” (se Gadamer 2010, s. 381 ff). En tekst kan ikke fortolkes ut fra mekaniske grep, regler eller prinsipper – men ut fra min forståelsehorisont i dag. Gadamer sier at en tekst må tale til meg i min verden. Jeg må åpne opp for teksten, og gi den en mening som også tilhører meg, på et vis. Det vil si at jeg må ha et indre forhold til teksten. Dette er en form for ”applikasjonsoppgave” (se Gadamer 2010, s. 380/381), hvor jeg må se det allmenne i det konkrete. Og virkningen av denne oppgaven er at jeg forstår meg selv, jeg kommer bedre til meg selv. (Jeg vil se nærmere på Gadammers hermeneutiske filosofi i kapittel 6). Vi kan på mange måter forstå at det er nettopp en form for horisontsammensmelting som oppstår hos betjenten når han møter mennesker i vanskelige situasjoner. Ved å være delaktig i personens verden med seg selv finner han inn til personens tema. Og dette temaet uttaler han seg trofast til. I slike sammenhenger forsøker han ikke å analysere og forklare personen, eller ta andre grep for å håndtere saken. Når betjenten lar ting få lov til å skje, handler han slik at den naturlige tillit befester seg. Det er et svar som uttrykker at betjenten er med personen, og ikke mot. Og svaret vil også i mange tilfeller ha en positiv virkning på den andre personen(s orden), som bidrar til at betjenten kommer på innsiden av en forstyrret orden. Og dette forutsetter at betjenten lar noe skje. Men hva skjer?

Politibetjenten utleverer seg selv

Å være i en samtale er i fundamental forstand en selvutlevering hvor man våger seg frem på i forventning om å bli imøtekommet (se Løgstrup 2000). Det handler ikke så mye om hva som blir sagt, innholdet og viktigheten i det som blir sagt. Det er ikke hva man utleverer – men utleveringen i seg selv Løgstrup setter i sentrum:

Det er derimot slik at det i tiltalen som sådan – uansett innholdets betydning – blir slått an en bestemt tone, som den snakkende så å si går ut av seg selv og inn i, for dermed å eksistere i samtalens forhold til den andre. Dermed går fordringen – uttalt – ut på at en selv blir mottatt ved at ens tone blir antatt (Løgstrup 2000, s. 36).

Å slå an tonen, enten det gjelder å gi sporhunden en kommando, sette tonen for et musikkstykke, eller i samtale med den andre, er på en måte å gå ut av sitt eget legeme og forlenge seg selv mot den andre personen. Dette er en form for utleverthet hvor man er i en bevegelse. Løgstrup skriver at utlevertheten er selve nerven i kommunikasjonen, og ”det er

det etiske livs grunnfenomen” (Løgstrup 2000, s. 39). Det handler imidlertid ikke så mye om hva betjenten sier og hvordan han sier det. Det handler rett og slett om utlevertheten i seg selv. I denne studien illustrerer politifortellingene hvordan betjentene går ”ut av” sitt indre liv, og er i samtalen forhold til den andre når orden gjenoprettes i et kritisk perspektiv.

Politibetjenten står altså ikke nødvendigvis i et direkte forhold til den andre personen. Han forholder seg først og fremst til personens livstema, og det er gjerne uttalt. Det er ikke individene som står i fokus, men livstemaet som gjør seg gjeldende i oppdraget. Vi kan også se dette i sammenheng med å sette en tone. Når betjenten går inn i oppgaven setter han en tone som utleverer ham som et menneske. Temaet eller saken og tonen er indre forbundet i en stemhet. Tonen forteller at politibetjenten erfarer den andres virkelighet som en virkelighet de deler. Å samtale og samtalene i seg selv, handler om å bekrefte temaer de allerede har til felles i kraft av å være mennesker. Til tross for at de ikke deler samme konkrete opplevelse, familiære relasjoner, dialekt, trossyn, osv, deler de en felles erfaring om tilhørighet til fellesskapet. I sitatet ovenfor forteller betjenten om nærværet han erfarer med arrestanten. Dette nærværet går utover politiets funksjon, og det handler om å erfare hverandre som mennesker.

Når jeg intervjuet politibetjenten, ble han oppfordret til å reflektere over hva som er viktig for ham i politiarbeidet. Han forteller at han vil gjøre en forskjell, være et medmenneske og befeste folks verdighet. Dette gjør han ved å uttrykke seg som et medmenneske, som igjen beror på en utlevering av betjenten selv. Utlevertheten handler om et språklig uttrykk, å si noe, og/eller å gjøre noe som er passende i den bestemte situasjonen. Hva dette ”noe” er, er ikke alltid like enkelt for betjenten å vite. Vi husker den unge betjenten som var usikker på seg selv i møte med pårørende. Han var redd for å si noe galt som skulle gjøre sorgen verre for dem. Han kjente seg samtidig ukomfortabel med å være sammen med pårørende uten å si noe. Like fullt våget han seg frempå og tok initiativet til en samtale. Politibetjentens erfaring viser det samme som resten av materialet illustrerer; politifolk velger gjerne å være sammen med personen(e) i vanskelige stunder. Et annet eksempel som illustrerer det samme finner vi i fortellingen om politibetjenten som arresterte en person i forbindelse med en narkotikasak. Mannen ba innstendig betjenten om å slippe glattcella fordi han led av klaustrofobi. Betjenten forstod at å bli stengt inne på cella ville bli en tøff utfordring for mannen, og valgte derfor å sitte sammen med mannen i politiets inkvireringsrom til han ble sjekket ut av saken. Denne hendelsen førte til at betjenten etablerte en (tautolog) posisjon for alle fremtidige oppdrag hvor denne mannen var innblandet:

Det har alltid fulgt med stort spektakkel, mye aggresjon under pågripelsen og innsettelse [av han] i arrest. Han har ”klikket” enkelte ganger, og mine kolleger har vært engstelig for å ha kontakt med ham. Jeg har imidlertid løst flere oppdrag hvor han har vært særdeles utagerende og aggressiv ute i gaten. Når han treffer på meg i disse situasjonene, har han vært som et lam. Jeg tror det er på grunn av den respekten, eller måten jeg møtte han på den første gang, som gjør at jeg kan gå inn i arresten uten å føle frykt. Han respekterer meg som menneske. Han går innenfor polituniformen. Vi har en dialog som går under uniformen. Derfor har vi en veldig god kjemi.

Hva betinger denne utlevertheten? Den betinger at politibetjenten har en forventning om at mennesket han møter har noe å si ham. Han åpner opp for at den andre har noe å si ham, og han tar seg tid til å lytte og prate. I dette ligger utlevertheten som en form for nærvær med den andre. Når politibetjenten møter ansente og tilspissede situasjoner, må vi forstå at å utlevere seg selv er bokstavelig talt å våge seg frempå i samtalen. Å utlevere seg selv kan gjøres på ulike måter, men det er ikke alle former som gir en ubetinget mottakelse. La oss gå tilbake til Skjervheims to- og treleddete relasjoner. Begge er holdninger, eller former for holdninger som man kan ha til den andre, skriver Skjervheim (Skjervheim 2002). Dersom vi trekker tråden til Løgstrup som hevdet: ”I forventningen til den andre foretar man seg noe og utleveringen består nettopp i dette” (Løgstrup 2000, s. 28), kan vi tenke at begge holdningene innebærer ulike former for selvutlevering. I kniveksemplet konstaterer makkeren at de har rett til å beslaglegge knivene. I denne toleddete relasjonen våger han seg frempå, men dog uten en forventning om å bli mottatt av den andre, eller om å motta den andre. Han utleverer i beste fall sin juridiske kunnskap. Han slår an en tone som ikke treffer, og dermed stenger han av for den andre personen. Dette må sies å være en negativ form for utlevering fordi den ikke fører til at han ubetinget kan bli tatt i mot av den andre. Når et menneske lukker seg inn i seg selv er det i bunn og grunn ingenting, ikke noe menneske å ta i mot i fundamental forstand. Når politifolk stenger av for den andre, har det heller en tendens til å provosere den andre slik at situasjonen eskalerer, det forrykker den tautologe ordningen og skaper uorden.

5.5.2 Oppsummerende betraktninger

Når politibetjenten gjenoppretter orden i et kritisk perspektiv, går han inn i en treleddet relasjon. Han åpner opp for den andre ved å utlevere seg i tonen som settes. Han møter personen med et ”åpent sinn”, som en betjent fortalte. Dette innebærer at han våger å møte det han forstår er et felles livstema. Dette er, bokstavelig talt, å våge seg frempå i *samtalen*, fordi betjenten går ubeskyttet inn i situasjonen. Personene som politiet møter forventer kanskje ikke å oppleve en menneskelig side ved politiet. Han forventer å bli møtt med autoritet og makt. Han blir imidlertid positivt overrasket, og lar seg begeistre – slik går det til at politibetjentens tone blir antatt. Relasjonen bærer politiarbeidet i grunnleggende forstand, og samtalen blir konstituerende for politiarbeidet: Når betjenten tar den andre på alvor, utleverer han samtidig seg selv som menneske, og mottakelsen vil dermed ha større mulighet for å inntreffe. Slik

kommer betjenten på innsiden av en forstyrret orden. Det er en nær sammenheng mellom å forstå den andre, ikke som et empirisk subjekt, men som den andre i sitt uttrykk, og det å forstå den andre i en saklighet.

Hvordan kan vi forstå utlevertheten i et prakseologiperspektiv? Vi har sett at betjentens evne til utleverthet er en naturlig bevegelse som vil ha en tautolog virkning. Den kan bidra til å etablere en tautolog posisjon for neste handling. Denne handlingen kan gjerne dreie seg om politisaken, og hvilke beslutninger og grep som må tas med tanke på den. Men utlevertheten kan også handle om å etablere en tautolog posisjon med hensyn til neste oppdrag.

Utlevertheten befester tilliten mellom politiet og befolkningen. Den muliggjør at betjenten kan komme på plass i sin egen praksis når han opplever at den andre personen tar i mot ham. Men den kompliserte og utfordrende tautologe flerledda relasjonen viser at ”å gjenopprette orden” i et kritisk perspektiv henger i ”samtalens tynne tråd”⁶⁰ fordi politibetjentens makker kan ha en holdning som ikke støtter opp under den tautologe ordningen. Gjennom en toleddet relasjon til den andre, kan makkeren fort trå feil og dermed gjøre noe forkjært som utfordrer den tautologe ordningen. Den tautologe relasjonen mellom makkerparet settes på prøve fordi betjenten erfarer at han kan lite gjøre med makkers holdning når de er i det offentlige rom.

5.6 To maktområder i politiarbeid

Denne studien viser at når politibetjenten går inn i den treledda relasjonen til den andre, erfarer han å være i en naturlig bevegelse. Her blir han gjerne mottatt av den andre.

Mottakelse fremstår som et viktig fenomen i den fenomenologisk-hermeneutiske analysen av politiarbeid, og dette støttes opp i den teoretiske refleksjonen om viktigheten av å være i posisjon til å utføre sine arbeidsoppgaver. Men dette handler ikke bare om politibetjentens mottakelse av den andre personen, det handler også om at politibetjenten opplever å bli mottatt. Det er sjelden vi snakker om politibetjenten og hans opplevelse av å bli mottatt av den andre. Ved politiutdanningen er vi i større grad opptatt av hvordan politibetjenten møter og mottar borgeren. Etter at jeg har fått et bedre innblikk i og forståelse for politibetjentens erfaring, mener jeg at dette er en ensidig relasjonstenkning. Jeg vet ikke om vi tar for gitt at politibetjentens opplevelse av å bli mottatt av den andre har betydning, eller om det er noe vi rett og slett hopper bukk over, ignorerer, og ikke ser betydning av fordi det her er tale om statens øverste sivile maktorgan med myndighet til å bruke fysisk makt. Enkelte kolleger har hevdet at når en politipatrulje kommer hjem til borgeren, er det hele statsapparatet som

⁶⁰ Se Anders Johansens ”Samtalens tynne tråd”.

marsjerer inn, og da har borgeren nærmest ikke annet valg enn å være en ”lydig” borger som underkaster seg politiet. Dette uttrykker en oppfatning av politibetjenten som erobrende og herskende. Slike oppfatninger grunner selvsagt i den asymmetriske relasjonen mellom politiet og borgeren. Politiets autoritet representerer en bestemt historisk gitt ordning, det vil si den legale ordning. I kraft av sin posisjon må betjentene utføre handlinger som kan oppleves som å ”være mot den andre”. Sett fra et systemperspektiv kan vi si at politiet har reell definisjonsmakt med hensyn til hvordan situasjonen skal forstås. De har på et vis krav på herredømme over, og viten om situasjonen. De har definisjonsretten med hensyn til hvordan hendelsen, og da også den andre personen skal fortolkes. De aller fleste mennesker er oppdratt til å lyde autoriteter, selv om vi skulle føle det annerledes. Følgelig kan vi lett tro at dette handler om borgerens (skinn)respekt for øvrigheta når politibetjenten forteller at han blir mottatt av den andre. Han våger ikke annet enn å bøye seg for makten?

Studien min peker på at når mottakelsen inntreffer, er det i situasjoner hvor politibetjenten erfarer seg selv som et medmenneske. En betjent understreker at skal han gjøre en forskjell, må han tre ut av den begrensede effekten uniformen har. En annen betjent sier at han må gi mer av seg selv i møte med mennesker. Han må fremstå som ekte og ufarlig. Hva handler egentlig slike forestillinger om? Vil ikke politibetjentene innse at de har en autoritet i kraft av statens makt og myndighet? Undergraver de sin egen politimakt? Eller er det slik at makten er dem for nær til at de kan se den? Skjenker ikke politiet makten en tanke? Utnytter politiet borgerens forlegenhet? Eller er det betjentens uovertreffelige tro på seg selv som ikke gjør ham i stand til å se den andre som underdanig i relasjon til politiet?

Disse spørsmålene kan det være vanskelig å svare på, men vi kan med sikkerhet si at det er et maktforhold som gjør seg gjeldende når politibetjent og borgere møtes. Den fenomenologisk-hermeneutiske analysen, og den teoretiske refleksjonen gir oss grunn til å undre oss over politiets *erfaring* med å være i en maktposisjon: Hvilken makt handler det om, hvordan brukes makten, og hva hviler den på? Analysen gir oss grunn til å innse at politiets makt kan gjøre seg gjeldende mer enn kun som en empirisk erkjennelse av politiets symbolske makt. Når vi nå har sett hvordan den tautologe ordningen og den naturlige bevegelsen kan ligge til grunn for betjentens fortolkninger, åpner denne studien opp for å forstå politiets makt på en annen måte.

”En jordbund for moralen er magt”, skriver Løgstrup i *System og symbol* (1997, s. 11). Jordsmonnet er forskjellig fra sted til sted. Og slik er det med makten også. Makten gjør seg

gjeldende på ulike områder, og dermed må vi naturlig tenke at moralen, som gror ut av makten, også må ha ulikt innhold med hensyn til området den gjør seg gjeldende i. Løgstrup presenterer to områder hvor makten befinner seg. Det ene er i de målrettede aktiviteter og det andre er i relasjoner. Makten som befinner seg i de umiddelbare relasjoner er en direkte makt, mens makten opptrer indirekte i målrettede aktiviteter som har konsekvenser for andre mennesker (ibid., s. 11). Når det gjelder politiarbeid knyttes den indirekte makten til politiets funksjon i samfunnet. Gjennom sin politimyndighet har betjenten en indirekte makt over borgerne. Det er gjerne denne institusjonsmakten forskere er opptatt av når de skal analysere politiets makt. I lys av denne studiens fortolkninger av politibetjentens erfaringer, kommer det til syne et annet maktforhold mellom betjenten og den andre personen. Denne makten er den direkte makten. Betjentens erfaringer kaster lys over Løgstrups relasjonsetiske filosofi om makt i relasjoner. Hva handler makten om i relasjon mellom politibetjenten og borgeren? Hvilken virkning har den relasjonelle makten?

5.6.1 Det asymmetriske aspektet i relasjonen

Politibetjenten går inn i et oppdrag i kraft av sin politimyndighet og på vegne av samfunnet. Denne makten er formell og symbolsk, og det er en makt betjenten bokstavelig talt kler på seg. Derfor kan vi si at det er en makt betjenten har, og den kan utøves og uttrykkes på ulike måter.⁶¹ Ofte, men ikke alltid vil politioppdraget ha et mål som har små eller store konsekvenser for den andre, som for eksempel innbringelse, pågripelse, bortvisning, beslag av førerkort, osv. Sett utenfra levnes det ingen tvil at relasjonen mellom politibetjenten og den andre er en asymmetrisk maktrelasjon.

Når Løgstrup skriver at vi aldri har med et annet menneske å gjøre uten at vi på et eller annet vis har noe av dets liv i vår hånd (se Løgstrup 2000, s. 37), handler denne metaforen om den direkte makten i relasjonen. Denne makten handler om vår innstilthet til hverandre og virkningen av denne:

Gjennom vår holdning til hverandre er vi med på å gi hverandres verden dens form. Gjennom min holdning til den andre er jeg med på å bestemme hvilken vidde og farge hans verden får. Jeg er med på å gjøre den rommelig eller trang, lys eller mørk, mangfoldig eller kjedelig – og ikke minst er jeg med på å gjøre den truende eller trygg. Ikke gjennom teorier eller anskuelser, men ganske enkelt gjennom min holdning (Løgstrup 2000, s. 39/40).⁶²

Dette handler om den relasjonelle maktens virkning, og den kan være god eller dårlig. Den handler ikke om den subtile tvangen som vi gjerne tenker hører med til makten. Når

⁶¹ Dette kommer dette best til uttrykk i strukturanalysens tema om å *hindres i å ha betydning*.

⁶² Løgstrup erkjenner at han tenker makt i en uvanlig betydning (se Løgstrup 1997, s. 14).

mennesker treffer hverandre befinner de seg i en umiddelbar relasjon hvor en relasjonell makt eksisterer som et elementært, grunnleggende fenomen. Det vil si at ”den ene har mer eller mindre av den andres liv i sin makt” (Løgstrup 2000, s. 75). Det innebærer at i samværet vil vi til enhver tid ha makt over den andres stemninger eller skjebne, slik Løgstrups filosofiske betraktninger tydeliggjør for oss.

For å ta opp tråden fra tidligere, har vi blant annet vært vitne til politibetjentens hensynsfullhet og oppmerksomhet mot den andre personen. Dette gjør han blant annet ved å sette en tone, og tonen åpner opp for et livstema som står på spill i politisaken. På mange måter kan vi ledes til å tro at betjentens hensynsfulle innstilling handler om å tone ned hans autoritetsuttrykk i den hensikt å gi inntrykk av en *symmetrisk* relasjon. En betjent fortalte:

Jeg må bruke mer av meg selv for å nå målet. Måten jeg opptrer på har en hensikt. Jeg må klare å møte andre mennesker i en spesiell situasjon. Jeg gjør hva jeg kan for å få folk til å prate. Og det vet jeg jo selv; hvis folk for eksempel står overfor meg, vil ikke jeg ønske å utlevere meg til denne personen. Jeg ønsker ikke å lure folk, skremme de til å prate. Det kan være så enkelt som at jeg ønsker å prate med en gutt som har stukket hjemme ifra. Når jeg treffer på han, er det ikke lurt å stå oppreist i en mørk uniform. Da kan han bli vettskremt. Det er sannsynligvis første gang han treffer politiet. Jeg setter meg jo ned på kne slik at vi får jevn høyde, ikke sant.

Dette sitatet viser noe som går igjen i mange av politifortellingene: politifolkene glemmer seg selv. De er ikke opptatt av sin egen person, men av det andre mennesket (jf ”fravær av emosjoner”). Betjenten sørger for at menneskets uttrykk ikke går fortapt i en praksis som er regelbundet og ”egensikkerhetsfokuseret.”⁶³ Dette blir ivaretatt gjennom betjentens åpenhet, utleverthet og medfølelse for den andres situasjon. Vi er vitner til hensynsfullhet gjerne i kaotiske, forvirrende og emosjonelle situasjoner. I slike situasjoner kunne betjenten erobret den andre gjennom anvendelse av sin indirekte makt. Men han velger ikke å gjøre det slik. Han foretrekker å gjenopprette orden gjennom samtale. Dette viser en uselviskhet hos betjenten, som videre er et uttrykk for at han tar den etiske fordring (les: mottakelsen av livet) på alvor. Uselviskheten kommer til uttrykk i situasjoner hvor det er nærliggende at betjenten ville tenkt på seg selv, sin egen sikkerhet, sin egen posisjon og karriere i politisystemet; hva som vil tjene ham best, og handle ut fra dette. Og om han hadde tenkt på seg selv og handlet ut fra hva som vil være til hans eget personlige beste, kunne ingen ha kritisert eller sanksjonert ham på noe vis. Han vil ikke nødvendigvis ha brutt hverken lover eller sosiale normer for opptreden. Betjenten opptrer uselvisk når han ”er i sin fulle rett til å tenke på seg selv, [men] likevel ikke gjør det” (Løgstrup 2000, s. 155), fordi det ikke tjener den tautologe ordningen. Dette kan nok oppfattes slik at betjenten ønsker å fremtre som en ”likemann” med

⁶³ ”Egensikkerhet” er ikke et formelt begrep i opplæringen av politibetjenter. Selv om det ikke er noe godt begrep, brukes det som en sjargong hvor temaet er å ta vare på sin egen sikkerhet gjennom ulike metoder og teknikker.

den han møter, men den asymmetriske relasjonen i forholdet mellom han og den andre er i bunn og grunn ikke til stede i politibetjentens erfaring. Men i fenomenologisk forstand kan vi si at når politibetjenten gjenoppretter orden i et kritisk perspektiv, er det snakk om en relasjon der den andre stiller fordringen. Følgende uttalelser fra en politibetjent, om å bruke fysisk makt, setter dette poenget på spissen:

Målet mitt det er å få full kontroll på en situasjon. Jeg har nok ikke alltid full kontroll – jeg vet ikke hva den mannen er kapabel til... eller faktisk i mange tilfeller så vet jeg hva den mannen er kapabel til å gjøre. Da må jeg løse koden for at jeg skal være lurere, flinkere, bedre eller sterkere enn han. Man slåss på to ulike premisser. Politiet har som hovedmål at vi skal ikke skade noen. Hvis ikke, så hadde det vært veldig uheldig, for vi kunne bare ha klubbet folk ned. Det er mange av oss som er veldig kapabel på å slåss. Men vi skal ikke skade, vi kan ikke klappe ned en kar, spenne han ned, foruten om nødverge når det er helt nødvendig. Mens motparten prøver jo å slå oss, sparke oss og ta kvelertak. Når vi føler at nu, *nu* er vi i ferd med å miste helt kontroll, da må vi også ty til de metodene. Men utgangspunktet er ulikt: Motparten skal ha oss ut av veien, ha oss bort, koste hva det vil. Derfor må du hele tiden være i forkant. Du må ha gjort deg opp en mening om hvordan ting skal foregå, og hvis ting skjærer seg, så må du ha gjort deg opp noen tanker om hva du gjør da. Spesielt dersom det er mye folk rundt oss og kan se på oss. Hvis vi er på et offentlig sted og skal pågripe noen, så er det klart at folk ser oss. Vi vet hva avisen gjør, og vi vet hva konsekvensene kan bli hvis vi gjør noe galt. Det er alt i fra hvordan vi står, til hva vi sier og gjør. I kampens hete må du ha dette surrende i hodet.

Den formelle makten er asymmetrisk. Politibetjenten har myndighet til å utøve fysisk makt mot borgeren, og denne maktutøvelsen er strengt regulert. Politiets maktmidler illustreres i en maktpyramide i forhold til skadeomfanget man kan forvente at den gir (se Lie og Lagestad 2007, s. 6). Nederst på pyramiden finner vi den symbolske makten som politiet utøver i form av sin tilstedeværelse, mens skytevåpen er definert inn øverst i pyramiden. Kommunikasjon ligger lavt i pyramiden (ibid.). Den samme maktpyramide eksisterer selvsagt ikke for motparten. Den andre personen har ikke har noen spilleregler å forholde seg til i møte med politiet. Han kan gjøre hva som helst, slik betjenten ovenfor beskriver. Dermed kan vi si at den andre har en form for relasjonell makt over politibetjenten. Følgelig kan vi hevde at den relasjonelle makten ikke er asymmetrisk, fordi begge parter kan undertrykke hverandre. I den relasjonelle makten finner vi gjensidigheten. Vi kan forstå den tautologe posisjonen i lys av dette poenget: Politibetjenten må handle slik at han etablerer en posisjon hvor fysisk makt blir unødvendig. Politibetjentens fordring er å finne frem til gjensidigheten i den tautologe posisjonen. Følgelig kan vi si at den direkte makten i relasjoner bidrar til å befeste den tautologe ordning som etisk.

5.6.2 Makt til å hjelpe

Den relasjonelle makten kan være negativ på ulike måter. Den kan vise seg som hemningløshet og selvopptatthet (se Løgstrup 1997, s. 13). Politibetjenter som er bundet av lovverk og instruksjer, sin personlige teoretiske kunnskap, angst, sentimentalitet, maktsyke, private og moralske prinsipper, kan sies å være selvopptatte mennesker. Med slike

selvopptatte mennesker til stede kan samværsformer stivne, og samværet kan oppleves som tvunget (ibid., s. 12). Stivnede samværsformer gir dermed ingen bevegelse i relasjonen.

Vi husker historien om politibetjenten som rykket ut til et tidligere rusmisbrukerpar med et lite barn. De hadde kommet opp i en krangel på morrakvisten:

Vi satt oss ned i stuen og snakket sammen. Jeg måtte få klarlagt hva som hadde skjedd denne morgenen, og hvorfor denne situasjonen har oppstått. Vi tok oss tid til å spørre begge to: Hvorfor er det blitt slik det har blitt? Hvorfor har dere det slik dere har det nu? Hvorfor er du så lei deg? Hvorfor ringte du? Hvorfor var du så bekymret? Hvorfor ble du så bekymret i dag? Vi tok oss tid til å lytte på dem. Jeg tok meg god tid, la inn pauser i samtalen slik at alle skulle få tenkt seg om. Selv om damen i starten ikke var særlig interessert i min skisse til løsning med tanke på å involvere barnevernet, kom vi ikke opp i store diskusjoner. Vi kom fort fram til at den løsningen som jeg hadde skissert var en god løsning, også for familien. ”Det som paret fortalte oss ga oss et grunnlag for å handle videre, for å finne en løsning på oppdraget. Etter hvert sa jeg at: ”På bakgrunn av de opplysningene jeg sitter med nå, så mener jeg at vi kontakter barnevernsvakta, og får de hit og så prøver vi å se på hva som er neste behov”. Men kvinnen ble da bekymret for var at de skulle miste omsorgen for gutten. Jeg forsikret henne om at det ikke var omsorgsvikt dette handler om nå. Men at hun trengte hjelp i dag til å komme over denne kneika. Jeg sa til henne at: ”Jeg tror at du er litt lei deg i dag. Jeg tror at du har behov for oppfølging hos din fastlege. For jeg ser at din reaksjon og din måte å være på nå, - jeg ser at du har det ikke helt enkelt. Men vi skal prøve å legge forholdene til rette slik at du i alle fall får hjelp i dag.

Fortellingen kaster lys over hva Løgstrup mener når han sier at den andre vil få ”plads at røre sig” når den direkte makten råder på sitt beste (se Løgstrup 1997, s 12). Vi kan forstå relasjonen mellom politibetjenten og samboerparet som en utvungen samværsform, fordi den ikke har stivnet hen. Betjenten og paret er i en utvungen samværsform som bringer frem en bevegelse hvor betjenten er sansende, åpen og deltakende. Han er oppmerksom mot parets, og spesielt kvinnens behov med hensyn til å bli beroliget og tatt hånd om. Virkningen av en slik bevegelse er at den legger bånd på betjentens (mis)bruk av den indirekte makten han har i kraft av sin funksjon. Dette gir den andre rom til å røre på seg, han eller hun får tid til å puste, til å tenke seg om og til å føle på situasjonen. Når politibetjenten kommer inn i den naturlige bevegelsen, hviler arbeidet på det som Kari Martinsen betegner som ”selvforglemmende opptatthet av den andre” (Martinsen 2003, s. 33).

Når politiet rykker ut på oppdrag, blir det relasjonelle maktforholdet mellom politibetjenten og den andre personen utfordret av den indirekte makten. Den institusjonelle makten kan trenge seg frem og påtvinges situasjonen, og dermed kan betjenten lett overse eller sette til side den elementære makten som alltid er til stede i enhver relasjon. Han tar ikke ansvar i forhold til den direkte makten i samværet, men skjuler den bak sin lovgitte myndighet med hensyn til å gripe inn i en situasjon, avgjøre, eller løse en situasjon på en måte som kan være innenfor loven, men like fullt oppleves som hensynsløs. En betjent forteller at han i de første årene i tjenesten opptrådte på en korrekt, men hard måte. Men gjennom erfaring har han, og flere andre betjenter i denne studien, blitt oppmerksom på å utøve den indirekte makten på en

slik måte at han åpner opp for den relasjonelle makten, og lar den få spillerom slik at konsekvensen av den indirekte makten tjener til den andres beste. Politibetjenten som fortalte at det er ”han som skal tjene den andre”, understreker dette poenget. Denne erfaringen kaster lys over et viktig poeng hos Løgstrup:

Å anerkjenne den kjensgjerning at våre innbyrdes forhold er maktforhold, uten å ville høre fordringen, er ensbetydende med å stille seg likegyldig til spørsmålet om hvorvidt makten over den andre skal brukes til hans beste eller til eget beste på hans bekostning (Løgstrup 2000, s. 76).

Dersom den formelle politimakten (mis)brukes til å erobre, kontrollere og herske over andre mennesker slik at de tvinges til å bøye av, handler det om å være i en relasjon hvor betjenten har makt over folk. Denne maktutøvelsen uttrykker, dersom den ikke er påkrevd, at betjenten er ”større og sterkere” enn den andre (se strukturanalysens tema om *å være i kamp*). Noen betjenter vil nok oppleve dette som en selvtilfredsstillelse. Betjentene i denne studien erfarer imidlertid ikke en erobrende maktutøvelse som behagelig eller selvtilfredsstillende, selv om den til tider er nødvendig. I situasjoner, i møter med folk som har det vanskelig, er det nødvendig å komme på innsiden av den forstyrrede orden, og da blir samtalen i seg selv viktig. Jeg har allerede påpekt at samtalen eller relasjonen bærer politiarbeidet. Den konstituerer politiarbeidet på den måten at den gir betjenten mulighet til å være oppmerksom på den relasjonelle maktens etiske fordring i politiarbeidet som handler om *makt til å hjelpe* folk. Hjelpens innhold kan ha mange former; det kan være hjelp til å oppsøke lege, hjelp til å få kontakt med savnede personer, og hjelp til å fremme en tanke, en smerte eller en refleksjon over livet. Den relasjonelle makten som kommer til uttrykk i den naturlige bevegelsen, gir politibetjenten mulighetsbetingelse til å handle godt; til å gjøre gode ”politigjerninger”, det vil si at politiet gjør det som politiet skal gjøre som politi. Den viser mennesket den verdighet det har krav på. Dersom vi nå ser dette i lys av begrepet om *sensus communis* og sunn fornuft, gir det oss grunn til å forstå den tautologe relasjonen som en moralsk styrke som gror ut av fornemmelsen av den etiske fordring, det naturlige båndet. Denne sunne fornuften beskytter politibetjenten fra å misbruke den indirekte makten.

5.6.3 Hvordan kan mottakelsen av politibetjenten inntreffe hos den andre personen?

Til tross for refleksjonen ovenfor, er det like fullt betimelig å stille spørsmål om folks respekt for politiet. Er det av frykt for autoritetens makt til å sette den legale ordningen igjennom, eller for hva politibetjenten er representant for?

Vi husker fortellingen om politibetjenten som satt på legevakten og samtalte med en mann. Noen timer før hadde mannen tatt haglen med seg inn i skogen, og ville gjøre slutt på livet.

Han var kommet opp i en skilsmisseprosess og opplevde at livet ble for vanskelig. Betjenten forteller at mannen etter hvert fikk et overraskende blikk over seg, og han spør betjenten om politifolk lærer å prate *slik* på politihøgskolen. Han blir rett og slett lettet over å bli møtt hensynsfullt av politiet. Dette gir oss videre grunn til å tro at mannen ikke hadde forventet at han kunne føre en slik (god) samtale med politiet. Strukturanalysen inneholder flere beretninger fra politiets arbeid som handler om at den andre personen blir overrasket over politiets tilstedeværende hensynstagenhet. Følgelig kan vi trekke den slutning at den andre forventet noe annet i møte med politiet.

Hvordan kan vi forstå den andres mottakelse av politiet? Løgstrup skriver at i kjærligheten og sympatien oppstår det ingen behov for å danne seg et bilde av den andres karakter (se Løgstrup 2000, s. 34). Hvis man har et bilde av den andre, vil dette bilde skjule den andres umiddelbare uttrykk. Vi danner oss ikke et detaljert bilde av den andres karakter når det er personer vi er glade i, liker, er fortrolige med osv. Men dersom vi er usikre på vedkommende, og vi står i et spenningsforhold, vi har en misnøye, eller antipati mot vedkommende er det annerledes. Da blir vi på vakt overfor den andre personen, og bildet blir mer detaljert. Dette bildet går normalt i oppløsning når man kommer i en tilfredsstillende personlig kontakt med den andre. Dette forklarer Løgstrup som at den andre personens nærvær utsletter bildet vi har dannet oss. Den andres tilstedeværelse gir ikke plass til det opprinnelige bildet vi hadde. ”Hans nærvær og mitt bilde er uforenelig. De utelukker hverandre. Og det er bildet som må vike”, skriver Løgstrup (ibid., s. 34). Løgstrup stiller selv spørsmålet om hva det er som fører til at bildet går i oppløsning? Han sier spørsmålet er vanskelig å svare på, men at ”personlig samvær innebærer alltid å være ”gripet” av den andres ord og oppførsel” (ibid., s. 35).

Vi har nok alle sammen et bilde av politiet, uavhengig av om vi har vært i kontakt med politiet eller ikke. I lys av fortellingene til betjentene er det grunn til å tro at noen har et detaljert, men karikert bilde av politiet som ”statens maktapparat”. Politibetjentenes fortellinger om møter mellom politiet og borgeren kan i mange tilfeller forstås dit hen at det som skjer i relasjonen er en form for avmytologisering med hensyn til hvordan betjenten (og den andre) opplever makten politiet faktisk har. Fortellingene anskueliggjør imidlertid noe som er sosialt ubetinget eller fundert. Men *virkingen* er ikke en avmystifisering av politiet. Tvert i mot. Den andres reaksjoner og bekreftelser av politibetjenten kan tyde på at politiets arbeid bare blir mer sublimt, nettopp fordi det er politiet som møter dem på denne måten. Jeg tenker når politibetjenten gjenoppretter orden i et kritisk perspektiv, at politiet erfares som

representanter for en ”høyere orden”. Dette er en orden som ikke er gitt, men som naturlig gir seg selv i møte med den andre.

6. METODEREFLEKSJONER

science does not float free from the persons, the
transcendental egos, who achieve the science
(Robert Sokolowski, 2000 s. 148).

6.1 *Min hverdag før studien*

Før jeg reflekterer over studiens hensikt, spørsmål og metode, vil jeg forsøke å plassere den i dens vitenskapelige landskap. Da blir det også nødvendig å reflektere over mitt eget utgangspunkt før studien. Jeg vil derfor gå tilbake til hendelsen jeg skrev om i innledningen. Det var en høstdag hvor jeg hadde invitert en politibetjent til Politihøgskolen for å forelese om politiarbeid og kommunikasjon. Han starter sitt foredrag med å si: *Politiarbeid handler om sunn fornuft.*

Da disse ordene falt, var det 12 år siden jeg hadde startet mine universitetsstudier i Tromsø. Her møter jeg pedagogikken. Jeg blir fullstendig ”frelst” på den progressive skoleretningen. Jeg leser pensum med et brennende engasjement. Engasjementet vokser i takt med erkjennelsen av at min egen skolegang hadde vært passiviserende og objektiviserende. Det som da gjaldt var reproduksjon av kunnskap, ingen rom for kreativitet, refleksjon eller ”meg” som den jeg var. Jeg skulle heller ikke ha egne meninger, men fylles opp med allmennkunnskaper om verden. På spørsmål skulle jeg svare det som læreren mente var det riktige svaret, og svaret stod alltid i lærebøkene. Det var bare å lese stoffet og pugge til jeg husket alt. I klasserommet satt elevene slik passasjerer sitter i busser, ”bussformasjon”, lærer jeg at det heter på pedagogikkenspråket. Elevene satt med avstand til hverandre og til læreren, ansiktet vendt mot læreren og ryggen mot medelever. Vi lyttet mye til læreren, vi gjorde oppgaver som stod i lærebøkene, og i skrivebøkene skrev vi ned læresetningene som læreren skrev på tavlen. Disse burde vi kunne gjengi ordrett på prøvene dersom vi ønsket gode karakterer. I løpet av min skolegang ble jeg sjelden utfordret på noe vis. Slike kritiske poenger og mange flere, oppdager jeg som student i pedagogikk – et fag som på den tiden, ironisk nok, i sin pedagogiske form var en forlengelse av grunn- og videregående opplæring. Men det er en forskjell. På universitetet deltar jeg i seminar- og kollokviégrupper. Her har jeg en møteplass hvor jeg samtaler og reflekterer sammen med medstudenter om pensum og faglige problemstillinger. Det er imidlertid pedagogisk-filosofisk teori som gjør meg oppmerksom på min tidligere skolegang. Disse teoriene gir meg nyttige begreper til å reflektere med, og min eleverfaring hjelper meg til å forstå begrepens innhold. Jeg lærer forresten noe mer på

universitetet. Jeg lærer å være kritisk *til andre*, spesielt ”utdaterte” lærere. I mine øyne gjaldt dette lærere som ikke var oppdatert på teorier om den progressive skoleretningen hvor eleven står i sentrum.

Jeg har ingen lærererfaring fra grunnskoleverket da jeg får jobb ved en lærerutdanning. Her underviser jeg fremtidige lærere i pedagogikk, eller rettere sagt pedagogisk-psykologiske teorier i ca 3,5 år. Etter hvert får jeg jobb som høgskolelektor i psykologi ved Politihøgskolens avdeling i Bodø. Det ble en overgang fra pedagogikk til psykologi. Jeg kan ikke si at den psykologiske teorien som er pensum på Politihøgskolen, engasjerte meg i noen særlig grad. Jeg underviste i generelle teorier om blant annet kognitiv psykologi, sosialpsykologi, belastningspsykologi og beslutningspsykologi, samt kommunikasjonsteorier om ”sender og mottaker”. Jeg merket at det var noe som ikke stemte. Det var ikke lett å knytte teorien til politiarbeid. Det var alltid noen studenter på tredje studietrinn⁶⁴ som ut fra sin praksiserfaring kom med motforestillinger til teorien jeg presenterte. Problemet mitt var at det ikke var enkelt å forholde seg til disse innspillene når jeg selv ikke hadde erfaring fra politiarbeidet. Når studentenes erfaringer ikke stemte overens med teorien, ble det en utfordring å svare dem slik at både teorien og deres erfaringer ble ivaretatt på en tilfredsstillende måte. Etter kort tid som psykologilærer meldte en uro seg: Jeg ble klar over at jeg ikke kjente meg igjen i stoffet. De psykologiske teoriene som var på pensum, virket fjerne fra mitt liv. Men jeg kunne ikke gi slipp på teoriene, for det ville være å gi slipp på arbeidet mitt.⁶⁵ Og det var i denne forbindelse jeg inviterte en politimann til Politihøgskolen for å snakke om kommunikasjon i politiarbeid. Tanken var at vi (førsteårsstudentene og meg selv) skulle få høre om politiets praksis. Jeg mente at det ville være lettere å forstå hvordan man kan anvende psykologisk teori i praksis, dersom man fikk en bedre innsikt i politiets praksis. Lite visste jeg at betjentens uttrykk om sunn fornuft, skulle bli den første impulsen til en doktoravhandling om praktisk kunnskap i politiarbeid.

⁶⁴ Studentene på tredje studietrinn har vært et år i politiets praksis. I det andre studieåret har alle politistudenter et års praksis. Første og tredje studieår tilbringes på skolen.

⁶⁵ Noen år etter at jeg startet med denne studien bytter jeg undervisningsfag fra psykologi til Yrkesetikk og Vitenskapsteori.

6.2 Teoretisme som utgangspunkt

Når jeg rystes av politibetjentens uttalelse, handler det om flere ting. Det ene er min holdning til teoriens legitimitet på en høgskole og i en profesjonspraksis. En holdning som jeg ble sosialisert inn i via universitetsstudier. Den kan ligne på det som Torill Moi kaller *teoretisme*. Hun forklarer: ”’Teoretisme’ og ’teoretistisk’ (...) betyr troen på at den riktige teorien garanterer for at vi får den riktige politikken” (Moi 2001, s. 57). Teoretisme er å gi forrang til en overgenerell og normativ teori som er uimottakelig for erfaring (se *ibid.*). Når jeg uttrykte en form for teoretisme var det nettopp i god tro om at (den rette) teorien vil gi den rette, ønskelige praksisen. Det vil si at god praksis starter i teoretiske kunnskaper om atferd, emosjoner og holdninger. Min forestilling handlet om at teorier kan og bør anvendes i og på praksis. Reaksjonen min er derfor et eksempel på hvordan den akademiske tenkemåten hadde gitt meg en holdning og innstilling til andres arbeid som jeg ikke kan huske at jeg stilte kritiske spørsmål til. Tvert i mot, jeg var stivnet hen i teoriens verden. I et retrospektivt lys vil jeg beskrive dette som en naiv holdning til teoriens anvendelighet og praksiserfaringens nærmest manglende betydning for forståelse og utøvelse av praksis. Min reaksjon på politibetjentens utsagn uttrykte en annen forståelse for hva som gjelder i praksis, enn hva betjenten selv har.

Den andre grunnen til at jeg ble rystet av politibetjentens uttalelser, var at han var min kjæreste som jeg noe senere giftet meg med. Det handlet altså om et privat anliggende. Jeg kunne ikke ignorere utsagnet om sunn fornuft. Det krevde rett og slett et motsvar av meg, men han svarte tilbake gjennom eksempler fra praksis. Stemmen hans var ikke lett å avfeie. Jeg befant meg plutselig i en posisjon som handlet om både min og hans integritet: Å avvise hans erfaring var å trække på hans integritet. Den sårbare situasjonen vi stod i, ledet etter hvert frem til en erfaring av at min teoretiske kunnskap om mennesker, atferd og emosjoner, samt min praksiserfaring som politiutdanner, ikke nødvendigvis utdypet eller ga bedre innsikt i politibetjentens praktiske kunnskap. Hans erfaring var at praksis ikke alltid lot seg fange inn av den akademiske forståelsen som jeg appliserte. Han blir en viktig stemme som fremmer min forståelse for hva praksis er, og hvilken betydning erfaringen har for å ordne opp i en situasjon.

6.2.1 Forskerens blikk

I denne perioden begynner jeg å lese Hans Skjervheims essays. I essayet *Tillit til vitenskapen og tillit til mennesket* (2002) skriver Skjervheim om hvordan vi gjerne setter vår lit til den

vitenskapelige teoretiske kunnskapen fremfor å sette lit til mennesket. Teoriene tror vi setter oss i stand til å forstå den andre bedre enn han selv gjør. Jeg ser at Skjervheims kritikk av datidens vitenskaper, spesielt sosiologi og psykologi, rammer meg selv. For å håndtere jobben som lærer i psykologi satte jeg min lit til vitenskapens teori, og da spesielt psykologiske teorier. I fraværet av egen politierfaring gikk jeg til psykologiske teorier for å finne forklaringer på politibetjenters handlinger og politiatferd. Dette ser vi et eksempel på i fortellingen om hundeføreren. Hundeføreren forteller at han blir hoppende glad når han finner den døde mannen, og jeg svarer med å årsaksforklare reaksjonen til å handle om en ”psykologisk forsvarsmekanisme”. I denne samtalen er jeg blind for at det er min teoretiske kunnskap som fremheves. Å fortolke reaksjonen som en psykologisk reaksjon handler ikke om hundeførerens erfaring i situasjonen.⁶⁶ Med tanke på forskning på praktisk kunnskap kan følgende sitat fra Skjervheim være viktig å bli oppmerksom på: ”Det hender at folk gjer det dei gjer, av dei grunnar som dei sjølve seier dei har” (Skjervheim 2002, s. 38). Det er ikke alltid at vitenskapelige teorier om årsak og virkning kan forklare praktikerens praksis.

At det kan være en viss akademiker- og forskerskepsis til politibetjenters utsagn, kan vi lese i Geir Aas’ artikkel *Politisosiologi som forskertradisjon* (2010). Aas, som selv har forsket på politifolks håndtering av familievoldssaker (se Aas 2009) i et fortolkende sosiologisk perspektiv, skriver:

Det har slått meg hvor lite innsikt enkelte politifolk har i de strukturelle rammene for politirollen. Ved en anledning spurte jeg en gruppe politifolk på et møte om hvorfor det er slik at politiet må befatte seg med alle mulige oppgaver – hvorfor spennvidden i deres praksis er så vid. En erfaren politimann svarte slik: ”Det er fordi vi har døgnåpent!” (Aas 2010, s. 183).

For Aas er det innlysende at dette svaret er på siden av det som det spørres om. Han viser til sosiologen og politiforskeren Bittners analyse:

Egon Bittner ville imidlertid gitt et helt annet svar. Hans analyse går som tidligere vist ut på at politiarbeidet handler om å løse alle mulige *akutte konflikter hvor maktbruk i siste instans kan komme til anvendelse* (Bittner 2005, s. 165). Det er det konstituerende trekk ved politirollen, dens rett og plikt til å bruke makt, som gis som forklaring på politiets mangfoldige praksis. (Aas 2010, s. 183.). (Min kursivering).

Jeg mener at dette er et annet eksempel på hva teoretisme kan være. I lys av min studie er det også betimelig å stille spørsmålstegn ved Aas’ innstilling til politifolks erfaringer, fordi han avfeier politibetjentens svar som lite meningsfullt. Det er imidlertid ikke politibetjentens svar, men spørsmålet fra Aas til politiet og hans fortolkning av svaret som er problematisk. Siden

⁶⁶ Se kapittel 5.1 for analysen av hundeførerens fortelling.

Aas finner politibetjentens svar lite meningsfullt, går han til politiforskeren Bittner for å belyse det som har ”slått han”, nemlig hvor lite innsikt politibetjenter har i de strukturelle rammene for politirollen.⁶⁷

Jeg tror nok at den erfarne politimannen tenkte ut over oppdrag som handler om ”akutte konflikter hvor maktbruk i siste instans kan komme til anvendelse.” (se Aas’ sitat ovenfor). Dersom forskeren hadde tatt politibetjentens utsagn om ”døgnåpent” på alvor, ville han kanskje innsett at det er en viss gyldighet i dette. Betjentens erfaring er at folk ringer politiet for å få hjelp til forhold som ikke alltid vil handle om maktbruk. I min studie fremkommer det blant annet at politiet også håndterer oppdrag som ikke vil kreve bruk av fysisk makt. Eksempler på slike oppdrag kan være å jage kyr fra nabolaget, sjekke tillatelse for salg fra salgsboder i sentrum, forespørsel om å samtale med pårørende i alvorlige ulykker, eller å bli oppsøkt av forvirrede mennesker som søker dekning hos politiet. Poenget mitt er at politiet alltid er tilgjengelig når andre har stengt, og såfremt patruljen ikke er opptatt, rykker den ut til folk som trenger politiet. En politibetjent fortalte:

Vi er alltid folk på jobb. Vi svarer alltid på 112⁶⁸, folk får alltid tak i oss. Og det merker vi jo for vi blir en samlingsanstalt for alle de som sitter oppe på natta og ikke har noen å snakke med. De ringer politiet. Det er veldig mye sjelesorg på 112.

Aas, som er opptatt av politiarbeidets strukturelle føringer, er skeptisk til forskning som søker ”å forklare politirollen og det praktiske politiarbeidet bare ut fra hva politibetjenter forteller om sin virksomhet.” Han skriver videre at slik forskning ”vil være sterkt begrensende for å få grundig nok innsikt i denne yrkesrollen” (Aas 2010, s. 183). For å illustrere hvorfor det er grunn til å være kritisk til slik forskning, bruker han eksemplet fra sin egen erfaring med betjenten som svarer ”døgnåpent”. Min analyse viser imidlertid at politifolks erfaring (når den tas på alvor) rommer en særdeles høy bevissthet om egen makt når de tilkalles til situasjoner. Jeg finner at alle deltakerne i denne studien er oppmerksomme på at de ikke har mulighet til å forlate en situasjon dersom de skulle ønske det, og følgelig at maktbruk kan bli siste vei ut av et oppdrag. Om jeg skal årsaksforklare min egen analyse på dette punktet, vil jeg si at politibetjentenes innsikt i deres myndighet til å utøve fysisk makt overfor borgerne, er grunnen til den humane tilnærmingen de viser i oppdraget. Det kan altså tenkes at å løse oppdrag gjennom dialog og relasjoner er en virkning av politiets legitimitet til bruk av fysisk

⁶⁷ Dersom Aas imidlertid hadde stilt sitt spørsmål til de som ”rekvirerer” politiets hjelp, borgerne som ringer inn til politivakta døgnet rundt, hadde kanskje svaret til Aas blitt noe annet. Betjentene i min studie brukte betegnelsen ”oppdragsgiverne” om folk som ringer inn til politiet.

⁶⁸ 112 er nummeret til politiets vakttelefon.

makt. Ergo er politibetjentene i min studie svært oppmerksomme på denne strukturelle føringen.

6.3 Erfaring som utgangspunkt

Poenget her er at hva forskeren får ut av sitt datamateriale, handler ikke nødvendigvis bare om informantene som deltar i studien. Det kan like gjerne handle om forskeren selv. Jeg tenker at uttalelsen til Aas viser oss hvorfor det er nødvendig at forskere som gjør fortolkende studier, også arbeider med sin egen fortolkning av materialet for å trenge bedre inn i sin egen forståelse. Når det gjelder å fremme en grundig innsikt om et forskningstema, kan forskeren være den største begrensningen da han kan vurdere og konkludere for raskt. Dette fenomenet vil gjelde i alle faser i forskningsprosessen. Meløe skriver om forskerens erfaring og dens betydning for kvaliteten i hans eller hennes blikk: ”Rikdommen eller fattigdommen i det vi ser, svarer til rikdommen og fattigdommen av våre egne erfaringer” (Meløe 2005, s. 21).

Jeg forstår Meløe dit hen at forskeren også på et vis må bringe seg selv og sine erfaringer inn i materialet han eller hun søker å forstå. Han eller hun må arbeide med sin egen forforståelse, for å kunne forstå hva han eller hun ser. En forsker får ikke mer ut av materialet sitt enn hva han selv er.

I arbeidet med å undersøke politibetjentes praktiske kunnskap er det nødvendig at jeg forholder meg til politibetjentes opplevelser og erfaringer fra innsiden. Jeg forsøker å innta betjentenes blikk på virksomheten ved å gå med i deres fortellinger, ord og begreper. Dette kan gjøre meg i stand til å forstå politiarbeidets vesentlige mening og hva som konstituerer politiarbeid. I min studie er det altså ikke nødvendigvis politibetjentene som begrenser innsikten i yrkesrollen, jeg kan selv være den største begrensningen. (Dette vil jeg komme tilbake til).

I det følgende skal jeg gjøre rede for den ontologiske og kunnskapsteoretiske posisjonen som studien er forankret i. Videre skal jeg reflektere over forskningsintervjuet som en metode jeg har tatt i bruk for å undersøke politifolks erfaringer. Dernest skal jeg kommentere noen metodologiske begrensninger studien har. Helt til slutt i kapitlet vil jeg presentere nyere, nordisk empirisk forskning på politipraksis og politiatferd. Hensikten er å vise hvordan min studie står ontologisk og kunnskapsteoretisk i forhold til annen politiforskning.

6.3.1 Fenomenologi

Studien er forankret i den fenomenologiske og hermeneutiske tradisjonen. Nøkkelordene for en fenomenologisk-hermeneutisk studie er å *beskrive* virkeligheten, *fortolke* beskrivelsen og å *forstå* hva virkeligheten handler om. Dette vil jeg i det følgende gjøre nærmere rede for.

Spørsmålet om hva fenomenologi er, er et vanskelig spørsmål. Men den danske teologen (og Løgstrup-eleven) Jakob Wolf mener han har et enkelt svar på dette: ”Det er en beskrivelse av den umiddelbare erfaring. Den umiddelbare erfaring er den af dagligsproget tydede sansning av verden” (Wolf 2002, s. 94)⁶⁹. ”Men” skriver Wolf, ”man kan si, at det spørsmål, der er uenighed om blandt fænomenologer, er *hvad* som viser sig i fænomenet” (ibid., s.100). Hva er det fenomenologen tilbakefører (reducerer av latin: *reducere*, tilbakeføre) fenomenet til? I denne studien har jeg tilbakeført praktisk kunnskap til livets naturlige dimensjon, men tilbakeføring av fenomenet kan også gå til sosiale strukturer eller kulturelle føringer.

Bengtsson understreker at spørsmålet om fenomenologien er omfattende, fordi vi ikke kan tale om en enhetlig fenomenologisk retning (se Bengtsson 1999, s. 10). Fenomenologisk orienterte forskere tilhører ulike teoretiske retninger med hensyn til å forstå virkeligheten.⁷⁰ Det som ser ut til å være en ”felles paraply” for disse ulike fenomenologiske retningene er ideen om fenomener i betydning av at noe viser seg. Et fenomen er noe som gir seg til kjenne eller trer frem for mennesket (av gresk: *phainomenon*, det som viser seg, trer frem).

En fenomenologisk studie vil ta sikte på å beskrive folks umiddelbare opplevelser, hva de sanser og fornemmer i en situasjon. Fenomenologisk orienterte forskere søker å ”gå tilbake til sakerna själve” (se ibid.). ”Saken” er det som gjelder for mennesket. Det vil si slik mennesket erfarer den vesentlige eller essensielle mening. Bengtsson skriver at ”vändningen mot sakerna är nämligen förbunden med en samtidig vändning mot ett subjekt. De saker som vi skall gå tillbaka till är alltid saker för någon, aldrig saker i sig själva” (Bengtsson 1999, s. 11).

Fenomenologer er enige om at vitenskapen må søke tilbake til ”saken selv” slik fenomenet viser seg for mennesket i en fenomenologisk innstilling. Wolf siterer Goethes strofe: ”Das Phänomen ist eine Folge ohne Grund, eine Wirkung ohne Ursache” (Wolf 2002, s. 94), som

⁶⁹ Wolf (2002) fremhever at den umiddelbare erfaring og umiddelbare sansning ikke er det samme.

⁷⁰ Det eksisterer ulike fenomenologiske vitenskapelige posisjoner, som for eksempel fenomenologisk psykologi, fenomenologisk sosiologi, fenomenologisk historie, og fenomenologisk filosofi.

nøkkelen til å forstå begrepet fenomen.⁷¹ Det Goethe her sier, er at et fenomen har verken en grunn eller årsak som lar seg empirisk påvise. Vi erfarer altså umiddelbart det som er mest innlysende for oss. Det er gjerne dette vi blir blinde for i livet. ”Vi lever blinde for det vi lever midt i”, skriver Wolf (ibid.). Vår umiddelbare erfaring er i seg selv et livsfenomen. Den fenomenologiske orientering er at livet er noe vi lever i og ikke *utenfor*.

Det er altså et fenomenologisk poeng at innholdet i vår forforståelse kan være en innsikt som ikke er kjent, artikulert, eller noe vi direkte ser. Den danske fenomenologen Dorthe Jørgensen hevder at vår forforståelse ”ligger skjult bag et slør af sædvanetenkning” (Jørgensen 2008, s. 233). Den fenomenologiske oppgaven er da å brette ut menneskets opplevelser og erfaringer som allmenngyldige (ibid.). Jørgensen fremhever ideen om den fenomenologiske oppgave som en demokratisk, frigjørende handling. Under overskriften ”*Blikkets demokrati*”, skriver hun at fenomenologi:

er demokratisk på den måte, at den skærper oppmerksomheten over for vor umiddelbare erfaringsverden, og den erfaringsverden er fælles virkelighed, fordi vi alle er en del af den. Den fenomenologiske betragtningsmåde (...), sætter samtidig denne virkelighed fri i al dens mangfoldighet, fordi fenomenologien netop ikke vil ud over denne erfaringsvirkelighed, men derimot vil udlægge den (Jørgensen 2008, s. 233/234).

Det gjelder altså å komme frem til det mennesket allerede vet, men ikke nødvendigvis har et passende språk, eller begreper for å artikulere eller definere presist. I arbeidet med å beskrive og fortolke erfaringen må forskeren som har fenomenologiske ambisjoner, ikke gå ”utover erfaringen”. Det vil si at vi må unngå teoretisme. Vi må holde oss innenfor erfaringen slik den viser seg i virkeligheten, dog med en innretning mot det allmenne ved erfaringen. På denne måten kan vi ”frisette” den allmenne erfaring. Fenomenologisk orienterte forskere forsøker å føre opplevelsen tilbake (reduksjon) til den fundamentale meningen og sammenhengen i livet. Spørsmålet blir: Hvordan kommer jeg til den fundamentale og vesentlige mening?

Wolf gjør det klart at fenomener viser seg ut fra seg selv, men de viser seg i subjektets opplevelse slik den er tilgjengelig for hverdagsspråket. Dette medfører at fenomener på samme tid er naturlige og kulturelle størrelser. Her tillater jeg meg å bringe et lengre sitat fra min veileder, Anders Lindseth:

At fenomenet er naturlig, at det viser seg ut fra seg selv, betyr bare at det er fenomenet selv og ingen ”ting i seg”, bakenfor det, som viser seg. Det er fenomenet som er ”saken selv”; et slags tingens vesen bakenfor tingen slik den trer frem for subjektet, er en tankekonstruksjon. Vi kan ha gode grunner til å gjøre slike konstruksjoner, f. eks. i form av vitenskapelige forklaringer, men det fenomenologiske poenget i den forbindelse er at den konstruerte eller hypotetisk antatte virkelighet bakenfor fenomenet ikke lot seg konstruere eller anta hvis der ikke var et noe, et fenomen som viste seg for subjektet ut fra seg selv. Uten vår umiddelbare delaktighet i

⁷¹ Wolf skriver at den vitenskapelige, empiriske forskningen har vennet oss til å betrakte fenomener som betinget av noe. De har en årsak (Wolf 2002, s. 94).

fenomenet ville vi ikke ha noen verden som vi – spekulativt eller vitenskapelig – kunne forklare. Men på den annen side er fenomenet kulturellt, dvs. at det viser seg for et subjekt som befinner seg i en kulturell og historisk verden slik den er tilgjengelig innenfor hverdagsspråkets rammer. Men hvis fenomener er kulturelle, historiske, tradisjonsbundne, sosiale osv. størrelser, blir det da noe tilbake som vi kan kalle en naturlig side ved fenomenene? Svaret på dette spørsmålet er (ganske enkelt) at fenomener ikke har en naturlig side, men at de *er* naturlige, samtidig som de inngår i den verden som språket legger åpen for oss. Derfor er det fenomenologiens oppgave og utfordring å få fenomenet i tale, før det har stivnet i tradisjonelle og kulturelle tankeformer. Denne oppgave handler ikke om å trenge gjennom alt det historiske, inn til det naturlige, for en naturlig og evig verden av essenser og idéer finner vi ingen steder. Nei, den fenomenologiske utfordring er å komme i den bevegelse der fenomenet får vise seg, (– eller som Heidegger sier, der verden verdner). Denne bevegelse er den fenomenologisk-hermeneutiske bevegelse der tekster og verdens fenomener, innbefattet de virksomheter vi inngår i, får tale til oss. Det betyr at de får gjøre inntrykk på oss, berøre oss og sette oss i en bevegelse som kan finne en fullbyrdelse i ord eller handling. Denne bevegelse i sin fullbyrdelse er det vi kaller *ånd*, (tysk: *Geist*).⁷²

Mitt spørsmål: Hvordan kommer jeg til den fundamentale og vesentlige mening? – fører oss altså til hermeneutikken, nærmere bestemt til den fenomenologiske hermeneutikk, slik vi for eksempel kjenner den fra Hans Georg-Gadamer eller Paul Ricoeur.

6.3.2 Hermeneutikk

Ovenfor skriver jeg at politibetjenter kan bli blinde for sin praksis. Dette gjelder også forskeren.⁷³ Forskeren kan bli rammet av en ”tatt-for-gitt” holdning til sitt eget arbeid, og da er det lett å ikke være kritisk til sin egen for forståelse. Hvordan dette artet seg hos meg viser blant annet fortellingene om ”sunn fornuft” i avhandlingens innledning, og ”hundeføreren” i den *teoretiske refleksjonen*. Jeg ser at det også berører Aas’ fortolkning av det empiriske eksemplet om ”døgnåpent”. Dersom jeg ønsker å komme bedre inn til betjentens erfaringer, er det særdeles viktig at jeg begynner med min umiddelbare opplevelse og erfaring og forholder meg spørrende til alt, ikke minst mitt ”eget subjektive afsæt”, som Jørgensen understreker (2008, s. 233). Jeg må sette meg selv *i spill* og *på spill* (se Gadamer 2010, s. 375). Det gjør jeg ved å la politibetjentenes fortellinger gjøre inntrykk på meg, slik at jeg kan høre ut den vesentlige meningen i fortellingene. Og samtidig utfordrer jeg min umiddelbare forståelse gjennom en metodisk grundig fortolkning (analyse) av intervjumaterialet.

Språk og forståelse

Helt siden Luthers reformasjon gjorde det nødvendig å tenke over hvordan Bibelen skulle tolkes, er læren om å tolke tekster blitt kalt *hermeneutikk* (av gresk: *hermeneuein*, å tolke, forstå, oversette). I forlengelsen av den metodiske tolkningslæren, først innenfor den protestantiske teologien, senere innenfor juss og litteraturvitenskap, oppstod i andre halvdel av 1800-tallet den hermeneutiske filosofi (Schleiermacher, Dilthey) som understreket at all

⁷² Sitatet er hentet fra en ennå ikke publisert artikkel, ”Den praktiske kunnskapens teori – Et fenomenologisk-hermeneutisk perspektiv”, som kan fås fra forfatteren: anders.lindseth@uin.no

⁷³ I denne redegjørelsen vil jeg forholde meg til den hermeneutiske prosess som gjør seg gjeldende for forskeren. Den hermeneutiske filosofien gjelder imidlertid for forskeren så vel som politibetjenten.

forståelse, ikke bare forståelsen av tekster, er tolkning. Alltid forstår vi i lys av noe vi allerede har forstått. Vil vi forstå, må vi bringe oss selv, vår forforståelse, i spill – og vi må våge å sette den på spill i forståelsen. Forforståelsen utgjør en umiddelbar og ureflektert helhetsforståelse som all forståelse må være i overensstemmelse med, samtidig som de delaspekter av virkeligheten vi mener å forstå, kan tvinge oss til å ta et oppgjør med forforståelsens helhetsforståelse. Denne forståelsens prosess har sirkelstruktur; vi kan ikke forstå uten allerede å ha forstått. Denne sirkelbevegelse er ikke noe vi gjennomfører, men vi er delaktige i. Derfor har den hermeneutiske filosofien fra 1900-tallet til i dag, (særlig Heidegger, Gadamer og Ricoeur) understreket at forståelsen i seg utgjør en historisk og språklig virkelighet. Mennesket fødes inn i en kultur, en tradisjon, en historie, og slik ”arver” vi et språk. I etterordet til Gadamers bok *Forståelsens filosofi* (2003) skriver Helge Jordheim:

For Gadamer er språk den måten verden, i det minste den delen av verden som kan forstås, er på. Når vi forstår gjennom språket, er det fordi det vi vil forstå, allerede er språklig formidlet, ja, i en helt grunnleggende og essensiell forstand er språk (Jordheim i Gadamer 2003, s. 108).

Språket er kroppsliggjort, fremhever Gadamer, og knytter an til Aristoteles’ filosofi, og spesielt til begrepet *fronesis*. Språket er noe jeg har i meg, jeg er språk. Gjennom språket trer verden frem for meg, og gjennom språket formidler jeg meg selv. Det er rett og slett min språklighet som betinger og bestemmer mitt liv. Verden er språklig, ikke en samling av ting som ligger utenfor språket. Siden jeg er delaktig i, inngår i denne språklige verden, kan jeg ikke sette meg selv utenfor den verden jeg lever midt i. Dette betyr ikke at vi skal ta den språklige virkelighet for gitt, men heller at vi skal finne nye veier i språkligheten, for å utvikle vårt språk (og vår forståelse) videre.

Gadamer belyser spørsmålet om hvordan det er mulig å forstå et livsuttrykk i sin saklighet. Blant annet skriver han: ”Når vi forsøker å forstå en tekst, hensetter vi oss ikke til forfatterens sjelelige tilstander, men snarere – hvis man først vil snakke om å hensette seg til noe i det hele tatt – til dens⁷⁴ mening” (Gadamer 2003, s. 34). Gadamer refererer her til å forstå en tekst, men mener at slik må det også forholde seg når vi skal forstå kunst og når vi er i samtaler med mennesker.⁷⁵ Vi forsøker å gjøre det som skrives, muntlig formidles, eller uttrykkes på andre måter, forståelig for oss selv. Denne oppgaven gir imidlertid ingen grunn til å være orientert om den andres subjektivitet: ”Det er hermeneutikkens oppgave å oppklare dette forståelsens

⁷⁴ I oversettelsen står ’hans’, men dette er feil, da ”seine meinung” i den tyske originalen viser til teksten, ikke til forfatteren. (Opplysning fra min veileder.)

⁷⁵ Politibetjentens erfaringer med å forstå situasjoner og mennesker kaster også lys over Gadamers filosofi. Som vi husker fra den ”teoretiske refleksjonen” søker betjenten først og fremst å forstå den allmenne mening som gjør seg gjeldende i situasjonen – og ut fra dette å forstå sin politifunksjon.

under, som ikke er et hemmelighetsfullt bekjennelsesritual sjeler i mellom, men en deltagelse i en felles mening” (ibid.). Forståelse hos Gadamer er ingen subjektivistisk handling slik vi gjerne tenker om forståelse i dag. Gadamer sier at ”forståelsen må ikke først og fremst tenkes som en subjektivitetens handling, men som en inntrengning i overleveringshendelsen, hvor fortid og nåtid alltid blir formidlet” (Gadamer 2010 s. 328). Derfor er tradisjon og videreføring av det som er viktig for oss, gjerne gjennom eksempler, viktige vilkår for vår forståelse (se Nordenstam 2005, s. 55-57).

Forståelse er en bevegelse

Når mennesket søker å forstå et livsuttrykk i dets saklighet, er målet en felles forståelse av meningen (se Gadamer 2010, s. 330). Jeg kan ikke alene bestemme forståelsen, men må være villig til å forholde meg til *saken*, til å ta innover meg det som en tekst eller et annet menneske bringer til uttrykk. Dette kaller Gadamer *horisontsammensmeltning*. Som mennesker lever vi innenfor forståelseshorisonter. Min horisont er her og nå, men er allerede dannet av fortiden. Det innebærer at det jeg forsøker å forstå nå, smelter sammen med det jeg allerede har forstått. Min horisont er forbundet med fortiden og åpner for fremtiden. Slik er jeg delaktig i den ”hermeneutiske sirkel”.

Regelen om at helheten må forstås ut fra delene og delene ut fra helheten, ble formulert innenfor antikkens retorikk (se Gadamer 2010 s. 329). Når Gadamer beskriver ”forståelsens under”, altså hvordan ekte og genuin forståelse er mulig, viser han til Heideggers filosofiske eksistensialanalyse. Forståelse er et eksistensielt, en menneskelig væremåte; den utgjør vår åpenhet for verden. Foregripelse av mening med henblikk på helheten blir til eksplisitt forståelse når de deler som lar seg bestemme ut fra helheten, selv bestemmer den samme helheten (se Gadamer 2003, s. 33). Når jeg er i den hermeneutiske sirkels bevegelse, får verden tre frem. Den første forforståelse har jeg med meg, takket være min språklighet, altså min genuine måte å være i verden på. Slik er språket en grunnleggende forutsetning for min verden. Dette medfører dog en fallgrube. Vi kan fanges inne i vår egen forståelseshorisont. Det vil innebære at alt vi forstår, forstår vi på samme måte. Da blir forståelsen ingen bevegelse, men en bekreftelse på det vi allerede har forstått. Man tar for gitt det man allerede har forstått. Man stiller ingen nye spørsmål til sitt eget språk, sin egen forståelse. Forståelse blir en sovende rutine:

Sirkelen (...) må (...) ikke bli til noe som bare tolereres. I sirkelen skjuler det seg en positiv mulighet for den mest opprinnelige erkjennelse, som vi riktignok bare kan gripe når utlegningen har forstått at den første, permanente og siste oppgave blir å ikke la innfall og folkelige oppfatninger bestemme forsett (*Vorhabe*),

forutseenhet (*Vorsicht*) og foregripelse (*Vorgriff*), men å sikre det vitenskapelige tema i utarbeidelsen av disse utfra tingene selv (Heidegger sitert i Gadamer 2003, s. 36).

Jeg har registrert at den hermeneutiske sirkel har blitt til både hermeneutiske spiraler eller dialektiske bevegelser mellom tese, antitese, syntese (se Aadland 2004, s. 191). Slike fremstillinger av den hermeneutiske sirkel kan gi inntrykk av at vi har en oppadgående bevegelse mot en forbedret forståelse. Men det er ikke nødvendigvis slik. Gadamer var av den oppfatning at den hermeneutiske sirkel bringer mennesket frem til en annen forståelse: ”Jeg forstår noe annet, eller jeg forstår noe annerledes.” Men forutsetningen for dette er at jeg har satt min første forforståelse i spill og på spill.

Forforståelsen betegner Gadamer som en for-dom. Den er en forutbedømmelse som jeg tar i bruk i enhver situasjon, og den bestemmer hva jeg forstår. En for-dom åpner rett og slett opp for min forståelse av virkeligheten, og den kan være god eller dårlig, rett eller feil. Dersom jeg vil forstå, må jeg imidlertid ikke ta for gitt for-dommen jeg har, holde fast ved den eller la den styre forståelsen. Da blir sirkelen et onde. Det vesentlige er at jeg kaster lys over min egen for-dom gjennom å forstå noe annet. Forforståelse handler om å være i *beredskap* for ny forståelse. Hovedsaken med sirkelen, er nettopp at den gamle og nye forståelsen skal forholde seg til hverandre. Fortiden og nåtiden griper inn i hverandre. En sirkel har ingen begynnelse eller slutt. Dersom man tenker seg at forståelsen er som en spiral, vil det vesentlige poenget med sirkelmetaforen bli utydelig eller borte. Spiralens form er slik at den aldri vil komme tilbake til utgangspunktet. En spiral har en start og en stopp. Og for forståelsen som fenomen betyr spiralmetaforen at det jeg forsøker å forstå aldri vil direkte berøre utgangspunktet for forståelsen, nemlig min for-dom. Min forståelse kan noen ganger være bedre, noen ganger dårligere, men alltid står min forforståelse på spill. Forståelsen har ingen linearitet mot det stadig bedre. Spiralmetaforen suggererer at forståelsen nærmest foreligger objektivt, den impliserer et brudd mellom fortid og nåtid.

Jeg forstår Gadamer dit hen at en for-dom er min språklige resonansbunn. Det vil si det språket jeg forstår ut ifra. Gadamer (se 2010, s. 307f) skriver om *legitimerte* for-dommer. Det er en fordom som er gyldig og hensiktsmessig for den saken jeg skal forstå. For at jeg skal skaffe meg legitimerede fordommer, må jeg utfordre min språklighet og forståelse.

6.3.3 Hermeneutisk forståelse og fenomenologisk-hermeneutisk analyse

Den hermeneutiske sirkelbevegelsen gjorde seg gjeldende i mitt arbeid med den fenomenologisk-hermeneutiske analysen. Analysen startet med en naiv lesning av fortellingene. Når jeg hadde delt opp den enkelte fortelling i dens meningsenheter og

sammenfattet disse i undertemaer og temaer, måtte jeg sjekke hvordan dette stod i forhold til den naive lesningen. Den var preget av min forforståelse, og den ble ofte satt på spill. Etter hvert som analysen utviklet seg, fikk jeg en stadig tydeligere følelse av at helhetsforståelsen passet til temaene og undertemaer, og at disse temaene utdypet helhetsforståelsen. Det fremkom et logisk sammenhengende helhetsbilde.

Hvordan kan jeg unngå at det bare er mine egne fordommer som styrer min forståelse i mitt vitenskapelige arbeid? Gadamer redegjør for dette gjennom begrepet *foregripelse av fullkommenhet* (se Gadamer 2003, s. 40). Det er i dialogen (med en tekst eller et menneske) jeg kan foregripe fullkommenhet. Da forventer jeg at uttrykket formidler en konsistent mening og har noe viktig å si meg som fortjener at jeg tar det inn over meg. Om jeg vil forstå politibetjentens meningsuttrykk, må jeg være i beredskap til å høre etter hva han har å si. Jeg må være villig til å ta inn over meg den saken han formidler. Gadamer skriver: ”Når vi vil forstå, ønsker vi sågar å styrke den andres argumenter” (Gadamer 2010 s. 330). For å kunne gjøre dette må jeg sette meg selv på spill i dialogen. Da kan jeg ikke bare holde fast i mitt vante tankemønster og betydningsinnholdet i mine ord og begreper, men forsøke å finne nye veier i min språklighet. Jeg må være i beredskap til å la betjentens uttrykk tale til meg, og la det angå meg som menneske – ikke bare som fagperson. Å komme frem til saken selv vil altså innebære anerkjennelse av uttrykket. Først når det blir uforståelig, setter jeg spørsmålsteget ved den som uttrykker seg.⁷⁶ ”Forståelse betyr primært: å forstå seg selv i saken – og først dernest: å utskille og forstå den andres mening som sådan” (Gadamer 2003, s. 40). Å foregripe fullkommenhet handler om å være i den hermeneutiske sirkel på *rett* måte. Foregriper jeg at uttrykket er mangelfullt, er jeg ikke åpen for dets saklige innhold.

Jeg kan selvsagt forstå uten å utfordre min forforståelse. Men da vil jeg ikke være i stand til å forholde meg til meningen i saken. Da vil ikke saken berøre meg som menneske. Innstillingen å ikke være delaktig i saken som menneske vil stenge av for den felles mening. Da vil jeg fort falle for fristelsen til å forholde meg ”utvendig” til saken. Hos Gadamer er forståelse handling fordi han tenker forståelse som en dyd, (han knytter an til gresk filosofi). Samtidig er vi delaktige i forståelsen; Gadamer har en ontologisk forståelse av forståelsen.

Når vi forstår ”handlar (det) om det som Gadamer kallar ontologiska processer, skeenden som på et grundläggande sätt bidrar till att forma och förändra vår verklighet” (Nordenstam 2005,

⁷⁶ Dette poenget drøfter jeg nærmere på side 189-192.

s. 55). Dette er ekte forståelse. Forståelse er en virkelighetsbestemmende hendelse. Det er noe som skjer med meg, noe som forandrer og forplikter meg.

6.3.4 Forskningsetiske refleksjoner

I denne forskningen er hensikten å undersøke politibetjentens praktiske kunnskap gjennom å fortolke fortellinger fra praksis. Å ta inn over seg disse fortellingene er også en utfordring av *etisk* natur. Jeg mener jeg har tatt inn over meg denne utfordringen. Jeg har utfordret mitt språk og min forforståelse. I arbeidet med å fortolke politifortellingene har jeg minnet meg selv på Skjervheims ord: ”Det hender at folk gjer det dei gjer, av dei grunnar som dei sjølve seier dei har” (Skjervheim 2002, s. 38). For å kunne gjøre dette må jeg legge bort fagteoretiske begreper, og foregripe at uttrykket sier noe i seg selv.

I denne studien forsøker jeg å forstå politibetjenten gjennom å anerkjenne meg selv som en person som kan forstå hva han uttrykker i sin saklighet. I kraft av denne hermeneutiske prosessen har jeg også oppnådd en annen forståelse av meg selv, både som menneske og som forsker. Denne hermeneutiske bevegelse har derfor hatt en etisk-eksistensiell betydning, fordi den har fremmet eksistensielle spørsmål, som for eksempel: ”Hvem er jeg som skal forske på andres opplevelser og erfaringer? Hva er mine vilkår for å forstå? Hvem er jeg som forsker i politiets praksisfelt? Hvordan vil jeg være som forsker?” Dette er spørsmål som jeg opplever at jeg ikke kan fritas fra av etiske grunner, fordi min forskerpraksis handler om å si noe om andres erfaringer – erfaringer som er integrert (embodied) i politibetjenten. I lys av Gadamer's filosofiske hermeneutikk blir det åpenbart at forskeren som gjennomfører en fenomenologisk-hermeneutisk studie ikke kan sette seg selv utenfor den verden som han eller hun – eller jeg – studerer. Utfordringen er å ikke bli subjektiv i subjektivistisk forstand, men å se det allmenne i det konkrete.

6.4 Forskningsintervjuet, data og fortolkning

Studien baserer seg på et datamateriale som er fremskaffet gjennom samtaler og intervjuer. Dette materialet er nedskrevet og videre fortolket av meg. I følge Anne Ryen kan ”data og funn ikke (...) sees separat fra metoden” (Ryen 2002, s. 57), og vi har lest ovenfor at forskeren ikke kan sette seg utenfor det liv han eller hun studerer. En naturlig følge av dette vil være at data som er fremskaffet gjennom feltobservasjoner og intervju ikke vil være nøytrale og upåvirket av forskeren. I det følgende vil jeg reflektere kritisk over dybdeintervjuet som forskningsmetode. Jeg skal spesielt se på samhandlingen mellom politibetjenten og meg selv. Et generelt poeng for dette kapitlet er at forskningsmetodene har

betydning for hvilke data som bringes fram. Da ”mening etableres i og gjennom sosiale relasjoner” i følge Ryen (ibid., s. 56), vil et betimelig spørsmål være hvorvidt denne studien er en søken etter mening som i praksis er skapt av meg selv.

6.4.1 Dybdeintervjuets interaksjon

Forskningsintervjuet foregår i en språklig kontekst som begge parter har forventninger til.

Forskerens og den intervjuedes forventninger trenger imidlertid ikke å være sammenfallende.

La meg vise et eksempel:

Politibetjenten ankommer intervju-lokalet til avtalt tid. Han haster inn døra, smiler lunt, samtidig sier han et muntert ”hei”. Han går raskt bort til den ledige stolen. Jeg har på forhånd arrangert møblelementet med to stoler skrått ved siden av hverandre og et lite bord i mellom oss. Politibetjenten tar imidlertid den ledige stolen og plasserer den midt på gulvet, rett foran meg! Han setter seg ned, lener seg framover med albuen støttende på lårene og sier klart og tydelig: ”Nå er jeg klar!” (Feltnotat 2007).

Dette oppfatter jeg som en forventning hos ham om hvordan denne samtalen skal foregå. Det er ansikt til ansikt, hvor han skal stå til ”tjeneste” for meg og mine spørsmål. Dette er ganske likt hvordan et tradisjonelt politiavhør gjennomføres. Intervjusituasjonen er gjenkjennelig for betjenten. Han har nok en forventning om at det er jeg som skal styre og lede an denne samtalen.

Jeg tenker at forskerens oppgave må være å administrere intervjuet. Dette innebærer blant annet å styre intervjuet inn på hva man tenker kan være det ”riktige” sporet. Eksemplet nedenfor viser hvordan dette kommer til uttrykk i samtalen mellom en politibetjent og meg selv. Jeg startet alle intervju med følgende spørsmål:

Jeg: Hva opplever du som viktig i politiarbeid?

Politibetjent: Ja, hvis du tenker politisk ... så mener jeg at det er viktig å bekjempe narkotika og..

Jeg: (Avbryter) Nei, jeg mener hva som er viktig for deg, for jeg vet jo dere har en del planer og rammebetingelser, det er vel mye som ikke står der som du likevel synes er viktig å være oppmerksom på som politimann...

Utdraget viser hvordan jeg styrer diskusjonen. I dette eksemplet setter jeg intervjuets agenda med hensyn til fokus og innhold: Hva skal intervjuet handle om – og hva skal det ikke handle om. En ”fare” med det åpne spørsmålet jeg stiller, er at betjenten kan begynne å prate om for eksempel kriminalpolitikk, eller politiet som organisasjon. Dette er temaer som ikke nødvendigvis passer inn når jeg studerer politibetjentens praktiske kunnskap. I dette tilfellet ønsket jeg ikke å samtale om politiets styringsdokumenter. Slik sett har forskeren en definerende makt i samtalen. Det er ikke makt over hva den intervjuede faktisk sier, men makt over innhold, fokus og perspektiver som bringes inn eller holdes utenfor. Interaksjonen i

intervjuene kan handle om forventninger til hvilke oppgaver forskeren og den intervjuede har. For å unngå store misforståelser, samt skape en tryggere ramme rundt intervjusituasjonen, kunne jeg i dette tilfellet ha fortalt politibetjenten hvordan jeg ønsket å gjøre intervjuet, og blant annet formulert meg mer presist med hensyn til hva jeg var ute etter.

Forskere med bakgrunn i symbolsk interaksjonisme er opptatt av å analysere hvordan intervjupersonen presenterer seg selv i interaksjonen med forskeren. De vil hevde at et intervju ”handler ikke kun om holdninger, erfaringer og handlinger – eller ”opplevelser”, ”intentionalitet” og ”livsverden” (...), men alltid også om interviewpersonens sociale identitet og sociale strategier” (Järvinen 2005, s. 30). I det følgende vil jeg vise hvordan jeg med mine kommentarer brøt inn i en intervjupersons presentasjon av seg selv og sin handling. Jeg intervjuet en politibetjent som jobber i anti-terrorpolitiet.⁷⁷ Formålet med intervjuet var å utforske hva anti-terrorpolitets praksis krever.⁷⁸ Dette ønsket jeg å gjøre blant annet ved å analysere fortellinger fra praksis. Politibetjenten jeg intervjuet, var informert om dette på forhånd. Han valgte å fortelle om et svært krevende oppdrag. Jeg oppfordret ham til å fortelle så fritt som mulig fra hendelsen:

Politimann: Vi møter en svær rottweiler. Ja, vi føler at vi er litt på hælene, vi trår inn i et ordentlig reir som vi... vi føler at vi er litt underlegne i forhold til at det ligger masse våpen der, den bikkja som var aggressiv og vi hadde ropt til folk der, de kommer ikke – objektene våre er borte – vi har en visshet om at det er en bunkers inni der, og ”hva venter oss der”? Og vi skal liksom ha tak i dem.

Jeg: (Avbryter) *Det var aldri aktuelt å snu? Dra hjem igjen?*

Politimann: Nei! ...eh... Klart at tanken er der, og vi pratet om det at liksom Når du føler at du er drevet litt på hælene, – den tanken kommer fort den, altså.

Jeg: *Jeg ville dratt hjem for lenge siden...* (latter)

Politimann: Ja eh... selv om vi møtte motstand og var litt på hæla – så var det ingen som snudde. Vi vil ha folk som går framover, sant? Og, selv om vi møter litt motstand og ting ikke går som planlagt og på skinner, så må vi... – målet er der *likevel*. Vi må bare gå litt andre veier for å nå det målet (...). Taktisk passet vi på hverandre hele veien, og vi hadde framdrift for å få kontroll. (...) og på et område ned i gangen der, (...) han som gikk inn der, han fikk en person som stod og sikta på seg med et våpen. Det viser seg når vi kommer inn dit, at det var en utstillingsdukke kledd opp i militæruniform. Så det var liksom hele veien at man hadde en følelse at ”faen, dette er ikke smart å gjøre”. Du er innom den følelsen at ”*her bør du snu, - og bare dratt hjem igjen også!*”

Jeg: Men dere diskuterte ikke det på sambandet?

⁷⁷ Hoel, Linda (2008): Høyt henger de. Hvem skal bli tatt opp til Beredskapstroppen. Upublisert paper i forbindelse med Ph.D-kurs i *Profesjoner og rettferdighet*. Høgskolen i Oslo.

⁷⁸ Til tross for at dette intervjuet ikke inngår i datamaterialet som ligger til grunn for denne studien, velger jeg å presentere et utdrag fra dette, fordi det er et godt eksempel på ulike former for påvirkninger som kan gjøre seg gjeldende under et forskningsintervju.

Politimann: Nei. Alle var inneforstått med at her går vi på, men alle tenkte at det ville vært ok å snu. Alle har kjent på det i underbevisstheta, og vært innom det, men når det pågikk så går vi framover. Men jeg kjente på det. Når man fikk tenkt igjennom det etterpå så har tanken vært der. (Intervju 2).

Dersom vi leser intervjuet med symbolsk-interaksjonistiske briller kan vi analysere samhandlingen som en prosess hvor politibetjenten forsøker å presentere sin profesjonsidentitet. Det ble kanskje viktig for ham å fremstille oppdraget som et krevende oppdrag, og hans operative innsats som ansvarlig, men fryktløs og pågående. Dette kan betegnes som ”legitimerende forklaringer”, eller ”accounts” i intervjupersonens framstilling (se Järvinen 2005 s. 31). Järvinen skriver at en intervjuperson kan opptre som en ”performer” i møte med forskeren. ”Performer” er et uttrykk som beskriver den intervjuedes forsøk på å påvirke forskeren gjennom ”indtryksstyring” (ibid.). Den intervjuede presenterer seg på en måte med tanke på å skape et bestemt inntrykk hos forskeren.

Utdraget fra intervjuet ovenfor viser imidlertid et eksempel på hvordan jeg kan ha innflytelse på hvordan politibetjenter forteller hendelsene. Jeg engasjerer meg, og lever meg inn i fortellingen ved å stille naive spørsmål til betjentens erfaringer fra oppdraget. Dette bidrar til at betjentens fortelling får en ny og viktig dimensjon. Til tross for at følelsen om å snu kom, handlet arbeidet om å ”ikke snu”. Slik endrer interaksjonen innholdet i den opprinnelige fortellingen. Mine spørsmål og kommentarer bringer inn et brudd med politierfaringen som fortellingen var bundet inn i. Min antakelse er at om jeg ikke hadde bragt inn disse formuleringene mens han fortalte, ville heller ikke politibetjenten formulert seg slik han til slutt gjorde. Jeg er en medspiller i produksjonen av mening og jeg bidrar til at den virkelighet som betjenten beskriver, ikke forblir en statisk fortelling. Mine kommentarer avdekker forhold ved hendelsen som har en direkte, men uuttalt sammenheng med løsningen av oppdraget. Dette tenkte ikke betjenten over når han skulle fortelle om hvordan oppdraget hadde vært. Det var ikke naturlig å fortelle om at han vurderte å trekke seg. Etter hvert som analysen forelå, viste motsatsen til ”å snu seg” å være ”å gå fremover”. Jeg fant ut at dette er den vesentlige mening i Beredskapstroppens praksis. Mitt engasjement bidrar til å rekontekstualisere politibetjentens erfaring. I dette eksemplet *tilfører* det fortellingen en ny dimensjon. Dette er et viktig aspekt ved forskning på profesjonspraksis og den sedvanetenkning som eventuelt gjør seg gjeldende i praksis.

Når jeg leser fortellingen fra beredskapstroppens praksis i sin helhet, ser jeg at det er mulig å lese politibetjentens fortelling slik at den handler om at han forsøker å presentere sin sosiale identitet gjennom det han forteller. Det er en fortelling som gir inntrykk av en politimann som

er uredd, djerv, operativ, fokusert og lojal til oppdraget. Jeg må imidlertid påpeke at i dette tilfellet var betjenten oppfordret til å fortelle fra et krevende oppdrag. Det var nettopp et slikt oppdrag jeg ønsket å høre om. Derfor er det ikke nødvendigvis grunn til å mene at valget av hendelse og fortellingen er en overdramatisering av situasjonen som kan forklares med begreper som 'legitimerende forklaringer' eller 'inntrykksstyring'. Dette argumentet kan også gjelde for intervjuene i denne doktogradstudien. For å undersøke politibetjentenes praktiske kunnskap har jeg oppfordret alle betjentene til å fortelle fra hendelser hvor de mener de utførte god polititjeneste, og nettopp på grunn av mitt forskningsspørsmål har jeg mange fortellinger som viser "det gode" i politiets praksis. Dette reiser noen spørsmål om studiens reliabilitet og validitet (som jeg vil komme tilbake til senere i kapitlet). Her vil jeg understreke at jeg ikke forventet at politibetjentene uten videre kunne redegjøre for det viktige i politiarbeidet, slik at jeg passivt kunne motta informasjon om dette. Jeg ønsket å gå inn i en samtale der jeg utfordret intervjupersonene på deres opplevelse av hva som hadde vært viktig og vesentlig i egen praksis – en samtale der dette viktige ble samtalens felles sak – slik at politibetjentene i en undrende ettertenksomhet kunne gi et mest mulig nyansert bilde av de situasjoner, hendelser og relasjoner de ønsket å beskrive. På den måten fremkom et rikt empirisk materiale. Jeg ønsket altså å få innblikk i det vesentlige i politiarbeidet, ikke å beskrive eller kartlegge hva politibetjenter faktisk gjør i tjenesten. Selvfølgelig tror jeg ikke at politibetjenter alltid gjør noe de synes er viktig når de er på vakt.

6.4.2 Hvem og hva forsker forskeren på?

Som vi ser bidrar forskerens forforståelse til hva som kommer til uttrykk og nedtegnes som datamateriale. I forbindelse med innsamling av datamaterialet, har jeg bidratt til å skape empirien, kan man si, og mine feltobservasjoner er i grunnen mitt "point of view" på politiarbeid, sett i lys av min forståelseshorisont. Under noen få av intervjuene refererte jeg til feltobservasjonsnotatene hvor jeg ba politibetjentene som var omtalt i feltnotatene om å kommentere mine observasjoner. Dette gjorde jeg eventuelt for å nyansere min egen forståelse, ikke fordi jeg tenkte at politibetjenten satt inne med "sannheten". Men hvordan kan jeg tro at jeg som forsker kan få frem det viktige og vesentlige i politibetjentens praksis?

I interaksjonistisk forskning blir intervjuer som bygger på en fenomenologisk tilnærming kritisert for å være "romantiserende" (se Järvinen 2005, s. 28/28). Järvinen skriver:

Interaksjonistiske forskere kritiserer de etnografiske tilgange, hvor forskeren forventes at sette sin egen forforståelse i "parentes" i interviewsituationen for at kunne få syn på interviewpersonens inderste tanker og

opplevelser; tilgange der, for å bruke Silvermans (2003, s. 343) formulering, tilsyneladende åpner for et autentisk blikk ind i den andens sjæl (Järvinen 2005, s. 29).

Jeg mener Järvinen misforstår hva fenomenologi er. Følgende sitat av Ricoeur får frem denne misforståelsen:

Ingenting har mer skadat teorin om forståelsen än att den identifierats med forståelsen av *den andre* ("l'autre"), vilket är en central tanke hos Dilthey. Som om forståelsen handlade om att förstå ett främmande psyke *bakom* texten. Det som skall förstås i en text är inte först og främst den som talar *bakom* texten uten det som texten talar om – *textens* "sak", dvs den värld som texten på något sätt utvecklar *framför* texten (Ricoeur 1993, s. 77).

Det er ikke "sjelen" hos betjenten som er interessant, men hans fortelling og hva den uttrykker med hensyn til erfaringer i praksis. Til tross for at intervjuets spontane dialog rekontekstualiserer betjentens erfaringer, (det vil si at jeg påvirker, styrer og leder samtalen gjennom mine spørsmål som naturlig dukker opp), vil jeg mene at det betjentens erfaringer som kommer frem.

I tillegg er det en misforståelse av den fenomenologiske metode at det skulle være mulig å sette sin egen forforståelse i parentes. Det lar seg ikke gjøre, for forforståelsen er den grunn vi står på når vi forstår. En direkte og umiddelbar tilgang til fenomeners vesentlige mening, uavhengig av vår forforståelse, finnes ikke. Vi kan ikke forlate vår egen forståelsesvei for å komme til "saken selv". Det vi derimot kan gjøre, er å avstå fra å vite på forhånd, før vi har tatt inn over oss en erfaring og sett nærmere på den. Våger vi å ta erfaringen på alvor, våger vi å la et uttrykk få gjøre inntrykk og undre oss over inntrykkets iboende mening, kan det hende at vi må ta et oppgjør med vår forforståelse. Da bringes den i spill, vi får et forhold til hva den leder eller forleder oss til å tro, og dermed settes den også på spill.

Fortolkning av mening

Hadde jeg vært politibetjent, kunne jeg fortalt frem min egen erfaring av og med det vesentlige i politiarbeidet, for deretter å analysere og tolke mine fortellinger, slik at det vesentlige fikk fremtre. Da kunne jeg ha anvendt essayet som kritisk utprøvende metode. Da ville det være en utfordring å ikke vite for godt på forhånd hva som er viktig og uviktig i politiarbeidet, men å slippe frem erfaringer som riktig nok oppleves som viktige, men der det viktige samtidig gir grunnlag for undring og ettertanke. Men jeg er ikke selv politibetjent. Så utfordringen for meg blir å få innsyn i politibetjentenes levde erfaringer. I intervjusamtalene kunne jeg utgjøre en kritisk instans som utfordret betjentene på deres erfaringer. Men ut fra det datamaterialet som dermed fremkom, utarbeidet jeg en strukturanalyse som har en bestemt struktur, eller orden. I en viss forstand har jeg konstruert denne orden. Men spørsmålet er om

det er jeg som har funnet på den. Lager jeg en ny orden i politiarbeid? Jeg hadde kanskje gjort det, dersom det hadde vært uorden i politipraksisen. Meløe (2005, s. 18) skriver: ”Det går an å finne en orden i det som ser ut som rot. Men der det er rot, må vi lage en orden”. Slik sett lager jeg ikke en orden, men finner frem til den. Når vi ser nærmere på hvordan politibetjentenes fortellinger fortelles, ser vi at de fortelles ut fra en ”skjematisk” orden. Det vil si at når betjenten forteller om et politioppdrag, starter han som regel med meldingen han fikk, utrykningen til stedet og sine forberedelser, beskrivelse av situasjonen, møtet med den andre og relasjonen, og han avslutter fortellingen med sin opplevelse av hva som hendte. (Dette skriver jeg i kapittel 2.2.1.) Denne rammen for fortellingen, er ikke skapt av meg, men følger ut fra at det allerede er en form for orden i betjentens erfaringer med sin praksis. Dette går igjen hos alle betjentene i denne studien.⁷⁹ Min oppgave er å finne denne orden og sette ord på det praksiserfaringen *allerede* rommer, men som trenger begreper for å bli synlig. Dette gjør jeg i analysearbeidet, og jeg tenker at strukturanalysen kan sies å gjenspeile en orden som er i virkeligheten. Men den vitenskapelige verdien av analysen er ikke at den ”stemmer med virkeligheten”, men at praktikere (og andre) ut fra sin erfaring kan kjenne seg igjen i analysen, og slik få impulser til en utdypet forbedret forståelse *av* og *i* sin praksis.

I den ”kritiske refleksjonen” forsøker jeg å fortolke hva strukturanalysen er et uttrykk for, og hva den handler om. Her forsøker jeg å begrepsfeste min egen tekst (strukturanalyseteksten). Jeg søker å gjøre en mer omfattende fortolkning av datamaterialet slik jeg presenterer det i strukturanalysen, og som igjen danner grunnlaget for en teoretisk analyse. Det er møtet mellom forskeren og fortellingene, det vil si det som skjer *foran* teksten, som vil bringe fram en ny forståelse av tekstens mening (se Lindseth og Norberg 2004, s.151; Ricoeur 1993, s. 77). På linje med Gadamer og Ricoeur skriver Lindseth og Norberg:”The truth is not hidden behind the text; it is disclosed in front of the text, when the interpreter meets the text” (Lindseth og Norberg 2004, s. 151). Sannheten ligger altså i den mening som *fortolkes* frem. Når meningen fortolkes frem, artikuleres det en ny forståelse av fortellingen og virksomheten. I lys av det hermeneutiske perspektivet ovenfor, vil ikke studien presentere en sannhet om politiarbeid som en objektiv, absolutt, eller som den eneste sannhet. I denne studien vil sannheten være intersubjektiv, dynamisk og reviderbar.

⁷⁹ Fortellingene i prologen og den første lesning viser denne strukturen.

Mine teoretiske referanser er for det meste filosofiske og vitenskapsteoretiske tekster. Når jeg velger å belyse materialet mitt ved denne type tekster, fører dette meg inn i store temaer som det ikke er mulig å gå til bunns i. Jeg har heller ikke forsøkt å gjøre dette. Filosofiske og vitenskapsteoretiske fremstillinger brukes for å tydeliggjøre materialet, og mine refleksjoner rundt dette.

6.4.3 Studiens begrensninger

Det er viktig å understreke at jeg ikke søker å forklare politiets praksis ut fra bestemte årsaker eller gitte teoretiske konstruksjoner, som for eksempel sosiale eller kulturelle forhold. Dette er en studie av politibetjentes levde erfaringer fra singulære hendelser. Jeg forsøker å løfte frem det allmenne som man kan tenke seg at erfaringen har i seg (se Jørgensen 2008, Nordenstam 2005, Josefson 1998, og Lindseth 2009). Studien kan derfor ikke generaliseres til å gjelde hele Norges politikorps, ja, sågar ikke til å gjelde politistasjonene og lensmannskontorene hvor deltakerne i studien jobber. Dette betyr bare at jeg ikke forsøker å kartlegge hva som faktisk er tilfelle i politiets arbeid. Jeg forsøker ikke å generalisere fra mine ”funn” til ”populasjonen” av politibetjentes handlinger. Følgelig må ikke denne studien leses som generalisert beskrivelse av politiarbeid. I denne studien forsøker jeg å analysere frem hva vi kan kalle politiarbeidets vesentlige mening. Det er en mening eller en betydning som står på spill i politiets arbeid. Det er hva som ikke må mangle for at praksisen skal være god. Denne vesentlige meningen bestemmer jeg som politiarbeidets praktiske kunnskap. Det er den dugelighet som kjennetegner politiarbeidet på sitt beste. Den fremstår som ønskelig, som en kunnskap, kyndighet eller dugelighet som burde komme til uttrykk i politibetjentens virke. Men det er likevel ingen idealtilstand jeg forsøker å tegne. Politibetjentens praktiske kunnskap kan bare ha sin forankring i den enkelte politibetjent, ikke i noen slags teori om det ideale politiarbeid. En slik teori ville være farlig, da den kunne forlede politibetjenter til å handle etter en ideologi. Når jeg håper at politibetjenter kan kjenne seg igjen i den praktiske kunnskapen jeg har analysert frem i denne avhandlingen, er det med et ønske om å gi impulser til refleksjon over utfordringen i eget politiarbeid, ikke minst der politibetjenten opplever brist, svakhet eller utilstrekkelighet.

Om intervju spørsmålet ”Hva er viktig i politiarbeid?”

Alle 14 politibetjenter som jeg intervjuet, svarte at det var viktig å møte mennesker på en god måte. Jeg oppfordret dem videre til å fortelle om politioppdrag hvor de mente at de gjorde nettopp det. Man kan si at jeg oppfordret betjentene til å fortelle om det gode og vellykkede politioppdraget. Etter hvert som betjentene forteller sine historier, blir de selv oppmerksomme

på denne avgrensningen. De fleste kommenterer dette, og går over til å fortelle om andre hendelser hvor det ikke gikk riktig så bra. Flere av disse fortellingene og uttalelsene er tatt med i analysen. Når det gjelder intervju spørsmålet mitt, stilles dette for å få frem hva de mener er viktig. Dette betyr altså ikke at de selv mener at det er slik de alltid utfører sin tjeneste. Dog kan man si at intervju spørsmålet bringer frem hva som er betjentens vilje og holdning med hensyn til sin praksis.

Hvem er politibetjentene?

Jeg har valgt ikke å ha fokus på den enkelte politibetjent. Det er ikke relevant om det er Per, Pål eller Espen som forteller. Det er ikke relevant om han tok utdannelsen ved politiskolen, eller politihøgskolen. Det er heller ikke relevant hvor i landet han bor, om han tjenestegjør ved et lensmannskontor eller en politistasjon. Betjentenes høyde og kjønn, om de opplever seg som fysisk sterke eller svake, er heller ikke relevante kategorier for denne forskningen. Begrunnelsen min er at kjernen i politiets arbeid, eller politiarbeidets vesen, må forstås som uavhengig av politibetjentens subjektivitet, individualitet og personlighet. Det vil si at det som står på spill i politiets praksis vil gjelde for både kvinner og menn, lensmannsbetjenten og politibetjenten. Det som ser ut til å ha betydning er betjentens erfaring. Da tenker jeg både livserfaring og praksiserfaring. Ut fra erfaringen dannes en sensitivitet, innlevelse, oppmerksomhet på mennesker, og vilje til refleksjon. Disse momentene ligger til grunn for et blick for hvordan politiarbeidet bør gjøres i den konkrete situasjonen. Derfor er det et poeng for en undersøkelse som denne å ha et utvalg av personer som får frem sin erfaring. I lys av dette mener jeg at det er viktig at utvalget består av politi som har lyst, eller er indre motivert til å fortelle fra sin praksis.

I en fenomenologisk-hermeneutisk analyse er det nødvendig å få ”tykke beskrivelser”, det vil si at beskrivelsene gir et rikt og nyansert bilde av fenomenet man studerer i informantenes dagligspråk (se Kvale og Brinkmann 2009, s. 213). Politibetjentene i denne studien fremstod som engasjerte og reflekterte, og de bidro med innholdsrike fortellinger som jeg kunne arbeide videre med.

Dette fører meg over til spørsmålet om hvem det var som ikke meldte seg til studien? Det er vanskelig for meg å si noe om presist om dette, men noen antagelser kan jeg komme med. Det er klart at i politiet er det betjenter som utfører arbeidet på rutine, det vil si at de sjelden stiller spørsmål til sin egen praksisutøvelse. Det vil si at de gjør det slik de alltid har gjort det, og slik det kanskje blir forventet på det enkelte lensmannskontoret og den enkelte politistasjonen

at man skal utføre politiarbeid. Disse personene kan oppleve det som skummelt eller ubehagelig å forholde seg til en forskers blikk inn i sin praksis. Det kan synes som at disse ikke har meldt seg til å delta i denne studien. Dette kan muligens handle om utrygghet og usikkerhet med hensyn til egen praksis.

Politibetjentene som deltar i denne studien, meldte seg frivillig, og dette kan både være en fordel og en ulempe for forskningen. Det kan tenkes at betjentene som meldte seg til studien, har en agenda eller en diskurs med hensyn til hva de opplever som godt politiarbeid, og forutsetningene for å gjennomføre en slik praksis. Det kan jeg ikke se bort i fra, men det er heller ikke noe i min undersøkelse som tyder på at det er slik. Det virker ikke som om politibetjentene snakker med meg på bakgrunn av en uttalt eller underliggende ideologi. Tvert imot er de usikre på hvordan de skal forstå sine erfaringer. ”Det er slik jeg tenker det”, sa en betjent, ”men det kan være at det er jeg som tar feil.” Det er i alle fall sikkert at det er deltakerne i min undersøkelse som målbærer sin egen praksis. Det vil si at det er betjentene som definerer hva som er viktig i politiarbeid, og som ut fra dette perspektivet forteller sine historier for å beskrive hva som er viktig og hvorfor det er viktig. Når dette gir studien et normativt moment, ønsker jeg ikke som forsker å se bort ifra det. Det er nettopp det normative, det ”gode” som holder en ordening sammen:

Det å forstå ordningen og det å forstå at det er en god ordening, er ett og det samme. (...). Det hermeneutiske kan ikke skilles fra det kritiske. Man forstår ordningen ved å forstå det gode i ordningen. (Jeg kan forstå at en ordening er dårlig. Men en klar forståelse av det, er en forståelse av hva som mangler på at den er god (Meløe 2005, s. 17).

I denne studien legger jeg hovedvekten på den fenomenologisk-hermeneutiske analysen av intervjuene. Det vil si at jeg ikke benytter meg i særlig grad av feltobservasjonene mine, annet enn til å utarbeide en innholdsanalyse. (Grunnen for dette valget redegjorde jeg for i kapittel 2). Nå kan en innvending mot denne studien nettopp være at jeg dermed ikke har studert politibetjentens faktiske handlinger, slik vi kan finne i andre, politisosiologiske studier. Andre forskere (Finstad 2000, Aas 2009 og Lagestad 2011) påpeker betydningen av å drive feltobservasjoner for å kunne være i stand til å si noe om politiarbeid, spesielt om forskeren ikke kjenner feltet selv (se Lagestad 2011, s. 48). Å intervju politibetjenter om deres arbeid, er ikke tilstrekkelig for å få innsikt i politiet. Begrunnelsen er blant annet som Aas skriver: ”Det kan være en betydelig forskjell mellom hva folk sier om sin rolle, og hvordan de faktisk utfører den” (Aas 2009, s. 39). Denne innvendingen mener jeg ikke gjelder mitt arbeid, da jeg er ute etter den vesentlige meningen i politibetjentenes erfaringer med politiarbeid, og ikke de faktiske forhold, eller hvorvidt betjentens beskrivelser av sin praksis faktisk stemmer overens

med hans praksisutførelse. Jeg vil si at dybdeintervjuet er den best egnede metoden dersom forskeren ønsker å få tak i profesjonsutøverens *erfaringer* fra en virksomhet, men at det dog er viktig at forskeren har vært i praksis og gjort direkte erfaringer med politiarbeidet.

Er studien "et talerør for politiet?"

Geir Aas kritiserer en forskning som ikke søker eller makter å ivareta en kritisk distanse til hva politibetjenter formidler av sin virksomhetsoppfatning og hverdags erfaring (se Aas 2009, s. 51/52). Om dette skriver han: "Uten denne formen for overskridelse ville forskerrollen blitt redusert til en uønsket rolle som talerør for politiet" (ibid., s. 52). Jeg har ikke undersøkt om betjentenes erfaringer av hva som var god praksis, var i overensstemmelse med oppfatningen hos de personene politiet møtte. Men strukturanalysen gir likevel kritisk distanse til politibetjentenes uttalelser.

Validering av studien

Hvordan kan forskeren validere en fenomenologisk-hermeneutisk studie? Jeg har gjort noen grep for å "forsikre" meg om at både empirien og fortolkningen er i overensstemmelse med hva politibetjentene som deltar i studien, kan akseptere. Når jeg hadde transkribert intervjuene, sendte jeg dette på e-brev til politibetjentene, og ga dem mulighet til å lese gjennom og kommentere intervjuet dersom de ønsket det. Det var ingen betjenter som ønsket å kommentere.

Nordenstam skriver i artikkelen *Om validering i hermeneutisk forskning* at vi kan skille mellom tre kriterier for en bra tolkning:

- 1) Tolkningen er träffande (från de beskrivnas synspunkt i första hand);
- 2) Tolkningen förklarar det som de berörda gör (för utomstående i första hand);
- 3) Tolkningen fungerar som underlag för handling.⁸⁰

Når det gjelder det første punktet, at tolkningen er treffende for deltakerne i studien, vil jeg si at det er mye som tyder på at den er det. Da strukturanalysen var ferdig utarbeidet, presenterte jeg den for fire av betjentene som deltok i studien for å "teste" den ut. I disse samtalene kom det frem nye momenter som bidro til å nyansere den noe. Politibetjentene kom med flere eksempler som passet inn i den strukturelle modellen, og de kom også med moteksempler som kunne nyansere studien noe.

⁸⁰ Se www.torenordenstam.se På denne nettsiden finner man artikkelen *Om validering i hermeneutisk forskning* (og flere andre artikler av Nordenstam). Artikkelen er utgitt i *Ideologi og systemutvikling*. Under redaktion av Bo Göransson.

Med hensyn til punkt to har jeg i arbeidet med den teoretiske refleksjonen, ved et par anledninger, gått tilbake til politibetjenter som deltok i studien for å få utdypet noen fortellinger. I prosessen med for eksempel å utlegge hundeførerens erfaringer, går jeg to ganger tilbake til hundeføreren for å få utdypet fortellingen om ”å gå søk”. Jeg tror mange hundeeiere kan forstå betjentens gledesreaksjon når han finner det han leter etter, og kanskje derfor ikke forstår hvorfor jeg bruker mye plass til denne fortellingen. Poenget med fortellingen er imidlertid å vise hvordan en virksomhet kan forstås som en tautolog ordning, og at hundeførerens glede ut fra dette kan forstås som en tautolog delhandling fremfor en psykologisk reaksjon. Dette mener jeg er viktig fordi det er en tendens til at handlinger fortolkes gjennom psykologiske årsaksforklaringer, eller sosiale strukturelle føringer, og ikke ut fra hva som er naturlig i situasjonen innenfor ordningen. Å forstå praksisens indre struktur er en nødvendig prosess med hensyn til å avdekke den tautologe ordning, men dette forutsetter at man har tykke beskrivelser av hendelsen. Både hundeføreren jeg omtaler i studien, samt en annen tidligere hundefører i politiet, kjenner seg spesielt igjen i den teoretiske analysen om ”å gå søk” som jeg utarbeider ut fra den tautologe ordningen (kapittel 5.1). Andre politibetjenter forteller at de kjenner seg igjen i måten jeg appliserer Meløes prakseologi på politipraksisen.

Denne studien beskriver ikke kun politibetjentens subjektive opplevelse og erfaring. Strukturanalysen er en ”omvei” for å finne frem til den intersubjektivt kommuniserbare dimensjonen i politiarbeidet, nemlig dens vesentlige mening. I kapittel 5 fører jeg en dialog mellom temaene jeg har utviklet i min analyse og relevant vitenskapsteoretisk og filosofisk litteratur. Studien løfter frem en forståelse som går ut over politibetjentenes synspunkter på sin polititjeneste. I den grad det er relevant å snakke om å validere en fenomenologisk-hermeneutisk analyse, mener jeg at studien sier noe om det den tar sikte på å si noe om, fordi jeg har lagt til grunn et ”fruktbart perspektiv på det som undersøkes”.⁸¹ Dermed ivaretar min fremgangsmåte studiens validitet.

En kritikk mot forskning på praksis i et praktisk kunnskapsperspektiv kan være at forskningen ikke er i stand til å fange opp det som ikke er bra ved en virksomhet (og slik sett kan være et talerør for politiet). Kritikken handler om at forskning på praktisk kunnskap kan bli konserverende i negativ forstand. Nå er det slik at det er mye man ikke fanger opp ved bruk av en fenomenologisk-hermeneutisk tilnærming. Jeg vil med dette materialet ikke være i

⁸¹ www.torenordenstam.se Om validering i hermeneutisk forskning.

stand til for eksempel å vurdere hvorvidt betjentenes handlinger var effektive, produktive, innenfor loven osv. Jeg kan altså ikke kvalitetssikre praksis med denne studien. Men når det er sagt, vil jeg mene at kunnskapen jeg bringer frem i denne studien, er både nødvendig og viktig for politiutdannere, fremtidens politibetjenter og politiforskningen. Hvorvidt den kan være grunnlag for forandring (jf Nordenstams pkt 3 ovenfor), for eksempel forandringer innenfor politihøgskolens vitenskaps- og kunnskapsperspektiver, er ikke opp til meg å vurdere. Jeg vil mene at kunnskapen som studien bringer frem, danner et adekvat grunnlag med tanke på å bringe inn praktisk kunnskap som et faglig perspektiv i studieplanene for alle utdanningene ved politihøgskolen.⁸²

Denne forskningen kan ikke si om politibetjentene faktisk gjorde noe feil, noe urett, eller tjenesteforsømmelse. Forskningen tar ikke sikte på å drøfte betjentenes juridiske kompetanse. En annen begrensning i denne studien er at noen viktige ord og uttrykk ikke ble problematisert under intervjuet. Som for eksempel når en politibetjent sier: ”Det er ikke nødvendigvis slik at jeg tenker at jeg skal komme i mål sett fra et juridisk perspektiv. Jeg må løse oppdraget.” Da jeg hørte dette under intervjuet, tok jeg nok for gitt hva et ”juridisk perspektiv” betydde for betjenten, og spurte ikke etter noe som kunne gi meg en tykk beskrivelse. Etter hvert som jeg analyserte materialet, ble jeg mer usikker på hva han mente med dette utsagnet. Siden jeg ikke stilte oppfølgingsspørsmål på dette, ble jeg under analysearbeidet nødt til å fortolke meningen med dette uttrykket ved å se det i sammenheng med resten av intervjuet.

Politiets praksis kan både årsaksforklares og begrunnes som en betinget praksis. Politibetjentens atferd og handlinger kan beskrives og kategoriseres. Dette til tross har politiarbeid, som jeg har vist, også en innside. Politibetjenter vil gjøre seg umiddelbare erfaringer som kan virke både innlysende og selvsagte for dem. Man kan tenke seg at praksiserfaringen bærer en innsikt som betjentene sjelden snakker om, men som viser seg i praktisk handling. Med henblikk på å komme nærmere betjentens praktiske kunnskap er det både interessant og relevant å beskrive betjentens opplevelser og erfaring, fortolke og forstå hva den handler om. Gjennom en synliggjøring av den vesentlige mening i politiarbeid kan fenomenologisk forskning sette praktisk politikunnskap fri. Dette kan være til hjelp for politibetjenter som ønsker å reorientere seg i sin politifunksjon og praksis. Studien kan også kaste lys over dagens politiutdanning, og hva vi tenker på som viktig kunnskap for

⁸² Politihøgskolen har Bachelorutdanning, etter- og videreutdanning og master i politivitenskap.

fremtidens politibetjenter, og hvordan vi kan gå frem for å beskrive og forstå den. (Dette temaet kommer jeg tilbake til i kapittel 8).

6.5 Andre politistudier om kjernen i politiarbeid

Denne studien er den første studien av politiarbeid i et praktisk kunnskapsperspektiv som jeg kjenner til. Det er imidlertid utført en rekke politistudier i de siste 40-50 årene både i og utenfor Norden (se Granér og Larsson 2007). Bare innenfor kriminologisk forskning finner vi 215 vitenskapelige publikasjoner mellom 1990 og 2005 hvor politiet er et sentralt tema (se Høigård 2005). Det gjennomføres også politiforskning innenfor andre fagmiljøer, som for eksempel sosiologi, psykologi, juridiske fag, antropologi, statsvitenskap, idéhistorie og idrettsfag (se Granér og Larsson 2007). Studier som jeg mener det er relevant å se nærmere på i sammenheng med min studie, er forskning som belyser politiets praksis, og da særlig ordenstjeneste. Slike studier finner vi for det meste utført innenfor sosiologi og kriminologi. Aas (se 2010) skriver at politisosiologiske hovedtemaer er politiets rolle og funksjon og politikultur. Innenfor disse hovedtemaene tar forskeren opp hvordan politiarbeid utøves, og dette kan forstås i lys av politiprofesjonens strukturelle føringer for tjenesten på gruppe- og individnivå.

De fleste politistudier som søker å undersøke politiets praksis, og da spesielt ordenstjeneste, tar i bruk forskningsmetoder som feltobservasjon, samtale og intervju med politibetjenter. Når datamaterialet skal analyseres, og politiets praksis skal beskrives og drøftes, ser det ut til at forskerne tar utgangspunkt i feltobservasjonene sine. Dette er nok også en av grunnene til at slike empiriske politistudier ser bredt og nyansert på ordenstjeneste. I det følgende vil jeg se nærmere på studier som blant annet retter oppmerksomheten mot hva som er kjernen i ordenstjeneste, politiets bruk av makt, kommunikasjon og skjønnsutøvelse, fordi dette er tema som jeg også behandler. Jeg vil gi en redegjørelse av hva jeg oppfatter som sentrale poenger i disse studiene, og til slutt reflekterer jeg over dette i lys av min egen studie.

6.5.1 Politibetjentens skjønn

En stor del av den senere politiforskningen fokuserer på politiets skjønnsutøvelse i forbindelse med hvilke situasjoner de griper inn i, hva betjentene faktisk sier og gjør, samt at forskningen forsøker å identifisere hvilke faktorer som ligger til grunn for både inngripen, beslutninger og handlingsvalg. *Politiblikket* er Finstads begrep for betjentens blikk for hva som skjer på utsiden av politibilen (se Finstad 2000, s. 60). Finstad gjorde en feltstudie av politiet i Oslo. Hun oppdaget at politiet har et bestemt blikk når de er ute på patruljer som rettleder betjentene

med hensyn til inngripen eller ikke: ”Politiblikket er konsentrert og årvåkent. Blikket skal oppdage, avsløre, være til hjelp for publikum, gripe inn mot straffbare forhold. Politiblikket er både et inngripende, kontrollerende blikk og et beskyttende, hjelpsomt blikk” (ibid.). Dette blikket er dannet på bakgrunn av en erfaringsbasert mistanke og politilogikkens begrensninger (se Finstad 2000, s. 160). Videre skriver Finstad at hva politiet ser, bestemmer hva de gjør. Grunnlaget for dette er en form for systematisering, eller selektering av hva politiet ser, og det blir bedømt ut fra tidligere erfaringer om det samme: ”Politiskjønnnet brukes ikke bare for å finne ut av hvordan oppdrag skal håndteres, i første omgang opptrer skjønnet når politiet leser omgivelsene. (...) brukes politiskjønnnet først og fremst for å skille det politirelevante fra det uinteressante, slik politiet ser det” (Finstad 2000, s. 67).

Annen politiforskning har vært opptatt av hvorvidt politibetjentens skjønn diskriminerer enkelte grupper i samfunnet i Norge. Blant annet har kriminolog Ragnhild Aslaug Sollund (2007) gjennomført en feltstudie hvor hun har sett nærmere på etniske minoriteters syn på politiet, og politiets syn på etniske minoriteter. Under kapitteloverskriften *Ordenstjenestens logikk*, presenterer Sollund en analyse fra ordenstjenestens virksomhet i Oslo sentrum. Hennes funn peker i retning av at når ingenting skjer, det vil si når patruljen ikke har noen oppdrag, tar de selv initiativ til ”stopp og sjekk” av hva de finner mistenkelig, ved for eksempel bilister og kjenninger av politiet (se Sollund 2007, s. 45). Denne inngripen er basert på betjentens erfaring og magefølelse. Magefølelsen begrunnes av flere årsaker, som for eksempel tid og sted, atferd, og dersom det er snakk om bilister er bilmerke og bilens tilstand betydningsfulle faktorer. ”Samtidig kan det ikke utelukkes at hudfarge og andre fenotypiske trekk tillegges betydning, og derved farger oppfatningen av de andre faktorene”, skriver Sollund (2007, s. 45). Finstad (2000) finner ut at betjentens oppfattelse av et avvik kan handle om å se sjuuskete ut, sliten og uflidd, store gutter og unge menn med dyre biler og vaner – og hudfarge. Flere andre studier, blant annet Holmberg (1999) bekrefter det som Sollund og Finstad ser i sitt materiale. Danske politibetjenter griper også inn i situasjoner når noe ikke ”passer inn” eller noe ”ikke stemmer”. Det vil si når det er avvik fra omgivelsene, ut fra tidligere informasjon og fremtreden til personen (se Holmberg 1999).

Som allerede nevnt ovenfor skriver Sollund at betjentens erfaring har betydning for hans skjønnsutøvelse. Men Sollund utdyper ikke i særlig grad hva denne erfaringen dreier seg om. Det er imidlertid grunn til å tro at Holmberg, Finstad og Sollund forstår erfaringsbegrepet slik Bittner gjør. Bittner (1991) hevder at politibetjentens erfaringsbaserte kunnskap kan handle

om hva som defineres som mistenkelige situasjoner. Denne kunnskapen finnes ikke i kriminalstatistikker el lignende, men er ”overskuddsinformasjon som blant annet kan inneholde ikke-anmeldt og dermed uregistrert kriminalitet, og kunnskap om bestemte steder som bør holdes under oppsikt” (se Finstad og Høigård 1997, s. 289).

6.5.2 Det ”egentlige” politiarbeidet

Når skjønnet årsaksforklares med ytre faktorer minner det om stigmatisering av bestemte grupper i samfunnet, og av den grunn kan man stille spørsmål om politiets arbeid er diskriminerende. Å stoppe og sjekke folk ut fra slike kategorier mener Holmberg (1999) imidlertid ikke er diskriminering, men rett og slett hva politiarbeid nettopp skal handle om. Diskriminering betyr å skjelne, og politiarbeid, skriver Holmberg, ”er at skelne mellom mistenkelige og ikke-mistenkelige mennesker. (Holmberg 1999, s. 169). Derfor hevder Holmberg at diskriminering er kjernen i ordenstjenestens patruljerende virksomhet (ibid.).

Finstad skriver om det ”egentlige politiarbeidet” (Finstad 2000, s. 95 ff). Uttrykket kommer fra politibetjenter som ser på det egentlige politiarbeidet som å ”fange tyver”. Hun hevder at det er mange politifolk som ser dette som selve kjernen i arbeidet, fordi det er renere enn å hjelpe mennesker på ulike vis, og ”viser tydeligere hvem som er skyldig og uskyldig, hvem som er politi og røver” (Finstad 2000, s. 97). Sollund finner det samme i sin studie. ”Men” sier Sollund, ”en ”tyvejakt” er likevel ikke en typisk hendelse” (Sollund 2007, s. 47). Dette funnet peker i samme retning som Finstads: ”Når man summerer *alle* hendelser i ordenstjeneste over tid, både publikumsbestillinger og politiinitiativer, blir det å ”fange tyver” fortrent av ulike former for bistand og service” (Finstad 2000, s. 86). Dette støttes av Bayley (2005) som finner at kun syv prosent av bestillinger til politiet involverer kriminalitet (se Sollund 2007, s. 47). Til tross for at ”stopp og sjekk” og å ”fange tyver” utgjør en minimal prosentdel av det totale politiarbeidet, vier Sollund hele sin studie til å forklare dette arbeidet som en *logikk* i ordenstjeneste.

Politibetjentes forestilling om politiarbeid som ”politi og røver” er slik jeg forstår det, både hva Sollund og Finstad mener er logikken i ordenstjenesten. Finstad gjør en parallell mellom politibetjentens ”politi og røver”-forestilling og operakunstens fordeling mellom arier og resitative:

Temaet politi og røver handler om de udødelige ariene. ”Alt det andre” blir mer å likne med de musikalske mellomspillene, resitative. De hører med, men er ikke det mest interessante, slik politiet ser det. Er det å fange

tyver ensbetydende med det ”egentlige” politiarbeidet? ”Egentlig” er ord man bekvemt kan lene seg til når man vil beskrive det man antar er fenomeners innerste kjerne. Alle yrker omgis av forestillinger om yrkets innerste kjerne: Læreren står bak kateteret, brannmenn slukker branner, kirurger opererer. (...). Det finnes imidlertid ikke et entydig forskerknep for å avdekke hva politifolk mener er ”det egentlige politiarbeidet”. Forestillinger om politiarbeidets kjerne kan vise seg i den hyppige brukte metoden stopp og sjekk. I tillegg kan talemåter og hvordan politiet presenterer seg fysisk, brukes som grunnlag for ytterligere tematisering av kjernen i det som forbindes med det egentlige politiarbeidet (Finstad 2000, s. 96).

Finstad tenker seg at kjernen i politiets arbeid kan skilles ut gjennom en kvantifisering av politibetjentens forestillinger. Dette vil være ut fra en innholdsanalyse som sier noe om antall ganger et ord eller tema dukker opp under en studie (se Kvale og Brinkmann 2009). Granér finner noe av det samme som Finstad i sin doktorgradsstudie av svensk politi. Han skriver om ”riktigt polisarbete” (se Granér 2004/2006). Et slikt politiarbeid kategoriseres ut fra hvilke oppgaver som har høy og lav status blant tjenestemenn. Politioppgaver som for eksempel ”tyvejakt”, vil innebærer å ”identifera, spåra upp bytet, fälla och föra hem det” (Granér 2001, s. 83). Et slikt arbeid har høy status fordi det handler om spenning og gjerne biljakt og defineres dermed som ”riktigt polisarbete”. Mens oppgaver som handler om å gi hjelp, kriminalitetsforebyggende og kontaktskapende oppgaver har lavere status blant ordenspolitiet. (Ibid.). Oppgaver som handler om å ta vare på berusede mennesker, psykisk syke og døde personer, karakteriserer Westley (2005, s. 139) som ”dirty work”.

Finstad, Holmberg, Sollund og Granér gir beskrivelser av politiets oppgaver og de fremhever at mange politifolk har forestillinger om at kjernen i politiets arbeid handler om å ”fange tyver”, til tross for at dette utgjør en liten del av hverdagen. Det er viktig å understreke at forskerne skriver om politibetjenters *forestillinger* om politiet som kriminalitetsbekjemper.

6.5.3 Praktisk kunnskap i et empirisk perspektiv

I studien av svensk ordenspoliti finner Granér (2004) ut at politibetjenter har ulike holdninger og forventninger til politiarbeid. På bakgrunn av dette utarbeider han to gjensidig utelukkende perspektiver. Det ene perspektivet er det ”legalistiske” og det andre er det ”autonome” perspektivet. Granér skriver at

Begreppet ”praktisk” i praktisk polisarbete har en tydelig udd mot det legalistiske perspektivet som återkommande beskrevs som alltför teoretisk. Det ansågs inte ta hänsyn till den praktiska verklighet som polisarbete skulle bedrivas i (Granér 2004, s. 142).

Granér skriver videre om praktisk politiarbeid i lys av det autonome perspektivet:

Praktisk politiarbeid kan beskrivas som et samlingsbegrepp för en uppsättning yrkesnormer och förhållningssätt där praktisk resultat betonas. Praktisk polisarbete innebär att lösa en situation så snabbt och effektivt som möjligt utifrån de omständigheter som gäller. Det handlar bland annat om att hantera de olika förväntningar som ställs på polismannen i den dagliga verksamheten. Häri ingår lagstiftningens reglering, förväntningar hos dem

som etterfrågar polisens tjenester liksom de förväntningar man mer generelt oppfattar från allmänheten (Granér 2004, s. 142).

Vi skal legges oss på minne Granérs uttrykk ”där praktisk resultat betonas.” Vi ser også at Granérs teoretisering av praktisk politiarbeid ikke handler om politibetjenten selv, virksomheten han inngår i, eller perspektiver som strekker seg ut over det konkrete oppdraget. I Granérs studie handler det om betjentenes holdninger til konkrete oppgaver, andres forventninger til politimannen og loven. Granér ser et bestemt handlingsmønster hos politibetjenten. Dette betegner han som ”polismannens praktiska yrkeskunnande” (se *ibid.*). Granér oppdager at politibetjenten kategoriserer mennesker de møter i en ”skötsam allmänhet kontra busar”, og betjentens forventninger til menneskene som fyller kategoriene, blir bestemmende for hva han velger å gjøre. Politibetjentens yrkeskunnskap handler også om hvordan betjenten håndterer krav og forventninger, samt hvordan han prioriterer mellom ulike typer oppgaver (oppgaver med høy og lav status) (se *ibid.*). Praktisk yrkeskunnskap har ulike former i Granérs studie. Han presenterer følgende former: *Politiblikket* (dette begrepet er lånt fra Finstad 2000) som er evnen til å skille de mistenkelige fra de ikke-mistenkelige, stopp og sjekk (denne metoden brukes både for å kontrollere og for å skaffe seg mer informasjon om kjenninger av politiet). Kunnskapen som ligger til grunn for *politiblikket* handler om ytre kjennetegn på avvik, atferd, samt geografisk kunnskap (*ibid.*, s. 143/144). Dette funnet finner vi også hos Finstad (2000) og Sollund (2004). Granér skriver videre at *politiblikket* er dog ingen sjekkliste. Beslutningen om å gripe inn i en situasjon handlet gjerne om noe mer, en magesfølelse, skriver Granér (*ibid.*). Når forskeren spør betjenten hva magesfølelsen forteller ham, kan betjenten ikke utdype dette nærmere overfor forskeren (se *ibid.*, s. 145). Holmberg (1999), Finstad (2000) og Granér (2004) kaller betjentens magesfølelse for ”taus kunnskap.”

I forbindelse med politiets møter med publikum fremhever Granér en annen form for praktisk kunnskap. Dette kaller han for ”*polisen som rollspelare*” (*ibid.* s, 145). Han skriver at: ”Polismannen skulle kunna växla mellan att spela den arge, den stränge, den förstående, tröstande eller den neutrala tjänstemannen” (*ibid.* s, 146).

Det tredje kunnskapsområdet for praktisk kunnskap er *lovverket* som regulerer alt politiarbeid. Granérs informanter sier at politiarbeid er ”alltför skiftande för att kunna styras av ett begränsande regelverk.” (*ibid.* s, 149). Her finner Granér at betjenten opplever at politiarbeidet styres av virkeligheten, og av den grunn er det viktig å ha kunnskap om loven for å være kreativ med hensyn til det legale grunnlaget for inngripen. Granér erfarer at det

svenske politiet kan innbringe folk uten å være sikker på hvilken lovhjemmel de har for sin beslutning. Når de kommer inn på politistasjonen og skal skrive sine rapporter, blir det nødvendig å finne en dekkende paragraf. Og en slik kreativitet beskriver Granér som praktisk yrkeskunnskap (se *ibid*, s. 153).

Den siste kunnskapsformen jeg skal presentere fra Granér handler om betjenter som avgrenser politiarbeidet til det håndterbare. Granér hevder at idealet i praktisk politiarbeid er den raske inngripen. Dette kan for eksempel være en inngripen som fører til pågripelse, en husbråksituasjon som løses gjennom mekling osv. Kunnskapen som betjenten trenger for en rask inngripen skal være ukomplisert, ”konkret, jordnära och gi direkte forutsetninger för handling”, skriver Granér (s. 154).

Dersom vi skal oppsummere Granérs beskrivelse av betjentens praktiske yrkeskunnskap, kan vi si at det handler om politiblikket kombinert med magesfølelse, å kunne spille rollespill, utvise kreativitet med hensyn til juridisk begrunnelse for inngripen, og ”ukomplisert” kunnskap i form av (tilstrekkelig) informasjon for å kunne gripe raskt inn i en situasjon. I et politisosiologisk perspektiv forstås slik kunnskap som praktisk yrkeskunnskap, og forståelsen utledes fra forestillingen om at praktisk politiarbeid er resultat- og løsningsorientert. I Granérs studie er praktisk yrkeskunnskap fremholdt som refleksjonsløs og utilstrekkelig.

Det Granér finner i sin studie er viktige funn som gjør oss oppmerksom på hva som kan gå galt i en politipraksis. Jeg mener dog at Granérs beskrivelse fremstiller yrkeskunnskap som en teknisk, instrumentell og usunn holdning til praksis. Med slike beskrivelser av praktisk kunnskap er det kanskje ikke rart at sosiologer som Birkeland bekymrer seg over betjentenes forståelsesgrunnlag (se innledningen). Granér utelater et vesentlig viktig felt når han ikke belyser yrkesutøverens erfaring som kilde til praktisk kunnskap. Slik Granér redegjør for politibetjentens ”yrkeskunnande” presenteres betjenten som utenfor sitt livsforhold, og dermed holdes han også utenfor sin egen virksomhet. Forskningen stenger av for betjentens personlige og eksistensielt betingede erfaring med politiarbeid. Dermed formidler den ikke hva som kan være politibetjentens praktiske kunnskap i politiarbeid. (Dette gjelder for øvrig ikke bare Granérs forskning på politiet, men alle de politisosiologiske publikasjonene jeg her har referert til. Dette poenget vil jeg komme tilbake til i kapittel 8.)

Granérs forskning opprettholder en oppfatning som, i følge Skjervheim har vært ”teken som sjølvsagd, nemleg at mennesket i sitt vesen er dualistisk” (Skjervheim 1992, s. 161). (Dette skriver Skjervheim allerede i 1962, men jeg mener at utsagnet er like relevant i dag). I dette

perspektivet opprettholdes det klassiske skillet mellom kropp og sjel som uavhengige av hverandre. Dette er en dualisme som i vitenskapelige sammenhenger dukket opp hos Descartes og som fremdeles påvirker vår måte å tenke omkring menneskets forhold til sine virksomheter (se Skjervheim 2002, s. 49). Den empiriske politiforskningen setter betjenten utenfor den verden han faktisk lever i. Betjenten er isolert fra verden, og det kan i Granérs studie fremstå som at betjenter handler mekanisk på verden. Ingen av de politisosiologiske forskningsbidragene jeg her har presentert, bringer frem kunnskaper om at betjentens praksis også må handle om å forstå seg selv i verden.

6.5.4 Politi og makt

Det er altså en myte at politiarbeid mest dreier seg om å bekjempe kriminalitet. Studier viser at politiarbeid i hovedsak handler om å hjelpe folk med ulike oppgaver, samt å utføre ulike former for sosialt arbeid (Aas 2010). Det er likevel slik at politiet tilkalles til situasjoner fordi de har en overordnet makt, rett, plikt og kapasitet til å bruke makt (se Bittner 2005, s. 165). Bittner hevder at siden det er en viss mulighet for at politiet må bruke makt i enhver situasjon, er bruk av makt kjernen i politiets arbeid, eller det han betegner som "the specific nature of police competence" (se Bittner 2005, s. 164/165).

I min studie er det mye som tyder på at betjenter sjelden må bruke fysisk makt. Annen forskning støtter dette. Sollund skriver at hennes intervju materiale hvor en mann forteller om opplevelsen av maktovergrep, må "stå for unntak og ikke være regelen". Lagestad erfarer det samme fra sitt feltarbeid: "Ordenstjenesten bestod i størst grad av bilkjøring og stillestående/sittestillende arbeid for å "være synlig" eller prate med publikum" (Lagestad 2011, s. 123). På samme sted gir Lagestad en beskrivelse og nyansering av politiets fysiske maktbruk, og hvilke former fysisk makt kan ha i politiarbeid. Finstad finner det samme i sin studie, og skriver at dette er et tilbakevendende funn i politisosiologiens forskning. Makt er noe betjentene har, men helst ikke vil bruke (Finstad 2000, s. 168 ff). Men makt kan være så mangt i følge Finstad:

Selv om politiet er gitt retten til å gripe inn med makt, skjer det bare unntaksvis i ordenstjenesten at makten brukes til å innbringe, pågripe eller bøtelegge. Politiets virkelige makt ligger heller i muligheten til å advare, megle, veilede og overse. Orden skapes først og fremst gjennom ord. Politiets ord er ikke hvilke som helst ord; mye lovlig makt er kamuflert i "orden gjennom ord"-strategien. En advarsel handler også om makt (Finstad 2000, s. 175).

Makten som Finstad refererer til er det som jeg har kalt for den institusjonelle (formelle) makten som politiet har i kraft av sin funksjon (se kapittel 5.4). Det er denne makten forskere

(Holmberg 1999, Granér 2004, Bittner 2005, Sollund 2007, Aas 2009 og Lagestad 2011) også fokuserer på. Selv om politiet ikke bruker fysisk makt i en situasjon, hevder Finstad at politiets institusjonelle makt like fullt er til stede kamouflert i ord. Det fremstår i alle de nevnte studiene at makt er nærmest å forstå som betjentens herredømme og kontroll over borgerne. Politiets ord formulert som advarsel, veiledning, er ment for å erobre og manipulere folk i den hensikt å få dem til å forstå hva som er deres eget beste. Finstads beskrivelse av dette, minner om et ”skuespill” politibetjenten utfører (se 2000, s. 194) hvor han tilpasser sin rolle til situasjonen og personen(e) han møter, samt hvordan han ønsker å bli sett.

6.5.5 Refleksjoner om politiforskning

Det er åpenbart at den institusjonelle makten er til stede i ethvert politioppdrag og alle situasjoner som politiet befinner seg i. Jeg anerkjenner denne måten å forstå politiets makt på, men mener at de nevnte studiene har et ensidig fokus på fenomenet makt i politiets virksomhet. Når makt kun fortolkes ut fra et institusjonelt maktperspektiv, medfører dette naturlig nok en instrumentell forståelse av politiets maktutøvelse. I min studie er politibetjentene svært bevisst på den institusjonelle makten, og nettopp derfor er de opptatt av, ja sågar bekymret for hvordan denne makten kan (mis)forstås og erfares av borgerne. Betjentene opplever at det er viktig å komme i samtale med folk, og noen betjenter hevder at den formelle makten er en begrenset makt med hensyn til å få *god* kontakt med mennesker. Politibetjentene i min studie erfarer makt annerledes enn hva de nevnte politisosiologistudiene finner i sitt materiale. Betjentene beskriver et maktforhold som mer knyttes til relasjonene de står i, og den relasjonelle makt. De er opptatt av at de har ”makt til å hjelpe” folk som trenger det, samtidig forteller de om en makt som er asymmetrisk, og hvor den relasjonelle makten gjerne ligger hos den andre personen. Selv om politibetjenten har lov til å gripe inn med makt, vil de samme lovene begrense politiets maktutøvelse. Det vil si at makten som brukes alltid må være forholdsmessig i forhold til hva situasjonen krever. Selv om dette vil være en svært subjektiv vurdering, kan betjenten i ettertid straffes for uforholdsmessig maktbruk. Den andre personen har i grunnen ikke de samme restriksjonene for hvordan makt, eller vold, utøves. Siden politibetjenten er oppmerksom på at politiuniformen og politifunksjonen både kan provosere og skremme den andre personen slik at fysisk makt blir nødvendig for å løse oppdraget, viser fortellingene at den relasjonelle makten er hos den andre personen. I min studie fremkommer det at det er relasjonen som er politiarbeidets kjerne.

Dersom vi kan oppsummere forskningen jeg har presentert, og som er metodisk representativ for annen politiforskning (selv om funnene kan være ulike og varierte), kan vi slå fast at grunnlaget for studiene er hva som hender på vaktsettet. Hos både Sollund og Finstad er det et spesielt fokus på politiets egne initiativer (stopp og sjekk) og betjentenes forestillinger og meninger om dette. De nevnte studiene har et sterkere fokus på betjentens begrunnelse for inngripen i en situasjon der og da, og hans valg, mens jeg i større grad fokuserer på erfaringer med virksomhets- og relasjonsstrukturer. Dette beror på forskningsspørsmålet og datamaterialet. Der jeg har spurt erfarne betjenter om å fortelle om hendelser hvor relasjonen virker godt, har andre forskere sett nærmere på situasjoner som oppstod i forbindelse med deres feltobservasjoner og gjerne bedt betjentene utdype disse. Dette medfører et ulikt fokus på politiets praksis. Politisosiologiske studier finner at politibetjentens skjønn baserer seg på å skjelne mellom ikke-mistenkelige og mistenkelige forhold. Diskriminering kan derfor sies å være kjernen i dette arbeidet, og den er basert på ytre faktorer og tidligere erfaring. Det handler om forhold som ligger utenfor betjenten. Det som forskere betegner som betjentens magesfølelse og erfaring med hensyn til skjønn, blir ikke videre utdypet i disse studiene. Mens politisosiologer (Holmberg 1999, Finstad 2000, Granér 2004, Sollund 2007, Aas 2009, og Lagestad 2011) er opptatt av skjønn som ligger til grunn for politiets inngripen, er jeg opptatt av skjønn relatert til relasjonsstrukturer. Dette innebærer ikke bare ytre faktorer, men også at betjentens fornemmelse og sansning er grunnet i dem selv.

I min studie ser jeg at det som er viktig for politifolk er å gjøre en god jobb, og det handler like mye om å bekjempe kriminalitet som å respondere på henvendelser fra publikum, å være ”serviceorientert”. Dette kan like gjerne være ”tyvejakt”, ta vare på døde mennesker, eller mer trivielt som å hjelpe en gammel dame i forbindelse med en brann. ”Kriteriene” for en god jobb handler først og fremst om å gjøre jobben fullendt. Med det mener jeg at betjenten opplever at resultatet av egen innsats også er et gode for fellesskapet, og ikke bare for ham selv. Det trenger ikke ende opp i en (politi)sak, slik som å fange tyver gjerne gjør. En god jobb kan gjerne handle om å fange tyver, men den blir først god dersom betjenten opplever å se den menneskelige saken som står på spill for den andre. Å møte den menneskelige saken vil gjøre jobben fullendt. Det som fullbyrdes er betjentens erfaring med å gjenopprette orden på alle tre aspektene (egen orden, andres orden og samfunnsorden). Dette finner jeg som en gjeldende struktur i all ordenstjeneste. Nettopp fordi å gripe inn overfor andre personer handler om makt, både relasjonell og institusjonell, er det dette som står på spill i ethvert politioppdrag.

I likhet med Finstad tror jeg ikke at man kan finne politiarbeidets kjerne gjennom politibetjenters meninger og forestillinger om politiarbeid. Å drive ”bakseteforskning”, eller ta utgangspunkt i det som skjer på vaktsettet, strekker ikke nødvendigvis til dersom forskeren er opptatt av å finne kjernen i politiarbeidet. Vel og merke kan man identifisere en kjerne i betjentenes forestillinger og meninger om politiarbeidet, men det er noe annet enn å finne den vesentlige strukturen som jeg antar gjelder alt politiarbeid. Den tradisjonelle politisosiologiske/kriminologiske forskningen, som anvender feltobservasjoner og feltsamtaler/intervju, griper tak i det som vi kaller for den ”naturlige innstillingen” hos betjentene. Men dersom forskeren ønsker å undersøke politiarbeidets kjerne, og ikke politibetjenters *forestillinger og meninger om politiarbeid*, må han eller hun ta i bruk en metode som egner seg til dette formålet. Dette må fortelles frem. Min studie har et tydeligere eksistensielt perspektiv enn hva de omtalte studiene har. Denne studien viser at betjenten i større grad tenker seg selv som menneske inn i sin virksomhet. Han forholder seg ikke til ytre faktorer som noe som er utenfor seg selv, og i møte med den andre skiller han ikke mellom seg og den andre. Jeg har ikke tatt i bruk et ”forskerknep” (jf Finstads sitat ovenfor, s. 193) for å avdekke dette. Jeg har tatt grep om betjentens erfaringer gjennom fortolkning av fortellinger fra praksis. Jeg har forsøkt å åpne opp for at politibetjentens livserfaringer også skal komme frem, da jeg mener at å forstå politihandling som en atomisk enkelthendelse blir for snevert. Betjenten går inn i et politioppdrag med hele seg, og dette vil ha betydning for håndteringen av oppdraget.

Det som skiller min studie fra andre studier er at der hvor jeg genuint forsøker å forstå politiarbeidets vesentlige mening, er politisosiologiske forskere opptatt av å finne sammenhenger i materialet med hensyn til årsak og virkning i praksis, samt forklare denne sammenhengen. Slik forskning er rettet mot gjøremål i politiets praksisfelt, og kan beskrives som å være empirisk deskriptiv. Den retter ikke blikket direkte mot praksisen, men mot forhold ved denne praksis, konsekvenser og karakteristikk av den.

6.6 *Politiutdanner - å være mellom teori og politierfaring*

Gjennom sine kategoriseringer og defineringer har den empiriske (politi)forskningen gitt en noe endimensjonal fremstilling av politiets arbeid, fordi forskningen forklarer at politiarbeidet er kulturelt og materielt betinget. Denne fremstillingen skaper nok mening for personer som ikke er politi, men den utelater det som denne studien reflekterer over: Politiarbeid er også en

naturlig bevegelse. Dette skaper mening for betjentene i denne studien. Den empiriske forskningen, og kanskje også forskerens manglende erfaringer fra politiets arbeid, kan gjøre oss blinde for hva som kan være politiarbeidets vesen. Denne blindflekken kan føre politiutdannere til å tro at politiarbeid er teknisk-instrumentelt og mekanisk arbeid. Dette synet gjør oss ikke i stand til å se – og følgelig *bekreft*e hva vi behøver å vite om politiarbeid. Dette bidrar til at det er en utfordring å gi studentene innblikk i det vesentlige i politiarbeidet. Men det er ikke en umulig utfordring, spørsmålet blir hvordan skal vi oppnå at studenter også blir kjent med politiarbeid som en naturlig bevegelse?

En av de viktigste hendelsene i denne studien var å få lov til å komme bedre til min forforståelse for politiarbeid. For at jeg skulle kunne skrive denne avhandlingen krevde det et ”oppgjør” med min egen stivnede teoretiske tenkemåte, som nok hadde spisse kanter. Følgelig fikk dette også betydning for mitt kunnskapssyn. Mitt tidligere kunnskapssyn, eller troen på mitt tidligere kunnskapssyn, hvor jeg forstod politiarbeid i et utenfraperspektiv, har endret seg. Torill Moi skriver at enkelte oppfatter at *teorier* er universaliserende, empirisk fundert, virkelighetsfjerne, fremmedgjørende, kalde, objektive og upersonlige.⁸³ Moi stiller seg imidlertid uforstående til at alle teorier kan rammes av en slik karakteristikk. Hun mener man kan skrive objektiv teori med et subjektivt utgangspunkt. Jeg har på ingen måte kastet teorienes verden over bord. Jeg har også erkjent at jeg har et liv i teorien. Min teoretiske virksomhet er mitt liv i praksis. Men jeg har i dag et annet syn på teori, og teoriens funksjon i min praksis. Dette inntreffer som følge av at arbeidet med studien har utfordret meg til å sette ord på min praksis som politiutdanner. Jeg har stilt spørsmål til denne og løftet den frem for dypere undersøkelse.

For å være i stand til å *forstå* politiarbeid også som en naturlig bevegelse, er refleksjon over eget tankegods nødvendig. I løpet av studien har følgende spørsmål gjort seg gjeldende: ”Hvem er jeg? Hvordan forholder jeg meg til teori? Hvordan leser jeg teori? Hvilke teorier presenterer jeg for studentene? Hvordan presenteres teoriene? Hva er erfaring for meg? Hvilken plass har *politierfaringen* i min undervisning? Hvordan kan jeg arbeide slik at studentenes *livserfaringer* blir løftet frem og reflektert over? Hvilken refleksjon? Hva mener jeg er viktig at studentene skal reflektere over? Hva er det å lytte til egen og andres erfaring? Det er delvis på bakgrunn av refleksjonen over disse spørsmålene at jeg skriver avhandlingens

⁸³ Jeg gjør ikke et forsøk på å polemisere. Det er ikke noe premiss at objektiv teori er upersonlig. Toril Moi diskuterer dette tema i essayet ”Jeg er en kvinne”. Moiss poeng er nettopp at man kan skrive personlig og objektiv teori. Hun trekker fram blant annet Simone de Beauvoir som et godt eksempel på dette.

teori i praktisk politikunnskap. Og med dette er jeg tilbake til teoribegrepet som jeg opprinnelig ”forlot”. Det er imidlertid en forskjell og Toril Moi (se Moi 2001, s. 9-10 og 22) løftet den fram for meg: Som monografiens innledning viser er det ikke påfallende at det er *jeg* som stiller spørsmål omkring politiets erfaringer med sitt praksisfelt. Det er mitt personlige forhold til politibetjentens erfaringer som bringer frem studien og dens perspektiver. Med en klarere bevissthet om min posisjon, eller mitt sted å se fra som en hensiktsmessig posisjon for en politiutdanner, og måten jeg nå forsøker å skrive teori på, bidrar jeg forhåpentligvis ikke til å miste meg selv eller å fremmedgjøre politiarbeid, politibetjenter og politierfaringer⁸⁴. I arbeidet med å forstå politiarbeid fra innsiden har min horisont for politiets praksis smeltet sammen med politierfaringens horisont. Men det er ikke slik at jeg aksepterer alt jeg ser betjentene gjør og hører de sier. Jeg har forsøkt å forstå hva virksomheten handler om, og på bakgrunn av dette er jeg i stand til å se hva som kan være vanskelig i politiets virksomhet, og hva som ofte er det egentlige problemet. Å være i stand til å se viktigheten av å være i en bevegelse tilfører mitt tidligere kunnskapssyn en annen dimensjon. Målet for enhver politiutdanner bør være å komme i nær kontakt med politierfaringen, og lære gjennom erfaring og eksempler for å forstå vårt eget arbeid, vår akademiske praksis som et endringspotensial med hensyn til intellektuell frihet i sin praksis (Søndenå 2008, Moi 2001, og Jørgensen 2008). Det handler om å tenke seg selv inn i politiarbeid og tenke med politierfaringen, ikke ut over den. Jeg tror at virkningen vil være at jeg ikke faller mellom to virkeligheter, mellom teori og erfaring, men snarere blir opplyst gjennom nye sammensmeltede erfaringer.

⁸⁴ Moi skriver om å skrive teori som ikke er fremmedgjørende, men som anerkjenner det personlige, “er spørsmålene om filosofisk og teoretisk tone, stil og stemme like viktig som spørsmålene om “taleposisjon” eller “lokalitet” eller “hvor en kommer fra” (se Moi 2001, s. 9).

7. HVA ER PRAKTISK KUNNSKAP I POLITIARBEID?

7.1 Praktisk politikunnskap i et praktisk kunnskapsperspektiv

Denne studien tar sikte på å belyse politibetjentens erfaringer og vise hva som er praktisk kunnskap i politiarbeid. Studien får frem at politibetjentene som deltar i studien, er opptatt av det som skjer i møte mellom politi og andre mennesker, og hvordan politiet forholder seg til andre mennesker. Fortellingene deres viser at politiet utøver en dømmekraft som er situert og personlig, og som berører moralske og praktiske spørsmål. På grunnlag av betjentenes fortellinger om hva som er viktig i deres arbeid (slik de noen ganger kan realisere dette viktige, andre ganger mislykkes i å gjøre det), har jeg gjennom en fenomenologisk-hermeneutisk analyse funnet ut hva som er vesentlig i politibetjentens virke. Det handler om å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv. At perspektivet er kritisk, betyr at betjenten gjenoppretter orden i en utvidet sammenheng; for å gjenopprette samfunnsorden må han gjenopprette den andres orden på en slik måte at han befester orden i egen praksis. Når betjenten rykker ut på oppdrag, må løsningen av oppdraget nettopp ha et blikk for den indre sammenhengen mellom disse tre aspektene ved hans tjeneste. Det er i høy grad dette blikket, eller denne innsikten som dømmekraften i de ulike situasjoner og relasjoner bygger på – for å avgjøre hva som er godt eller dårlig, rett eller galt, rettferdig eller urettferdig å gjøre. Dette blikket er embodied (integrert) i betjenten. Det er en kunnskap som sitter i kroppen, og kommer til uttrykk i handlingen. Dette er en erfaringskunnskap som er en levende kunnskap. Det betyr at den er fleksibel og i beredskap, ikke statisk og endelig. Den utgjør en betydningsfull rettesnor for hvordan politibetjenten bør håndtere et oppdrag. Jeg kaller denne kunnskapen for praktisk politikunnskap, og i innledningen skriver jeg at den er kompleks, dyptgripende, dynamisk og overskridende. Den gjør seg ikke alltid gjeldende i politiets handling. Som levende innsikt vil den i ulik grad være virkeliggjort i de ulike politibetjentenes virke. Men like fullt vil den praktiske politikunnskapen (med større eller mindre tydelighet) komme til uttrykk i politivirkens tautologe ordning. (Med mindre politibetjenten enten er helt uerfaren og ikke kjenner ordningen, eller han svikter sin oppgave som vokter av det allment rette og arbeider for særinteresser eller et tyrannisk maktapparat.)

I denne studien har jeg spurt politibetjenten hva han opplever som viktig i politiarbeidet. Han forteller at det er viktig å møte folk på en god måte. Politibetjenten har imidlertid kun et vagt skjema for hva som er ”en god måte” fordi oppdragene er forskjellige. Det som er viktig i

politiarbeid er også en av de største utfordringene i tjenesten. Hvorfor det er slik kan vi bedre forstå ut fra politibetjentens grunnleggende erfaringer med å være politimann. Når betjenten går inn i en oppgave, opplever han på et vis å være ”fanget”. Det er ikke situasjonen i seg selv som fanger politibetjenten, men hans oppgave og funksjon i situasjonen. Han kjenner et ansvar for å være i situasjonen til den har ordnet seg.⁸⁵ Løsningen av de fleste oppdragene om å gjenopprette orden kan grovt deles i to kategorier, nemlig med eller uten bruk av fysisk makt. Betjentens utfordring med hensyn til å løse oppdraget på en god måte må derfor sees i lys av disse to kategoriene. Studien viser at for politibetjenten handler det om et uttrykt ønske om å kunne løse oppdragene uten fysisk maktutøvelse.

Formuleringen om å utøve praksis på en ”best mulig måte” eller ”god måte”, er et viktig poeng i denne studien, fordi praktisk politikunnskap handler nettopp om hvordan utøve en politipraksis som oppleves som god og rettferdig for den andre personen. Dette er ikke det samme som å utøve en korrekt praksis – men begrepene ”korrekt” og ”god” er nødvendigvis ikke gjensidig utelukkende i politibetjentens praksis. Politibetjenten er fanget i oppdraget i kraft av sin funksjon, og betjentens fortellinger viser at veien ut av oppdraget, en ”graceful exit”, forutsetter en godvilje og et personlig engasjement dersom fysisk makt skal unngås. Dette avdekker at praktisk politikunnskap nettopp handler om en klar bevissthet om sin egen maktutøvelse. Politibetjenten vet at han ofte tilkalles til situasjoner, fordi han har en legal rett til å bruke fysisk makt, og han vet at makten kan provosere folk slik at betjenten utfordres eller hindres i å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv.

Det fremkommer i *den kritiske refleksjonen* (kapittel 4.5) at politiets arbeidsoppgave er to-sidig. Politibetjenten skal utføre konkrete tekniske arbeidsoppgaver og han skal ta vare på personene som er involvert i situasjonen. Men han erfarer ikke politioppgaven som to-sidig. Det interessante er at han ikke gjør et skille mellom en teknisk oppgave og en relasjonell oppgave. Studien min avdekker at han erfarer den ene oppgaven som avhengig av den andre for at tjenesten skal være god. I praksis er disse to aspektene ved politioppgaven integrert, hvor det ene ikke forstås som å være et tillegg til det andre. Å gjenopprette orden er å ta hensyn til menneskene som er involvert i situasjonen. Dette forstår jeg som at relasjonen er bunn i politioppgaven. Denne innsikten er viktig, fordi å gjenopprette samfunnsorden står i et intimt forhold til gjenopprettelse av den andre personens orden, og betjentens orden i egen

⁸⁵ Nå kan man si at slik er det for alle profesjonsutøvere. For eksempel læreren kan ikke forlate klasserommet dersom det skulle oppstå en situasjon som læreren ikke ønsker å stå i, eller legen kan ikke forlate legekantoret sitt. Men i virkeligheten kan læreren og legen forlate rommet, og da vil de gjerne tilkalle politiet. Politiet er siste instans i situasjoner som mennesker, profesjonelle aktører eller sivile, ikke selv evner å ordne opp i.

praksis. Dersom praksisen skal være god, er kunnskapen om den vesentlige meningen i politiarbeid en grunnleggende innsikt hos betjenten. Når politibetjenten går inn i oppgaven, gjelder det ikke å trå forkjært med hensyn til den vesentlige mening. Men hva slags praktisk kunnskap forutsetter dette?

Molander skriver i *Kunnskap i handling*: ”Vad levande kunnskap är kan inte fånges helt med ord” (1996, s. 11). Den må fortelles gjennom eksempler fra praktisk handling, og fortolkes for å kunne avdekke det tause elementet som en praksis har i seg. I tillegg til dette må vi forstå hvordan den ”tause” kunnskapen gjør seg gjeldende i en praksis, hva den betinger, og hva den betyr med hensyn til virksomhetens iboende sammenheng. Denne studien har vist hvordan dette kan gjøres (se kapittel 4, 5 og 6). Når jeg nå skal presisere og oppsummere politibetjentens praktiske politikunnskap, møter jeg en ny utfordring. Verken min forståelse av, eller den praktiske politikunnskap i seg selv, lar seg fange inn i kulepunkter, stikkordsform, eller kortfattede, definerende og presise formuleringer. For å oppsummere praktisk politikunnskap vil jeg derfor ta utgangspunkt i tre områder som praktisk politikunnskap har referanser til. Det er situasjonen, andre mennesker og betjentens verden. Disse tre områdene må ikke oppfattes som utelukkende kategorier, men som kunnskapsområder som er vevd inn i hverandre, og må sees i sammenheng. Jeg vil i fortsettelsen bruke disse tre områdene som struktur for mine oppsummerende betraktninger med hensyn til praktisk politikunnskap.

7.1.1 Praktisk politikunnskap er å være engasjert i situasjonen

Jeg har i denne studien vist at betjenten ikke retter fokus mot seg selv når han er ute på oppdrag. Dette kalte jeg for *fravær av emosjoner* (se kapittel 4.5). Studien viser at når betjenten erfarer at han er på høyde med situasjonen, er han i stand til å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv, fordi han retter blikket mot situasjonen og arbeidsoppgavene som oppdraget krever. Ved å se på situasjonen som politibetjenten står i, og ikke rette blikket direkte mot politibetjenten, har jeg avdekket at praktisk politikunnskap er en innsikt i politivirksomhetens tautologe ordning. En tautolog ordning er en ordning med en bestemt indre sammenheng, og den består av tautologe elementer som er indre forbundet med hverandre. I denne studien har vi sett at følgende tautologe elementer (objekter) utgjør politiets tautologe ordning: Politibetjenten selv, uniformert politibil, makker, oppdragets fysiske sted, de(n) andre personen(e), (eventuelle publikum/vitner), omverden/fellesskapet, politiorganisasjonen, lover og regler. Det er den indre sammenheng i disse tautologe elementene som befester politiets funksjon. Den praktiske politikunnskapen handler om at

betjenten gjenkjenner hele ordningen ut fra ethvert av dens elementer. For den erfarne betjenten er det et vesentlig poeng å handle i overensstemmelse med disse tautologe elementene, med tanke på å komme i en tautolog posisjon til neste handling/oppdrag. En innsikt i ordningen gjør også ordningen god. I lys av dette kan vi si at når betjentens handlinger søker å befestе en god orden, er det et svar til fellesskapet om hva som er politiets funksjon i verden. Dette er en form for praktisk politikunnskap som handler om nødvendigheten av at politiet har et godt omdømme i befolkningen. Den praktiske politikunnskapen handler om at stedet (det tautologe landskapet) hvor handlingene foregår har betydning for hvordan betjenten kan løse oppdraget. Studien har vist hvordan politibetjenten erfarer at det tautologe landskapet definerer hans handlinger som god eller dårlige, rettferdige eller urettferdige. Det er ikke bare stedet, men også tiden på døgnet og hvem som er til stede som gir handlingen identitet. Den praktiske politikunnskapen dreier seg om å ha et blikk for denne ordningen, hvordan den gjør seg gjeldende eller står på spill i det konkrete politioppdraget. Det som er poenget for politibetjenten er at hva som er rettferdig eller urettferdig, rett eller galt må bli forstått ut fra begrepenes egen natur. Dette må også relateres til betjentens fornemmelse av situasjonens egenart, ikke juridiske fortolkninger av situasjonen. Politibetjentens erfaringer viser at dette forutsetter at han er aktivt engasjert i, og oppmerksom på situasjonen. Dette forutsetter at betjenten har forståelse for det juridiske rammeverket, og hva han har lov til å gjøre eller ikke gjøre. Dette rammeverket er integrert i politibetjenten og handler således ikke om juridiske detaljkunnskaper eller juristeri.

Politibetjentens praktiske politikunnskap handler også om at han må vite hva han kan gjøre i den konkrete situasjonen. Å være i den tautologe ordningen forutsetter kunnskaper om konkrete arbeidsoppgaver. Han kan faget sitt, og i lys av dette foretar han kategoriseringer og klassifiseringer av hendelsene han møter. Når politibetjenten tar i bruk denne kunnskapen, beskriver han seg som profesjonell. Denne fagkunnskapen anvendes i situasjoner hvor han holder følelser tilbake, og ikke emosjonelt involverer seg. Han fokuserer på faglige spørsmål og tekniske oppgaver i oppdraget. Dette kommer tydeligst til uttrykk når han forteller om situasjoner som for eksempel obduksjon, opprydding av likdeler, kartlegging av en alvorlig ulykke og lignende. Vi kan si at en slik faglig kunnskap kan bidra til utøvelsen av et ”profesjonelt faglig” skjønn. Det profesjonelle skjønnets kan være basert på politibetjentens subjektivistiske (egne) konstruksjoner og antagelser om hva som har skjedd, hva som har forårsaket ulykken, skadene osv. Denne kunnskapen utledes gjennom en faglig innsikt om hva han skal spørre etter, og dette er en form for rasjonalitet, en ”tenkende” kunnskap.

Politibetjenten må også i slike situasjoner kunne utøve et faglig skjønn med hensyn til loven og regelverket. Politibetjenten forteller at man kan håndheve loven uten å involvere seg selv. Når han håndhever loven ut fra en mistanke, eller skjellig grunn til mistanke om ulovlige eller straffbare handlinger, handler skjønnnet om å subsumere handlingen under en juridisk regel. I denne fortolkningsprosessen trenger han strengt tatt ikke å engasjere seg i menneskene som er involvert i situasjonen. Han kan stenge seg selv utenfor det som skjer og det han møter. Da vil han også være profesjonell. Denne studien viser imidlertid at å være profesjonell på denne måten *ikke* er tilstrekkelig med hensyn til å utøve en god praksis. Vi kan konkludere at politibetjenten erfarer at fagkunnskap er utilstrekkelig for å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv. Politibetjenten erfarer at selv om han får en grunn, eller en skjellig grunn til mistanke, må han først og fremst være i stand til å se det allmenne i det konkrete når han møter mennesker. Jeg har vist at dette er et skjønn som forutsetter sunn fornuft, en evne til å la seg blir berørt av det han møter. Da åpner betjenten opp for den andres uttrykk. Når politibetjenten imidlertid forteller at han er profesjonell, handler det om det motsatte. Det handler om ikke å la den andres uttrykk få gjøre inntrykk og ikke være i stand til å se det allmenne, det subjektive som gjør seg gjeldende i situasjonen. I denne studien kommer det til uttrykk at når betjenten rykker ut på oppdrag, innstiller han seg på oppgaven i kraft av å være et tautologt subjekt. For betjenten blir det imidlertid enda viktigere å handle slik at han erfarer seg som et tautologt subjekt. Han som psykologisk subjekt og hans evne til rasjonelle kalkuleringer er mindre viktig for ham når han er i den tautologe ordning, men den er selvsagt til stede. Når loven skal håndheves er det en utfordring å unngå et subjektivistisk utgangspunkt. Politibetjentens erfaringer viser oss at praktisk politikunnskap handler om å håndheve loven med et subjektivt utgangspunkt. Vi kan kalle dette for ”det subjektive skjønn”. Dette er en praktisk kunnskap som på mange måter er taus og ikke direkte artikulert.

Når betjenten engasjerer seg aktivt i situasjonen er det som følge av at han *vet hva han må gjøre* i lys av den bestemte tautologe ordning. Bengt Molander skriver at å vite hva man gjør, gir handlinger identitet, og ”handlingars identitet [är] moralistisk laddad” (Molander 1996, s.129). Praktisk politikunnskap handler om at politibetjentens skjønn må være forpliktet, ikke bare på lovens bokstav, men på noe etisk. Derfor kan vi si at etikkens plass i politiets virksomhet knyttes naturlig til politiarbeidets tautologe ordning. Innsikten i den tautologe ordningen er en etisk innsikt.

Nå kan det være en innvending mot Meløes prakseologi at den kun gir en deskriptiv analyse av en virksomhet. Jeg har imidlertid vist at praktisk politikunnskap i den tautologe ordningen er en etisk innsikt og at det *må* være en etisk innsikt, fordi å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv forutsetter det subjektive som referanse eller koordinat for handlingen. Dette illustrerer at praktisk politikunnskap har en normativ dimensjon.

7.1.2 Praktisk politikunnskap er å være oppmerksom på mennesker

Studien åpner opp for å forstå relasjonen som en grunnleggende og fundamental oppgave i politiarbeid. Politiarbeid er først og fremst en relasjonell oppgave og utfordring når orden skal gjenoprettes. Betjentens refleksjon og overveielser over hva som er viktig i politiarbeidet handler både om at målet og midlene springer ut fra praksis. Politifolks fortellinger har vist oss at målet er å løse oppdraget, og vi har sett flere eksempler på at dette målet oppnås ved hjelp av verbal kommunikasjon. Jeg er ikke særlig overrasket over at politibetjenter mener at verbal kommunikasjonen er det viktigste midlet for å løse oppdraget, fordi dette perspektivet på kommunikasjon er sterkt vektlagt i fagplaner og undervisningen ved Politihøgskolen. Når vi sier at verbal kommunikasjon er et *middel*, betyr dette at kommunikasjon har et mål utenfor seg selv. Kari Rønneberg skriver i sin doktoravhandling at ”for politiet utgjør språk altså et prioritert arbeidsredskap, både til å utøve kontroll og til å bygge relasjoner og skape trygghet og tillit” (Rønneberg 2008, s. 10). Når politibetjenten forteller meg at han søker å løse oppdraget, legger han imidlertid gjerne til ”uten bruk av fysisk makt.” Som jeg allerede har nevnt, handler det altså ikke bare om *at* oppdraget skal løses, men vel så mye om *hvordan* det blir løst. Dette kan vi for eksempel se hos politibetjenten som fortalte at hans mål på ethvert oppdrag er å unngå å lage blåmerker på den andre personens legeme og sjel. Denne studien taler for at det ikke er tilstrekkelig å forstå kommunikasjon kun som et hensiktsmessig middel, og som rettet mot et ytre mål. Studien viser at praktisk politikunnskap handler om at kommunikasjon er et mål *i seg selv*. Denne innsikten blir imidlertid ikke tydelig artikulert i alle politifortellingene, men ut fra av mine fortolkninger forstår jeg at det er dette som kommer til uttrykk i fortellingene om hva som er viktig i politiarbeid. Følgelig er politipraksisen en språkpraksis som betjenten går inn og virker i.

Praktisk politikunnskap handler om å være aktiv i situasjonen. Det er ikke tilstrekkelig å kunne utføre tekniske handlinger bare i den hensikt å løse oppdraget og å frembringe et resultat. ”Den kritiske refleksjonen” viser at det er selve fullbyrdelsen av kommunikasjonen (den språklige virksomheten) som gjør politibetjentens praksis meningsfull. Denne språkpraksisen handler om å erfare at han er delaktig i et fellesskap. Politibetjentens

fortellinger handler om at det gode politiarbeidet kommer når han erfarer å være innenfor dette fellesskapet. Dette viser at betjenten forstår sin funksjon i det konkrete oppdraget i lys av en større sammenheng, og motsatt. Forholdet mellom egen praksis og omverdenen viser at praktisk kunnskap er en hermeneutisk forståelse.

Når politipatruljen rykker ut på oppdrag, er det i mange tilfeller på grunnlag av en melding som er kommet inn til operasjonssentralen. Meldingen gir gjerne en beskrivelse av hva som har skjedd, hvem som gjort hva, hva som er blitt sagt, osv. Meldingen danner informasjon for betjentens forberedelser til oppdraget. Under utrykningskjøring til stedet foretar politibetjenten en taktisk planlegging av hvordan han skal tilnærme seg situasjonen. Dette kan gjerne handle om egen sikkerhet, de berørte parters sikkerhet og/eller omdømme i nabolaget, fordeling av arbeidsoppgaver, eventuelt hvordan forhindre at personer stikker av fra stedet, og hvilke juridiske paragrafer meldingen eventuelt berører. I forbindelse med alvorlige trafikkulykker forteller politibetjenten at han forsøker å forberede seg på hva som kan møte ham på åstedet. Betjenten kan aldri med sikkerhet vite hvordan situasjonen vil være, eller se ut når han kommer frem, men samtidig vet han at det er viktig å vite hva han skal gjøre. Ut fra denne innsikten blir det nødvendig å innstille seg på oppdraget nettopp på bakgrunn av meldingen og tidligere erfaringer. Noen betjenter erfarer at denne forberedelsesstrategien har både en praktisk og moralsk utfordring. Fordi betjenten erfarer at på samme tid som han må forberede seg på hva som skal skje, kan han ikke på forhånd vite hva han skal si eller gjøre. Studien viser at når politibetjenten kommer frem til stedet, kan meldingens innhold være noe som hører fortiden til. Situasjonen kan enten ha blitt oppløst, forverret eller ha forbedret seg. Når betjenten går inn i situasjonen, er det ikke meldingens semantiske innhold som møter ham, men en situasjon som involverer faktiske, levende mennesker. Han møter mennesker som er i sårbare og i vanskelige situasjoner og som helst ikke ønsker at møtet skal finne sted. Betjentens erfaringer handler om at dersom oppdraget skal bli løst på en god måte, må han møte mennesker som levende mennesker, og ikke som et faktum eller objekt. Ut fra dette kan vi si at politibetjentens praktiske politikunnskap handler om at han ikke kan forberede strategier på hvordan han skal møte og håndtere mennesker, men at han må møte mennesker som menneske og som et menneske. Vi kan ut fra dette si at den praktiske politikunnskapen handler om spenningsforholdet mellom å vite på forhånd og å ikke-være-forberedt; å vite hva han skal gjøre og ha et åpent sinn.

Betjentens forberedelser⁸⁶ under utrykning er ikke forberedelser som gjør ham i stand til å løse et oppdrag, slik vi forbereder eller programmerer roboter og datamaskiner til å løse praktiske oppgaver. Han kan ikke forberede noen mekaniske grep for å løse et oppdrag. Jeg mener at betjentens forberedelser snarere handler om en *oppmerksomhet*. Det er en oppmerksomhet mot hva betjente tror han kan møte. Denne oppmerksomheten er ikke ment som en ”forhåndskunnskap” som skal beskytte han mot situasjonen og menneskene. Jeg tenker at denne oppmerksomheten i større grad setter politibetjente i stand til å møte mennesker med et åpent sinn, uten på forhånd å ha bestemt seg for hvordan situasjonen skal løses. I lys av dette er politibetjentens erfaring at noe må få lov til å skje i møtet med den andre personen. Praktisk politikunnskap handler om at dette er en viktig forutsetning med tanke på ”det subjektive skjønnet.” Betjente må gjøre det som blir naturlig å gjøre i situasjonen, slik at han kan etablere den tautologe posisjonen han må, eller bør ha for å løse oppdraget på en god måte.

Betjente erfarer at uniformen kan være et hinder for å komme i en hensiktsmessig posisjon for å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv. Det er ikke uniformen i seg selv som skaper utfordring for betjente, men folks forestillinger om hva uniformen symboliserer: Makt, autoritet, fremmedgjøring, objektivering og kontroll. Det som blir nødvendig i møte med mennesker, er å avmystifisere uniformen og ”politibetjentrollen” for å være i stand til å etablere en tautolog posisjon. Politibetjentens praktiske kunnskap er at han må uttrykke seg personlig for å komme i posisjon til å gjøre sine politioppgaver. Denne kunnskapen handler om å slå an en tone som treffer. En slik tone vil være indre forbundet med et allmenngyldig tema som gjør seg gjeldende i situasjonen. Det handler om utleverthet og å være ubeskyttet for å kunne våge seg frem på i samtalen slik at ting kan skje. Vi kan si at praktisk politikunnskap er å være i en naturlig bevegelse hvor sansning og fornemmelse blir en sikker kunnskap i handling.

Politibetjente inngår i en systemverden, og under intervjuene kunne jeg ane et spenningsforhold mellom politibetjentens praksisutøvelse og politiorganisasjonens krav og forventninger (se kapittel 2). I dette ligger forholdet mellom juridisk teori, regler og forventninger fra politisystemet, og egen opplevelse av hva som er viktig i møte med sårbare mennesker i vanskelige situasjoner. Betjente erfarer at å rette oppmerksomhet mot den andre personen, befeste og ivareta hans eller hennes menneskeverd, må gå foran politisaken og

⁸⁶ Dette kalles gjerne for ”mentale forberedelser” i politifaglig litteratur (se Edvinsen 2009).

eventuelle lovbrudd i situasjoner hvor det er naturlig for at praksisen skal være en god praksis. Politibetjenten opplever derimot at dette ikke blir bekreftet, anerkjent eller ivaretatt i politisystemet. Tvert i mot, her er det snakk om kvalitetssikring, målstyring og effektivitet. For å imøtekomme disse organisasjonskravene opplever politibetjenten at politisystemet fronter en fortolkning av regelverket som handler om å bruke jussen for å ”slå ned” på alt som er på kant med loven. I betjentens erfaringer representerer politisystemet en profesjonskultur som betjentene i denne studien, ikke føler seg fortrolige med. Grunnen til dette er at de opplever og føler at en *god* praksis forutsetter at betjenten har et blikk for hva som er rett og galt, godt og vondt for mennesker. Praktisk politikunnskap handler om at disse begrepene ikke må forstås ut fra loven og rettsregler, men ut fra begrepenes egen natur. I dette perspektivet blir hva som er lovlig og ulovlig ikke to motsetninger, men relative kategorier. Betjentens innsikt i betydningen av den tautologe ordning handler om å være oppmerksom på menneskets situasjon, og handle på bevegelsen mellom inntrykket han får av den andres uttrykk. Som vi forstår er dette en relasjonsetisk utfordring. Denne utfordring gir betjenten mulighet til å være i den tautologe ordning selv om situasjonen er anspent, kaotisk og dramatisk, eller hverdagslig og rutinepreget. Denne innsikten gjør betjentens handlinger meningsfulle. Dette mener jeg er ervervet og styrket gjennom betjentens refleksjon over egen erfaring i og om den tautologe ordningen. Det er en kunnskap som er integrert (embodied) i betjentens kropp. Det vil også bety at når kunnskapen svikter, vil betjenten merke det i kroppen, og han fornemmer at han rykkes ut av sin plass. Politivirksomhetens tautologe ordning er i bunn og grunn en kroppslig forankret kunnskap hos den erfarne betjenten. Men fra hvor kommer denne innsikten?

7.1.3 Praktisk politikunnskap er å være engasjert i verden

I innledningen skriver jeg at den praktiske politikunnskap ikke er kunnskap som betjenten kan lese seg til eller lære seg slik han lærer å utføre bestemte teknikker. Det er heller ikke grunn til å tro at når betjenten møter mennesker, stopper han opp og gjør en kalkulert situasjonsvurdering over hvordan han skal gripe an situasjonen. Han er oppmerksom på noe og lar dette ”noe” få tale til ham og ut fra en fornemmelse i situasjonen setter han en tone. I lys av denne innsikten, er det betimelig å spørre: Hvor kommer denne forståelsen fra?

Jeg tror Meløe kan hjelpe oss på vei for å forstå dette. Han skriver: ”Vi forstår en replikk, en handling, etc., når vi forstår den situasjonen replikken er sagt i, det prosjekt eller den virksomhet handlingen hører til innenfor, etc.” (Meløe 2005, s. 1). Siden jeg allerede har skrevet at praktisk politikunnskap er å være engasjert i situasjonen, krever det at vi ser

nærmere på hva som kjennetegner situasjonene og personene betjenten ofte møter. Når jeg spør politibetjenten om han kan fortelle om en hendelse som illustrerer hva han mener er viktig i politiarbeid, forteller han om situasjoner hvor han møter mennesker som er kommet i vanskelige situasjoner, og om mennesker som er spesielt sårbare. Situasjonene virker fastlåst, personen kan ha mistet alt han eier, han kan være uten relasjoner til andre mennesker, syk og ensom. Når betjenten rykker ut på oppdrag, møter han livsfenomener som for eksempel hat, tap, smerte, lidelse, sårbarhet og fortvilelse. Dette er allmenne livsfenomener som truer våre liv og posisjoner i samfunnet. Dette har politibetjenten lang erfaring med, og erfaringen har bidratt til å gi ham innsikt og perspektiv på menneskelivet. Han forteller at han kan gjenkjenne og identifisere seg med situasjonen menneskene står i, fordi han erkjenner at hans liv også er sårbart. I lys av dette vil han ofte forstå den andres reaksjon, handling og replikk. Han forstår at disse vanskelige situasjonene hører naturlig til politiarbeidets tautologe ordning. Det blir dermed et paradoks når betjenten opplever at denne hverdagen ikke blir ivaretatt i politiets systemverden. Han opplever ikke alltid at det er fokus på menneskelige hensyn, men på saksproduksjon, effektivitet, kortsiktige og målbare resultater.

Når den andre personen artikulere en replikk, eller foretar en handling, skjer dette utenfor politiets systemverden, men innenfor den verden politibetjenten har felles med den andre personen. Det kan synes som at erfaringen av polariseringen mellom systemverden og betjentens levde erfaringer forsterker hans menneskesyn og anerkjennelse av livet som sårbart. Betjenten står dermed i en posisjon som forutsetter at han er hensynstagende til stede. Han erfarer at han er forpliktet på noe etisk som ikke i samme grad ivaretas i politiets systemverden. Hans etiske innsikt blir rett og slett utfordret av systemverdenens mål og resultatfokus. Dermed kan vi slå fast at den praktiske kunnskapen ikke bare utledes av å se på situasjonen, men at vi også må ha et blikk på aktøren. Den praktiske politikunnskapen handler om en holdning om hva som er godt eller vondt, rett eller galt for mennesker. Denne holdningen inkluderer også politibetjenten selv.

I doktoravhandlingen *Kunnskap om kroppen – mellom grep og begrep* (2009) utforsker Kari Steinsvik sin egen erfaring som fysioterapeut. Hun problematiserer blant annet forholdet mellom evidensbasert kunnskap og sin egen erfaringskunnskap. I helsevesenet hersker det en forestilling om den evidensbaserte kunnskapen som sikker kunnskap. Steinsvik går en annen vei og utforsker sin egen praksiserfaring som en sikker kilde til kunnskap. Men hun gjør oss oppmerksom på at erfaring ikke kategorisk leder til kunnskap. Hun skriver: ”Erfaring er en viktig kilde og tilgang til kunnskap. Men det er ikke kunnskap i seg selv. Steinsvik betegner

sin erfaring som en fortrolighetskunnskap. Fortrolighetskunnskap kan også være refleksjonsløst vedlikehold av stivnete, utilstrekkelige og kanskje også uheldige praksisformer” (ibid, s. 204). Denne studien av politibetjentens erfaring viser det samme som Steinsvik oppdaget i sin erfaring. Praktisk kunnskap forutsetter refleksjon over erfaring. Hva kan denne refleksjonen handle om?

Vi husker politibetjenten som i starten av sin politikarriere hadde noen forbilder blant sine kolleger som han fulgte nøye med. Det var de kule betjentene som lot det gå litt fort i svingene og som utførte bryske pågripelser. En kveld får han og makkeren en melding om et masseslagsmål, og under utrykning forbereder betjenten seg på oppdraget. Han tenker igjennom hva som vil møte han. Han gjør seg tanker om sin egen sikkerhet og hvordan han mekanisk sett skal gripe situasjonen an (skille partene). Når betjenten kommer frem til stedet, er imidlertid slagsmålet oppløst og menneskene står ”pent og pyntelig”. Dette til tross, betjenten opplever at han ikke er i stand til å skrive ned vitneforklaringer fordi handa hans skjelver og bokstaver blir til ”runeskrift”. Hans forestilling om å leve opp til sine forbilder blir for alvor utfordret. Han forteller:

Da jeg satt i bilen på tur inn til stasjonen, kvernet tankene mine rundt spørsmålet ”Hva i all verden var det der? Vil jeg være brukende i politietaten hvis jeg reagerer slik?” Det hadde ikke skjedd noe på oppdraget, det var fort over, jeg måtte ikke bruke makt – og ingenting var utfordrende i seg selv.

Betjenten opplever ikke å mestre det som viste seg å være en ufarlig situasjon som derfor ikke krevde noe spesielt av han. Når han går ut av oppdraget tviler han generelt på sin egen dugelighet. Dette kan tyde på at opplevelsen ga en erfaring om ikke å være i overensstemmelse med seg selv. Denne opplevelsen har fellesstrekk med min egen erfaring av å spille cello. La meg knytte denne hendelsen til eksemplet om å komme inn i musikkens bevegelse som jeg skriver om i kapittel 5.2.3 under overskriften *å komme inn i bevegelsen*. Jeg skriver:

Cellisten må spille stykket slik han *kjenner* det. Cellolæreren sier at jeg må selv føle hva som skjer i stykket, hvordan tonen går, og når vi spiller duetter må jeg føle hvordan rytmen mellom stemmene må være. ”*Dette er noe som man bare kan kjenne på kroppen*”, sier cellolæreren. *Men hva skal jeg kjenne etter, spør jeg?* ”*Du kjenner om det er en overensstemmelse mellom det du spiller og slik du spiller det,*” svarer den erfarne cellisten.

La oss gå tilbake til den unge politibetjenten som rykket ut til masseslagsmålet. Han opplevde at han ikke var i overensstemmelse mellom hva han gjorde og slik han gjorde det. Dette uroet ham inntil han fikk pratet med en kollega som hadde erfart det samme. Opplevelsen med å

være i uorden ledet frem til refleksjon rundt egen politifunksjon; hvem han var eller ville være som politibetjent, og hva som var hans oppgave som politi:

Det ble etter hvert viktig for meg å veie min tid i politietaten, at jeg tok meg tid til å kjenne på ting, tid til å reflektere over ting. Dette var en modningsprosess, hvor både mine livserfaringer og politierfaringer smeltet sammen. Slik kunne jeg bygge min erfaringsplattform; en menneskelig kompetanse, en fagkompetanse. Etter hvert som jeg ble kjent med meg selv, mine reaksjoner og mine styrker utviklet jeg et menneskesyn hvor målet i seg selv er å løse oppdragene sammen med dem det gjelder. Denne actiongreia er ikke min måte å arbeide på. Jeg hadde blitt veldig overfladisk dersom det var mine tidligere forbilder som skulle prege mitt politiarbeid.

Politibetjentens fortelling viser at uoverensstemmelsen mellom hva han gjør under oppdraget og hvordan han gjør det, setter i gang en kritisk-refleksiv bevegelse. Fornemmelsen av at noe ikke stemte, handler om at han at hans praksis svikter og bringer frem en selvrefleksjon hvor han stiller åpne spørsmål til seg selv, sine forbilders praksis, og følgelig hvilken innstilling til andre mennesker hans streben etter sine forbilder ga. Dette er spørsmål som han knytter an til egne begrensninger.

Politibetjentens fortelling er et eksempel på fornuftens evne til negasjon når betjenten merker at hans forforståelse for sin egen praksis svikter. Den eksistensielle tvilen rundt profesjonsmessige utfordringer viser at betjentens forhold til seg selv som aktør i en virksomhet, går veien om og i eget livsforhold. Når han merker at praksis skurrer, merker han det i kraft av at hans fornuft svikter. Da blir det nødvendig å sette seg selv utenfor det som, i dette tilfellet, syntes å være en uheldig profesjonskultur blant hans kolleger, og å tenke over spørsmål om hvem jeg er og hvem vil jeg være som politibetjent. Politibetjenten forteller at hans egne livserfaringer hjelper ham med å reflektere over politifunksjonen. Gjennom å forholde seg til seg selv utvikler han en annen og mer human forståelse for sin funksjon som politi. Betjenten forteller at denne hendelsen ble starten på en modningsprosess hvor hans livserfaringer og politierfaringer smelter sammen. Denne prosessen bidrar videre til å utvikle et menneskesyn hvor målet i seg selv er å løse oppdragene i dialog med den andre, fremfor å utføre actionfylte pågrepser. Dette er et eksempel på hvordan en opplevelse kan bli en kilde til kunnskap, eller hvordan den sunne fornuften utvikles når man tar utfordringen med å forholde seg personlig til sine egne handlinger og reaksjoner.

Fornuftens evne til negasjon er et viktig tema i en dannelsesprosess. I en artikkel om dannelsens plass i profesjonsutdanning, reflekterer Lindseth (2009) over betydningen av å forholde seg til sitt livsforhold. Han skriver:

At vi som mennesker i radikal forstand må forholde oss til vårt livsforhold, betyr at vi er *ansvarlige*. Vi er ikke bare ansvarlige i mange sammenhenger der vi er gitt eller har påtatt oss et ansvar, vi er ansvarlige i en grunnleggende forstand overfor livet. Dette ansvaret kan ingen ta fra oss. Ingen kan forholde seg til mitt

livsforhold i stedet for meg. Jeg må selv forholde meg til alt jeg foretar meg, mine gjerninger, mine relasjoner, mine tanker og reaksjoner slik jeg også selv må forstå hva jeg holder på med (Lindseth 2009, s. 23).

I et aktørperspektiv vil den sunne fornuft handle om å erfare seg selv som ansvarlig i en virksomhet. Politibetjenten og Lindseth løfter frem noen av ingrediensene til en god og hensiktsmessig fortrolighetskunnskap, og dette er også i tråd med Steinsviks erfaring med hensyn til å utvikle praktisk kunnskap ut fra egen erfaring. Når betjenten opplever å stå ved siden av sin praksis, forsøker han å komme inn i den gjennom å gjøre sin fornuft virksom ved å forstå hvilken plass han har som et tautologt subjekt i ordningen.

Politibetjenten i denne studien kan fremstå som en ”lonely rider”, en aktør uten et profesjonskulturelt fellesskap, fordi jeg ikke har skrevet om profesjonskulturens betydning for politibetjentens praktisk kunnskap. Politibetjenten er ikke nødvendigvis en ensom rytter fordi jeg i arbeidet med analysen bevisst har plassert ham utenfor kulturfellesskapet han naturlig nok inngår i. Jeg forstår dette snarere som at han selv, med sine fortellinger, har satt seg utenfor. Jeg forstår dette som en følge av hans innsikt i politiarbeidets vesentlige mening. Når orden skal gjenopprettes i et kritisk perspektiv, krever dette at han forholder seg til sitt eget livsforhold for å komme inn i den naturlige bevegelsen. Det som denne studien viser, er vel at det ikke er en bestemt politikultur, eller tradisjon, som gjør ham i stand til å fornemme hva som står på spill i politiarbeidet. – Kanskje vi kan trekke en konklusjon på at dette ikke er et trekk ved kulturen, iallfall ikke et trekk som er artikulert og manifest. Studien viser at dersom praksisen skal være god må politibetjenten erfare seg som grunnleggende ansvarlig overfor livet.

Politibetjentens sunne fornuft handler nettopp om dette; om å være ansvarlig overfor livet – sitt eget liv, den andres liv og fellesskapets liv. Han utvikler en holdning som ligger til grunn for hans praksishandlinger. Holdningen åpner opp for å fornemme situasjonen, og å være oppmerksom på menneskene i den. Dette peker på det som jeg allerede har skrevet om at en fullbyrdet erfaring betinger evnen til å se det allmenne i det konkrete. Dette er politibetjentens praktiske kunnskap, og en nødvendig kunnskap i gjenopprettelsen av orden i et kritisk perspektiv.

Politifortellingene viser at aktørens handlinger ikke foregår i en lukket virksomhet. Dette vil si at politiets praksis ikke er et eget, skjermet rom som utgjør en eiendommelig del av virkeligheten, men at den også rommer virkeligheten og hverdagen. Hans livserfaring danner også forståelsen for hva han må gjøre og når. Dette kaster lys over Aristoteles etiske filosofi. Han skriver at den som handler godt, gjør det nettopp ut fra livet som helhet:

Det synes å være karakteristisk for den kloke at han er veloverveid med hensyn til hva som er godt og tjenlig for ham selv, ikke i en bestemt henseende, som for eksempel angående helse eller styrke, men angående de ting som bidrar til å leve vel i det hele tatt (Aristoteles s. 101).

Vi kjenner igjen innholdet i dette sitatet i politibetjentens fortelling ovenfor, samt i flere av fortellingene som jeg presenterer i strukturanalysen. Studien viser at betjentene ikke setter til side sine livserfaringer fra det private liv når de skal forstå sin politifunksjon. Politibetjentens livserfaringer trekkes inn i hans profesjonelle liv, og det er refleksjonen over livserfaringene som bidrar til å danne en erfaringsplattform som gir betjenten et utgangspunkt for å handle godt. På dette området veves erfaringer fra det personlige og profesjonelle liv inn i hverandre. Dette mener jeg også er i tråd med det som MacIntyre betegner som "livets enhet" (se MacIntyre i Vetlesen 1998, s. 22). En handling i politiets praksis kan dermed ikke forstås "atomistisk" og som en "enkelkomponent". Det vil si at den kunnskapen som kommer til uttrykk i en praktisk handling oppstår ikke akkurat der og da. Den er ikke tilfeldig og vilkårlig, men den har historiske referanser og er utviklet over tid. Politihandlingen får sin form og innhold som del av et større hele, men innenfor politirollens funksjonelle rammer. En slik helhetlig tanke er, i følge MacIntyre (ibid), en fremmed tanke i vår moderne tid. Jeg vil derimot hevde at dette må være en grunnleggende tanke i vår moderne tid med hensyn til utviklingen av praktisk kunnskap.

Studien viser at politibetjentens refleksjon over egen praksis handler om at han erfarer seg som delaktig i et fellesskap, og forstår sin praksis i lys av omtanke for dette fellesskapet. Betjentens praktiske politikunnskap handler om at vi alle i bunn og grunn er delaktig i en og samme verden. Det er erfaringen med det subjektive som gjør seg gjeldende i et oppdrag som setter betjenten i en posisjon til å mene noe om moral, rett og galt, godt og vondt. Studien har også reflektert over hvordan vi kan forstå at betjentens sympati med den andre også befester fellesskapets sosialt bånd.

7.1.4 Oppsummerende betraktninger

Denne studien har vist at dersom polititjenesten skal være god, forutsetter det en innsats fra politibetjenten som går lenger enn hva loven krever. Samtidig viser politibetjentens fortellinger at politiarbeid ikke alltid handler om juridiske problemstillinger. En stor del av politiets virksomhet finner sted i situasjoner som handler om spørsmål knyttet til menneskelivet. Politiets inngripen og innblanding i enhver situasjon må nødvendigvis være forankret i lover og regler, men denne kunnskapen er ikke tilstrekkelig i politiets praksis. Når politiet griper inn, eller unnlater å gripe inn i situasjoner, er det nettopp som følge av å være ansvarlig overfor mennesker, det menneskelige fellesskapet, og seg selv. Jeg tror også at vi

kan si at når betjenten rykker ut på oppdrag og møter tilspissede situasjoner og anspente mennesker, er det ikke alltid at det er den positive rett som redder betjentens praksis. Det er hans vilje og evne til å se hva som står på spill for menneskene involvert – og å møte dette med dømmekraft og klokskap. Studien viser at en god praktisk politikunnskap krever politibetjenter som strever etter det gode samfunn og det gode liv. Det som står på spill når betjenten skal duge i praksis, gjør seg derfor gjeldende som etisk dyd, som en sosialt orientert moralsk evne hos betjenten.

8. *ET ANNET KUNNSKAPSSYN PÅ POLITIARBEID*

What is worth learning cannot be told.

(Oscar Wilde).

Innenfor politiforskning representerer denne studien et annet kunnskapssyn på politiarbeid enn politistudiene som jeg omtalte i kapittel 6.5 (*Andre politistudier om kjernen i politiarbeid*). Disse studiene er utviklet i tråd med den moderne vitenskapstradisjonen. Min studie kan sies å ligge nærmere et klassisk vitenskapssyn.

Nordenstam (se 2005) gjør et skille mellom et klassisk og et moderne vitenskapssyn. Det klassiske vitenskapssynet går tilbake til Platon og Aristoteles. Grekerne tenkte vitenskap som innsikt i noe som er absolutt og uforanderlig, som for eksempel naturens vesen, menneskets vesen, kunstens natur (Nordenstam 2005, s. 121). De var opptatt av det uforanderlige i det foranderlige. Det klassiske vitenskapssynet rådet i 2000 år inntil den empiriske vitenskapen slo igjennom midt på 1800-tallet. En viktig forutsetning for den moderne vitenskapen var Galileo Galileis banebrytende observasjoner og matematiske måling av observerte naturfenomener på 1500- og 1600-tallet (ibid.). Galilei hevdet at naturen må studeres i matematikkens språk. Fjelland skriver at matematikk ble nøkkelen til å forstå naturens hemmeligheter. Ut fra denne erkjennelsen måtte ”alle vitenskapelige teorier bygge på målbare størrelser” (Fjelland 1999, s. 26). Galileis kriterium på vitenskap har en linje til dagens forskning (ibid., s. 27). I den moderne vitenskapen ble spørsmålet om metoder særs relevant for å kvalitetssikre at forskningen sier noe om det den tar sikte på å si noe om.

Vitenskapsmenn må ta i bruk metoder som beskriver virkeligheten på en objektiv måte, og dette var ikke lenger et spørsmål knyttet til naturfagene, men også psykologi og sosiologi tok i bruk naturfagenes kriterium for vitenskap. Bertrand Russell beskriver dette synet som en *vitenskapelig innstilling*, og det handler om:

forsøket på å lære oss å se og forestille oss verden på en objektiv måte, så langt som mulig slik den er i seg selv, og ikke bare gjennom våre personlige ønskers fordreide medium. Kjernen i den vitenskapelige innstilling er å benekte at våre egne ønsker, vår smak og våre interesser kan gi oss nøkkelen til en forståelse av verden. Selv om denne innsikten nå synes enkel, har vi motet og innsikten til de første oppfinnere av den vitenskapelige metode, spesielt Galilei, å takke for den (Russell 1963, s. 35) (sitert i Fjelland 1999, s. 14).

Med fremvekst av den moderne vitenskapen er vitenskap redusert til et spørsmål om metode. Det er metoden som skal gi objektiv kunnskap og følgelig sikker. I dag kan vi lese forskning som tilbakefører det empiriske observasjonsnivået til måleresultater, klassifikasjoner,

matematiske strukturer, og årsaksforklaringer. Ofte hevdes det at det nivået man tilbakefører til, er mer ”virkelig” enn observasjonsnivået. Empiriske lovmessigheter blir til dypere sannheter, en slags egentlig virkelighet.

I *Sannhet og metode* (2010) tar Gadamer til motmæle mot det som han anser som vitenskapens fall i den moderne tid. Gadamer er ikke nødvendigvis kritisk til metode i seg selv, men han er kritisk til den rådende betydningen som den moderne vitenskapen får ved fremveksten av empirisk forskning på 1800-tallet. Det er flere enn Gadamer som er kritisk til at vitenskap reduseres til forskning og spørsmål om metode. Om dette skriver Ingela Josefson:

”Kännetecknet för vår tids vetenskap är metodens herravälde. Nietzsche formulerar det på följande sätt: ”1800-talet har kallats vetenskapens seger. Snarare är det metodens seger över vetenskapen”. Förmål med forskning blir endast det som uppfyller villkoren för metodisk utforskningsbarhet” (Josefson 1998, s. 17).

Det er metoden og metodebruken som skal gi oss sanne meninger om verden, virkeligheten praksis og mennesket, og feltobservasjoner utført i politiets praksis blir anerkjennes som en viktig metode for å kunne si noe faktisk om politipraksisen. Forskning på politiarbeid handler gjerne om å undersøke deler av praksisen med tanke på å avdekke forhold ved praksisen som var ukjent for politiet selv. Om for eksempel Finstads forskning skriver Bjørgo at ”denne type forskning, hvor et forskerblikk kan se ting som ikke umiddelbart er synlig for politifolk selv, er viktig for utviklingen av politifaget og for politiutdannelsen” (Bjørgo 2006, s.15). Det er slik at politiforskningen legger premisser for hvilke kunnskaper som formidles ved politiutdanningen. I politiutdanningen søker man å kvalitetssikre fremtidens politibetjentes praksis gjennom kunnskap utviklet i tråd med vitenskapelige kriterier. Poenget er at ved å ta i bruk metodisk sikrede kunnskaper, skal politiets praksis kvalitetssikres. Denne tanken er i tråd med John Lundstøls oppfatning av hensikten med vitenskapelige aktiviteter i det siste århundret. Han skriver at det dominerende synet på vitenskap og kunnskap:

har vært et syn som går ut på at en blir profesjonell ved å besitte og mestre en vitenskapelig kunnskap som man kan anvende teknisk eller instrumentelt i løsning av praktiske og sosiale problemer. Målet for praksis er på sett og vis kontroll (Lundestøl 1999, s. 19).

Lundstøls beskrivelse av det som har vært det rådende kunnskapssynet de siste hundre år, samsvarer med hva jeg erfarer som et rådende kunnskapssyn i politiforskning (og følgelig ved politiutdanningen).

Som jeg har vist til i kapittel 6.5, har politiarbeid vært under forskernes lupen i lang tid. Denne forskningen har et utenfraperspektiv som i større grad gir en analytisk beskrivelse av politiets

rolle, funksjon og oppgaver og hvordan disse håndteres av politiet. Dette perspektivet er viktig, men kan samtidig føre til at vi mister av syne det som er profesjonens vesen.

Av min studie fremkommer det hvordan vi bedre kan forstå den praktiske kunnskapen ved å ta et innenfraperspektiv på praksis. Dette gjør jeg ved hjelp av Meløes prakseologi. Virksomhetens tautologe ordning er en analytisk inngang til politibetjentens praktiske kunnskap, eller fortrolighetskunnskap. I denne studien er praktiske kunnskapen i bunn og grunn en fortrolighet med praksis som politibetjenten handler ut fra. Fortrolighet er imidlertid ikke et kriterium i seg selv for at praksisen skal være god. Praktisk kunnskap er noe politiet handler ut fra, men ikke alltid er i stand til å leve opp til. Kriteriet for at den praktiske kunnskapen skal være en god kunnskap, er at betjenten er i stand til å se den fortrolige kunnskapen, hvordan den kommer til uttrykk i hans praksis, og hvordan den kan utvikles.

At politibetjentens kunnskap er et kroppsliggjort handlingsberedskap som viser seg som mindre eller større dugelighet, er ikke et tema i dagens fagplaner ved politiutdanningen. Innledningsvis (kapittel 1.1.2) påpeker jeg hva *fagplanen i vitenskapsteori og metode* skriver om forholdet mellom politiets praksis og betjentens kunnskapsgrunnlag. Jeg repeterer dette: ”Politiarbeid bygger på praktisk kunnskap, forskningsbasert kunnskap, samt det regelverk politiet skal forvalte.” (I denne sammenheng er praktisk kunnskap ensbetydende med teknisk kunnskap). Erfaringskunnskap, den praktiske kunnskapen, er fraværende i faget (og i de fleste andre fag ved PHS). Det er et økende krav at politiutdanningen skal drive forskningsbasert undervisning, og fagplanene presenterer derfor det siste og ypperste innenfor politiforskning. Men vi stiller sjelden spørsmål om den forskning som gjøres på politiets praksis, faktisk er i stand til å si noe om praksisen i seg selv.

8.1.2 Praksisforskningens blinde flekk

Jeg skal gi et eksempel på hva jeg mener med at den moderne vitenskapen ikke sier noe om praksisen i seg selv, men rett og slett tilslører den ved å vise til en artikkel utarbeidet av politiutdannerne Lagestad og Rønning (2010). Artikkelen drøfter blant annet en faktisk hendelse der en dørvakt ved et utested har tilkalt politiet for å få bortvist en beruset person. I politipatruljen er det en politibetjent og en politistudent (og en forsker med lydopptaker). Vi kan lese en dialogutskrift av samtalen mellom politistudenten og den berusede personen:

”Politistudent: Klokka er tre nå. Bare ta og gå hjem. Du kommer ikke inn her..du kommer ikke inn noen steder. Hvor er det du bor hen?
Mann (full, snøvlende): Jeg kommer ikke inn noen steder?
Politistudent: Hvor er det du bor hen?
Mann: Hvor jeg bor?”

Politistudent: Skjønner du nå? Jeg gir deg et pålegg om at du må forlate stedet. Skjønner du det?
 Mann: Hva er pålegget, pålegget ditt, pålegget, hva jeg gjorde?(...)
 Mann: Jeg er ikke noe problemer med folket
 Politistudent: Nei, nei, det sier ikke jeg heller...(avbrytes).
 Mann: Hvorfor du komme til meg da?
 Politistudent: Fordi du kom ikke inn her..(avbrytes)
 (Mannen spør flere ganger om det samme og politistudenten svarer det samme).
 Politistudent: Nei, da blir du med inn på politistasjonen.
 Mann: Jammen hvorfor det?
 Politistudent: Fordi jeg har gitt deg et pålegg, hvis du ikke overholder det pålegget..(avbrytes)(...)
 Mann: Jeg lage bråk jeg her?
 Politibetjent: Nå må du høre hva han har sagt til deg (litt sint, bestemt).
 Politistudent: En sjanse til nå, og da går du rett inn! (...).
 Mann: Du kan sette meg inn. Hvis du vil. Du kan sette meg inne. Jeg har ikke gjort noen ting (han blir satt på håndjern)(...).
 Mann: Men fan asså, hva jeg har gjort? (småsint)” (ibid., s.77).

Lagestad og Rønning skriver at politistudenten ga personen et pålegg om å fjerne seg fra utestedet med begrunnelse i dørvaktens ønske. Dette satte mannen seg til motverge mot, og han endte opp med å bli innbrakt til arresten. Senere fortalte politistudenten at han ikke hadde kunnskaper om hvorvidt pålegget var lovlig eller ikke (se ibid.). Studenten begrunnet sin handling ved å peke på at politibetjenten, som kjente til personen fra tidligere, hadde sagt til ham: ”(...)bare ta å bortvis han) (ibid., s. 78). Lagestad og Rønning skriver at denne hendelsen utløser et spørsmål om rettssikkerhet: Ble mistenktes rettssikkerhet ivaretatt? (ibid., s. 78). Dette spørsmålet forsøker forfatterne å besvare gjennom tre problemstillinger: Er dette en politisak? Er pålegget lovlig? Kan mistenkte straffefritt motsette seg inngrep som mangler hjemmel? (se ibid.). I lys av en juridisk vurdering, hvor forfatterne subsumerer handlingen under juridiske paragrafer, kommer de frem til at de ”vanskelig kunne se at politistudenten (...) hadde hjemmel for å vise personen bort” (ibid., s. 78). Følgelig var ikke dette en politisak, pålegget var ikke lovlig og vedkommende kan straffefritt motsette seg inngrep som mangler hjemmel. I lys av dette konkluderer forfatterne med at politiet må ha gode kunnskaper om regelverket de skal håndheve, for å kunne ivareta borgerens rettssikkerhet.⁸⁷ Ut fra Lagestad og Rønning's argumentasjon vil kunnskap om hva som er lov og ikke lov å gjøre i tjeneste, bidra til å skape kontroll i situasjonen, og dermed også unngå at situasjoner eskalerer.

Det er ikke vanskelig å være enig i dette, og ut fra beskrivelsen av situasjonen er det ikke vanskelig å se at alle hadde vært tjent med at både politistudenten og politibetjenten visste hva

⁸⁷ Vi har imidlertid eksempler på det motsatte i vår historie. For eksempel kan jeg nevne jødeaksjonen i 1942 Hvor norske politi hentet jøder i sine hjem og fraktet dem inn i døden i tyske gasskamre. Vi har også eksempel på at norsk lov er høyst kritikkverdige. For eksempel er reglene for varetekt sterkt kritisert fra internasjonalt hold. Med andre ord, det er ikke gitt at den positive rett er en god rett.

de gjorde. Jeg mener imidlertid at artikkelens argumentasjon om viktigheten av juridisk kunnskap dekker til et viktig tema som gjør seg gjeldene i praksis.

Forfatterens argumentasjon er for øvrig i tråd med Lundstøls beskrivelse av kunnskap som en teknisk anvendelse med hensyn til kontroll. Ut fra et slikt kunnskapssyn blir verken praksisens tautologe ordning tatt hensyn til, eller etikken det egentlige problemet. Jeg skal forsøke å forklare hva jeg mener. La oss først se på den tautologe ordningen, som forfatterne for øvrig gir oss en begrenset informasjon om. Til stede i denne situasjonen er en politistudent og en politibetjent, samt en beruset person som er nektet inngang til utestedet av en dørvakt. Hendelsen foregår utenfor et utested i det offentlige rom. Det er grunn til å tro at dette skjer en kveld eller natt, og med flere berusede mennesker til stede utenfor utestedet. Når forfatterne utelater at situasjonen omfatter en politibetjent som gir en student beskjed om å gi en beruset mann et pålegg om å gå bort fra stedet, overser de flere tautologe sammenhenger i situasjonen. De overser den asymmetriske relasjonen mellom politibetjenten og studenten, og de overser den tautologe relasjonen mellom makkerpar ute på oppdrag. Som jeg tidligere har vist (se kapittel 5.5), vil et makkerpar sjelden offentlig diskutere den praktiske løsningen av et oppdrag foran mistenkte (og andre mennesker som er til stede) – selv om de er uenige.⁸⁸

Den som har sosial-psykologisk kunnskap, kan jo innvende og si at dette kan handle om lojalitet som følge av gruppetenkning, eller en ufornuftig ”samholdskode” som Birkeland skriver om (se kapittel 1.1). Det vi i dette tilfellet kan forstå som *lojalitet*, trenger imidlertid ikke handle om en psykologisk rolleforventning om å være en lojal makker. ”Lojaliteten” kan handle om virksomhetens, den tautologe ordningens indre logikk. Den tautologe ordningen vil befeste politiets funksjon i samfunnet, ikke svekke den. Politiet skal løse oppdraget og ikke gjøre situasjonen verre eller politiets jobb vanskeligere. I lys av denne refleksjonen er det betimelig å stille spørsmål om studenten opplevde, eller forstod at han hadde et annet valg enn å gi mannen pålegg? Er ikke politistudenten fanget av virksomhetens tautologe ordning? Det er grunn til å tro at uansett hvilken kunnskap han besitter om lovverket, var han i en vanskelig situasjon både som følge av den asymmetriske og den tautologe relasjonen mellom politistudenten og politibetjenten.

Men vi kan ikke forsvare, rettferdiggjøre eller rasjonalisere politistudentens opptreden på bakgrunn av den tautologe ordningen. Vi kan bare forstå situasjonen politistudenten var i, og

⁸⁸ I noen tilfeller vil det være slik at politibetjenten ikke vet hva som ligger til grunn for makkerens beslutning, fordi han ikke har fått med seg hva som har skjedd. I tilspissede situasjoner som dette vil det sjelden være naturlig å ”fryse” situasjonen for å skaffe seg informasjonen.

ut fra dette stille spørsmål om (hvordan) politistudenten kunne ha reddet praksisen uten å bryte den tautologe ordningen, samtidig som rettssikkerheten ble ivaretatt? Det er fullt mulig å svare på dette, men det faller utenfor rammene til dette kapitlet. Jeg vil heller vise at spørsmålet mitt peker mot et annet, problematisk forhold i drøftelsen til Lagestad og Rønning. Det handler om deres kunnskapssyn på praksis. De hevder at studenten kunne reddet situasjonen med juskunnskaper. Følgelig ville situasjonen ikke eskalert og politiet ville ha kontroll. Deretter trekker de en konklusjon om at gode juskunnskaper vil befeste en god praksis hvor betjenten er et medmenneske. De skriver: ”gode kunnskaper om, og bruk av, regelverket er grunnleggende for å være et ”medmenneske”, da regelverket er bygd på grunnleggende verdier, som skal ivareta fellesskapets og enkeltmenneskets interesser” (ibid., s. 87). Det er ikke uvanlig å tro at fremtidens politibetjenter vil utføre et godt politiarbeid dersom de har fagkunnskaper om det de holder på med. Tanken er at med teoretiske kunnskaper kommer etikken, eller en moralsk fremtreden naturlig. Lagestad og Rønning representerer et tradisjonelt syn på kunnskap hvor politibetjenten løsriver fra politiets tautologe ordning og situasjonen han står i. Følgelig blir ikke politibetjentens handlinger og replikker forstått i sammenheng med den tautologe virksomheten, men løftet ut av situasjonen og diskutert i forhold til om handlingen var rett eller gal i lys av et juridisk perspektiv. Når politistudenten handler feil, er det som følge av en faglig svikt og mangelfulle teoretiske kunnskaper.

Når vi nå forstår den tautologe sammenhengen som politistudenten var en del av, blir det tydeligere at hans håndtering av situasjonen ikke bare handler om en faglig kunnskapssvikt. Den handler snarere om en moralsk svikt. Da er det ikke nødvendigvis mangel på juridisk kunnskap som er problemet, men etikken i seg selv. Eller vi kan si at det er en mangel på erfaring og innsikt i hvordan den tautologe ordning befester en etisk god orden.

8.1.3 Praktisk kunnskap – en etisk dyd

I innledningen stiller jeg spørsmål om vi kan være sikker på at juridisk kunnskap er et tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag for politibetjenten. Studien min avdekker at det ikke er det. Poenget mitt er dog ikke å kritisere, eller å være skeptisk til fagkunnskaper. Tvert i mot, dersom forskning avdekker en uheldig praksis, en feilslått praksis eller en krenkende og ulovlig praksis, kan det være betimelig å se nærmere på hva som læres ved politiutdanningen. I lys av dette kan det godt være at god politipraksis krever at PHS også styrker dannelsesaspektet i utdannelsen. I følge Bernt Hagtvat (2009) drøfter Peter J. Gomes den høyere utdannings *karakterformende evne* som et utelatt felt i høyere utdanning. Gomes

skriver at dette feltet imidlertid har i seg helt nødvendige spørsmål som enhver student bør møte i sin utdanning:

Det er ikke nok å resonnerer omkring etiske spørsmål på en antiseptisk måte, skriver Gomes. Universiteter må tørre å ta de moralske grunnspørsmål opp til eksistensiell belysning: Hvorfor være god? Hva innebærer det å være god? Hva er godt? Det ondes problem i verden (Hagtvet 2009, s. 11).

Denne studien viser at disse spørsmålene også er av vesentlig betydning for politibetjenten å forholde seg til. Dette fordi det er nettopp denne innsikten i det gode liv som kan hjelpe betjenten til å håndheve loven, eller utføre polititjenesten uten å undertrykke, krenke eller være destruktiv. Innsikten i det gode bidrar til å gjenopprette orden i et kritisk perspektiv. Denne innsikten gir politibetjenten mulighet til å se det allmenne i det konkrete. Dette er en handling som forutsetter at betjenten lar seg bevege og at han ikke stenger ute sin følsomhet. Det er denne innsikten som ligger til grunn for det ”det subjektive skjønn”.

Dette poenget står kanskje i motsetning til hva vi forventer av lovens håndhevere. Det er ikke bare politibetjenter som håndhever loven, også jurister læres opp til dette i løpet av sin jussutdanning. Det er jurister, gjerne med påtaleerfaring som utdanner fremtidens politibetjenter i juridiske fag. I lys av dette faktum finner jeg Gravers påstand om juristenes (ut)danning interessant. Han skriver at jurister er ”opplært til å følge autoriteter, se objektivt på situasjonen i stedet for mennesket i den, og til å fremme systemets interesser fremfor egne følelser og behov” (Graver 2011, s. 152). Gravers påstand gir ikke inntrykk av at jurister utdannes til å ta menneskelige hensyn, eller bruke ”det subjektive skjønn”. Juridiske fag har alltid stått sterkt i politiutdanningen, og min erfaring er at karakterdanningen av jurister som etterstrebes i den juridiske utdannelsen også etterstrebes ved utdannelsen av fremtidige politibetjenter. Juristenes utdanning kan dermed virke styrende med hensyn til hva politiutdanningen skal vektlegge i politibetjentens opplæring.

Denne studien kaster lys over politiutdannelsen. Den antyder at dersom politipraksisen skal være god, må fremtidige politibetjenter opplæres eller dannes til å være selvstendige, se det menneskelige temaet foran det polisiære temaet i situasjonen, og å fremme fellesskapets interesser fremfor politiorganisatoriske interesser og behov. Dette krever først og fremst at politibetjenten er interessert i mennesker. Men hvordan kan man være interessert i mennesker, og hvordan kan en hensynstagende tilstedeværelse komme til uttrykk i praksis? Denne kunnskapen kan fremtidens politibetjenter ikke direkte lære på Politihøgskolen. Den må tilegnes gjennom en kritisk-refleksiv dimensjon som vi finner i den praktiske kunnskapen selv.

Jeg har i denne studien valgt å forstå politiarbeid fra et innenfraperspektiv ved å stille meg der betjenten står, og å rette blikket mot det som betjenten retter blikket mot i sin virksomhet. Innsikten som arbeidet med studien har gitt meg, er at det er nødvendig å ha fokus på det som ser ut til å være et glemt felt i politiets virksomhet, nemlig relasjonsetikkens plass og betydning for en god politipraksis. Denne studien viser at det er mulig å forske *på* og *i* praksis med et annet perspektiv enn hva som tradisjonelt benyttes i dagens politiforskning. Studien viser også at dersom vi ønsker å forstå politibetjentens handlinger og ytringer, er det nødvendig å forstå praksisfeltet ut fra praksisens egne premisser. Selv om denne studien ikke kan vurdere politibetjentens faglige kunnskaper, sier den noe om hva som er viktig i politiarbeid. Teori i praktisk politikunnskap er viktig for flere berørte aktører (jf. innledningen kapittel 1.3). Den kan ha relevans for profesjonsutøvere i praksisfeltet, politiutdannere ved Politihøgskolen og politistudenter. En slik teori kan bidra til at vi kan ta hensyn til hva som er politiarbeidets vesentlige mening når vi utfører og reflekterer over våre virksomheter, enten det er i det teoretiske rom eller i praksisrommet. Teori i praktisk politikunnskap gir mulighet for at politibetjenter i større grad kan bli oppmerksom på sin egen erfaring, og dermed bli fortrolig med sin praksis på en slik måte at de evner å reflektere personlig over sine handlinger. Jeg understreker at denne fortroligheten inkluderer også fagkunnskaper om politiets oppgaver, og rammene for polititjenesten.

Teori i praktisk politikunnskap bør reise et viktig spørsmål i debatten om politiutdanningens mål og hensikt. Hvordan bør politiutdannere arbeide for at fremtidens politibetjenter utvikler en mer utvidet og dypere forståelse for hva som er politiarbeidets vesentlige mening? Hvordan kan vi forberede våre studenter til å bli fortrolige i praksis, slik at de har mulighet til å utvikle en hensiktsmessig praktisk politikunnskap som befester politiarbeidets vesentlige mening, og som er i overensstemmelse med praksisens tautologe ordning? Siden relasjonen er grunnlaget i politiets tautologe ordning, er relasjonsetisk refleksjon viktig da den kan gi betjenten mulighet til å erfare at han deltar *i* virksomhetens tautologe ordning, og ikke ved siden av den. Ansatte ved politiutdanningen må vurdere hvilke grep de kan ta som bidrar til at den fremtidige politibetjent selv er i stand til å innse sine begrensninger, innrømme det når kunnskapen ikke strekker til og dermed lære av sine erfaringer (som politistudenten i eksempelet ovenfor burde ha gjort, fremfor å tilbakeføre sin handling til politibetjentens ansvar, jf. uttalelsen om at han fikk en ”ordre” fra betjenten). Når politibetjenten merker at hans praktiske politikunnskap svikter, må han være i stand til å reorientere seg i sin egen virksomhet ut fra sin erfaring. Slik kan politibetjenter bli faglige på en personlig måte. Teori i

praktisk kunnskap bør også være relevant for politiorganisasjonen. Landets politimestere og mellomledere bør ikke bare legge til rette for og oppmuntre til, men delta i en kollegial kritisk-refleksiv refleksjon om politiets praksisutfordringer. Dette kan være nødvendig for å unngå at politiets praksis blir en undertrykkende praksis hvor rettssikkerheten står i fare.

Denne studien er et forsøk på å åpne opp for et annet blikk på praktisk kunnskap og reflektere over dette. Jeg har beskrevet en del av politibetjentens praktiske politikunnskap, fortolket, og systematisert den, samt utdypet den praktiske kunnskapen i lys av filosofiske og vitenskapsteoretiske perspektiver. Således representerer innsikten fra betjentenes erfaringer et utfyllende kunnskapssyn med hensyn til hvordan vi kan forstå politiarbeid, og hva som er politiets utfordringer i møte med mennesker og situasjoner.

Epilog

Vi husker prologens fortelling om politibetjenten som var på brua for å redde en mann. Det var en fortelling om makten som ikke strakk til, og politigjerningen som feilet. Jeg ønsker at fortsettelsen på denne fortellingen skal få minne oss på at politiarbeid handler om mer enn spørsmålet om å løse oppdrag på bakgrunn av teoretisk kunnskap. Den skal få avrunde min avhandling:

Det er svært sjelden at vi klarer å nå folk som virkelig vil hoppe fra brua. Vi kommer nesten alltid til stedet etter at de har hoppet. Jeg har jo ofte kjørt opp på brua fordi det er folk som truer med å hoppe. Jeg blir irritert og føler ikke at jeg har lyst å kjøre opp dit. Ved en senere anledning etter jeg opplevde mannen som slapp grepet og falt i døden, ble jeg tilkalt opp til brua. Det var allerede en patrulje på stedet, men vakta ville ha meg og noen flere opp fordi de ikke fikk kontroll på han. Da var vi fem politifolk på brua. Dette var en voksen kar. Jeg kommer opp dit som eldstemann, og spør mine kolleger:

- Hva som er problemet her da? Det er jo bare å få han ned. Han står bare der, og han truer med å hoppe. Han er jo så beruset at vi setter han i arresten.

- Ja, men..., svarte en betjent. Han sier at hvis noen av oss prøver å ta tak i han skal han hive oss over rekkverket. Han sier han er styrkeløfter

Da begynte jeg å betrakte han. Han var like bred som han var høy. Han var en solid kar, og han kunne være i stand til å dra en av oss over, fordi han virker usannsynlig sterk. Da sier jeg:

- Da gir vi faen. Vi kjører ned. Så får han stå der.

- Ja, kan vi det? spurte betjenten.

- Ja, vi vurderer det slik at han kan være i stand til det han truer med. Jeg vil ikke risikerer ikke noe, sier jeg.

I bunn for dette hadde jeg den første hendelsen. Jeg mente oppriktig å dra der i fra og bare la han være.

-Dersom vi skal få han ned fra brua må vi bruke så mye makt på han at vi setter han ut av spill med en gang, sier jeg.

Vi dro lenge på det før vi bestemte oss for at vi skulle trå til. Vi posisjonerte oss rundt han. Han gikk i bakken, og vi var fem mann på han med en gang. Når jeg lå oppå brystkassen hans, og trykket han ned stakk han fingrene inn i øynene mine. Vi fikk en skikkelig kamp. Han følte vel at han kjempet for livet, og skulle nå fram til meg. Vi buntet han sammen, bar han over rekkverket og inn i bilen og kjørte han inn i arresten. Han var rasende og truet oss med juling. Det var ikke noe takk å få heller....

Slike ting er jeg veldig i tvil om i dag. Jeg venter lenge før jeg hiver meg ut i noe slikt nå. Jeg risikerer selv å bli skadet. Det kan bli vanskelig å forklare i ettertid at vi slo han ned for at han skulle hoppe. Det kan være vanskelig å gjøre. Det var for og i mot – mange hensyn å ta stilling til.

LITTERATUR

Aadland, E. (2004): *Og eg ser på deg...* Universitetsforlaget. Oslo.

Aarnes, A. (2008): Innledende essay. I: E. Lévinas: *Den Annens humanisme*. Oversettelse, kommentarer og innledende essay av Asbjørn Aarnes. Bokklubben 2008.

Aas, G. (2010): Politisosiologi som forskningstradisjon. I: H. Gundhus, K. Hellesøe-Knutsen og C. Wathne (red.), *Politivitenskap på egne ben?* Politihøgskolen. PHS Forskning 2010:1 (s. 159-187). Oslo.

Aas, G. (2009): *Politiinngrep i familiekonflikter. En studie av ordenspolitiets arbeid med familiekonflikter/familievoldssaker i Oslo*. Ph.D-avhandling ved Institutt for kriminologi og retts sosiologi. Juridisk fakultet. Universitetet i Oslo.

Aristoteles: *Etikk*. Et hovedverk i Aristoteles' filosofi, også kalt "Den nikomakiske etikk". Oversatt og med innledning av Anfinn Stigen. Gyldendal. Akademisk. 3. utgave. 2008.

Barbery, M. (2008): *Pinnsvinets eleganse*. Arneberg forlag.

Bengtsson, J. (1999): En livsvärldansats för pedagogisk forskning (s. 9-49). I: J. Bengtsson (red.), *Med livsvärlden som grund*. Studentlitteratur. Lund.

Birkeland, Å. (2007): Politigeneralisten, den moderne staten og politiets legitimitet. I: H. Gundhus, P. Larsson og T. Myrer (red.), *Polisiær virksomhet. Hva er det – hvem gjør det?* PHS Forskning 2007:7 (s. 31-38). Politihøgskolen, Oslo.

Bittner, E. (2005): Florence Nightingale in pursuit of Willie Sutton: a theory of the police. I: T. Newburn (Ed.), *Policing Key Readings* (s. 150-172). Devon: Willian Publishing.

Bjørge, T (2006): Visjoner for kunnskapsutvikling i politiet. I: G. Thomassen og T. Bjørge: *Kunnskapsutvikling i politiet* (s. 9-24). PHS Forskning 2006:3. Politihøgskolen. Oslo.

Dictionary of Psychology Penguin Reference. Third Edition.

Edvinsen, K. (2009): *Ordenstjeneste*. Forlaget Vett og viten.

Fagplaner i Bachelorstudiet B1 for polititutdanningen. (2009/2010).

Fagplaner i Bachelorstudiet B1 for politituddanningen, Vitenskapsteori og forskningsmetode. S. 20-21).

Fangen, K. (2004): *Deltakende observasjon*. Fagbokforlaget.

Finstad, L. (1997): Politiet og samfunnet. I: Finstad, L. og Høigård, C. (red.), *Kriminologi* (s. 274-304). Oslo. Pax Forlag.

Finstad, L. (2000): *Politiblikket*. Pax Forlag A/S Oslo.

Fjelland, R. (1999): Innføring i vitenskapsteori. Universitetsforlaget.

Gadamer, H.G. (1960): *Sannhet og metode*. Grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk. Oversatt av Lars Holm-Hansen. Pax Forlag A/S, Oslo 2010.

Gadamer, H. G. (2003): *Forståelsens filosofi*. Utvalgte hermeneutiske skrifter. Oversatt og med etterord av Helge Jordheim. Cappelen Akademiske Forlag.

Granér, R. (2004): *Patrullerende polisers yrkeskultur*. Lund Dissertations in Social Work 18. Socialhögskolan, Lunds Universitet, Lund.

Granér, R. (2006): Självstendiga sheriffer eller lojala byråkrater – om patrullerende polisers yrkeskultur. I: L. Agevall och H. Jenner (red.), *Bilder av polisarbete. Samhållsupdrag, dilemman & kunnskapskrav* (s. 35-49). Växjö University press, Växjö Universitet 2006.

Granér, R. og Larsson, P. (2007): Inledning. I: R. Granér, og P. Larsson (Eds.), *Policing in Scandinavia. Proceedings from the Conference on Police Research in Växjö, August 2007*. Växjö university studies in policing. NR. 005-2008. Växjö: Växjö universitet.

Graver, H. P. (2011): *hva er RETT*. Universitetsforlaget. Oslo.

Grotius, H. (1609): *En avhandling om retten nederlenderne har til å drive handel i Ostindia*. Redigert, oversatt og med noter av Andreas Harald Aure. Vidarforlaget 2009.

Hagtvet, B. (2009): Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre. I: *Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre. Innstilling fra Dannelsesutvalget for høyere utdanning* (s. 4-12). Juni 2009.

- Heder, M. (2009): "Väd er en bra polis?" I: Bornemark, Jonna og Svenaeus, Fredrik (red.), *Vad är praktisk kunskap?* (s. 264-289). Södertörn studies in practical knowledge. Södertörns Högskola.
- Hoel, L. (2008): Høyt henger de. Hvem skal bli tatt opp til Beredskapstroppen. Upublisert paper i forbindelse med Ph.D-kurs i *Profesjoner og rettferdighet*. Høgskolen i Oslo.
- Hoel, L., Selboe, T. og Lindseth, A. (2009): ...ting må henge sammen... Om å arbeide tverrfaglig og praksisnært i politiutdanningen. I: *Uniped, Tidsskrift for universitets- og høgskolepedagogikk*. Nr. 2/2009 s. 5-15.
- Holmberg, L. (1999): *Politiets skön i rettsociologisk belysning*. København: Det juridiske Fakultet ved Københavns Universitet.
- Høigård, C. (2005): *Nytt politi? En komplimentert bibliografi over nyere nordisk politiforskning*. Institutt for kriminologi og rettsosiologi. Avdeling for kriminologi. K-serien 2/2005. Universitetet i Oslo.
- Janik, A. (1996): *Kunskapsbegreppet i praktisk filosofi*. Brutus Östlings Bokförlag Symposion. Stockholm/Stehag.
- Jiji, V. M. (2007): *Cello Playing for Music Lovers?* Fidlars Doubleday Inc.
- Johansen, A. (2003): *Samtalens tynne tråd. Skriveerfaringer*. Spartacus.
- Johansen, O. (2007): Praksisfeltet. NOKUT og høgskolene. *Uniped, Tidsskrift for universitets- og høgskolepedagogikk*. 30 (1) s. 15-23.
- Josefson, I. (1998): *Läkarens yrkeskunnande*. Studentlitteratur.
- Jørgensen, D. (2008): *Aglaia's dans. På vej mod en æstetisk tænkning*. Aarhus Universitetsforlag.
- Järvinen, M. (2005): Interview i en interaktionistisk begrepsramme. I: M. Järvinen og N. Mik-Meyer (red.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv* (s. 27-48). Hans Reitzels Forlag.
- Karlsen, J.B. (2003): *Gode fagtekster. Essayskriving for begynnere*. Universitetsforlaget. Oslo.

- Kvale, S. (1997): *Det kvalitative forskningsintervjuet*. Ad Notam Gyldendal. Oslo.
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Lagestad, P. og Rønning, H. (2010): Sunn fornuft og bedre vitende – Om betydningen av politiets bruk av regelverk i møtet med publikum. I: *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskap 2010 s. 70-90*.
- Lagestad, P. (2011): *Fysisk styrke eller bare prat? Om kjønn, fysisk styrke og ordenstjeneste i politiet*. Doktorgradsavhandling (Ph.D) Norges idrettshøgskole.
- Larsson, H. (1997): *Intuition*. Dialoger. Stockholm. (Utgitt første gang i 1892).
- Levinas, E. (1997): *Otherwise than being or beyond essence*. Translated by Alphonso Lingis. Kluwer Academic Publishers.
- Levinas, E. (1998). *Underveis mot den annen*. I: Norsk formidling ved Asbjørn Aarnes. Erasmus. Vidarforlaget kulturbibliotek.
- Lie, A.L. og Lagestad, P. (2007): *Arrestasjonsteknikk*. Politihøgskolen.
- Lindseth, A. (2002): Løgstrups etikk i et omsorgsperspektiv. I: J. Wolfe og M. Gjerris (red.), *Spor i sandet* (s. 63-79). Anis. København.
- Lindseth, A. og Norberg, A. (2004): A phenomenological hermeneutical method for researching lived experience. I: *Nordic Collage of Caring Sciences, Scand J Caring Sci; 2004; 18, s. 145-153*.
- Lindseth, A. (2009): Dannelsens plass i profesjonsutdanninger. I: *Kunnskap og dannelse foran et nytt århundre. Innstilling fra Dannelsesutvalget for høyere utdanning* (s. 21-27). Juni 2009.
- Lundstøl, J. (1999): *Kunnskapens hemmeligheter. Vitenskapsfilosofiske essay for praktiske fag og profesjoner*. Cappelen Akademiske Forlag. Oslo.
- Løgstrup, K. E. (1997): *System og symbol*. Gyldendal. Denmark.
- Løgstrup, K. E. (2000): *Den etiske fordring*. Oversatt av Bodil Engen. Cappelen.

- Martinsen, K. (2003): *Fra Marx til Løgstrup. Om etikk og sanselighet i sykepleien*. Universitetsforlaget.
- Macintyre, A. (1998): Dydene, livets enhet og tradisjon. I: A. J. Vetlesen (red.), *Dydsetikk*. (s. 22-46). Humanistisk forlag. Oslo.
- Meløe, J. (1973): Aktøren og hans verden. I: *Norsk filosofisk tidskrift*. 8. årgang. Nummer 2. 1973. s. 133-143. Universitetsforlaget.
- Meløe, J. (1997): Om å forstå det andre gjør. I: Greve, A. og Nettet, S. (red.), *Filosofi i et nordlig landskap. Jakob Meløe 70 år. Universitetsbiblioteket i Tromsøs skriftserie*. Ravnetrykk. Nr. 12 s. 337-345.
- Meløe, J. (2005): *Tre artikler av Jakob Meløe*. Kompendium. Senter for praktisk kunnskap. Profesjonshøgskolen. Høgskolen i Bodø.
- Moi, T. (2001): *Jeg er en kvinne. Det personlige og det filosofiske*. Pax Forlag A/S, Oslo 2001.
- Molander, B. (1996): *Kunnskap i handling*. Daidalos. Göteborg.
- Nordenstam, T. (2005): *Exemplens makt*. Dialoger. 69-70.
- Nordenstam, T.: Om validering i hermeneutisk forskning. www.torenordenstam.se
- Rasmussen, M. (2002): Indledning. I: E. Lévinas: *Fænomenologi og etik*. Udvalg, oversættelse og indledning ved Michael Rasmussen. Gyldendal. Denmark.
- Repstad, P. (2007): *Mellom nærhet og distanse. Kvalitative metoder i samfunnsfag*. Universitetsforlaget. Oslo.
- Ricoeur, P. (1993): *Från text till handling*. En antologi om hermeneutikk redigerad av Peter Kemp och Bengt Kristensson. Brutus Östlings Bokförlag. Symposion AB Stockholm/Stehag.
- Ryen, A. (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.
- Rønneberg, K. G. (2009): *Politisamtaler med publikum. Språkbruk som hemmer eller fremmer god kommunikasjon*. Det humanistiske fakultet. Universitetet i Oslo.
- Schutz, A. (2005): *Hverdagslivets sociologi*. En tekstsamling. Hans Reitzels Forlag.

- Silverman, J. (2005): *Doing Qualitative Research*. Sage.
- Skjervheim, H. (1992): *Filosofi og dømmekraft*. Det blå bibliotek. Universitetsforlaget.
- Skjervheim, H. (2002): Det instrumentalistiske mistaket. I: J. Hellesnes og G. Skirbekk (red.), (2002): *Mennesket* (s. 130-137). Universitetsforlaget.
- Sokolowski, R. (2000): *Introduction to Phenomenology*. Cambridge University Press.
- Sollund, R. A. (2007): *Tatt for en annen. En feltstudie av relasjonen mellom etniske minoriteter og politiet*. Gyldendal Akademiske.
- Steinsvik, K. (2008): *Kunnskap om kroppen mellom grep og begrep*. Dialoger. Doktorgradsavhandling.
- Store norske ordbok. Aschehoug og Gyldendals.
- Stortingsmelding nr. 42 (2004-2005): *Politiets rolle og oppgaver*
- Svenaesus, F. (2009): Vad är praktisk kunskap? En innledning till ämnet och boken. I: J. Bornemark og F. Svenaesus (red.), *Vad är praktisk kunskap?* (s. 11-34). Södertörn studies in practical knowledge. Södertörns Högskola
- Søndenå, K. (2002): *Tradisjon og Transcendens – ein fenomenologisk studie av refleksjon i norsk førskulelærerutdanning*. Göteborg Studies in Educational Sciences. Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Talseth, A. G. (2001): *Psychiatric care of people at risk of committing suicide. Narrative interviews with registered nurses, physicians, patients and their relatives*. Umeå University Medical Dissertations. Umeå.
- Tiller, T. (1999): *Aksjonslæring. Forskende partnerskap i skolen*. Høgskoleforlaget.
- Vetlesen, A. J. (2003): *Menneskeverd og ondskap*. Essays og artikler 1991-2002. Gyldendal Norsk Forlag.
- Westley, W. (2005): Responsibilities of the police. I T. Newburn (Ed.), *Policing Key Readings* (s. 137-140). Devon: Willian Publishing.
- Wolf, J. (2002): Hvad er fænomenologi? I: J. Wolfe og M. Gjerris (red.), *Spor i sandet* (s. 93-106). Anis. København.

VEDLEGG

Nedenfor er et eksempel på hvordan jeg valgte å analysere to fortellinger, fortalt av et makkerpar som hadde deltatt på det samme oppdraget:

Meningsenhet	Sammentrekning	Undertema	Tema	Hovedtema	Overordnet tema
Vi fikk melding om en utagerende mann som også lagde festbråk i sitt eget hjem en tirsdagskveld. Da vi fikk meldingen var vi bare noen minutter unna adressen. Under utrykning planla vi hvordan vi skal gripe an situasjonen rent taktisk når vi kommer frem til stedet. Da vi nærmet oss adressen slo vi av blålysene for ikke å skape noen oppmerksomhet mot oss. Fortelling A	Å forestille seg en situasjon	Å være i forberedelse til oppdrag	Å innstille seg	Å være i beredskap	Å gå inn i en oppgave
Så vi fikk en ny melding over sambandet om at personen sannsynligvis hadde satt seg i en bil, og han var beruset. Det gikk veldig kort tid, og så møtte vi en bil i voldsom fart. Vi måtte faktisk kjøre unna for ikke å bli påkjørt selv. Vi forstod raskt at dette var ”vår” mann. I dét vi snur politibilen så vi bilen kjøre utafør en liten bru, bilen styrtet i asfalten under brua, sjåføren føyk ut av bilen og landet på gangveien. Siden vi var rett bak, kom vi først frem til ulykkestedet. Fortelling A	Bli overrasket over at situasjonen/meldingen endrer innhold	Å være åpen for det uventede	Å være oppgave orientert	Å være i beredskap	Å gå inn i en oppgave
Hodet hans var knust. Hjernemassen var strødd utover den hvite snøen. Det gikk bare et par minutter fra vi satt og planla hvordan vi skulle håndtere et husbråk til jeg stod over et lik med et svært krater i hodet, ansiktet trykt inn og hjernen trykt ut. Alt jeg tenkte var: ”Hva skal jeg gjøre med all denne hjernemassen?” Fortelling A	Stå over et lik med knust hode og tenke på arbeidet med å fjerne hjernemassen	Å være orientert mot den praktiske og tekniske oppgaven	Å være fokusert på arbeidso ppgaven	Å være i beredskap	Å gå inn i en oppgave
Uansett hvor mye hjernemasse som måtte plukkes opp så vil det jeg husker best være møte med familien hans den samme kvelden. Det er ikke rutine eller direktiver om at vi skal besøke pårørende. Vi diskuterte det først, men vi valgte å dra	Patruljen besøkte enken etter dødsulykken selv om det ikke er rutine	Å besøke folk i vanskelige situasjoner	Å velge å være tilgjengelig i vanskelige situasjoner	Å være betydningsfull	Å ha betydning

tilbake til enken. Jeg tror hun spurte om å få snakke med patruljen som hadde vært på stedet. Fortelling A					
Klart det er tungt å snakke med en familie som nettopp har mistet samboeren og faren sin. Eller hva skal jeg si... Det er ikke så tungt der og da. Jeg prøver å ikke ta det innover meg. Jeg er såpass profesjonell der og da. Det er liksom jeg som skal være ankeret for pårørende. Det er jeg som skal være der for dem. Fortelling A	Det er tungt å møte folk i sårbare situasjoner, men betjenten vil være en støtte for dem	Å være et menneskelig anker for folk i sårbare og kritiske situasjoner	Å være i uniform	Å være profesjonell	Å gå inn i en oppgave
Og den eventuelle belastningen jeg får kan jeg bearbeide i ettertid. Den største støtten er kolleger. Kanskje er det slik at felles skjebne gir felles trøst? Dersom jeg skulle fortalt dette til en annen person, en i min vennekrets, da hadde jeg opplevd at han eller hun ikke forstod meg så godt som en kollega ville ha gjort. Fordi de vet ikke hva det innebærer å være politi, og å være i slike situasjoner. Det er mye lettere å prate om slike ting til kolleger. Man klandrer kanskje seg selv i ettertid for noe. Så sier kollegene dine at det er ikke så lett i en slik situasjon å se alle muligheter. Hos kolleger får du støtte for de valgene du har gjort. Fortelling A	Være til stede i arb.fellesskapet	Å komme tilbake til egen verden	Å være åpen	Å være hensynstakende til stede	Å gå inn i en oppgave
Konen fikk dødsbudskapet av en prest, men hun ønsket også å snakke med patruljen som hadde vært på stedet. Vi diskuterte konas ønske og bestemte oss for å dra hjem til kona. Jeg stålsatte meg og tenkte at jeg skal fortelle fakta, være ærlig, oppriktig og et menneske oppi det hele. Fortelling B-D	Å forestille seg en situasjon	Å være i forberedelse til oppdrag	Å innstille seg	Å være i beredskap	Å gå inn i en oppgave
Men hvor i alle verden, (betjenten senker stemmen) i døren møter vi en liten jente på alder med min egen datter. Hun sier: "Pappa'n min er død". Jeg fikk en stor klump i halsen, og kjente at jeg hadde lyst å gjøre en helomvendig, snu og gå tilbake til bilen. Fortelling B-D	Vanskelig forberede seg på å møte mennesker i vanskelige situasjoner	Å være åpen for det uventede	Å være oppgave orientert	Å være i beredskap	Å gå inn i en oppgave



POLITIET

POLITIDIREKTORATET

KOPI

Rådet for taushetsplikt og forskning
Postboks 6706
0130 OSLO

Dens referanse

Vår referanse
2005/02271-2 501

Dato
10.11.2005

Søknad om dispensasjon fra taushetsplikt – forskningsprosjekt: ”En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap”

Politidirektoratet viser til riksadvokatens oversendelse av søknad i samme sak ved brev av 27. september 2005. Det er i brevet fra riksadvokaten redegjort for hva studien skal gå ut på og hvordan den tenkes gjennomført.

Riksadvokatens henvendelse gjelder fritak for taushetsplikt i forhold til innsyn i straffesaksdokumenter.

Søknaden fra høgskolelektor/prosjektleder Linda Hoel oversendes herfra med anmodning om uttalelse fra rådet i forhold til fritak for politiets taushetsplikt i medhold av politiloven § 24, forvaltningsloven § 13 og strafferegistreringsloven § 8.

Med hilsen


Erna Gjesvold
Rådgiver

Saksbehandler:
Erna Gjesvold
Tlf: 2336 4228

Kopi til:
Høgskolelektor Linda Hoel,
Polithøgskolen avd Bodø,
PB 6004, 8002 BODØ

Politidirektoratet

Post: Postboks 8051 Dep., 0031 Oslo
Besøk: Henrik Ibsens gt. 10
Tlf: 23 36 41 00 Faks: 23 36 42 96
E-post: politidirektoratet@politiet.no

Org. nr.: 982 531 950 mva
Bankgiro: 7694.05.02388

RÅDET FOR TAUSHETSPLIKT OG FORSKNING

c/o Institutt for offentlig rett
Postboks 6706
0130 Oslo

RIKSADVOKATEMBETET	
J.nr:	Ra 05-455
30 DES. 2005	
Arkiv:	639.2
Saksbeh:	KAK

Riksadvokaten
Postboks 8002 Dep
0030 Oslo

Oslo, 20. desember 2005

Søknad om fritak fra taushetsplikt

Vi viser til brev 27. september 2005 (ref. Ra 05-455 KAK/amo), som gjelder en søknad fra høgskolelektor Linda Hoel om fritak fra taushetsplikt i forbindelse med et forskningsprosjekt om politibetjenters praktiske kunnskap.

Søkeren tar sikte på å innhente data gjennom observasjon av og gjennom samtaler og dybdeintervjuer med politibetjentene. Rådet har besluttet å samtykke til at det i nødvendig utstrekning dispenseres fra taushetsplikten på dette punkt.

Rådet har vært mer i tvil om det også bør gis samtykke til innhenting av opplysninger gjennom bruk av *deltakende observasjon*. I en sak om familievold som ble behandlet tidligere i høst ble det ikke gitt samtykke til dispensasjon. Rådet oppstilte der følgende utgangspunkt for vurderingen:

"Som Rådet ga uttrykk for i brev 14. mai 2004, gis det normalt ikke samtykke dersom forskningsprosjektet forutsetter en direkte kontakt mellom forskeren og den som er vernet av reglene om taushetsplikt, uten at det på forhånd foreligger et gyldig samtykke fra den private part. En slik løsning er ikke aktuell i denne saken. Rådet påpeker videre at det på forhånd heller ikke vil være mulig å vite hvilke opplysninger som Aas vil få tilgang til. Tar utviklingen et uventet løp, vil han lett få innsyn i taushetsbelagte opplysninger som ligger utenfor rammen av forskningsprosjektet, uten at det praktisk sett vil være mulig å avverge det. De forholdene som det her er pekt på, innebærer at det skal svært mye til før dispensasjon gis."

I den saken skulle den deltakende observasjonen finne sted hjemme hos dem som skulle observeres, og i en situasjon som kunne være svært traumatisk for de involverte. Det ble fra Rådets side gitt uttrykk for at den som ringer politiet i en nødssituasjon bør kunne ha tillit til at politiet ikke tar med seg forskere eller utenforstående under utrykningen. Det ble videre pekt på at det knytter seg feilkilder til bruk av deltakende observasjon, og at

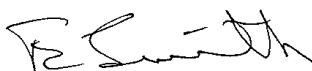
det under enhver omstendighet kunne reises spørsmål ved om metodebruken i dette konkrete tilfellet hadde tilstrekkelig lovhjemmel. Søkeren måtte derfor nøye seg med å intervju aktørene i etterkant.

I den foreliggende sak har søkeren opplyst at hun ønsker å "følge politibetjenter i tjeneste gjennom en lengre periode", bl.a. under "ordensoppdrag og avhør", jf. brev 2. august 2005. Det fremgår av prosjektbeskrivelsen at hun gjerne vil "følge med betjenten på [de] oppdrag som dagen/natta fører med seg", jf. s. 5. Man må legge til grunn at slike oppdrag vil kunne innebære at politiet må ta seg inn i private boliger.


Generelt sett er det mindre betenkelig å tillate deltakende observasjon på offentlig sted enn i mer private sammenhenger. Slik metodebruk vil lettere kunne ha forskningsmessige og andre fordeler som samlet sett overstiger ulempene. Etter en helhetsvurdering har derfor Rådet besluttet å samtykke til at det gis dispensasjon også på det dette punkt, men finner samtidig grunn til å begrense samtykket til å gjelde observasjon på offentlig sted slik dette er definert i straffeloven § 7 nr. 1.

Rådets samtykke er i sin helhet betinget av at all innsamling, oppbevaring og bruk av taushetsbelagte opplysninger skjer på en faglig forsvarlig måte, og at alle person-identifiserende opplysninger anonymiseres ved eventuell publisering. Det er videre en betingelse at det skriftlig dokumenteres overfor Riksadvokaten at prosjektet ledes av en forsker med førstestillingskompetanse.

Med vennlig hilsen



Eivind Smith
leder



Marius Stub
sekretær



RIKSADVOKATEN

Høgskolelektor Linda Hoel
Politi-høgskolen avd. Bodø
Postboks 6004
8002 BODØ

REF.:

VÅR REF.:
Ra 05-455 KAK/amo
639.2

DATO:
09.01.06

SØKNAD OM UNNTAK FOR TAUSHETSPLIKT I ANLEDNING FORSKNINGSPROSJEKT "EN FELTSTUDIE AV POLITIBETJENTENS PRAKTISKE KUNNSKAP"

Det vises til Deres søknad i brev av 2. august 2005 med ytterligere dokumentasjon i brev av 14. oktober s.å.

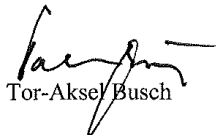
Søknaden har vært forelagt Rådet for taushetsplikt og forskning som har samtykket til dispensasjon på nærmere vilkår slik det fremgår av vedlagte kopi av Rådets brev av 20. desember 2005.

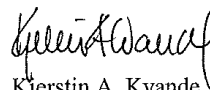
Rådet har dispensert fra taushetsplikten når det gjelder innhenting av data gjennom observasjon, samtaler og dybdeintervjuer med politibetjentene. Videre har Rådet gitt dispensasjon på tilsvarende måte for så vidt gjelder innhenting av data gjennom deltagende observasjon på offentlig sted slik dette er definert i straffeloven § 7 nr.1.

Med hjemmel i straffeprosessloven § 61e, jf. påtaleinstruksen § 3-5 samtykker riksadvokaten i at det gis innsyn i straffesaksopplysninger. Innsynsretten gjelder på de vilkår som er angitt i Rådets brev.

Skriftlig dokumentasjon på at prosjektet ledes av en forsker med førstestillingskompetanse imøteses.

For ordens skyld bemerkes at riksadvokatens samtykke ikke omfatter innsyn i politiets registre, jf. vårt brev til Politidirektoratet av 27. september 2005.


Tor-Aksel Busch


Kjerstin A. Kvande
førstestatsadvokat

Vedlegg

Postadresse:
Postboks 8002 Dep
0030 OSLO

Kontoradresse:
Stortorvet 2
0155 OSLO

Telefon:
22 47 78 50

Telefaks:
22 33 31 12



Hans Holmboes gate 22
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47/ 55 58 21 17
Fax: +47/ 55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Linda Hoel
Polithøgskolen, avd. Bodø
Postboks 6004
8002 BODØ

Vår dato: 21.07.2005

Vår ref: 200501089 SM /RH

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 23.06.2005. Meldingen gjelder prosjekt:

12961	<i>En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Polithøgskolen, ved institusjonens overste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Linda Hoel</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres slik det er beskrevet i vedlagte prosjektvurdering. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.


Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/register/>

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 12.12.2008, rette en henvendelse angående status for behandling av personopplysninger..

Vennlig hilsen


Atle Alvheim


Siv Midthassel

Kontaktperson: Siv Midthassel tlf: 55588334

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47/ 22 85 52 11. nsd@uio.no

TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47/ 73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no

TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47/ 77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Bodø, 7. september 2005

Skriftlig informert samtykke om deltakelse i undersøkelsen: "En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap."

Du er blitt forespurt om å delta i en større feltundersøkelse blant politibetjenter. Tittel på prosjektet er "En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap". Dette skrivet vil gi deg informasjon angående prosjektet og hvordan opplysningene i prosjektet vil bli behandlet. Samtidig fungerer skrivet som en samtykkeerklæring til behandling av personopplysninger om deg selv.

Formålet med prosjektet er å få kunnskaper om hvordan politibetjenter **opplever og forstår** sin praksis. Jeg ønsker å delta sammen med et vaktlag, og ved et lensmannskontor, for å observere hva som skjer når politiet er på jobb. Gjennom observasjon vil jeg forsøke å gi en beskrivelse av politiets arbeidshverdag. Jeg er videre interessert i hvordan politibetjenter tenker omkring de ulike situasjoner de møter, og om de valg og løsninger de foretar. Tidspunktene for observasjoner vil variere, men du vil alltid på forhånd bli informert om min tilstedeværelse. I tillegg til observasjoner, ønsker jeg å gjennomføre samtaler og intervju for en nærmere klargjøring av episoder jeg har observert. Opplysningen fra deg skal brukes til systematiske analyser for å se om det eksisterer sammenhenger eller mønster, eventuelt ikke sammenhenger eller mønster, i funnene. Jeg ønsker å fremheve at dette prosjektet ikke har et *kritisk* formål.

Under observasjonene vil jeg skrive feltnotater, mens intervju og til dels samtaler vil bli tatt opp på lydband og avskrevet. Opplysningene skal kun brukes til prosjektets formål, og vil bli slettet ved prosjektslutt i 2008.

Det er frivillig å delta i studien, og det er mulig å trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt uten at dette medfører erstatnings- eller begrunnelsesplikt, eller andre konsekvenser. Dersom du, i oppdrag, opplever min tilstedeværelse som problematisk, har du rett til å be meg forlate situasjonen uten at dette får konsekvenser for deg.

Opplysningene som kommer i sluttrapporten vil ikke kunne tilbakeføres til enkeltpersoner. Kunnskap som genereres gjennom observasjoner og intervjuer blir konfidensielt behandlet og alle personer blir anonymisert og omtalt som grupper, og ikke enkeltpersoner. Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt og innsamlet data vil bli behandlet konfidensielt.

Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS.

Om du ønsker opplysninger om studien kan du henvende deg til prosjektleder Linda Hoel, tlf: 75588016/90647210. Hoel er tilknyttet Politihøgskolen, avd. Bodø, postboks 6004, 8002 Bodø.

Prosjektleder er også databehandler i dette prosjektet. Dette innebærer at ingen andre vil ha tilgang til eller innsyn i datamaterialet som samles inn. Politihøgskolen finansierer forskningsprosjektet.

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har lest informasjon angående prosjektet ”En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap”, og forstår at deltakelse i denne studien er frivillig og at jeg på hvilket som helst tidspunkt kan trekke meg fra studien uten at dette medfører noen form for konsekvenser. Jeg samtykker til at prosjektleder Linda Hoel, kan behandle personopplysninger om meg selv.

.....

Underskrift/dato

.....

Underskrift/dato

Bodø, 4. april 2008

Skriftlig informert samtykke om deltakelse i undersøkelsen: "En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap."

Du er blitt forespurt om å delta i en større feltundersøkelse blant politibetjenter. Tittel på prosjektet er "En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap". Dette skrivet vil gi deg kort informasjon angående prosjektet og hvordan opplysningene i prosjektet vil bli behandlet. Samtidig fungerer skrivet som en samtykkeerklæring til behandling av personopplysninger om deg selv.

Formålet med prosjektet er å få kunnskaper om hvordan politibetjenter opplever og forstår sin praksis. Jeg er interessert i hvordan politibetjenter tenker omkring de ulike situasjoner de møter som involverer kontakt med andre mennesker, og om de valg og løsninger de foretar. I forbindelse med prosjektet har jeg tidligere utført en observasjonsperiode blant operativ personell. I tillegg til disse observasjonene, ønsker jeg nå å gjennomføre intervju. Intervjuets hensikt er å bringe fram og samtale om erfaringer du har gjort deg i praksis. Opplysningen fra deg skal brukes i arbeidet med å analysere fram begreper på politiets praktiske kunnskap. Jeg ønsker å understreke at prosjektet ikke har et *kritisk* formål, men derimot et *utforskende* formål med tanke på politiets praksis og hva denne praksis fordrer.

Det er frivillig å delta i studien, og det er mulig å trekke seg på et hvilket som helst tidspunkt uten at dette medfører erstatnings- eller begrunnelsesplikt, eller andre konsekvenser.

Opplysningene som kommer i sluttrapporten vil ikke kunne tilbakeføres til enkeltpersoner. Kunnskap som genereres gjennom intervjuene blir konfidensielt behandlet og alle personer blir anonymisert og omtalt som grupper, og ikke enkeltpersoner. Som forsker er jeg underlagt taushetsplikt og innsamlet data vil bli behandlet konfidensielt. Prosjektet er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS. I tillegg er prosjektet godkjent av POD, Riksadvokaten og Rådet for taushetsplikt og forskning.

Om du ønsker opplysninger om studien kan du henvende deg til meg, høyskolelektor Linda Hoel, tlf: 75588016/90647210. Mail: linda.hoel@phs.no Jeg er ansatt ved Politihøgskolen, avd. Bodø, postboks 6004, 8002 Bodø.

Prosjektleder (og veileder) er professor Anders Lindseth, Senter for praktisk kunnskap, Høgskolen i Bodø. Biveileder er professor Berit Støre Brinchmann. Hoel er databehandler i dette prosjektet. Ingen andre enn Hoel, prosjektleder og biveileder vil ha tilgang til eller innsyn i datamaterialet som samles inn. Politihøgskolen finansierer forskningsprosjektet.

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har lest informasjon angående prosjektet "En feltstudie av politibetjentens praktiske kunnskap", og forstår at deltakelse i denne studien er frivillig og at jeg på hvilket som helst tidspunkt kan trekke meg fra studien uten at dette medfører noen form for konsekvenser. Jeg samtykker til at Linda Hoel, kan behandle personopplysninger om meg selv.

.....
Underskrift/dato

.....
Underskrift/dato